Харукі МУРАКАМІ

ПОГОНЯ ЗА ВІВЦЕЮ

Роман

Переклад з японської Івана Дзюба

РОЗДІЛ 1

25 листопада 1970 року

Пікнік у середу пополудні

Про її несподівану смерть мені повідомив по телефону товариш, який дізнався про це з ранкової газети. Він повільно прочитав мені в телефонну трубку коротеньку, на один абзац, замітку. Звичайнісінька стаття, написана за дорученням, перша проба пера молодого журналіста, який щойно закінчив університет.

Тоді-то й тоді, на розі якоїсь вулиці якийсь водій вантажівки збив людину. Ведеться розслідування за підозрою у вбивстві через службову недбалість.

Усе це звучало як коротенький вірш, надрукований на титульній сторінці часопису.

— Де буде похорон? — спитав я.

— Та хто його знає? — відповів товариш. — А хіба в неї є батьки?

Ясна річ, у неї були батьки.

Того ж дня я зателефонував у відділення поліції й дізнався її адресу й номер домашнього телефону, після чого подзвонив до її батьків й розпитав про день похорону. Як хтось казав, про все можна дізнатися, якщо не пошкодувати часу.

Її рідний дім був у старій торговельній частині міста. На розкритій карті Токіо я обвів його червоною кульковою ручкою. Лінії метро, державної електрички та автобусних маршрутів спліталися мов нитки павутиння, наповзали одні на одних і разом з кількома водостічними каналами та густим плетивом вулиць утворювали візерунок, який нагадував зморшки на шкурці дині.

У день похорону я сів у міську електричку на станції Васеда і, зійшовши на передостанній зупинці, розгорнув карту — виявилося, що від неї стільки користі, як від глобуса. А тому, щоб добратися до її дому, я скурив не одну сигарету й неодноразово мусив розпитувати про дорогу.

Її старий дерев'яний будинок був обгороджений коричнюватим парканом. Ліворуч, одразу за воротами, лежав вузенький, а тому, очевидно, ні для чого непридатний дворик. В його кутку валялася зужита стара керамічна хібаті[1], наполовину заповнена дощовою водою. Земля у дворику була чорна й волога.

Напевне, тому що вона втекла з дому, коли їй було шістнадцять років, на похорон прийшла тільки рідня, майже вся вже літнього віку, розпорядником був тридцятирічний рідний чи то названий старший брат.

Її батько, невисокий чоловік років п'ятдесяти п'яти, з чорною жалобною пов'язкою на рукаві піджака стояв біля воріт і майже не ворушився. Його постать викликала в моїй уяві спустошену повінню асфальтовану дорогу.

Повертаючись додому, я мовчки вклонився, а він відповів мені тим же.

Я познайомився з нею уперше восени 69-го, коли мені було двадцять, а їй сімнадцять років. Неподалік від університету було кафе, де я часто зустрічався з друзями. То була звичайнісінька забігайлівка, але в ній можна було, слухаючи музику хард-року, випити надзвичайно гіркої кави.

Вона завжди сиділа на одному місці і, зіпершись ліктями об стіл, зосереджено читала книжку. Навіть в окулярах, схожих на ортодонт для вирівнювання зубів, та з кістлявими руками вона чимось вабила до себе. Кава перед нею завжди була холодна, а попільничка — повна недокурків. І тільки назва книжки змінювалася. Сьогодні це був твір Мікі Спілейна, завтра — Кендзабуро Ое, а післязавтра — збірник поезій Алена Ґінзберґа. Одне слово, їй було все одно, кого читати. Книжки їй позичали студенти — завсідники кафе, — а вона їх легко читала з початку до кінця — так, наче гризла зернята кукурудзи. То був час, коли людям подобалося позичати комусь книжки, а тому вона не відчувала їхньої нестачі.

То був також час гуртів "Doors", "Rolling Stones", "Birds", "Deep Purple" і "Moody Blues". Атмосфера тоді була така гаряча і напружена, що здавалось — усе вмить розвалиться, досить торкнутися до нього пальцем.

Дні минали за дешевим віскі, не вельми вдалим сексом, безрезультатними балачками та позичанням один одному книжок. Саме тоді за нездарними шістдесятими роками з голосним скрипом спадала завіса.

Я забув її ім'я.

Я міг би роздобути ту газетну вирізку про її смерть і пригадати його, але тепер мені воно не потрібне. Я назавжди забув її ім'я, от і все.

На зустрічах з давніми приятелями іноді з якогось приводу заходила про неї розмова. Але й вони не пам'ятали її імені. "Слухай, а ти пригадуєш ту дівчину, яка спала з усіма, я геть-чисто забув, як її звали. Я теж кілька разів з нею переспав. Цікаво, що вона зараз робить? От би зустріти її де-небудь на вулиці!"

Була собі колись Дівчина-яка-спала-з-будь-ким. Ось так її звали.

Звісно, якщо говорити точно, то це не означає, що вона спала з усіма. Безперечно, у неї були власні критерії.

А проте, якщо взяти до уваги факти, то виходить, що вона була готова переспати майже з усіма хлопцями.

Лише одного разу з чистої допитливості я запитав її про ці критерії.

— Ну… — і вона на півхвилини задумалася. — Звичайно, це не означає, що будь-хто мені до вподоби. Буває і так, що від декого душа відвертається. Але врешті-решт, мабуть, мені хочеться пізнати різних людей. А, може, й дізнатися про те, як для мене відбувається становлення цього світу.

— Завдяки спанню з кимсь?

— Ага.

Цього разу настала моя черга задуматися.

— І таким чином… таким чином ти щось пізнала?

— Дещо.

Від зими 69-го до літа 70-го я з нею майже не бачився. Університет неодноразово закривали, але незалежно від цього в мене були свої особисті невеликі клопоти.

Восени 70-го, коли я знову навідався до цього кафе, там були вже зовсім інші відвідувачі, залишилося знайомим тільки її обличчя. Хоча в кафе, як і раніше, звучала музика хард-року, колишня гаряча атмосфера кудись зникла. Незмінною — такою, як рік тому, — була лише вона й гірка кава. Я сидів на стільці навпроти неї і, попиваючи каву, розповідав їй про колишніх друзів.

Чимало з них покинули університет. Один скінчив життя самогубством, а ще один кудись пропав. Ось така була розмова.

— А що ти робив увесь цей рік? — спитала вона.

— Усяке бувало.

— Трохи порозумнішав?

— Начебто.

Того вечора я переспав з нею вперше.

Про її минуле життя я знаю небагато. А те, що знаю, здається, чув від інших або з її власних уст у ліжку. Якось улітку, вже ученицею старших класів середньої школи, сильно посварившись з батьком, вона втекла з дому, а потім покинула й школу. Ось така історія. А от де вона мешкала, чим заробляла на прожиток — про це ніхто нічого не знав.

Цілий день вона сиділа на стільці в рок-кафе, пила каву, безперестанку курила сигарети і, перегортаючи сторінки книжки, чекала появи когось, хто заплатить за каву і сигарети немалу на той час для нас суму, щоб потім, як правило, з ним переспати.

Оце все, що я про неї знав.

З осені того року і до весни наступного щотижня, у вівторок увечері, вона навідувалася до моєї квартири на околиці Мітака. Їла невигадливі страви, які я готував, забивала недокурками попільничку і, слухаючи програму рок-музики радіостанції Еф-І-Ен[2], займалася зі мною любов'ю. У середу вранці ми прокидалися і, прогулюючись лісом, добиралися до університетського містечка, щоб там у їдальні пообідати. Пополудні ми пили ріденьку каву в студентському буфеті, а за гарної погоди лягали на університетський моріжок і дивилися в небо.

"Пікнік у середу" — так вона називала ці дні.

— Щоразу, коли я сюди приходжу, мені здається, що я прийшла на справжній пікнік.

— Що означає "справжній пікнік"?

— Ну це тоді, коли навколо багато простору, моріжку немає кінця-краю, а всі люди здаються щасливими…

Вона сіла на траву і, змарнувавши кілька сірників, запалила сигарету.

— Сонце піднімається, потім заходить, люди приходять і відходять — час пливе, як повітря. Хіба це не схоже на пікнік?

У той час мені був двадцять один рік, а через кілька тижнів мало повернути на двадцять другий. Я вже не сподівався закінчити

університет, проте й не бачив достатніх причин для того, щоб його покинути. У такому, на диво, заплутаному і безнадійному стані упродовж майже кількох місяців я не міг зробити жодного нового кроку.

Світ і далі рухався, і тільки я, здавалось, застиг на одному місці. Восени 70-го все в моїх очах ніби набрало сумного вигляду і швидко блякло. Сонячне світло, запах трави і навіть легкий стукіт дощу — все мене дратувало.

Мені раз по раз снився нічний поїзд. То був завжди однаковий сон. Нічний поїзд із задушливою від сигаретного диму, туалетного смороду і людського поту атмосферою. Переповнений людьми настільки, що нікуди було й ногою стати, з прилиплим до сидінь засохлим блювотинням. Я не міг цього витерпіти, вставав і виходив на якійсь станції. Та місцевість була пустельна, без жодного світла в людській оселі. На станції не було навіть стрілочника. Не було годинника і розкладу руху поїздів — не було нічого. От який це був сон.

Здається, у цю пору я поводився з нею жорстоко. Як саме, я вже не можу як слід пригадати. А може, це я сам до себе ставився жорстоко. В усякому разі, це її начебто зовсім не бентежило. А можливо (це в крайньому випадку), вона мала від того насолоду. Чому — не знаю. Врешті-решт, як мені здається, вона не шукала в мене ласки. Як згадую про це тепер, впадаю в дивний настрій. Сумний настрій — ніби я раптом торкнувся невидимої в повітрі стіни.

Я ще й тепер чітко пригадую той дивний день 25 листопада 1970 року, пополудні. Листя гінко, збите на землю рвучким вітром, лежало золотом на вузькій лісовій доріжці, схожій на висохле річище. Ми прогулювалися по ній, засунувши руки в кишені пальта. Навкруги не було чути нічого, крім шурхоту опалого листя під нашими ногами і різких пташиних криків.

— Що в тебе на думці? — раптом спитала вона.

— Нічого особливого, — відповів я.

Вона пройшла трохи вперед і, присівши на краю доріжки, затяглася сигаретою. Я сів поруч.

— Ти завжди бачиш погані сни?

— Часто бачу погані сни. Здебільшого про те, як сигаретний автомат не дає решти.

Усміхаючись, вона поклала долоню мені на коліно. Потім відсмикнула її.

— Напевне, ти не дуже хочеш про це говорити, чи не так?

— Просто про це мені нелегко говорити.

Вона кинула на землю недокурену сигарету й уважно роздушила її черевиком.

— Ти вважаєш, що не зумієш розповісти того, що насправді тобі хочеться сказати?

— Не знаю, — сказав я.

Залопотівши крильми, із землі злетіли і зникли, немов поглинуті безхмарним небом, дві пташки. Якийсь час ми мовчки дивилися туди, де розплилися їхні обриси. Потім сухою гілочкою вона намалювала на землі кілька візерунків.

— Коли я з тобою сплю, то часто почуваюся нещасною.

— Вибач, якщо я винен, — сказав я.

— Вина не в тобі. Й не в тому, що, обнімаючи мене, ти думаєш про іншу дівчину. Мені все одно… — вона раптом змовкла і повільно провела на землі три паралельні лінії. — О, я не знаю, що й кажу.

— Знаєш, я зовсім не хочу, щоб ти замкнулася у собі, — сказав я через хвилину. — Я й сам як слід не второпаю, що зі мною відбувається. Мені хочеться багато чого зрозуміти та неупереджено в усьому розібратися. Я не хочу ні надто високо літати, ні ставати надміру приземленим. Але для цього потрібен час.

— Скільки часу?

— Не знаю. Може, рік, а може, й десять.

Вона кинула прутик на землю і, вставши, обтрусила траву з пальта.

— А десять років тобі не здаються вічністю?

— Можливо, що так, — відповів я.

Ми пройшли через ліс до університетського містечка і, як завжди, у кімнаті для відпочинку, жували сосиски з булкою. О другій годині пополудні на екрані телевізора кілька разів з'являлася постать Юкіо Місіми[3]. Видно, з гучністю щось було негаразд, бо його голосу ми майже не чули, але це нас не обходило. Ми з'їли сосиски і випили ще по одній чашці кави. Якийсь студент, умостившись на кріслі, довго крутив ручкою гучності, намагаючись поправити звук, але потім зневірився і кудись зник.

— Я тебе хочу, — сказав я.

— Гаразд, — усміхаючись, відповіла вона.

І, засунувши руки в кишені пальта, ми поволі рушили до моєї квартири.

Коли я раптом прокинувся, вона безгучно плакала. Її маленькі плечі під вовняною ковдрою дрібно тремтіли. Я ввімкнув нагрівач і глянув на годинник. Була друга година ночі. Посеред неба плив білий-білісінький місяць.

Дочекавшись, коли вона перестала плакати, я скип'ятив воду і висипав у чайничок пакетик чаю для нас обох. Не було ні цукру, ні лимона, а тільки гарячий чай. Потім я запалив дві сигарети й одну передав їй. Вона затяглась і тут же випустила дим; так повторювалося три рази, аж поки вона не закашлялася.

— Слухай, тобі ніколи не хотілося мене вбити?

— Тебе?

— Ага.

— Чого ти про таке питаєш?

Затиснувши сигарету в зубах, вона потерла кінцем пальця повіку.

— Просто так.

— Ні.

— Справді?

— Справді.

— Чого б це я мав тебе вбивати?

— Авжеж… — насилу погодилася вона. — Просто я раптом подумала, що було б непогано, якби хтось мене вбив. Поки я міцно сплю.

— Я не з тих, хто вбиває людей.

— Невже?

— Мабуть, що так.

Сміючись, вона кинула недокурену сигарету в попільничку й, одним духом проковтнувши залишки чаю, запалила іншу.

— Я доживу до двадцяти п'яти, — сказала вона. — А потім помру.

Вона вмерла у липні 78-го у двадцятишестирічному віці.

РОЗДІЛ 2

Липень 1978 року

1. Про те, як пройти шістнадцять кроків

Відчувши, що за моїми плечима зашипів компресор ліфта і двері зачинилися, я поволі заплющую очі. Збираю докупи шматки свідомості і роблю шістнадцять кроків по коридору до дверей квартири. Із заплющеними очима. Точно шістнадцять кроків — не більше і не менше. Від випитого віскі голова йде обертом, наче зіпсована гайка, в роті відгонить нікотином.

Та, хоч би як я сп'янів, можу із заплющеними очима пройти прямісінько, як по лінійці, шістнадцять кроків. Це наслідок багаторічного мимовільного самотренування. Щоразу, коли допиваюся до чортиків, випростовую спину, піднімаю голову догори й рішуче вдихаю легенями

ранкове повітря із запахом цементного коридору. Потім заплющую очі й прямісінько проходжу своїх шістнадцять кроків через хмільний туман.

У цьому світі шістнадцяти кроків я дістав звання "Найпристойнішого П'яниці". Його легко заслужити. Досить визнати той факт, що ти п'яний, та й усе. Тут немає жодних "однак" або "проте", ніяких "але" або "все-таки". Досить лише сказати собі: "Я п'яний".

Ось у такий спосіб я став Найпристойнішим П'яницею. Пташкою, сіреньким шпаком, який найраніше прокидається, й останнім критим вагоном товарного поїзда, що проїжджає залізничним мостом.

П'ять, шість, сім…

На восьмому кроці я зупиняюся, розплющую очі й починаю глибоко дихати. У вухах легко задзвеніло. Так дзвенить від вітру заіржавілий колючий дріт на морському березі. О, як давно я не бачив моря…

24 липня, 6.30 ранку. Ідеальна пора року, ідеальна година доби, щоб милуватися морем. Ще ніхто не встиг засмітити піщаний пляж. На лінії прибою видніють сліди морських птахів, схожі на розкидану вітром соснову глицю.

Море?

Я знов рушаю. Про море забудьмо. Воно давно вже залишилося в минулому.

На шістнадцятому кроці я зупиняюся, розплющую очі — і, як завжди, прямо перед собою бачу круглу ручку дверей. Із поштової скриньки виймаю газети за останніх два дні й пару конвертів, затискаю їх під пахвою. Виловлюю із лабіринтів кишені в'язку ключів і, стиснувши їх у руці, якийсь час спираюся чолом об холодні залізні двері. Раптом за

вухом наче щось дзвякнуло. Все моє тіло — як вата, наскрізь просякнута алкоголем. І тільки свідомість ще жевріє.

От і добре.

Я прослизаю всередину через ледь відхилені двері й зачиняю їх за собою. У передпокої — мертва тиша. Ще більша, ніж хотілося б.

І саме тоді я помітив під ногами моїх давніх знайомих — червоні черевики. Затиснуті між заляпаними болотом тенісними кедами та дешевенькими пляжними сандаліями, вони здалися мені недоречним у цю пору року різдвяним подарунком. Наче дрібним пилом їх огортала тиша.

Вона лежала головою ниць на кухонному столі, підклавши під неї руки. Профіль її обличчя ховався за прямим чорним волоссям. Під ним видніла біла, зовсім не засмагла потилиця, а з вирізу її полотняного плаття на плечі ледь-ледь визирала шлейка бюстгальтера.

Поки я скидав піджак, розв'язував краватку і знімав годинника, вона не ворухнулася жодного разу. Дивлячись на її спину, я пригадав минуле. Своє минуле — ще до того, як зустрівся з нею.

— Гей… — спробував я звернутися до неї. Цей голос здався мені зовсім чужим, немов спеціально привезеним звідкись здалека. Як я і сподівався, відповіді не було.

Здавалося, ніби вона спить. Або плаче. Або вмерла.

Я сів за стіл навпроти неї і протер очі. Яскраве сонячне світло розділило поверхню стола навпіл — я опинився під сонцем, а вона в легкій сутіні. Сутінь була безбарвна. На столі стояв горщик із засохлою геранню. За вікном хтось поливав дорогу водою: було чути її плюскіт, і запахло мокрим асфальтом.

— Кави не вип'єш?

Як і раніше, мовчанка.

Упевнившись, що відповіді не буде, я взявся молоти в кухні зерна кави на дві порції й увімкнув транзисторний приймач. А коли намолов кави, то збагнув, що хотів випити чаю з льодом. У мене завжди з'являються запізнілі думки.

З транзисторного приймача безперестанку лилися недражливі під ранковий настрій мелодії попси. Слухаючи їх, я відчув, що за останніх десять років начебто нічогісінько не змінилося. Лише співаки та пісні стали іншими. І я постарів.

Переконавшись, що чайник закипів, я вимкнув газ й, остудивши окріп протягом півхвилини, залив ним каву. Коли кава поглинула його й почала поволі розбухати, по кімнаті розлився її теплий аромат. Надворі вже стрекотало кілька цикад.

— Ти з учорашнього вечора так сидиш?

Її волосся на столі ледь-ледь гойднулося на знак підтвердження.

— Упродовж усього цього часу чекала?

У кімнаті ставало душно — напевне, від пари з чайника та яскравого сонячного проміння. Я відчинив віконце над умивальником, увімкнув кондиціонер й поставив на столі дві чашки кави.

— Випий, — сказав я, поволі повертаючи собі власний голос.

Мовчанка.

— Ти б усе-таки щось випила.

Через якоїсь півхвилини вона неквапливо підвела голову над столом і втупилася невидющим поглядом у засохлу герань у вазоні. Кілька тонких її волосинок прилипли до мокрої щоки. Легка волога пливла ореолом навколо її голови.

— Ти не переживай, — сказала вона. — Я не збиралася плакати.

Я подав їй пачку салфеток. Вона тихо висякала носа й нервово змахнула рукою з лиця прилипле волосся.

— Правду кажучи, я збиралася піти ще перед твоїм приходом. Бо не хотіла більше з тобою бачитися.

— Однак змінила намір, чи не так?

— Зовсім ні. Просто перехотілося кудись іти. Та не переживай — тепер я піду.

— Але все-таки випий кави.

Прислухаючись до повідомлень про стан дорожнього руху, я сьорбав каву і розрізав ножицями конверти двох листів. Перший був повідомленням з магазину меблів — про двадцятивідсоткову знижку в разі купівлі меблів у зазначений термін. Другий не хотілося читати, бо надійшов від знайомого, про якого не було бажання навіть згадувати. Обидва листи я зібгав разом у кулак і жбурнув у кошик для сміття, а потім взявся гризти залишки сирних паличок. Очевидно, щоб зігрітися, вона обхопила чашку обома долонями й, притулившись губами до її краю, пильно дивилася на мене.

— Салат у холодильнику.

— Салат? — підвівши голову, я подивися на неї.

— Помідори з квасолею. Більше нічого не було. Огірки зіпсувались і я їх викинула.

— М-м-м…

Я вийняв з холодильника салат у глибокій тарілці із синього окінавського скла й вилив туди рештки приправи у пляшці. Помідори з квасолею лежали на дні салатниці холодною й несмачною тінню. Не мали смаку також крекери і кава. Мабуть, виною цьому було ранкове проміння. Під його дією все розкладалося. Я не допив кави, витягнув з кишені зім'яту сигарету й прикурив її від давно забутих сірників. Кінчик сигарети сухо затріщав, а фіолетовий димок від неї описав у ранковому промінні геометричний візерунок.

— Я був на похороні. А потім подався на Сіндзюку й пив до ранку сам-один.

Звідкись прибіг кіт й, довго позіхнувши, вистрибнув їй на коліна. Дружина пошкребла його кілька разів пальцями за вухом.

— Можеш нічого не пояснювати, — сказала вона. — Це вже мене ніяк не стосується.

— А я не збираюся цього робити. Просто розповідаю.

Вона злегка здвигнула плечем і заткнула шлейку бюстгальтера під плаття. На її обличчі не було жодного виразу. Воно мені нагадало бачену колись фотографію зануреного в море міста.

— Мова йде про колись знайому одну людину. Людину, якої ти не знаєш.

— Он як?

Кіт на її колінах витяг лапи на всю довжину і за одним разом видихнув з грудей повітря.

Я мовчки споглядав кінчик запаленої сигарети.

— Чому вона померла?

— Автомашина збила. Тринадцять кісток поламала.

— То була дівчина?

— Ага.

Скінчилися останні новини та повідомлення про дорожньо-транспортні пригоди на сьому годину ранку, і радіо знову почало передавати музику рок-н-ролу. Вона поставила чашку з кавою на тарілку і глянула мені в обличчя.

— Скажи мені: ти так само нап'єшся, якщо я помру?

— Пив я зовсім не через похорон. Хіба що першу чарку-дві.

Надворі починався новий день. Новий спекотний день. Крізь віконце над умивальником виблискувало, як ніколи, громаддя висотних будівель.

— Чогось холодного не вип'єш?

Вона заперечливо хитнула головою.

Я добув з холодильника банку коли й висушив її до дна.

— То була дівчина, яка спала з будь-ким, — сказав я. Ніби висловлював співчуття: "Покійниця була дівчиною, яка спала з будь-ким".

— Навіщо все це ти мені розповідаєш? — запитала вона.

Я й сам не розумів навіщо.

— Отже, вона спала з будь-ким?

— Саме так.

— Але не з тобою?

У її голосі зазвучала особлива нотка. Я підвів голову над салатницею і глянув крізь засохлу герань у вазоні на її обличчя.

— Ти так гадаєш?

— Мені чомусь здається… — сказала вона тихо. — Ти не такої вдачі.

— Якої саме?

— У тебе щось є таке… Як у пісочного годинника. Як тільки пісок висипеться, прийде хтось і знову його запустить.

— Ти так вважаєш?

Вона ледь-ледь розтулила губи.

— Я прийшла забрати свої речі. Зимове пальто, капелюшки тощо. Я поскладала їх у коробки. Як матимеш час, передай для пересилки, гаразд?

— Я тобі привезу.

Вона мовчки заперечливо хитнула головою.

— Не треба. Я не хочу, щоб ти приходив. Зрозуміло?

— Ясна річ, я все зрозумів.

— Адресу знаєш, правда?

— Авжеж, знаю.

— Це все, що я хотіла тобі сказати. Вибач, що так довго затрималася.

— З паперами все гаразд?

— Так, усе в порядку.

— Усе виявилося таким простим. А я думав, що буде набагато більше клопоту.

— Недосвідчені люди завжди так вважають. Насправді виходить простіше. Коли вже все позаду, — сказала вона і ще раз погладила кота по голові. — Як двічі розлучишся, станеш справжнім ветераном.

Заплющивши очі, кіт вигнув спину і вмостив свою голову їй на зігнутій руці. Я скинув чашки в умивальник і рахунком про сплату комунальних послуг згріб докупи крихти крекера. Від блиску сонця різко заболіли очі.

— Я склала список того, де лежать документи, коли забирають сміття і таке інше. Якщо ти чогось не розумітимеш, зателефонуй мені.

— Дякую.

— Ти хотів мати дітей?

— Ні, — відповів я. — Дітей не хотів.

— Я трохи хвилювалася з цього приводу. Однак тепер, коли все так скінчилося, гадаю, що цей вибір був правильний. Як ти вважаєш: може, якби ми мали дітей, то до розлучення не дійшло б?

— Але ж чимало подружніх пар розходиться навіть тоді, коли в них є діти.

— Це правда, — сказала вона, граючись пальцями з моєю запальничкою. — Все ж таки я й тепер тебе люблю. Але, напевне, зараз не в цьому річ. Я й сама це добре розумію.

2. Зникнення її самої, її фотографій та нічної сорочки

Коли вона пішла, я випив ще одну пляшку ко́ли, прийняв гарячий душ і поголився. Все — і мило, і шампунь, і крем для гоління — кінчалося.

Я вийшов з-під душу, причесався, натер тіло лосьйоном і прочистив вуха. Потім подався в кухню і розігрів решткки кави. Навпроти за столом уже не було нікого. Вдивляючись у стілець, на якому ніхто не сидів, я почувався маленьким хлопчиком, як на картині Де Кіріко, покинутим у незнайомому дивному місті. Звісно, я не був маленьким хлопчиком. Ні про що не думаючи, я сьорбав каву, а коли нарешті допив її, то запалив цигарку.

Дивна річ: хоча я не спав майже цілу добу, дрімота мене не брала. Все тіло заполонила млявість, але думки швидко, немов досвідчені морські істоти, кружляли дорогами моєї свідомості.

Поглядаючи на порожній стілець, я пригадав прочитаний колись американський роман. Зокрема, про те, як упродовж кількох місяців після втечі дружини з дому чоловік залишив її нічну сорочку на спинці стільця в їдальні. Після недовгих роздумів я почав думати, що це не погана ідея. Користі з неї не могло бути, але все-таки це розумніше, ніж залишати засохлу герань у вазоні. Можливо, навіть кіт почувався б трохи спокійнішим, якби від дружини залишилися якісь речі.

Я оглянув одну за одною її шухляди в спальні: вони були порожні. Залишився тільки поїдений міллю старий шарф, три вішалки й пакетик засобу проти комах. Вона забрала з собою все: розкидану по всій ванній кімнаті косметику, бігуді, зубну щітку, фен, бозна-які ліки, черевички, сандалії, капці, коробку з капелюшками, всілякі аксесуари, торбинки — для руки і на плече, — валізки, гаманці, дбайливо складену білизну, листи, тобто все, що несло з собою її запах. Здавалося, ніби вона стерла всюди навіть відбитки своїх пальців. Зникла також третина книжок і платівок, які сама купила або отримала як подарунок від мене.

Я розкрив фотоальбом — усі знімки з її зображенням було вирвано. На наших спільних з нею фотографіях її постать була акуратно відрізана і на них залишився я сам. Фотознімки з моїм зображенням, краєвидами або тваринами вона не чіпала. У трьох фотоальбомах тепер містилося дбайливо упорядковане минуле. У них я завжди був сам-один, а поряд зі мною лише гори, річки, олені і коти. Здавалося, наче від самого народження я завжди був сам і залишуся таким і надалі. Я закрив альбоми і скурив дві сигарети.

Я подумав, що вона могла б залишити принаймні нічну сорочку, однак, звісно, це її особиста справа, і я не мав права висловлювати незадоволення. Мабуть, вона вирішила нічого після себе не залишати. А я мусив примиритися з цим або переконати себе відповідно, як мені уявлялося, до її наміру, що її взагалі не було в моєму житті. А якщо вона не існувала, то й не було її нічної сорочки.

Я погасив водою недокурки у попільничці, вимкнув кондиціонер і радіо, а потім, нарешті розлучившись з думкою про нічну сорочку, поринув у сон.

Минув уже місяць відтоді, як я погодився на розлучення і вона виїхала з моєї квартири. Увесь цей місяць був майже повністю беззмістовний. Млявий, безтілесний, як теплувате желе. Здавалось, упродовж цього часу нічого-нічогісінько не змінилося і так воно справді було.

Я прокидався о сьомій ранку, готував каву і фінки, йшов на роботу, обідав у місті, випивав одну-дві чашки саке, повертався додому, протягом години читав книжку і, погасивши світло, засинав. У суботу і в неділю замість роботи від самого ранку я відвідував кінотеатри і таким чином гаяв час. Потім, як завжди, сам обідав у місті, випивав чашку саке і читав книжку перед сном. Я жив цілий місяць так само, як люди, що викреслюють один за одним дні в календарі.

Мені здавалося, що до певної міри її зникнення було невідворотною подією. Бо що сталося, того не відвернути. І не мало великого значення те, як упродовж чотирьох років ми між собою ладнали. Так само, як і вирвані з альбомів фотознімки.

Не мало також значення і те, якби одного дня вона переселилася до мого приятеля, з яким протягом довгого часу регулярно спала. Такі випадки могли трапитися і справді іноді траплялися, а тому я зовсім не вважав, що й цього разу сталося щось особливе. Зрештою, це її особиста справа.

— Врешті-решт, це твоя особиста справа, — сказав я.

Вона заявила, що хоче розлучення, у неділю пополудні, в червні, саме тоді, коли я просував палець у кільце, щоб відкрити банку пива.

— Хочеш сказати, що тобі все одно? — спитала вона повільно.

— Ні, мені не все одно, — відповів я. — Я лише кажу, що це твоя справа.

— Правду кажучи, я не хочу з тобою розлучатися, — сказала вона через хвилину.

— Ну тоді не розлучайся, — відповів я.

— Але ж разом з тобою я нічого не досягну.

Більше нічого вона не сказала, однак я, здається, зрозумів, що в неї було на думці. Через кілька місяців мені мало сповнитися тридцять, а їй — двадцять шість років. І якщо взяти до уваги масштаби того, що від нас вимагатиме життя в майбутньому, треба визнати, що ми заклали для нього вутленький фундамент. А, може, й нічого. Упродовж тих чотирьох років ми лише проїдали наші заощадження.

Майже за все це я ніс відповідальність. Можливо, мені не треба було одружуватися. Або принаймні вона не повинна була виходити за мене заміж.

Спочатку вона думала, що вона невдаха, а я добре пристосувався до життя в суспільстві. У таких ролях ми жили порівняно добре. Але саме тоді, коли нам здавалося, що все йде гаразд, щось надламалося. Надламалося щось незначне, але дороги назад уже не було. Ми опинилися у тихому довгому глухому куті. Це був наш кінець.

Для неї я вже був втраченою людиною. Навіть якби вона все ще любила, ніщо не змінилося б. Ми занадто сильно звикли до своїх ролей. Я вже не міг їй нічого дати. Вона це розуміла інстинктивно, а я на підставі досвіду. Порятунку не було.

Отож вона зникла з нічною сорочкою назавжди. Одні речі забуваються, інші зникають або вмирають. Але в цьому майже немає нічого трагічного.

24 липня, 8.25 ранку.

Я глянув на цифри годинника, заплющив очі і заснув.

РОЗДІЛ 3

Вересень 1978 року

1. Китовий прутень і дівчина з трьома заняттями

Спання з дівчиною може здаватися надзвичайно важливим і, навпаки, — зовсім нічого не вартим. Інакше кажучи, секс буває способом самолікування або розвагою.

Секс буває способом постійного самолікування або постійної розваги. Трапляються випадки, коли самолікування закінчується розвагою і навпаки. Наше статеве життя — як би це краще сказати? — суттєво відрізняється від китового.

Твердження "ми — не кити" для мого статевого життя одне з важливих.

За часів мого дитинства на відстані тридцяти хвилин їзди велосипедом від нашого дому був акваріум. Завжди в ньому панувала прохолодна тиша, лише іноді долинав звідкись плюскіт води. Мені здавалося, ніби в кутку напівтемного коридору причаїлося морське чудовисько.

Косяки тунців кружляли у велетенському басейні, осетри піднімалися вгору своїми вузькими водяними маршрутами, піраньї вгризалися своїми гострими зубами у шматки м'яса, а електричні скати раз у раз спалахували наче бліді мініатюрні лампочки.

В акваріумі плавала сила-силенна риб. Вони мали різні назви, різну луску і різні зябра. Я ніяк не міг збагнути, навіщо на Землі існує так багато видів риб.

Ясна річ, в акваріумі китів не було. Кит занадто великий і не міг би там жити, навіть якби акваріум перетворили в один суцільний басейн. Натомість в акваріумі було виставлено китовий прутень. Так би мовити, у ролі китового замінника. А тому упродовж мого вразливого підліткового віку замість кита я часто поглядав на китовий прутень. Кожного разу, коли мені набридало прогулюватися прохолодними коридорами акваріума, я вмощувався на диван у виставковій залі з високою стелею і гаяв час цілими годинами перед китовим прутнем.

Іноді він скидався на засохлу мініатюрну пальму, а іноді — на велетенський кукурудзяний качан. Якби перед ним не було таблички з написом "Орган розмноження кита", то, напевне, ніхто б і не здогадався, що це китовий прутень. Складалося враження, що це не продукт антарктичної зони, а скоріше історичний релікт, викопаний у пустелях Середньої Азії. Він відрізнявся як від мого, так і від усіх прутнів, які я досі бачив. І до того ж цей обрублений прутень викликав особливий, непоясненний смуток.

Я згадував про нього після мого першого злягання з дівчиною. Коли думав про те, яка доля йому випала та якими дорогами він потрапив у порожню виставкову залу акваріуму, у мене боліло серце. Здавалося, що в мене немає порятунку. Але ж я був надто молодим — мав лише сімнадцять років, — щоб упадати у відчай. А тому відтоді почав нагадувати собі: "Ми — не кити".

Лежачи в ліжку з новою подругою і граючись кінчиками пальців її волоссям, я довго думав про китів.

У спогадах про акваріум завжди був кінець осені. Скло басейну було холодне, мов крига, а на мені був грубий светр. Море, що видніло у, величезному скляному вікні виставкової зали, було темно-сіре, а численні білі хвилі нагадували білі мережані комірці на платті дівчат.

— Про що ти думаєш? — спитала вона.

— Про минуле, — відповів я.

Вона, двадцятиоднорічна дівчина, була стрункою, з прекрасним тілом і чарівними, ідеальної форми вухами. Вона частково працювала коректором у невеличкому видавництві, була рекламною моделлю для фотографування вух і дівчиною за викликом у маленькому клубі для вишуканого вузького кола друзів. Котре з цих занять було для неї головним, я не знав. Не знала цього й вона сама.

Однак, якщо подивитися під тим кутом, що було її суттю, то я міг би сказати, що найприроднішою вона виглядала в ролі рекламної моделі. Такої ж думки про це дотримувалась і вона. Однак сфера діяльності, в якій могла знайти застосування рекламна модель, була надзвичайно обмеженою, а саме її становище й платня страшенно низькими. Більшість рекламних агентств, фотографів, косметологів і журналістів ставилися до неї лише як до "власниці вух". Її душа і тіло, крім вух, повністю виокремлювались і не бралися до уваги.

— Але ж насправді все не так, — казала вона. — Вуха — це я, а я — це вуха.

А от виступаючи в ролі коректора або дівчини за викликом, вона ні на мить нікому не показувала своїх вух.

— Бо вони — це насправді не я, — пояснювала вона.

Офіс клубу дівчат за викликом під назвою "Клуб талантів" містився в Акасака і діяв під керівництвом посивілої англійки, яку всі називали пані Ікс. Вона прожила в Японії вже тридцять років, вільно говорила японською мовою і знала майже всі головні ієрогліфи. На відстані півкілометра від клубного офісу пані Ікс відкрила спеціально для жінок курси розмовної англійської мови і там підшуковувала привабливих дівчат для свого клубу. І навпаки — декілька дівчат за викликом відвідували курси англійської мови. Ясна річ, із зниженою платою за навчання.

Пані Ікс називала дівчат за викликом "голубоньками". Оте її "голубонько" було таким лагідним, як весняний полудень, коли вона проказувала: "Голубонько, одягай білизну з гарною мережкою. І не користуйся колготами" або "Голубонько, ти приготувала чай з вершками, чи не так?" Вона досконало вивчила свою клієнтуру — головно заможних бізнесменів років сорока-п'ятдесяти. Дві третини з них були іноземцями, решта — японцями. Пані Ікс гребувала політиками, стариками, збоченцями та бідняками.

Серед дюжини красунь — дівчат за викликом — моя нова подруга була найнепривабливішою і посередньою. Саме таке враження вона справляла, коли ховала під волоссям свої вуха. Я ніяк не збагну, чому пані Ікс накинула на неї око. Може, в її посередності вона помітила особливий блиск або просто вважала, що буде доречно мати одну посередню дівчину. У кожному разі, приціл пані Ікс був вдалим, бо незабаром у моєї подруги з'явилося кілька постійних клієнтів. У звичайному платті, із звичайною пудрою на обличчі, звичайною спідньою білизною на тілі та запахом звичайного мила, вона виряджалася до готелю "Хілтон" або "Окура", або "Прінс", щоб протягом тижня переспати з одним-двома чоловіками і таким чином заробити собі на місячний прожиток.

Протягом іншої половини ночей вона спала зі мною безоплатно. Як вона проводила першу половину ночей, я не знаю.

Її життя як коректора видавництва було набагато простішим. Тричі на тиждень вона їздила в район Канда, щоб від дев'ятої ранку і до п'ятої пополудні вичитувати коректуру на третьому поверсі невеличкого будинку, готувати чай і бігати вниз (бо в будинку не було ліфта) купувати гумки. Ніхто особливо до цього її не підганяв, просто вона була єдиною незаміжньою жінкою у видавництві. Зовсім як хамелеон, залежно від місця й обставин вона могла виблискувати або пригасати.

Я вперше зустрівся з нею (або радше, з її вухами) відразу після розриву з моєю дружиною — на початку серпня. Я підрядився до приготування копій реклами для комп'ютерної фірми програмного забезпечення і саме тоді вперше опинився віч-на-віч перед її вухами.

Директор рекламного агентства, розклавши на столі план заходів і кілька великих чорно-білих фотографій, сказав, що протягом тижня треба приготувати для них три види копій титульних сторінок макета реклами. На всіх трьох фотографіях було величезне зображення вуха.

Вухо?

— Чому вухо? — спитав я.

— Та хто його знає чому? Вухо та й усе. Маєш тиждень для роздумів над ним.

Отож я протягом тижня жив, споглядаючи вуха. На стіні перед столом приліпив липучою стрічкою три велетенські фотографії вуха і, покурюючи сигарети, попиваючи каву, заїдаючи бутербродом та обрізуючи нігті, не спускав з них очей.

Через тиждень якось я скінчив доручену роботу, але фотографії вуха і далі висіли на стіні. Може, тому, що лінувався їх відривати або звик їх щодня споглядати. Однак справжня причина того, чому я їх не відірвав і не засунув у шухляду, полягала в тому, що з багатьох сторін вони мене вабили. Про вухо такої форми можна було тільки мріяти. Або назвати ідеальним зразком. З такою силою мене ще ніколи не притягувала збільшена частина людського тіла (зокрема, й статевих органів). Чомусь воно нагадувало мені велетенський фатальний вир.

Одна крива з неуявленною сміливістю перетинала площину фотографії, інші із скрадливою обережністю кидали ледь помітні тіні, а ще інші, наче на стародавніх фресках, вимальовували безліч легенд. Однак мочка перевершувала гладкістю всі криві лінії, а пухкістю — будь-яку життєву силу.

Через кілька днів я зателефонував фотографу, автору цих фото, й вирішив дізнатися від нього ім'я власниці вух та номер її телефону.

— А навіщо все це вам? — спитав фотограф.

— Просто зацікавився. Бо це надзвичайно прекрасні вуха.

— Ага, вуха справді нічого собі… — мимрив фотограф. — Але як людина вона нічим не примітна. Якщо б ви захотіли познайомитися з молодою дівчиною, то я вам рекомендую модель у купальному костюмі, яку я недавно знімав.

— Дякую, не треба, — відповів я і поклав трубку.

Я телефонував їй о другій, шостій і десятій, але ніхто не брав трубки. Очевидно, вона була по-своєму зайнята.

Спіймати її я зміг нарешті о десятій наступного ранку. Я коротко відрекомендувався і сказав, що хотів би поговорити про одну справу

щодо недавньої реклами, а потім запитав, чи вона не погодилася б разом зі мною повечеряти.

— Але кажуть, що роботу вже закінчено, — сказала вона.

— Закінчено, — погодився я.

Вона, здавалось, була трохи спантеличена, але більше не перепитувала. Ми домовились зустрітися в кафе на вулиці Аоямадорі.

Я замовив по телефону столик у французькому ресторані найвищого класу серед відомих мені досі. Потім натягнув на себе щойно куплену сорочку, довго вибирав краватку й одягнув ще зовсім новий піджак.

Як і застерігав фотограф, вона справді була нічим не примітна. У простій одежі, з рядовим обличчям, вона здавалася хористкою другорядного жіночого коледжу. Але для мене, звісно, це не мало значення. Мене розчарувало те, що вона повністю заховала вуха під спущеним донизу волоссям.

— Ти ховаєш свої вуха, чи не так? — недбало спитав я.

— Ага, — відповіла вона недбало.

Ми прибули трохи раніше, ніж передбачалося замовленням, а тому були першими відвідувачами. Освітлення було блідим, підійшов офіціант і довгим сірником запалив червону свічку на нашому столі, а метрдотель своїми риб'ячими очима уважно перевіряв, чи правильно розкладено серветки, тарілки, ложки й виделки. Начищена дубова підлога, викладена у вигляді ялинки, яскраво виблискуючи, відлунювала від стуку підборів офіціанта. Його черевики здавалися набагато дорожчими від моїх. Квіти у вазонах були свіжими, а на білих стінах висіли оригінали (це було видно з першого погляду) картин сучасного мистецтва.

Я пробіг очима по переліку вин і вибрав біле, а з закусок зупинився на качиному паштеті, окуні в глечику і печінці морського чорта із вершками. Після ретельного вивчення меню, вона замовила суп з морської черепахи, салат із зелені та мус з морського язика, а я — суп з морського їжака, смажену телятину, приправлену петрушкою, і салат з помідорів. Все це, здається, обійшлося мені половиною витрат на прожиток протягом місяця.

— Прекрасний ресторан, правда? — сказала вона. — Ви часто сюди приходите?

— Лише іноді у зв'язку з роботою. А взагалі мені самому подобається пити віскі та їсти тамтешні страви в барі, а не в ресторані. Мені так приємніше. Бо не доводиться зайвий раз думати і щось вирішувати.

— А що ви завжди їсте у барі?

— Всілякі речі, але найчастіше омлети і бутерброди.

— Омлети і бутерброди… — повторила вона. — Ви щодня їсте в барі омлети і бутерброди?

— Не щодня. Через кожних три дні я сам готую собі їжу.

— Виходить, що протягом двох із трьох днів ви їсте у барі омлети і бутерброди.

— Мабуть, що так.

— Чому омлети і бутерброди?

— Бо у пристойних барах подають смачні омлети і бутерброди.

— Он що… — сказала вона. — Ви дивна людина, хіба ні?

— Абсолютно не дивна, — відповів я.

Я не знав, як, власне, перейти до суті справи, тому якийсь час мовчки поглядав на недокурки у попільничці.

— Ви хочете поговорити про роботу? — перервала вона мовчанку своєю допитливістю. — Але як я вже казала вчора, роботу повністю закінчено. Питань немає. І тому немає про що говорити.

Вона видобула з торбинки ментолову сигарету й, запаливши її ресторанним сірником, глянула на мене так, наче хотіла запитати: "Ну, то що?".

Коли я вже збирався говорити, до нашого столу, самовпевнено видзвонюючи підборами, підійшов метрдотель. Усміхаючись, наче показуючи фотографію свого єдиного сина, він повернув до мене етикетку на пляшці вина. Коли я на знак згоди кивнув головою, метрдотель вийняв корок з приємним легеньким звуком і налив нам у склянки вина на один ковток. В його смаку відчувалися всі витрати на вечерю.

Метрдотель пішов, а натомість підійшли два офіціанти й поставили на стіл дві великі тарілки із закусками та по одній тарілочці перед кожним з нас. Як тільки вони пішли, ми залишилися самі.

— Я будь-що хотів побачити твої вуха, — чесно признався я.

Вона мовчки наклала в тарілочку качиного паштету і печінки морського чорта, а потім ковтнула вина.

— Вибач за настирливість.

— Смачні французькі страви — зовсім не настирливість, — і вона ледь-ледь усміхнулася.

— А розмова про твої вуха не буде видаватися настирливістю?

— Та ні. Однак усе залежить від кута зору.

— Поговоримо, взявши до уваги твій улюблений кут зору.

Підносячи до рота виделку, вона кивнула головою.

— Кажіть прямо. Бо це мій найулюбленіший кут зору.

Якийсь час ми мовчки пили вино й не переставали їсти.

— Скажімо, я повертаю за ріг вулиці, — сказав я. — І от переді мною хтось уже повернув за ріг наступної вулиці. Його постаті я не бачу. Якусь мить мені видно лише білі поли його пальта. І тільки ця білість назавжди вкарбовується в моїх очах. Тобі знайоме таке відчуття?

— Гадаю, знайоме.

— От саме таке відчуття породжують у мені твої вуха.

Ми знову мовчки їли. Я налив їй вина, а потім собі.

— Може, у вашій голові виникає не подібна сцена, а лише таке відчуття? — запитала вона.

— Так воно і є.

— А коли-небудь раніше у вас було таке відчуття?

Хвилину подумавши, я заперечливо махнув головою.

— Ні, не було.

— Отож виходить, що виною всьому мої вуха?

— Я не впевнений, що саме так можна стверджувати. Бо звідки взятися такій впевненості? Я ніколи не чув, щоб форма вуха викликала в когось завжди певне відчуття.

— Я знаю одну людину, яка пчихала щоразу, коли бачила ніс Фари Фосет. На пчхання мають значний вплив психологічні чинники, чи не так? Як тільки причина і наслідок зчіплюються одне з одним, ніщо вже їх не роз'єднає.

— Мені нічого не відомо про ніс Фари Фосет, однак… — сказав я і, ковтнувши вина, забув, що збирався додати.

— Може, ви мали на увазі щось інше? — спитала вона.

— Ага, трохи інше, — відповів я. — Моє відчуття надто розпливчасте, але дуже стійке. — Я розвів руки на відстань одного метра, а тоді зблизив до п'яти сантиметрів. — Боюсь, що я не можу як слід усе пояснити.

— Сконцентроване явище на основі розпливчастих мотивів.

— Саме так, — погодився я. — Ти у сім разів розумніша за мене.

— Я відвідувала заочні курси.

— Заочні курси?

— Так, заочні курси психології.

Ми розділили на нас двох залишки паштету. Я знову забув, що збирався відповісти.

— Скажіть, ви ще не збагнули зв'язку між моїми вухами і вашими відчуттями?

— Ні, не збагнув, — відповів я. — Я до кінця не зрозумів, на мене діють твої вуха безпосередньо чи щось інше за їхнім посередництвом.

Поклавши обидві руки на стіл, вона злегка здвигнула плечима.

— Ці ваші відчуття доброго чи поганого ґатунку?

— Жодного. Або подвійного. Точно не можу сказати.

Обхопивши долонями склянку з вином, вона якийсь час дивилася мені в обличчя.

— Схоже, що вам треба навчитися висловлювати почуття.

— Я справді не вмію їх описувати, — погодився я.

Вона всміхнулася.

— Але не журіться. Загалом я зрозуміла, що ви мали на увазі.

— Так що ж мені робити?

Вона довго мовчала. Здавалося, ніби думала про щось інше. На столі лежало п'ять порожніх тарілок, схожих на мертві планети.

— Послухайте, — перервала вона довгу мовчанку. — Я гадаю, що нам треба стати близькими друзями. Звісно, якщо ви не проти.

— Звичайно, я — за, — відповів я.

— І до того ж дуже близькими друзями, — сказала вона.

Я кивнув головою на знак згоди.

От таким чином ми стали дуже-дуже близькими друзями. Через півгодини після того, як уперше зустрілися.

— Як близький друг я хочу дещо запитати тебе, — сказав я.

— Питайте.

— По-перше, чому ти не показуєш своїх вух? І, по-друге, чи твої вуха коли-небудь раніше мали особливий вплив на когось іншого, крім мене?

Вона сиділа мовчки, не спускаючи очей з покладених на столі рук.

— На декого, — відповіла вона тихо.

— На декого?

— Так, але, правду кажучи, я звикла не показувати вух.

— Тобто ти хочеш сказати, що ти зовсім різна в той час, коли відкриваєш вуха і коли їх ховаєш?

— Авжеж.

Два офіціанти прибрали з нашого стола тарілки й принесли суп.

— А ти не могла б розповісти про себе в той час, коли відкриваєш вуха?

— Це було так давно, що я сумніваюсь, чи зможу як слід розповісти. Правду кажучи, відколи мені сповнилося двадцять, я не відкривала вух жодного разу.

— Але в ролі комерційної моделі ти їх відкриваєш, чи не так?

— Так, — погодилася вона. — Однак вони тоді несправжні.

— Несправжні?

— Вони тоді заблоковані.

Я сьорбнув дві ложки супу і глянув їй в обличчя.

— Ти не могла б трохи докладніше розтлумачити, що таке "заблоковані вуха"?

— Заблоковані вуха — це мертві вуха. Я вбиваю їх сама. Іншими словами, я свідомо перекриваю прохід... Ви мене розумієте?

Я нічого не второпав.

— Тоді питайте, — сказала вона.

— "Вбити вуха" означає стати глухим?

— Та ні, вуха зовсім не глухнуть. Але вони стають мертвими. І ви так само можете зробити.

Вона поклала ложку на стіл, випростала спину, підняла плечі вгору на п'ять сантиметрів, випнула вперед підборіддя і, втримавшись у такій позі секунд десять, різко опустила плечі.

— Внаслідок цього мої вуха стали мертвими. Спробуйте і ви так зробити.

Я тричі повільно повторив її рухи, але ніщо не залишало враження, щоб щось у мені вмерло. Лише відчувалося, що вино трохи швидше розливалося по жилах.

— Здається, що мої вуха не можуть вмерти, — сказав я розчаровано.

Вона захитала головою.

— От і добре. Якщо їм не треба вмирати, то вони можуть цього не робити, бо в цьому немає нічого поганого.

— Можна тебе ще одне запитати?

— Питайте.

— Якщо зібрати докупи все, що ти сказала, то, гадаю, виходить, що до двадцятирічного віку ти відкривала вуха. А потім одного дня заховала їх. І відтоді до сьогодні жодного разу нікому не показувала. Однак тоді, коли доводиться їх показувати, ти блокуєш прохід між твоїми вухами та свідомістю, чи не так?

— Саме так, — і вона приязно всміхнулася.

— А що сталося з твоїми вухами, коли тобі сповнилося двадцять?

— Не поспішайте, — сказала вона, простягнувши праву руку через стіл до пальців моєї лівої руки. — Будь ласка.

Я вилив рештки вина у дві склянки і повільно випив свою порцію.

— Передусім я хотіла б дізнатися про вас.

— Що про мене?

— Усе. Як вас виховували, скільки вам років, яке ваше заняття і таке інше.

— Звичайнісінька історія. Настільки звичайна, що, слухаючи її, можна задрімати.

— А мені подобаються звичайні історії.

— Моя належить до такого типу, який нікому не до вподоби.

— Байдуже, даю вам десять хвилин на розповідь.

— Я народився 24 грудня, напередодні Різдва, 1948 року. Переддень Різдва не дуже вдалий день для народження. Бо тоді не отримуєш окремого подарунку з нагоди Різдва і дня народження. І всі знайомі намагаються на цьому виграти. Мій знак зодіаку — Козерог, група крові — А, що в поєднанні сприяє банківським працівникам і державним службовцям. Уважається, що Стрілець, Терези і Водолій не близькі мені за духом. Нудне життя, чи не так?

— Навпаки, — досить цікаве.

— Я виростав у звичайному містечку, закінчив звичайну школу. Змалку був мовчазним, а коли підріс, завдавав батькам клопоту.

Познайомився із звичайною дівчиною, по-звичайному вперше закохався. Коли мені сповнилося вісімнадцять, перебрався до Токіо, щоб вступити в університет. Після закінчення університету удвох з товаришем відкрили бюро перекладу і завдяки цьому якось заробляли на прожиток. Три роки тому взялися до видання інформаційних бюлетенів і до роботи, пов'язаної з рекламою, й успішно розвиваємо цю діяльність. Познайомився з дівчиною, працівницею фірми, чотири роки тому з нею одружився, а два місяці тому розлучився. Причину кількома словами не можна пояснити. Маю стару кішку. Щодня викурюю сорок сигарет. І ніяк не можу від цього відвикнути. Маю три костюми, шість краваток і п'ятсот платівок, що вийшли з моди. Пам'ятаю всіх убивць з романів Елері Квін. Маю всі томи "Утраченого часу" Пруста, але прочитав лише половину. Влітку п'ю пиво, взимку — віскі.

— І два дні з трьох у барі їсте омлети і бутерброди, чи не так?

— Ага, — сказав я.

— Досить цікаве у вас життя.

— Навпаки, було досі нудним. І таким же буде в майбутньому. Та це не означає, що воно мені не подобається. Одним словом, немає іншої ради, як змиритися з ним.

Я глянув на годинник. Минала дев'ята хвилина двадцять секунд.

— Однак досі ви сказали не все, що могли б сказати, правда?

Протягом хвилини я поглядав на власні руки, що лежали на столі.

— Ясна річ, не все. Бо хіба за десять хвилин можна розповісти все про навіть найнудніше життя?

— Можна сказати свою думку?

— Будь ласка.

— Щоразу, коли я з кимсь зустрічаюся вперше, я даю йому десять хвилин для розповіді про себе. А потім оцінюю співрозмовника з точки зору, протилежної до щойно почутого від нього. Як ви гадаєте: я помиляюся?

— Ні, — відповів я, хитнувши заперечливо головою. — Я думаю, мабуть, твій метод правильний.

Підійшли офіціанти: один розставив нові тарілки, другий наклав у них порції першої страви, а третій полив їх соусом.

— Застосувавши цей метод до вас, я дійшла ось до якого висновку… — сказала вона, встромляючи ножа в мус з морського язика. — Тобто що ваше життя не нудне і нудного життя ви собі не шукаєте. Я помиляюсь?

— Можливо, ти маєш рацію. Можливо, моє життя не нудне і нудного життя я собі не шукаю. Однак результат один. У будь-якому разі я вже його досяг. Усі люди намагаються втекти від нудьги, а я — зануритись у неї, тобто ніби піти проти потоку людей у годину пік. А тому я не нарікаю на те, що моє життя стало нудним. Настільки нудним, що моя дружина залишила мене.

— З цієї причини ви розійшлися?

— Як я вже раніше казав, цього не можна пояснити кількома словами. Це щось таке, чого стосується такий вираз Ніцше: "Навіть боги опускають свої прапори перед нудьгою".

Ми далі повільно їли подані страви. Вона попросила ще одну порцію соусу, а я — хліба. Увесь цей час кожен з нас думав про своє. Потім тарілки було прибрано і нам подали шербет з чорницями, а коли принесли каву "експрес", я запалив сигарету. Дим від неї, хвилину

покружлявши в повітрі, зник у нутрощах безшумної вентиляційної системи. За кількома столами з'явилися відвідувачі. З гучномовців над головою лилася музика Моцартового концерту.

— Якщо можна, я хотів би ще трохи розпитати про твої вуха, — сказав я.

— Ви хочете запитати, чи мої вуха мають особливу силу?

Я кивнув головою.

— Я воліла б, щоб ви на собі все перевірили, — сказала вона. — Бо хоч би що я вам розповіла, воно буде неповним і навіть може здатися вам непотрібним.

Я вдруге кивнув головою.

— Я можу показати вам свої вуха, — сказала вона, допивши каву. — Однак я не певна, чи справді це піде вам на користь. Може статися, що ви навіть пожалкуєте.

— Чому?

— Ваша нудьга може виявитися не такою непохитною, як ви вважаєте.

— Ну що ж, доведеться спробувати, — сказав я.

Вона простягла через стіл свою руку й поклала на мою.

— І ще одне: впродовж деякого часу — скажімо, кількох місяців — будьте поряд зі мною. Згодні?

— Згоден.

Вона вийняла з торбинки чорну стрічку. Тримаючи її між губами, обома руками згорнула ззаду волосся у жмут і спритно перев'язала його.

— Ну то як?

Затамувавши подих, я приголомшено дивився на неї. У горлі мені пересохло так, що я не міг жодного звуку видобути із себе. Якусь мить по білих тинькованих стінах, здавалось, побігли хвилі. Голоси відвідувачів і стукіт тарілок спочатку стишились, а потім знову повернули собі початкову силу. Я чув плюскіт хвиль і пригадував запах давно забутого вечора. Але все це було лише невеликою частиною відчуттів, що наринули на мене протягом цих кількох сотих секунди.

— Неймовірно! — видушив із себе я. — Здається, наче ти зовсім інша людина.

— Саме так, — сказала вона.

2. Про розблокування вух

— Саме так, — сказала вона.

Вона була по-неземному прекрасною. Такої краси я досі не бачив і не уявляв собі. Вона сягала розмірів Всесвіту і водночас конденсувалася до об'єму льодовика. Зухвало розширювалася і водночас знічувалася. Перевершувала всі мої уявлення. Вона та її вуха зливалися в одне ціле і сповзали вниз схилом часу, немов первісний промінь світла.

— Ти незвичайна! — сказав я, нарешті віддихавшись.

— Я знаю, — відповіла вона. — Такий стан буває, коли мої вуха розблоковано.

Кілька відвідувачів ресторану, повернувшись у наш бік, завмерли з подиву. Офіціант, що підійшов з новою порцією кави, не міг її як слід налити. Ніхто не промовив ні слова. Лише бобіна магнітофона й далі крутилася.

Вона вийняла з торбинки ментолову сигарету і сунула собі в рот. Я квапливо запалив її своєю запальничкою.

— Я хочу з вами переспати, — сказала вона.

І ми переспали.

3. Про розблокування вух (продовження)

Однак для неї ще не настала епоха повного блиску. Протягом наступних двох-трьох днів вона кілька разів відкривала свої вуха, а потім знову ховала свій неймовірно чудесний витвір під волоссям і тоді знову ставала звичайнісінькою дівчиною. Враження було таке, ніби на початку березня для проби вона перестала одягати пальто.

— Здається, ще не настала пора відкривати вуха, — сказала вона. — Я ще сама не збагну, як найкраще розпорядитися своєю силою.

— Я не заперечую, — погодився я. Бо вона, і сховавши вуха, здавалася непоганою.

Вона іноді показувала свої вуха, але майже завжди це було у випадках, пов'язаних із сексом, який тоді здавався чимось дивовижним. Коли падав дощ, пахло дощем. Коли співали птахи, їхній спів звучав особливо виразно. Мені не вистачає слів, щоб описати цей стан.

— Ти не показуєш вух, коли спиш з іншими чоловіками? — спитав я її одного разу.

— Звичайно, ні, — відповіла вона. — Вони, мабуть, і не здогадуються, що в мене є вуха.

— А яким буває секс тоді, коли ти ховаєш вуха?

— Обов'язком. Схожим на жування газетного паперу, позбавленим будь-якого відчуття. Та байдуже. Бо виконання обов'язку — теж непогана справа.

— Але з відкритими вухами все набагато приємніше, чи не так?

— Ага.

— Тоді краще відкривати вуха, — сказав я. — І не варто забивати собі голову всяким непотребом, як ти гадаєш?

Вона пильно глянула йому в очі й зітхнула.

— Я бачу, ви нічого не розумієте.

Справді, я багато чого зовсім не розумів.

Передусім причини її особливого ставлення до мене. Бо я анітрохи не вважав, що чимось кращий за інших або сильно відрізняюсь від них.

Та коли я їй це сказав, вона засміялася.

— А все дуже просто, сказала вона. — Ви шукали мене. І це найголовніша причина.

— А якщо, припустімо, хтось інший тебе шукав би?

— Принаймні зараз ви до мене не байдужі. Крім того, ви набагато кращі, ніж вам здається.

— Чого ж це мені так здається? — спитав я.

— Тому що ви живете лише однією половиною свого "я", — відповіла вона прямо. — Інша ваша половина залишається неторканою.

— Гм-м-м...

— У цьому розумінні ми схожі одне на одного. Я прикриваю вуха, а ви живете лише однією половиною свого "я". Вам так не здається?

— Навіть якщо це й правда, то все одно друга половина мого "я" не така блискуча, як твої вуха.

— Цілком можливо, — і вона усміхнулася. — А ви справді нічого не розумієте.

З усміхом на устах вона відкинула назад волосся і розстебнула блузку.

Пополудні того вересневого дня наприкінці літа я не пішов на роботу і, граючись її волоссям у ліжку, думав про китовий прутень. Море було темно-сірим, буйний вітер бився об скляні шиби акваріуму. У виставковій залі під високою стелею не було, крім мене, нікого. Китовий прутень, назавжди відірваний від кита, повністю втратив свою первісну суть.

Потім я ще раз подумав про нічну сорочку моєї колишньої дружини. Однак не зміг пригадати, чи взагалі в неї була нічна сорочка. Десь у глибині голови застряв лише невиразний образ нічної сорочки, повішеної

на стільці в кухні. Я ніяк не міг згадати, що, власне, це означало. Здавалося, ніби тривалий час хтось інший жив моїм життям.

— Скажи мені, ти одягаєш нічну сорочку? — спитав я знічев'я у своєї подруги.

Вона підвела голову з мого плеча і глянула на мене невидющими очима.

— У мене їх немає.

— Он що, — сказав.

— Та якщо ви думаєте, що вам було б краще з нею...

— Ні... — поспішив я заперечити. — Я не це мав на увазі.

— Однак можете не соромитися. Бо на роботі я звикла до такого... Воно мене не бентежило б.

— Ні, мені нічого не треба, — сказав я. — Мені досить тебе і твоїх вух. І більше нічого мені не треба.

Розчаровано похитавши головою, вона припала обличчям до мого плеча. Однак через секунд п'ятнадцять знову підвела очі.

— Послухайте, через десять хвилин сюди зателефонують у важливій справі.

— Зателефонують? — і я зиркнув на чорний телефонний апарат поруч ліжка.

— Так, зателефонують.

— І ти знаєш, про що?

— Знаю.

Поклавши голову мені на голі груди, вона курила ментолову сигарету. Через хвилину її попіл упав біля мого пупка і нона стулила губи, щоб здути його геть. Я відчував між пальцями її вухо. Це було незрівнянно чудове відчуття. В моїй голові не було думок, лише спливали і зникали один за одним невиразні образи.

— Щось про вівцю, — сказала вона. — Про багатьох овець і про одну.

— Про вівцю?

— Ага, — відповіла вона і передала мені наполовину скурену сигарету. Я один раз затягнувся нею, а потім роздушив її в попільничці. — І тоді почнуться пригоди.

Незабаром задзвонив телефон. Я глянув на неї, але вона міцно спала на моїх грудях. Я дочекався четвертого дзвінка і підняв трубку.

— Ти можеш негайно прийти сюди? — звертався мій компаньйон. В його голосі вчувалося напруження. — Я маю обговорити з тобою важливу справу.

— Скажи, наскільки важливу?

— Як прийдеш — все зрозумієш, — відповів він.

— Чи не про вівцю? — спробував я розвідати, хоча мені не слід було цього казати. Телефонна трубка стала крижано-холодною.

— А звідки ти це знаєш? — спитав мій компаньйон.

Ось так почалися пригоди — погоня за вівцею.

РОЗДІЛ 4

Погоня за вівцею (I)

1. Дивний чоловік (прелюдія)

Людина може звикнути випивати велику кількість алкогольних напоїв з багатьох причин, але наслідок цього здебільшого один.

У 1973 році мій компаньйон був щасливим п'яницею. Три роки пізніше став трохи похмурим. А влітку 1978 року вже незграбно намацував клямку дверей, що вела до першої стадії алкогольного отруєння. Як це часто трапляється з більшістю непросипущих випивак, у тверезому стані він не відрізнявся розумом, але був нормальною і приємною людиною. Так усі про нього думали. І він був про себе подібної думки. А тому пив міцні напої. Бо йому здавалося, що, напившись, зможе утвердитися у своїх чеснотах.

Звичайно, спочатку все йшло добре. Однак із плином часу, як доза споживаного алкоголю збільшувалася, виникали збої в його житті — збої, які потім перетворилися у глибоку тріщину. Його чесноти мчали з такою швидкістю, що він уже не міг наздогнати їх. Звичайний випадок. Однак загалом люди не схильні вважати, що це саме їхній випадок. Тим паче якщо ці люди не розважливі. Намагаючись віднайти загублене, він почав блукати у ще густішому алкогольному тумані. І його становище ставало дедалі гіршим.

Та принаймні поки що він виглядав цілком нормальним, поки не заходило сонце. Й оскільки я свідомо уникав зустрічі з ним увечері, то не мав до нього жодних претензій. Про те, що після заходу сонця він відхилявся від норми, добре знав і я, і він сам. Ми ніколи не торкалися

цього питання, хоча обидва знали про його існування. Ми ладнали один з одним, та вже не були такими товаришами, як колись.

Я не можу сказати, що ми розуміли один одного на сто відсотків (і сімдесят відсотків було б досить), але принаймні у студентські роки він був моїм єдиним другом, а тому мені було гірко зблизька бачити, як така людина опускається щораз нижче. Зрештою, зі старістю завжди приходить якась гіркота.

Коли я добрався до нашої контори, він уже випив одну порцію віскі. Після однієї порції він залишався нормальним, але ж не було б нічого дивного в тому, якби одного разу замість одної порції віскі він випивав — би дві. Якщо так станеться, то мені доведеться покинути цю фірму й шукати роботу деінде.

Висушуючи спітніле тіло у потоці теплого повітря з кондиціонера, я пив холодний ячмінний чай, який приготувала дівчина-секретарка. Він мовчав. І я нічого не говорив. Яскраве проміння полудневого сонця розливалося фантастичними бризками по лінолеумовій підлозі. Внизу за вікном пролягав, весь у зелені, парк, а на його газонах привільно засмагали люди. Мій компаньйон кінцем кулькової ручки тицяв у долоню лівої руки.

— Кажуть, що ти розлучився, — почав він розмову.

— Два місяці тому, — відповів я, не відриваючи погляду від вікна. Коли зняв темні окуляри, в очах заболіло.

— Чому ж ти розлучився?

— З особистих причин.

— Ну, це зрозуміло, — вимовив він з притиском. — Я ніколи не чув про розлучення з причин, які не були б особистими.

Я мовчав. Адже між нами існувала мовчазна домовленість про те, щоб не торкатися особистих справ один одного.

— Я не збираюся випитувати, — виправдовувався він. — Але ж і я з нею дружив… і мене це трохи приголомшило. Бо я думав, що ви жили у злагоді.

— А ми завжди жили у злагоді. І розійшлися без сварки.

Мій компаньйон, розгублено замовкнувши, й далі тицяв кінцем кулькової ручки в долоню руки. На ньому була нова синя сорочка і чорна краватка, волосся акуратно причесане. Від нього пахло одеколоном і лосьйоном з одного набору. На мені ж — спортивна майка із зображенням Снупі[4], що обіймає дошку для серфінгу, до білого запрані "лівайси" та обляпані болотом тенісні кеди. Будь-хто міг би сказати, що нормальним був він.

— Ти пам'ятаєш той час, коли ми з нею утрьох працювали разом?

— Прекрасно пам'ятаю, — відповів я.

— То був щасливий час, — сказав мій компаньйон.

Я відійшов від кондиціонера і, вмостившись на м'якому блакитному шведському дивані в центрі кімнати, вийняв із настільної сигаретниці для гостей одну штуку "Пел-Мел" з фільтром і прикурив від важкої запальнички.

— Ну то що?

— Мені здається, що ми взялися одночасно до надто багатьох справ…

— Ти маєш на увазі рекламу і бюлетені?

Компаньйон кивнув головою. Мені стало його жаль: я подумав, що він добряче-таки помучився перед тим, як вимовити ці слова. Я взяв зі стола важку запальничку, повернув гвинтик і вкоротив довжину полум'я.

— Я розумію, що ти хочеш сказати, — вів я далі, поклавши запальничку знову на стіл. — Але пригадай, що цю роботу приніс не я і не я закликав взятися до неї. Все це — твоя заслуга, хіба ні?

— Тоді склалася така ситуація, що не можна було відмовитися і, крім того, ми мали багато вільного часу…

— До того ж ця справа виявилася вигідною.

— Правду кажеш — вона принесла нам добрі гроші. Завдяки цьому ми переїхали в просторішу контору, збільшили штат. Я поміняв машину, купив нову квартиру і влаштував двох дітей у дорогий коледж. Я вважаю, що у тридцятирічному віці вже треба чогось у житті досягти.

— Ти справді дещо заробив. І немає чого тобі соромитися.

— А я й не соромлюся! — сказав мій компаньйон, узявши залишену на столі кулькову ручку і кілька разів тицьнувши нею в середину долоні. — Та знаєш, як згадую про минуле, то аж не віриться, що воно було. Тоді по вуха в боргах ми бігали в пошуках замовлення на переклад і розповсюджували оголошення перед станціями.

— Якщо і зараз тобі хочеться їх розповсюджувати, я готовий приєднатися до тебе.

Мій компаньйон підвів голову і глянув на мене.

— Я зовсім не жартую.

— Я теж, — сказав я.

На якийсь час між нами запала мовчанка.

— Багато чого змінилося, — сказав компаньйон. — І темп життя, і спосіб мислення. Найголовніше, що ми самі навіть не знаємо, скільки грошей насправді заробили. Приходить податковий обліковець і виписує якісь незрозумілі папірці — від нього лише чути про відрахування, чи про амортизацію або податкові заходи…

— Всюди так робиться!

— Та я розумію. Розумію і те, що без цього не обійтися. А все-таки раніше було веселіше…

— Збігають роки — і виростають тіні в'язничних мурів навколо нас, — промимрив я слова старого вірша.

— Що це таке?

— Так собі, дрібниця, — відповів я. — Ну, то що ти хочеш сказати?

— А те, що тепер повсюди експлуатація запанувала. Принаймні так мені здається.

— Експлуатація? — і я здивовано підвів голову. Нас розділяла відстань у два метри і внаслідок різної величини наших стільців його голова вивищувалася над моєю сантиметрів на двадцять. На стіні за ним висіла літографія. Нова, незнайома мені картина із зображенням крилатої риби. Здавалося, що ця риба не дуже задоволена своїми

крильми. Мабуть, не знала, як ними користуватися. — Експлуатація? — перепитав я сам себе.

— Експлуатація.

— Власне, кого?

— Усіх потроху.

Схрестивши ноги на блакитному дивані, я невідривно стежив за рухом кулькової ручки на його долоні.

— В усякому разі, тобі не здається, що ми змінилися?

— Усе залишилося по-старому. Ніхто не змінився і ніщо не змінилося.

— Ти що, справді так думаєш?

— Я так думаю. Жодної експлуатації немає. Це все дитячі казочки. Сподіваюсь, ти не віриш, що сурмами Армії Спасіння справді можна врятувати світ? Ти занадто фантазуєш.

— Гаразд, може, й фантазую, — сказав мій компаньйон. — Минулого тижня ти — точніше, ми обидва — приготували макет реклами маргарину. То була зовсім непогана реклама. Вона отримала прекрасні відгуки. Але скажи мені: протягом останніх кількох років ти хоч раз їв що-небудь з маргарином?

— Жодного разу. Я не переношу маргарину.

— Я також. У тому-то і справа! Раніше нам робота, принаймні, приносила впевненість у собі й ми нею пишалися. Тепер усього цього немає. Ми лише засмічуємо світ пустопорожніми словами.

— Маргарин корисний для здоров'я. Його виробляють з олії, бідної на холестерин, а це запобігає серцевим захворюванням літніх людей. Крім того, останнім часом його смак непоганий. Він дешевий і довго зберігається.

— Ну, то їж його сам!

Я відкинувся назад на дивані і спроквола потягнувся всім тілом.

— Це все одно, — сказав я. — Не має значення, їмо ми маргарин чи ні. По суті, все одно, робимо ми сіренькі переклади чи брехливу маргаринову рекламу. Я певен: ми засмічуємо світ беззмістовними словами. Та скажи мені: де користуються змістовними словами? Ніде немає роботи від щирого серця. Так само, як не буває дихання або сечовипускання від щирого серця.

— А колись ти був набагато невиннішим!

— Можливо, — сказав я і роздушив у попільничці недокурок. — "Напевне, десь у невинному містечку м'ясник невинний рубає на шматки невинний окіст". Якщо ти вважаєш, що пити віскі вже зранку — невинна річ, то пий, скільки хочеш!

Протягом довгої мовчанки було чути лише стукіт кулькової ручки об стіл.

— Вибач, — похопився я. — Я не хотів з тобою так говорити.

— Та нічого, — відповів мій компаньйон. — А втім, я не заперечую: мабуть, ти маєш рацію.

Раптом клацнув термостат кондиціонера. Був страшно тихий полудень.

— Та не падай духом! — сказав я. — Хіба не власними силами ми досягли того, що маємо? Ми нікому не заборгували, і ніхто нам нічого не винен. Ми не з тих титулованих і забезпечених сторонньою підтримкою типів, що із самовдоволеним виглядом розсідаються у своїх кріслах.

— А ми ж колись були друзями, хіба ні? — сказав мій компаньйон.

— Ми й зараз залишаємося друзями, — відповів я. — Досі ми все робили спільно.

— Я не хотів, щоб ти розлучався.

— Знаю, — сказав я. — Та, як ти гадаєш, чи не час нам поговорити про вівцю?

Він кивнув головою, поклав ручку на стіл і кінцем пальця протер очі.

— Той чоловік прибув сьогодні вранці об одинадцятій годині.

2. Дивний чоловік

Той чоловік прибув об одинадцятій годині ранку. Для такої, як наша, маленької фірми такий час буває двох різновидів. Тобто, або повністю зайнятий, або зовсім вільний. Чогось проміжного не буває. А тому об одинадцятій годині ми або бездумно і квапливо працюємо, або бездумно і далі дивимося сон серед білого дня. Проміжну роботу (якщо така взагалі трапляється) вважаємо розумним відкласти на другу половину дня.

Той чоловік прибув об одинадцятій ранку останнього різновиду. Ранку, пам'ятного своїм повнісіньким байдикуванням. У першій половині вересня дні були до божевілля клопітними, а після того раптом робота скінчилася. Троє з нас, включно зі мною, взяли запізнілу на місяць літню відпустку, а решті працівників залишалося тільки таке заняття, як

стругання олівців. Мій партнер подався до банку переказати гроші чеком, інший працівник збавляв час, прослуховуючи нові грамзаписи в демонстраційному залі музичного магазину поблизу нашої фірми, а дівчина-секретарка, перегортаючи сторінки журналу для жінок "Осінні стилі зачісок", залишилася відповідати на телефонні дзвінки.

Чоловік беззвучно відчинив двері до контори і так само беззвучно зачинив їх. Та це не означає, що він свідомо вирішив поводитися тихо. Така поведінка була для нього звичною і природною. Настільки звичною і природною, що дівчина-секретарка навіть не могла по-справжньому відчути його прихід. А помітила його лише тоді, коли він уже стояв перед її столиком і дивився на неї згори.

— Якщо можна, я хотів би зустрітися з ким-небудь з начальства, — сказав він так, наче рукавичкою стирав пил зі стола.

Дівчина-секретарка не могла второпати, що, власне, сталося. Вона підвела очі й глянула на чоловіка. Його погляд був надто проникливим, як для контрагента, одяг надто добрим, як для податкового інспектора, а вигляд надто інтелектуальним, як для поліцейського. Якоїсь іншої професії, яка відповідала б його зовнішності, вона не могла пригадати. Немов витончено-зловісна новина, чоловік з'явився раптом звідкись і тепер стояв перед її очима.

— Зараз нікого немає, — сказала дівчина-секретарка, квапливо закриваючи журнал. — Обіцяли повернутися хвилин через тридцять.

— Я почекаю, — ні на хвилину не вагаючись, відповів чоловік. Здавалося, що саме такої відповіді треба було сподіватися.

Вона збиралася запитати його ім'я, але передумала і провела його у приймальню. Чоловік умостився на блакитному дивані, поклав ногу на ногу і, вп'явшись очима в електричний годинник на стіні перед собою,

застиг на місці як укопаний. Анітрохи не ворушився. І навіть пізніше, коли вона принесла йому чашку ячмінного чаю, сидів у тій самій позі.

— Саме там, де зараз ти сидиш, — сказав мій компаньйон. — Сидів там і в однаковій позі упродовж півгодини дивився на годинник.

Я глянув на заглибину під собою в дивані, потім перевів погляд спочатку на настінний електричний годинник, а відтак знову на компаньйона.

Незважаючи на незвичну для другої половини вересня спеку, чоловік був одягнутий як личить за всією формою. Манжети білої сорочки виступали точно на півтора сантиметри з рукавів добре скроєного костюму, смугаста краватка з тонко підібраними кольорами була зав'язана з ледь помітною ліво-правою асиметрією, а чорні черевики — начищені до сліпучого блиску.

Віком від тридцяти п'яти — сорока років, заввишки понад сто сімдесят п'ять сантиметрів, він не мав на собі жодного зайвого грама ваги. На руках не було ні одної зморшки, а десять довгих пальців викликали в уяві табун тварин, які зберегли на дні своєї душі первісну пам'ять усупереч довгим рокам тренування і контролю. Його нігті були ретельно відполіровані, на їхніх кінцях видніли гарно намальовані еліпси. Руки справді були красиві й водночас якісь дивні. В них відчувалася висока спеціалізація в дуже обмеженій, нікому невідомій сфері.

Його обличчя — просте, з правильними рисами, але безвиразне — не могло розповісти так багато, як руки. Прямі, наче стесані, лінії носа і надбрів'я, тонкі і безкровні губи. Чоловік виглядав злегка засмаглим, однак з першого погляду було видно, що цього не досягнуто десь на морському березі або на тенісному корті. Так можна засмагнути лише під променями невідомого сонця в небі невідомої місцевості.

Час спливав на диво повільно. Холодні і непорушні, ці тридцять хвилин викликали в пам'яті кріплення велетенської механічної конструкції, що спинається у небо. Коли мій компаньйон повернувся з банку, атмосфера в кімнаті здавалася надзвичайно важкою. Можна навіть сказати, що все в ній було прибите цвяхами до підлоги.

— Звичайно, так лише здавалося, — сказав мій компаньйон.

— Авжеж, — погодився я.

Самотня дівчина-секретарка, залишена відповідати на телефонні дзвінки, знемагала від напруження. Коли розгублений компаньйон зайшов у приймальню і назвався співвласником фірми, незнайомець нарешті змінив позу, вийняв з нагрудної кишені сигарету і, запаливши її, з невдоволеним виглядом випустив з рота клубок диму. Навколишня атмосфера ледь-ледь полегшала.

— У нас обмаль часу, а тому переходьмо відразу до справи, — спокійно сказав чоловік. Він вийняв з гаманця тонку, мов лезо ножа, візитну картку і поклав її на стіл. Вона була виготовлена з особливого паперу, схожого на пластик, неприродно біла, з іменем, надрукованим маленькими чорними ієрогліфами. Без зазначення посади, адреси й телефонного номера. На ній було тільки ім'я та прізвище з чотирьох ієрогліфів. Від одного погляду на неї відразу очі боліли. Мій компаньйон перевернув її і, пересвідчившись, що зворотна сторона нічим не заповнена, ще раз глянув на лицьову сторону, а потім — на гостя.

— Сподіваюсь, вам знайоме ім'я цієї людини, чи не так? — спитав незнайомець.

— Знайоме, — відповів мій компаньйон.

Чоловік випнув підборіддя на кілька міліметрів уперед і коротко кивнув головою. Лише його погляд анітрохи не змінився.

— Спаліть її!

— Спалити?

Мій компаньйон витріщився розгублено на чоловіка.

— Цю картку… спаліть негайно… і розсипте попіл, — чітко розділяючи слова, звелів гість.

Мій компаньйон квапливо схопив зі стола запальничку і підпалив один кінець білої візитної картки. Тримаючи її у руці, він дочекався, поки вона наполовину згоріла, потім поклав її у велику кришталеву попільницю, й обидва, один навпроти одного, почали стежити, як вона зникала, перетворюючись у білястий попіл. Коли нарешті картка згоріла дотла, в кімнаті запанувала важка тиша, ніби після масової різанини.

— Я прибув сюди, наділений уповноваженнями цього пана, — через якийсь час промовив чоловік. — Інакше кажучи, я хотів би вашого розуміння того, що все, що я вам зараз повідомлю, відповідає його волі та бажанням.

— Бажанням?.. — перепитав компаньйон.

— "Бажання" — це найгарніше слово для вираження суті позиції щодо певної мети. Звісно, — додав гість, — є також інші способи вираження. Ви мене розумієте?

Мій компаньйон спробував у голові перекласти слова співрозмовника звичайною мовою.

— Розумію…

— В усякому разі, мова піде не про концепції або політику, а винятково про бізнес.

Слово "бізнес" чоловік вимовив так, наче був у другому поколінні американцем японського походження.

— Ви бізнесмен — і я бізнесмен. Якщо триматися здорового глузду, то ні про що інше, крім бізнесу, ми з вами і не мали б говорити. А обговорення нереальних речей залишімо іншим людям. Ви згодні?

— Згоден, — відповів компаньйон.

— Наше завдання полягає в тому, щоб нереальним чинникам надати вишуканого вигляду і поставити їх на твердий ґрунт реальності. Люди часто намагаються втекти в нереальне. А все тому, — і чоловік погладив кінцем пальця правої руки смарагдовий перстень на середньому пальці лівої, — що їм це здається простішим. Іноді трапляються випадки, коли створюється враження, ніби нереальне поборює реальність. Але ж у нереальному світі немає місця для бізнесу. Загалом ми належимо до такого різновиду людей, які приносять із собою труднощі. А тому, — сказав чоловік і ще раз погладив пальцем перстень, — пробачте, якщо те, що я вам зараз повідомлю, якось ускладнить ваше життя або вимагатиме від вас рішучих дій.

Усе ще не розуміючи як слід, про що йдеться, мій компаньйон мовчки кивнув головою.

— Отож перейдемо до наших бажань. Перше: ми хотіли б, щоб ви негайно припинили випуск журналу з приготовленою рекламою страхової компанії Р.

— Але ж…

— Друге, — різко перебив чоловік. — Ми хочемо зустрітися і безпосередньо переговорити з відповідальним за згадану рекламу.

Гість вийняв з нагрудної кишені білий конверт, а з нього — складений учетверо аркуш паперу і передав моєму компаньйону. Той узяв папір і, розгорнувши його, пробіг очима. Це була копія фотогравюри для реклами страхової компанії, зробленої справді-таки в нашій конторі: зображення звичайного краєвиду на Хоккайдо — хмари, гори, вівці на лузі, — та на додачу запозичений звідкись буколічний віршик і більше нічого.

— Ось такі наші два бажання. Про перше можна сказати, що воно скоріше не бажання, а вже встановлений факт. Бо, правду кажучи, вже ухвалено рішення згідно з нашим бажанням. Якщо у вас будуть сумніви щодо цього, зателефонуйте потім начальнику відділу зв'язків з громадськістю страхової компанії.

— Зрозуміло, — сказав мій компаньйон.

— Однак нам легко собі уявити, що для фірми такого розміру, як ваша, шкода від такого ускладнення буде надзвичайно велика. На щастя, ми — і ви це добре знаєте — маємо немалий вплив у цих ділових колах. А тому, якщо наше друге бажання буде виконане і відповідальна за згадану рекламу особа надасть нам задовільну інформацію, ми готові повністю компенсувати завдану вам шкоду. Можливо, і з лишком.

У кімнаті запанувала мовчанка.

— Якщо ж ви не зможете виконати наших бажань, — після паузи вів далі гість, — то так чи інакше програєте. Від нині й довіку вам не буде місця в цьому світі.

Знову запала мовчанка.

— Запитання будуть?

— Виходить, що вся проблема в цій фотографії? — боязко спитав мій компаньйон.

— Саме так, — підтвердив гість й, уважно добираючи слова, ніби відсортовані пальцями на долоні, вів далі: — Саме так. Однак нічого більше сказати вам не можу. Не маю на це повноважень.

— Співробітнику, відповідальному за цю рекламу, я зателефоную додому. Гадаю, він буде тут о третій, — сказав мій компаньйон.

— Чудово! — і гість зиркнув на наручний годинник. — У такому разі до четвертої я пришлю сюди автомобіль. І нарешті найважливіше — про нашу розмову нікому жодного слова. Домовились?

І два бізнесмени розійшлися по-діловому.

3. "Шеф"

— Ось такі справи, — сказав мій компаньйон.

— Нічогісінько не зрозуміло, — мовив я, тримаючи в роті незапалену сигарету. — Передусім мені незрозуміло, якій, власне, особі належить ім'я та прізвище на візитній картці. Далі — чому ця особа так турбується фотографією вівці? І нарешті — незрозуміло, яким чином вона може перешкодити опублікуванню нашої реклами?

— Чоловік на візитці — велике цабе серед правих. Він майже не афішує свого імені й не показується серед людей, а тому людському загалу про нього відомо небагато. Однак у діловому світі його знають усі. Здається, лише ти — виняток.

— Далекий я від житейських справ! — виправдовувався я.

— Взагалі-то він не зовсім правий… Скоріше — зовсім не правий.

— Я зовсім нічого не второпаю…

— Правду кажучи, ніхто не знає, що в нього на думці. Своїх творів він не пише, з промовами перед людьми не виступає. Інтерв'ю нікому не дає, фотографувати себе зовсім не дозволяє. Навіть невідомо, живе він чи вмер. П'ять років тому репортер одного щомісячника спробував розслідувати його причетність до незаконної фінансової оборудки, та відразу справу зам'яли.

— Бачу, ти добре обізнаний!

— Того репортера я знав особисто.

Я підніс вогонь запальнички до сигарети в роті.

— І що він робить тепер?

— Його перевели в адміністративний відділ. Зранку до вечора наводить лад серед папірців… Бо, як ти сам знаєш, світ ЗМІ на диво вузький, отож цей випадок — наглядний урок, попередження іншим. Щось на зразок кісток перед входом до села африканських аборигенів…

— Справді… — сказав я.

— Однак дещо з його довоєнної біографії все-таки вдалося з'ясувати. Народився 1913 року на Хоккайдо, після закінчення початкової школи перебрався до Токіо, перескакував з роботи на роботу, поки нарешті не пристав до правих. Здається, лише один раз — але таки попав у в'язницю. Відсидів — і подався у Маньчжурію. Там заприязнився з

офіцерами штабу Квантунської армії і створив організацію диверсійного спрямування. Про діяльність цієї організації мені відомо мало. Саме відтоді став загадковою людиною. Подейкували, що був причетний до торгівлі наркотиками. Мабуть, що так. Погасав по території Китаю — і за два тижні перед вступом СРСР у війну на ескадреному міноносці евакуювався на рідну землю. Звісно, з трофеями — купою дорогоцінних металів.

— Нічого не скажеш, навдивовижу вдало вибрав момент!

— Це факт, що він справді добре вмів розрахувати час. Знав, коли наступати і коли відступати. Крім того, гостро відчував, на чому зосередити свою увагу. І хоча окупаційна армія арештувала його як воєнного злочинця класу "А", розслідування його справи припинили на півдорозі й під суд він не потрапив. Причина — спочатку "через хворобу", потім усе потонуло в мороці. Напевне, мала місце якась оборудка з американською армією. Бо, як відомо, Маккартур кидав оком на Китай.

Мій компаньйон знову взяв кулькову ручку і почав крутити нею між пальцями.

— Так от, вибрався він з в'язниці Сугамо і розділив навпіл заховані бозна-де скарби. За одну половину купив з усіма бебехами одну з фракцій Консервативної партії, за другу — світ реклами. То був час, коли під рекламою розуміли поширення простеньких рекламних листівок.

— Дивовижна передбачливість! А щодо його тіньових капіталів не було жодної претензії?

— Облиш! Він же заволодів фракцією Консервативної партії.

— Так, справді… — сказав я.

— У всякому разі, завдяки грошам він прибрав до своїх рук і політичну партію, і рекламу. До того ж, ця його система і зараз справно функціонує. Він не вилазить на поверхню, бо в цьому немає потреби. Адже коли тобі підвладні засоби реклами і керівництво політичної партії при владі, для тебе немає нічого неможливого, хіба ні? А взагалі ти розумієш, що означає володіти всією рекламою?

— Не зовсім…

— Володіти рекламою — це однаково, що підпорядкувати собі майже всі видавництва, телебачення і радіо. Жодне видавництво, жодний телевізійний канал не обходиться без реклами. Як акваріум без води. Дев'яносто п'ять відсотків інформації, яка доходить до твоїх очей, вже кимсь відсортована й оплачена.

— Все одно незрозуміло… — наполягав я. — Те, що цей чоловік заволодів засобами масової інформації, я розумію. А от як він може застосувати свою силу до рекламних журналів страхових компаній? Адже мова йде про прямі контракти без участі впливового виробника реклами, хіба ні?

Мій компаньйон відкашлявся і допив рештки охололого ячмінного чаю.

— Акції. Саме вони — головне джерело доходів цього типа. Операції з акціями, їхній перепродаж і скуповування із спекулятивною метою тощо. Потрібні для цього дані збирає його інформаційний відділ, а він сам вибирає, що йому підходить, а що — ні. З усього цього матеріалу лише частина потрапляє у ЗМІ, а решту Шеф викуповує для себе. Ясна річ, не прямо, а за допомогою шантажу. Якщо ж шантаж не діє, то ця інформація передається політикам з метою отримання вигоди.

— Мовляв, у будь-якої фірми знайдеться хоч би одна слабина.

— Бо в будь-якій фірмі на загальних зборах акціонерів не хочуть чути громових заяв. Адже загалом до сказаного слова прислухаються… Таким чином, Шеф спирається на триєдину основу з політиків, ЗМІ та ринку акцій. Гадаю, ти це збагнув. А тому задушити рекламний журнал, а нас викинути на вулицю для нього легше, ніж раз плюнути.

— Гм-м-м… — промимрив я. — Але ж чого таке велике цабе переймається фотографією краєвиду на Хоккайдо?

— О, це справді гарне запитання! — майже незворушно сказав мій компаньйон. — Саме це я збирався у тебе спитати.

Ми замовкли.

— До речі, як ти здогадався, що мова йтиме про вівцю? — запитав мій компаньйон. — Як? Власне, що відбувається в мене за плечима?

— "У підземеллі невідомий карлик пряде нитки…"

— Ти не міг би висловитися ясніше?

— Шосте чуття.

— Ого! — зітхнув мій компаньйон. — В усякому разі, я маю для тебе дві свіжі новини. З телефонної розмови з раніше згаданим репортером щомісячника я дізнався, що, по-перше, Шеф зліг від інсульту і на ноги більше не встане. Хоча офіційного підтвердження цього немає. По-друге, що чоловік, який сюди приперся, — перший секретар Шефа, так би мовити Людина Номер Два, реальний керівник організації, американець у другому поколінні японського походження, закінчив Стенфордський університет і от уже дванадцять років працює на Шефа. Темна особа, але із гострим розумом. Оце все, що я роздобув.

— Дякую, — сказав я.

— Нема за що, — відповів мій компаньйон, не дивлячись мені в очі.

Як не крути, поки він не напивався до чортиків, був набагато нормальнішим за мене. Набагато добрішим, чеснішим і розсудливішим. Проте рано чи пізно він остаточно зіп'ється. Від такої думки мені ставало гірко. Чимало людей, порядніших за мене, раніше від мене сходили нанівець.

Після того, як мій компаньйон вийшов з кімнати, я знайшов у шухляді його віскі й сам взявся його допивати.

4. Рахування овець

Ми можемо безцільно блукати у світі випадковостей. Зовсім так само, як літає крилате насіння якої-небудь рослини, гнане примхливим весняним вітром.

І водночас можемо заперечувати існування будь-якої випадковості. Бо те, що вже сталося, — очевидно, сталося, а те, що ще не сталося, теж, очевидно, не сталося. Інакше кажучи, це означає, що в миті нашого існування, затиснутого між "усім" позаду і "нулем" перед нашим носом, немає місця ні для випадковостей, ні для закономірностей.

А проте насправді між цими двома кутами зору невелика різниця. Адже цього разу (як здебільшого буває під час протиставлення) йдеться про щось схоже на те, як одній страві дають дві різні назви.

Та це все — метафори.

З одного боку (кут зору А), те, що я помістив у рекламі фотографію вівці, — чиста випадковість, з другого боку (кут зору Б), — закономірність.

А) Я шукав підходящу фотографію для рекламного журналу. У шухляді мого стола випадково лежала фотографія вівці. І от я її використав. Мирна випадковість у мирному світі.

В) Фотографія вівці вже давно чекала мене у шухляді мого стола. Навіть якби я не використав її для журналу, вона пригодилася б мені колись іншим разом для іншої мети.

Як добре подумати, то, мабуть, цю формулу можна застосувати до всіх обставин мого дотеперішнього життя. Якщо я ще потренуюсь, то, мабуть, навчусь управляти своїм життям правою рукою під кутом зору А, а лівою — під кутом зору Б. А втім, це не має значення. Так само, як у випадку дірки в бублику. Сприймати дірку в бублику як пустий простір чи якусь сутність саму по собі — метафізична проблема, яка ніяк не впливає на його смак.

Коли мій компаньйон пішов у своїх справах, кімната раптом спорожніла. Лише стрілки електронного годинника й далі безшумно крутилися. До приїзду автомобіля о четвертій годині залишалося ще чимало часу, але жодної невідкладної роботи не було. У сусідній конторі теж панувала мертва тиша.

Попиваючи віскі на блакитному дивані й почуваючись у приємному потоці повітря з кондиціонера так, як легеньке насіння кульбаби під подувом вітру, я невідривно стежив за стрілками електронного годинника. Принаймні поки я дивився на годинник, світ перебував у русі. То був не дуже привабливий світ, але він все-таки й далі рухався. І оскільки я усвідомлював, що світ рухається, я жив. Не дуже привабливим життям, але все-таки жив. Мені здалося трохи дивним, що людина може підтвердити своє існування лише за допомогою стрілок годинника. У світі мали б бути й інші способи такого підтвердження. Однак, хоч скільки я намагався ще щось придумати, нічого путнього на думку не спливало.

Я відмовився від подальших спроб і ще раз ковтнув віскі. Гаряче відчуття обпалило горло, рушило вздовж стінок стравоходу й спритно опустилося на дно шлунка. За вікном простягалося темно-синє літнє небо з білястими хмарами. Гарне небо, але чомусь з відтінком зношеності, властивої зужитій речі. Небо, схоже на зужиту річ, ретельно, до блиску, протерту медичним спиртом для продажу з аукціону. За таке небо, за літнє небо, що колись давно-давно було новеньким, я випив ще один ковток віскі. Шотландське віскі було непогане. Та й небо, коли очі до нього звикли, вже не видавалося таким непривабливим. Зліва направо за вікном повільно пропливав велетенський реактивний літак, схожий на жука, вкритого лискучою твердою шкаралущею.

Після другого ковтка віскі в моїй голові виринуло запитання: власне, чого це я тут сиджу?

Власне, про що це я думав?

Та про вівцю.

Я підвівся з дивана, взяв зі стола мого компаньйона копію рекламної сторінки і повернувся на своє місце. А тоді, облизуючи шматок льоду із рештками смаку віскі, упродовж секунд двадцяти пильно вдивлявся у фотографію і наполегливо намагався розгадати її прихований зміст.

На фотографії було зображено отару овець на лузі. По краю лугу тяглася березова діброва. Такі берези ростуть лише на півночі Хоккайдо. Вони зовсім не були схожі на ті хирляві деревця, які посадив біля дому сусідній зубний лікар. Об одну таку здоровенну березу водночас могли б поточити свої кігті четверо ведмедів. Судячи з густоти листя, на фотографії була весна. На вершинах далеких гір та у зморшках їхніх схилів ще лежав сніг. Очевидно, тоді був квітень або травень. У таку пору сніг тане і земля перетворюється у кашу. Небо синє (мабуть, синє — чорно-біла фотографія не давала певності, що воно саме такого

кольору, — а може, й жовтогарячо-рожеве). Над вершинами гір висіли тонким шаром білясті хмари. Хоч скільки не напружуй голови, отара овець — це лише отара овець, березова діброва — це лише березова діброва, а білясті хмари — це лише білясті хмари, і більш нічого.

Я кинув фотографію назад на стіл, затягнувся сигаретою і позіхнув. Потім знову взяв фотографію у руки і спробував порахувати овець. Однак рівнина була така широка, а вівці розбрелися по ній, як люди на пікніку під час обіду, так безладно, що чим далі сягав мій погляд, тим важче ставало відрізнити вівцю від білої плямки, білу плямку — від обману зору, обман зору — від порожнечі. Врешті-решт мені не залишалося нічого іншого, як кінчиком кулькової ручки порахувати лише тих овець, в яких я не сумнівався. Їх виявилося тридцять дві. Тридцять дві вівці. Звичайнісінька фотографія краєвиду. Без жодної композиції і без особливого живчика.

А проте в ній справді-таки щось було. Присмак тривоги. Я мав таке відчуття, коли вперше побачив цю фотографію, і відтоді протягом трьох останніх місяців воно мене ні на мить не покидало.

Я ліг спиною на диван і, тримаючи фотографію перед очима, спробував ще раз перерахувати овець.

Вийшло тридцять три вівці.

Тридцять три?

Я заплющив очі й потряс головою — вона спорожніла. От і добре, подумав я. Що має бути, того не минути. А що сталося — того не зміниш.

Лежачи на дивані, я ще раз порахував овець, а потім поринув у глибокий сон, який буває пополудні після подвійної порції віскі. За мить до того, як заснути, я подумав про вуха моєї нової подруги.

5. Автомобіль та його водій (1)

Присланий по мене автомобіль, як було попереджено, прибув о четвертій годині. З точністю годинника із зозулькою. Дівчина-секретарка розбудила мене — наче витягла із глибокого сну. Я сполоснув обличчя водою в туалеті, але дрімота нітрохи не пройшла. Спускаючись ліфтом униз, я тричі позіхнув. Позіхнув так, ніби звертався до когось з якимось проханням, та насправді я звертався сам до себе.

Велетенський автомобіль стояв перед входом до будинку, скидаючись на підводний човен, який сплив на поверхню моря. Під дахом цього велетня могла розміститися скромна сім'я з усіма пожитками. Через його темно-синє скло не було видно нічого всередині. Корпус автомобіля був пофарбований чорною фарбою, ніде — від бампера до ковпаків на колесах — не було жодної плямочки.

Поряд з автомобілем напоготові стояв водій середніх літ з жовтогарячою краваткою поверх чистісінької білої сорочки. Справжній водій. Як тільки я наблизився до автомобіля, він без жодного слова відчинив дверцята і, простеживши очима за тим, щоб я належним чином вмостився на сидінні, зачинив їх. Від початку до кінця все це супроводжувалося звуком, не більшим за шурхіт перетасовуваних нових карт. В автомобілі панувала така тиша, що здавалося, ніби сидиш на дні озера із затичками у вухах. Мій п'ятнадцятирічний "жучок" — фольксваґен, перекуплений від товариша, не витримував жодного порівняння з ним щодо цього.

Інтер'єр автомобіля, безсумнівно, теж був на високому рівні, хоча не можна було сказати, що всі аксесуари підбирав хтось з великим смаком, як це робиться у більшості випадків під час облаштування таких лімузинів. Посередині просторого заднього сидіння тонув шикарний кнопковий телефон, а поряд лежала попільниця, сигаретниця і запальничка — всі з чистого срібла. У спинці сидіння водія були вмонтовані відкидний столик і секретер для письмового приладдя, щоб

дати змогу пасажиру перекусити і робити записи. Кондиціонер подавав свіже повітря тихо і ненав'язливо, підлогу встелював м'який килимок.

Я навіть незчувся, як автомобіль уже рушив. Здавалося, ніби у металевій балії я ковзаю по поверхні ртутного озера. Я спробував оцінити, в яку суму грошей обійшовся цей автомобіль, та не зміг цього зробити — все виходило за межі моєї уяви.

— Може, увімкнути вам якусь музику? — запитав водій.

— Бажано щось заколисливе... — відповів я.

— Будь ласка.

Водій видобув з-під сидіння касету, вставив у магнітофон і натиснув кнопку. З невідомо де ретельно захованих динаміків полилася соната для віолончелі без жодного супроводу. Бездоганна мелодія, ідеальний звук.

— Ви завжди на цьому автомобілі привозите і відвозите гостей? — наважився я запитати.

— Так, — обережно відповів водій. — Останнім часом — постійно.

— Он як... — вимовив я.

— Власне, цей автомобіль призначався особисто для Шефа, — вів далі водій після короткої паузи. Очевидно, він був набагато привітнішим, ніж здавалося, судячи з його вигляду. — Та от цієї весни Шеф занедужав і тепер з дому не виїжджає, тож не годиться, щоб автомобіль стояв без діла. А крім того, — як вам, гадаю, відомо, — технічні дані автомобіля знижуються, якщо ним регулярно не користуються.

— Правду кажете, — погодився я. Виходить, що хвороба Шефа — ніяка не таємниця. Я вийняв сигарету із сигаретниці й оглянув її з усіх боків. Виготовлена на замовлення невідомо якою фірмою, вона нагадувала запахом російський тютюн. Якийсь час я вагався, закурити її чи засунути в кишеню, але передумав і поклав її на старе місце. В центрі запальнички та сигаретниці був викарбуваний герб з вишуканим візерунком. Герб із зображенням вівці.

Вівця?

Мені здалося, що напружувати мозок — марна річ, а тому я потряс головою і заплющив очі. З того полудня, коли я вперше побачив фотографію тих вух, багато що стало для мене непосильним.

— Нам ще довго їхати? — спитав я.

— Хвилин тридцять-сорок... залежно від того, як буде забита дорога.

— Ну, тоді, якщо можна, зменшіть подачу холодного повітря. Я хотів би додивитися обідній сон...

— Будь ласка.

Водій налаштував кондиціонер і натиснув якусь кнопку на щитку управління. Грубезне скло, плавно піднявшись, відділило сидіння водія від пасажирського салону. І якби не музика Баха, то можна було б сказати, що салон заповнила цілковита тиша. Однак у цей час мене вже ніщо не дивувало. Зануривши голову в сидіння, я спав міцним сном.

Уві сні я побачив корову. Порівняно охайну, але певною мірою виснажену. Ми з нею зіткнулися на широкому мості. Ласкаве літнє сонце стояло на вечірньому прузі. В одній ратиці корова тримала старий вентилятор і запитала, чи не хотів би я його за півціни купити. "Грошей нема", — відповів я. Грошей і справді-таки не було.

"Ну, тоді, може, на обценьки поміняємо?" — сказала корова. Спокуслива пропозиція. Я разом з коровою повернувся додому і, перевернувши там усе догори ногами, довго шукав обценьки. Та їх ніде не було.

"Дивно, — промовив я. — А ще вчора вони справді були!.."

Тієї миті, коли я приніс стілець, щоб глянути на верх шафи, водій розбудив мене, плеснувши рукою по плечу.

— Прибули! — повідомив він коротко.

Двері відчинилися, і літнє надвечірнє сонце мене осліпило. Тисячі цикад тріскотали так, наче хтось накручував пружину годинника. Пахло землею.

Я вибрався з автомобіля, випростав спину і глибоко вдихнув повітря. А потім помолився богам, щоб мій сон не виявився символічним.

6. Що таке Всесвіт черв'яків?

Бувають символічні сни, які символізують реальність. Або навпаки, буває символічна реальність, яка символізує сон. Символ — це, так би мовити, почесний мер міста у Всесвіті черв'яків. Ніхто в такому Всесвіті не дивуватиметься, якщо корова шукатиме обценьки. Рано чи пізно вона, напевне, їх дістане. Та це мене не обходить...

Зовсім інша річ, якщо корова намагається придбати обценьки, використовуючи мене. Тоді я потрапляю у Всесвіт альтернативного способу мислення. Найприкріше в такому Всесвіті — довгі розмови. Я питаю корову: "Навіщо тобі обценьки?". "Дуже їсти хочу", — відповідає корова. "А навіщо тобі обценьки, коли їсти хочеш?" — запитую я. Корова відповідає: "Прив'яжу до гілки персикового дерева". "Чому персикового?" — питаю я. "Хіба не тому я помінялася вентилятором з

тобою?". І так без кінця. Через такі нескінченні розмови я починаю ненавидіти корову, а вона — мене. Оце і є Всесвіт черв'яків. Щоб вирватися з нього, немає іншого способу, як дивитися інший символічний сон.

Так от, того пополудня у вересні 1978 року велетенський автомобіль привіз мене в центр саме такого Всесвіту черв'яків. А це означає, що боги знехтували моїми молитвами.

Я оглянувся навколо й мимоволі зітхнув. Бо мені нічого не залишалось, як зітхати.

Автомобіль зупинився на вершині невисокого пагорба. Мощена гравієм дорога, якою, видно, ми добралися сюди, примхливо звиваючись у різні боки, збігала вниз до помітних удалині воріт. По її обидва боки тяглися ряди криптомерій і ртутних ліхтарів, схожих на олівці, розставлені на однаковій відстані між собою. Неквапливою ходою до воріт можна було б дійти за хвилин п'ятнадцять. Незчисленна кількість цикад, з усіх сил причепившись до стовбурів дерев, тріскотіли так, наче наближався кінець світу.

На дбайливо підстрижених газонах по обох боках алеї криптомерій уздовж цього косогору безладно росли кущі азалії, гортензії та інші невідомі мені породи рослинного світу. Зграйка шпаків, пурхаючи по газону зліва направо, скидалася на купку рухливого сипучого піску.

Схилом пагорба спускалися кам'яні сходи: праворуч — до японського саду із ставком та кам'яними світильниками, ліворуч — до невеликого поля для гольфу. На одному боці поля видніла альтанка для відпочинку, пофарбована під колір морозива з родзинками, на другому — кам'яна статуя за мотивами грецької міфології. Позаду статуї височів велетенський гараж, а біля нього ще один водій поливав водою із шланга ще один автомобіль. Марку автомобіля я не розібрав, але був певен, що це не старий фольксваґен.

Схрестивши руки на грудях, я ще раз обвів поглядом садибу. До неї годі було присікатися, але голова трохи заболіла.

— А де поштова скринька? — запитав я на всякий випадок. Бо мене трохи зацікавило, хто ж це вранці і ввечері ходить до воріт по газети.

— Поштова скринька на задніх воротах, — відповів водій. Це ж природно. Звісно, мають бути і задні ворота.

Оглянувши двір, я перевів погляд прямо на височенний будинок.

То була — як би це краще сказати? — страшно самотня будівля. Спробую пояснити, що я маю на увазі. Скажімо, є якесь твердження. У цього твердження, звісно, є невеличкі винятки. Однак з плином часу їхня кількість збільшується, як розміри чорнильної плями на папері, і врешті-решт початкове твердження перетворюється на щось зовсім інше. А потім у нового твердження з'являються свої невеличкі винятки… Одним словом, саме таке враження справляла на мене ця споруда. Вона здавалася доісторичною істотою, яка шляхом сліпої еволюції набула потім несподіваного вигляду.

Спочатку це, очевидно, була двоповерхова будівля європейського типу в епоху Мейдзі[5] — кремового кольору з високим класичним портиком, старомодними вузькими вікнами з подвійними рамами, неодноразово перефарбована, з мідною покрівлею та ринвами, спорудженими так ґрунтовно, як римські акведуки. Загалом вона була непогана. Безперечно, в ній відчувалося благородство старих добрих часів.

Однак праворуч від головного корпусу якийсь дотепний архітектор прибудував крило — начебто такого ж стилю та кольору. Сам собою задум був непоганий, але прибудова зовсім не гармонувала з головним корпусом. Враження складалося таке, ніби хтось подав гостям на срібному тарелі шербет разом із цвітною капустою. У такому стані

будинок простояв не один десяток років до того часу, поки поруч з ним не з'явилося щось схоже на кам'яну башту. На її вершечку прикріпили декоративний громовідвід. І це була велика недоречність. Бо від першого ж попадання блискавки вся будівля могла згоріти.

Величавий критий перехід вів прямо від башти до ще одного крила. Воно теж було чудернацьким, але в ньому принаймні відчувалася тематична послідовність, яку можна було назвати також "ідейною спорідненістю". Над усім цим висів своєрідний смуток: як тоді, коли вислюк стояв перед двома однаковими в'язками сіна і, вагаючись, з якої починати їсти, вмирав з голоду.

Ліворуч від головного корпусу, різко контрастуючи з раніше побаченим, тяглися стіни одноповерхового будинку в японському стилі. З живоплотом, дбайливо доглянутими соснами та чудовими верандами — прямими й довгими, як доріжки для гри в кеглі.

В усякому разі, увесь цей краєвид з будинком на пагорбі скидався на три частини кінофільму вперемішку з анонсами майбутніх розваг. Якщо припустити, що його знімали продумано упродовж багатьох років для того, щоб прогнати від глядача дрімоту і хміль, то, напевно, можна було б сказати, що мету успішно досягнуто. Однак для такого припущення, звісно, немає підстав. Подібний краєвид виникає тоді, коли різні посередності, народжені в різні епохи, мають доступ до великих грошей.

Я досить-таки довго оглядав садибу, а коли похопився, то побачив, що водій стоїть біля мене й позирає на годинник. В його поведінці було щось завчене. Мабуть, кожен гість, якого він сюди привозив, завмирав на цьому ж місці й так само ошелешено поглядав на навколишній краєвид.

— Якщо маєте бажання дивитися — будь ласка, можете не квапитися, — промовив водій. — У нашому розпорядженні ще вісім хвилин.

— Яка просторінь! — сказав я. На думку сплили лише такі слова.

— Три тисячі двісті п'ятдесят цубо[6], — пояснив водій.

— Не завадило б мати тут і вулкан, чи не так? — спробував я пожартувати. Однак, ясна річ, водій обійшов мій жарт мовчанням. Тут не заведено жартувати.

Так минуло ще вісім хвилин.

Мене провели в кабінет європейського стилю на вісім дзьо[7] — праворуч, відразу за входом. Навдивовижу висока стеля, на межі між стелею та стінами — фігурне ліплення. З меблів — антикварного вигляду диван і стіл. На стіні висів натюрморт, який можна було б назвати навіть вершиною реалізму. Яблука, ваза для квітів і розрізувальний ніж. Можливо, була думка розколювати вазою яблука, а ножем зчищати з них шкурку. Огризки і зернята — викидати в ту ж вазу. Розсунута штора з грубої тканини і тюль по обох боках вікна були підв'язані шнурками. У вікні між ними видніла порівняно краща частина саду. Дубова підлога переливалася приємними кольорами. На старому збляклому килимі, що застеляв половину підлоги, все ще стирчав твердий ворс.

Непогана кімната. Зовсім непогана.

Зайшла середніх літ покоївка, поставила на стіл склянку з виноградним соком і мовчки вийшла. Двері за нею тихенько зачинилися, і навколо запанувала мертва тиша.

На столі я помітив сигаретницю, попільничку і запальничку — всі з чистого срібла. Точнісінько такі, як в автомобілі. Як і раніше, на них було викарбовано герб з вівцею. Я вийняв з кишені власні сигарети з фільтром, прикурив від срібної запальнички і випустив клубок диму в бік високої стелі. Потім взявся пити виноградний сік.

Через десять хвилин знову двері відчинилися і до кімнати зайшов високий чоловік у чорному костюмі. Він не сказав нічого — ні "ласкаво просимо", ні "вибачте, що затримав вас". А мовчки сів навпроти мене і, трохи нахиливши голову вбік, розглядав мене так, наче оцінював якийсь товар. Як і казав мій компаньйон, на обличчі того чоловіка не було жодного виразу.

Так минув ще якийсь час.

РОЗДІЛ 5

Листи від Пацюка і наступні події

1. Перший лист від Пацюка (проштемпельований 21 грудня 1977 року)

Ну, як поживаєш?

Здається, я дуже давно з тобою не бачився. Цікаво, скільки років минуло? Коли ж це було?

Я поступово втрачаю відчуття часу. Здається, ніби мені над головою лопотить крильми якийсь плоский чорний птах, і я не в змозі порахувати більше, ніж до трьох. Вибач, але я хотів би, щоб ти сам це зробив.

Мабуть, я завдав тобі клопоту тим, що, нікому нічого не сказавши, виїхав з міста. Напевне, я тебе образив тим, що перед від'їздом і тобі нічого не сказав. Я декілька разів збирався перед тобою виправдатися,

та не зміг. Написав силу-силенну листів — і всі пошматував. І це природно: хіба можна комусь пояснити те, чого не вдається як слід пояснити самому собі?

Навряд, чи не так?

Я ніколи не вмів доладно написати листа. То порядок думок ставив догори ногами, то помилково вживав слова прямо протилежного змісту. І писанням листа тільки ще більше себе заплутував. Мені бракувало гумору, а тому написаним текстом я наганяв на себе нудьгу.

А втім, людині, здатній як слід написати листа, немає потреби це робити. Бо вона може жити цілком задовільно у власному контексті. Та це лише моя особиста думка. Може, насправді життя у власному контексті — річ неможлива.

Зараз страшна холоднеча, аж руки заклякли. Здається, наче вони не мої. І мозок — теж ніби не мій. Падає сніг. Сніг, схожий на чийсь мозок. Сніг, що лягає щораз товстішим шаром на землю, як чийсь мозок… (Що за нісенітниця?)

Якби не холод, життя моє було б цілком нормальним. А твоє там як? Я не повідомляю тобі моєї адреси, але ти не ображайся. Причина не в тому, що я хочу щось приховати. Я тебе прошу: зрозумій мене. Це для мене дуже делікатне питання. Мені здається, що в ту мить, коли я повідомив би тобі свою адресу, в мені щось змінилося б. Не вмію як слід пояснити…

Мені здається, що ти завжди добре розумів те, що мені не вдавалося докладно пояснити. Однак чим краще ти мене розумів, тим важче мені ставало висловити свою думку. Напевне, в мене від народження якась вада.

Ясна річ, у всіх є свої вади.

Однак найбільша моя вада полягає в тому, що мої вроджені вади щороку розростаються. Інакше кажучи, враження таке, ніби в мені живе курочка. Курочка несе яєчко, яєчко стає курочкою і ця курочка, у свою чергу, несе нове яєчко… Тож хіба людина може жити з такою вадою? У тому-то й річ, що може.

Так чи інакше, я все-таки не дам тобі моєї адреси. Певен, що так буде краще. І для мене, і для тебе, чи не так?

Мабуть, нам треба було народитися в Росії дев'ятнадцятого століття. Мені — князем, тобі — графом. Ми удвох полювали б, стрілялися б на дуелі, були б суперниками в коханні, страждали б метафізичними муками, пили б пиво, милуючись вечірньою загравою над Чорним морем. А на схилі літ уплуталися б у якусь змову, були б удвох заслані в Сибір, де і померли б… Ти не вважаєш, що це було б чудово? Гадаю, що і я писав би набагато кращі романи, якби народився в дев'ятнадцятому столітті. Може, не так, як Достоєвський, але, напевне, став би у другий ряд за ним. Цікаво, ким би ти був? Мабуть, просто графом. Бути просто графом — теж непогано. Цілком у дусі дев'ятнадцятого століття.

Але годі! Повернімося у двадцяте століття.

Поговорімо про маленькі містечка.

Не про ті, де ми народилися, а про всі інші.

На світі справді є багато різноманітних містечок. І в кожному з них — чимало такого, що мене приваблювало. А тому упродовж останніх років я побував не в одному з них.

Сідав на поїзд, сходив на першій-ліпшій станції і на маленькому кільцевому роз'їзді опинявся перед щитом з планом містечка й торговим кварталом. Усюди, куди я потрапляв, я бачив те саме. Навіть собаки мали однаковий вигляд. Передусім я обходив торговий квартал, а потім

прямував до агентства з продажу та оренди нерухомості, щоб підшукати собі пансіон за помірну плату. Звісно, я був усюди чужаком, а тому в маленькому містечку, де з підозрою до них ставляться, я не міг відразу здобути довіру. Та, як ти знаєш, я вмію добре обходитися з людьми, отож через хвилин п'ятнадцять встановлював дружні стосунки майже з будь-ким. Швидко ладнав справу з житлом і роздобував різноманітну потрібну інформацію про містечко.

Після того шукав роботу. І цього разу все починалося із знайомства з різними людьми. Тобі, гадаю, було б нудно до цього братися (як, до речі, й мені), адже йшлося про перебування в містечку не довше, ніж чотири місяці. Заприязнитися з ким-небудь було неважко. Передусім я знаходив кафетерій або забігайлівку, де збиралася тамтешня молодь (у кожному містечку є таке місце, так би мовити, його пуп), ставав його завсідником і через нових знайомих діставав роботу. Ясна річ, я видумував собі підходяще ім'я та історію свого життя. Ти навіть не уявляєш собі, скільки таких імен і біографій ще досі зберігає моя пам'ять! Стільки, що іноді я навіть забуваю, ким я був насправді.

І робота попадалася різна. Здебільшого нудна, однак я працював із задоволенням. Найчастіше на бензоколонці. Потім — буфетником у закусочній. Був і сторожем книгарні, і працівником радіостанції. Копав землю і продавав косметику. Заслужив собі доброї слави як комівояжер... І, звичайно, спав з різними дівчатами. Зізнаюсь: зовсім непогано переспати з жінками кожного разу як людина з іншим іменем та біографією.

Загалом ось так усе крутилося.

І от мені сповнилося двадцять дев'ять. А через дев'ять місяців буде тридцять.

Я все ще не збагнув, чи таке життя мені підходить. Не знаю, чи охота до мандрів — універсальна властивість. Як хтось писав, для

тривалого мандрівного життя людині потрібна хоч би одна з трьох схильностей — релігійна, мистецька або розумова. Мовляв, без однієї з них про нього не може бути й мови. Однак я не думаю, що котрась із них відповідає моїй вдачі. Якщо вже питати, котра… а втім, не варто.

А можливо, я помилково відчинив не ті двері і зайшов надто далеко, щоб назад повернутися. Однак коли вже відчинив, то нічого не залишається, як гідно йти до кінця. Адже не годиться вічно купувати в кредит.

Ось такі справи.

Як я вже раніше казав (справді казав?), я боюсь про тебе думати. Напевне, тому що ти нагадуєш мені про той час, коли я був ще більш-менш нормальною людиною.

P. S. Водночас надсилаю тобі свій роман. Для мене він уже не становить жодної цінності, а тому розпорядися ним на свій розсуд.

Цього листа надсилаю тобі терміновою поштою — щоб доставили до 24 грудня. Добре, якщо вчасно дійде…

В усякому разі, вітаю з днем народження.

І з Різдвом!

Лист Пацюка прийшов до мене під кінець року — 27 грудня, його конверта, вкрай зім'ятого, просунули мені в поштову скриньку. На ньому були дві наліпки з проханням переслати за новою адресою. Листа Пацюк вислав за дуже старою. Нічого не вдієш — я ж не повідомив йому, де проживаю тепер.

Я тричі перечитав чотири аркуші листа на блідо-зеленому папері, написаного густим почерком, і, взявши в руку конверт, заходився

розглядати напівзбляклий штемпель. Про місто з такою назвою я ніколи не чув. Я вийняв з книжкової шафи географічний атлас і спробував знайти місто на карті. З деяких фраз Пацюкового листа в мене склалося враження, що йдеться про північні околиці Хонсю. І справді, я не помилився у своїх сподіваннях: місто виявилося у префектурі Аоморі. Невеличке місто, на відстані години їзди поїздом від Аоморі. За розкладом руху протягом дня там зупиняється п'ять поїздів. Два вранці, один у полудні і два ввечері. Що таке Аоморі у грудні, я знаю: бував там кілька разів. Страшна холоднеча. Навіть світлофори обмерзають.

Потім я показав листа дружині. "Бідолаха", — коротко сказала вона. Хоча, мабуть, збиралася сказати: "Бідолахи". Та, звісно, зараз це не має значення.

Рукопис сторінок на двісті я закинув у шухляду, навіть не глянувши на назву. Не знаю чому, але мені не хотілося його читати. Мені було досить самого листа.

Я сів на стілець перед калорифером і скурив три сигарети.

Другий лист від Пацюка надійшов у квітні наступного року.

2. Другий лист від Пацюка (проштемпельований у квітні 1978 року)

Я подумав, чи не забагато набалакав тобі в попередньому листі. А от про що балакав — анітрохи не пам'ятаю.

Я знову переїхав. Тепер живу в зовсім іншому місці. Надзвичайно тихому. Може, навіть занадто тихому.

А проте в певному розумінні тут — мій останній прихисток. Здається, що, з одного боку, я мав сюди прибитися, а, з другого — що плив сюди завжди проти течії. Яке судження правильне — судити не мені.

Страх недоладно пишу. Надто туманно — ти, мабуть, нічого не второпав, про що мова. А може, ти вважаєш, що я надаю своїй долі більшого, ніж треба, значення? Звісно, якщо ти так думаєш, то винен у цьому всьому я.

Однак я хочу, щоб ти знав: чим більше я намагатимусь пояснити тобі, в якому становищі перебуваю, тим недоладнішим стає моє письмо. Та з головою в мене все гаразд. Краще, ніж раніше.

Поговорімо конкретно.

Навколо мене, як я вже казав, глибока тиша. Оскільки тут більше нічим зайнятися, я лише читаю книжки (їх тут стільки, що впродовж десяти років годі перечитати), слухаю музичні програми радіо на FM-діапазоні або платівки (їх тут також багато). Стільки різної музики я не слухав ось уже років десять. Просто дивно, що "Ролінґ Стоунз" і "Біч Бойз" все ще далі творять. Ти згоден, що час мимоволі з'єднує в одне ціле окремі події? Ми за звичкою розрізуємо його на шматки, припасовуючи до власних розмірів, а тому вводимо себе в оману. Насправді час все-таки неперервний.

Тут немає нічого, що можна було б назвати "власними розмірами". Немає і людей, щоб хвалити або гудити, порівнюючи чужі розміри із власними. Час тече, мов прозора річка, своїм природним плином. Іноді здається, що я звільнився тут від усього й повернувся до свого первісного стану. Скажімо, я кидаю погляд на автомобіль, а усвідомлення того, що це саме автомобіль, приходить лише через кілька секунд. Звичайно, я володію певним вродженим знанням, але воно ніяк не пов'язане з досвідом. І таке відчуття останнім часом щоразу частіше в мене виникає. Напевне, тому, що я тривалий час живу сам-один.

До найближчого містечка звідси — півтори години їзди електричкою. Зрештою, його і містом не можна назвати. Це скоріше руїни глухого людського поселення. Напевне, тобі важко його уявити. Однак це все-

таки місто. Одяг, їжу і бензин купити можна. За бажанням — і людей побачити.

Взимку дороги сковує ожеледиця, тож автомобілем їхати майже неможливо. Поряд з ними — мочарі, а тому замерзла місцевість скидається на шербет. А коли випаде сніг, доріг навіть не видно. Здається, ніби це вже кінець світу.

Я прибув сюди на початку березня. В'їхав у цей краєвид джипом з ланцюгами на колесах. Як засланець у Сибір. Зараз травень і сніг повністю розтанув. А у квітні з ущелин між горами раз по раз долинав гуркіт снігових лавин. Ти коли-небудь чув, як гуркоче лавина в горах? Після того, як вона втихомириться, настає абсолютна тиша. Стовідсоткова, коли не розумієш, де ти, власне, опинився. Просто дуже тихо.

Забравшись надовго в гори, я майже три місяці не спав з дівчиною. Само по собі це не погано, але якщо так триватиме довго, то я втрачу зацікавлення людьми, а цього я зовсім не прагну. А тому, як тільки трохи потеплішає, я подамся куди-небудь і спробую знайти собі дівчину. Я не хизуюся, але пошук жінки для мене не така вже важка проблема. Якщо мені тільки закортить — чомусь здається, ніби я постійно живу у світі отих "якщо тільки закортить", — то я в змозі виявити свою сексуальну привабливість. Тож більш-менш просто зможу знайти собі дівчину. Питання в іншому: я ніяк не можу звикнутися з цією здатністю. Інакше кажучи, дійшовши до певної межі, я перестаю розуміти, де закінчується моє "я" і звідки починається моя сексуальна привабливість. Щось на зразок того, де — Лоуренс Олів'є[8], а де — Отелло у виставі за п'єсою Шекспіра? Тому на півдорозі я все викидаю, коли не можу повернути собі те, що вклав. І різним людям завдаю клопоту. Моє дотеперішнє життя — це, так би мовити, безкінечне повторення саме такої ситуації.

На щастя (справді-таки на щастя), тепер мені немає що викидати. Яке чудове відчуття! Якби і довелося чогось позбуватися, то хіба що

мене самого. Зовсім непогана думка — "викинути себе самого". Та ні, не треба писати з надмірною патетикою! Сама думка — анітрохи не патетична, та як тільки її напишеш — видно патетику.

От біда…

Про що це я вів розмову?

Звісно, про дівчат.

У кожної дівчини є своя красива шухляда, ущерть напхана дріб'язком невідомого призначення. Мені все це дуже до вподоби. Я можу витягувати з нього окремі речі, стирати з них пил і дошукуватися їхнього справжнього змісту. На мою думку, суть сексуальної привабливості такої ж природи. Ну, і що з того? А нічого! Далі нічого не залишається, як перестати бути собою…

А тому тепер я думаю тільки про секс у чистому вигляді. Коли зосереджуєшся на ньому, не треба сушити собі голову над тим, патетичний він чи ні.

Це все одно, що пити пиво на березі Чорного моря.

Перечитав досі написане. Трапляються суперечливі уривки, але, гадаю, вийшло щиро. Особливо вдалися нудні місця.

Крім того, як не крути — цей лист адресовано навіть не тобі. Мабуть, скоріше — поштовій скриньці. Однак не дорікай мені за це. Звідси до поштової скриньки — півтори години на джипі.

А ось зараз нарешті починається лист тобі.

Маю до тебе два прохання. Обидва не дуже термінові, а тому виконай їх, коли буде відповідний настрій. Буду тобі дуже вдячний за це… Місяців три тому я, мабуть, не наважився б просити тебе про таке. А тепер можу. Хоч у цьому є прогрес.

Перше прохання загалом сентиментальне. Тобто стосується минулого. Коли п'ять років тому я покидав місто, то з великого поспіху навіть забув попрощатися з кількома людьми. Конкретно — з тобою, Джеєм та однією дівчиною, якої ти не знаєш. Сподіваюсь тебе ще раз побачити і сказати "прощай!", а от щодо інших двох у мене такої нагоди, напевне, не буде. А тому я хочу попросити тебе: якщо повернешся до міста — попрощайся за мене.

Звичайно, я добре розумію, що це прохання звучить зухвало. Насправді я сам мав би написати їм листи. Але, чесно кажучи, я хочу, щоб ти повернувся до міста і зустрівся з ними. Мені здається, що таким чином вдасться передати мій настрій краще, ніж за допомогою листів. Адресу і телефонний номер моєї знайомої додаю. Якщо ж вона переїхала або вийшла заміж — гаразд, не зустрічайся з нею, а їдь додому. Однак якщо ж вона мешкає за старою адресою, побачся з нею і передай від мене вітання.

Ну, і Джею — дружній привіт. Випийте удвох мою порцію пива.

Це — перше прохання.

Друге буде трохи дивне.

До листа вкладаю фотографію. Фотографію овець. Вмісти її, де захочеш, аби тільки вона привернула людську увагу. Я добре усвідомлюю, що це — свавільне прохання, але, повір, мені нікого більше просити. Я готовий віддати тобі всю мою сексуальну привабливість, якщо ти тільки виконаєш моє прохання. Чому — не можу сказати… Ця

фотографія для мене дуже важлива. Коли-небудь трохи пізніше, сподіваюсь, зможу пояснити.

Додаю також і чек. Використай для покриття витрат. Про гроші можеш не турбуватися. Я не знаю, що з ними тут робити, а крім того, лише так я можу тобі допомогти.

Ще раз нагадую: не забудьте випити удвох і мою порцію пива.

Я відірвав наліпку з переадресуванням — і повністю прочитати штемпель не вдалося. Усередині конверта містився банківський чек на сто тисяч ієн, аркуш паперу з жіночим іменем, адресою і телефонним номером, а також чорно-біла фотографія овець.

Листа я вийняв з поштової скриньки, коли виходив з дому, і прочитав за столом у конторі. Як і попереднього разу, поштовий папір був блідо-зеленого кольору, а чек — виданий банком у Саппоро. Виходить, що Пацюк начебто вже перебрався на Хоккайдо…

Опис снігових лавин зовсім мене не вразив, та загалом, як писав сам Пацюк, його лист здався мені надзвичайно щирим. Крім того, ніхто жартома не посилає чек на сто тисяч ієн. Я відкрив шухляду стола й кинув туди конверт разом з усім, що в ньому було.

Та весна — мабуть, тому, що мої стосунки з дружиною тріщали по швах — видалася для мене безрадісною. Ось уже чотири доби вона не поверталася додому. Молоко в холодильнику видихало неприємний запах, а по кімнаті тинялася голодна кішка. Зубна паста дружини у ванній кімнаті засохла і затверділа, як доісторична закам'янілість. От у такому домі розливалося бліде весняне сонячне проміння. Як завжди, безплатно.

"Затяжний глухий кут"…

Можливо, вона була права.

3. Пісня скінчилася

До міста я повернувся у червні.

Придумавши слушну причину, взяв відпустку на три дні та у вівторок сів на ранковий суперекспрес. У білій сорочці з короткими рукавами, випнутих на колінах зелених штанях з бавовняної тканини, білих тенісних кедах, без багажу. Спросоння навіть забув поголитися. Підбори тенісних кедів, які я давно не взував, до такої міри були нерівно стоптаними, що моя хода, мабуть, здавалася збоку неприродною.

Приємне відчуття — сідати в поїзд далекого сполучення без багажу. Враження таке, ніби знічев'я вийшов прогулятись — й опинився у літаку-торпедоносцю, втягнутому у викривлений простір-час. Більше нічого тут немає. Ні розписаних заздалегідь візитів до зубного лікаря, ні проблем, які очікують свого розв'язання у шухляді. Ні непоправно заплутаних людських стосунків, ні приязні у відплату за довіру. Все це я за одним разом викинув до біса. В мене лишилися тільки нерівно стоптані тенісні кеди. І прилипли вони до моїх ніг, як невиразний спогад про інший простір-час. Але й це не має великого значення. Такі речі легко прогнати кількома банками пива і бутербродами з шинкою.

Ось уже чотири роки я не з'являвся в рідному місті. Чотири роки тому приїжджав залагоджувати, так би мовити, бюрократичні формальності, пов'язані з моїм одруженням. Поїздка виявилася беззмістовною, бо те, що я вважав бюрократичними формальностями, всі навколо сприймали як щось інше. Одним словом, мала місце відмінність у способі мислення. Що для однієї людини здається справою закінченою, для іншої такою не здається. От і все. Та якщо і далі йти вздовж такої колії, то розбіжність поглядів лише поглибиться.

Відтоді в мене немає "рідного міста". Мені нікуди повертатися. Від самої думки про це на душі стало легше. Вже ніхто не хоче зустрічатися зі мною. Я нікому не потрібен, і ніхто не прагне бути мені потрібним.

Після двох банок пива я на півгодини заснув. А коли прокинувся, то помітив, що недавнього відчуття свободи і легкості наче й не було. У міру того, як поїзд мчав щораз далі і далі, небо затягувалося попелясто-сірими хмарами сезону дощів. Під цим небом простягався завжди однаковий нудний краєвид. Хоч би з якою швидкістю мчав поїзд — втекти від такої нудьги не можна. Навпаки, чим швидше їде поїзд, тим глибше занурюєшся у саму гущу нудьги. Бо така її природа.

Службовець років двадцяти п'яти, що сидів у кріслі поряд зі мною, зачитавшись газетою "Кейдзай сімбун"[9], майже не ворушився. На ньому був темно-синій літній костюм без жодної складки, біла сорочка, щойно з хімчистки, на ногах — чорні черевики. Я втупився у стелю вагона і закурив. А щоб якось згаяти час, узявся пригадувати назви пісень, які записали "Бітлзи" на платівках. Дійшовши до сімдесяти п'яти, я спинився. Цікаво, скільки нарахував би сам Пол Маккартні?..

Якийсь час я дивився на краєвид за вікном, потім перевів погляд знову на стелю вагона.

Мені двадцять дев'ять, а через півроку — завершиться третій десяток мого життя. Минулих десять років не залишили після себе нічого, зовсім нічого. Все, що я надбав за цей час, нічого не варте, все, чого досяг, не має жодного значення. З того часу залишилася зі мною хіба що нудьга.

Зараз я вже не пригадую, що було спочатку. Все-таки щось було. Щось таке, що хвилювало мою душу і водночас душі інших людей… Однак у кінцевому рахунку все це втрачено. Втрачено те, що мало бути втраченим. Хіба в мене був інший вихід, крім того, щоб випустити все із своїх рук?

Та принаймні я вижив. Навіть якщо визнати, що найкращий індіанець — мертвий індіанець, все одно мені треба було й далі жити.

Для чого?

Щоб розповідати легенди кам'яним мурам?

Навряд.

— Чого це ти зупинився в готелі? — здивовано спитав Джей, коли я передав йому пластинку сірників з написаним на її зворотній стороні телефонним номером готелю. — У тебе ж є дім. У ньому і зупинився б!

— Уже немає в мене дому, — відповів я.

Джей більше ні про що не розпитував.

Я розставив перед собою три тарілочки із закускою, випив півкухля пива, а тоді нарешті простягнув Джею лист від Пацюка. Витерши рушником руки, Джей пробіг очима по обох листах — і потім, повільно і вдумуючись у кожне слово, взявся їх перечитувати.

— Гм-м-м!.. — протягнув він начебто зворушено. — Виходить, живий, чи не так?

— Як бачиш, живий! — відповів я і ковтнув пива. — До речі, я хотів би поголитися. Станка і крему для гоління не даси?

— Чого ж ні? — сказав Джей і вийняв з-під прилавка портативний станок. — Це можна зробити в туалеті… Хоч, правда, там немає гарячої води…

— Обійдуся холодною. — сказав я. — Аби тільки на підлозі не валялися п'яні дівулі. Тоді вже справді важко голитися...

Бар Джея повністю змінився.

Колишній бар Джея містився у маленькому вологому підвальному приміщенні старого кількаповерхового будинку поряд із загальнодержавним шосе, яке перетинало місто. Настільки вологому, що літніми вечорами з кондиціонера вилітав тонкий струмінь туману. Як посидиш тут довго за пивом — сорочку хоч викручуй.

Справжнє ім'я Джея було китайським — довгим і важким для вимови. Джеєм його прозвали американські солдати, коли він по війні працював на військовій базі США. Відтоді його справжнє ім'я само собою забулося.

За словами Джея, у 54-му році він покинув роботу на американській базі й відкрив поблизу невеличкий бар. Це й був перший бар Джея. Він тоді процвітав. Його відвідувачами здебільшого були офіцери бази, й атмосфера в ньому панувала непогана. Коли справи в барі пішли на лад, Джей одружився, але через п'ять років його дружина померла. Про причину смерті Джей ніколи нічого не казав.

У 63-му, коли розбушувалася війна у В'єтнамі, Джей продав свій бар і перебрався якомога далі від американської бази — до мого рідного міста, де і відкрив другий бар.

Це — все, що я знав про Джея. Він тримав кішку, викурював щодень одну пачку сигарет і не брав у рот жодної краплі спиртного.

До знайомства з Пацюком я вчащав до Джея завжди сам. Попивав пиво, покурював сигарету і слухав платівки, кидаючи дрібні монети в музичний автомат. У той час бар здебільшого пустував, і ми з Джеєм вели через прилавок всілякі розмови. Зовсім не пам'ятаю про що саме.

Зрештою, про що міг балакати сімнадцятирічний неговіркий старшокласник з овдовілим китайцем?

Після того, як у вісімнадцятирічному віці я виїхав з рідного міста, замість мене випити пива до Джея й далі навідувався Пацюк. А коли 73-го року і він виїхав з міста, приходити туди не було кому. Через півроку зайшла мова про розширення загальнодержавного шосе і було вирішено перенести бар в інше місце. Так закінчилася для нас історія про другий бар Джея.

Третій бар Джея розміщувався на відстані п'ятисот метрів від попереднього — недалеко від річки. На третьому поверсі нової чотириповерхової будівлі, куди можна було піднятися ліфтом. Підніматися до бару Джея на ліфті було дуже дивно. Так само і споглядати з табуретки перед прилавком вечірній краєвид міста.

З великих вікон на заході та півдні видніли лінії гір і низина, де колись було море. Кілька років тому море засипали, і на його місці щільними рядами, ніби надгробки, виросли висотні будинки… Я постояв перед вікнами, споглядаючи міські вогні, й повернувся до прилавка.

— Колись тут видніло море, чи не так?

— Авжеж, — погодився Джей.

— Я там часто купався.

— Ага, — сказав Джей, прикурюючи сигарету від масивної запальнички. — Я чудово тебе розумію. Зруйнувати гори — і набудувати будинків, землею з гір засипати море — і знову набудувати будинків… Ще не перевелися такі типи, які вважають цю ідею прекрасною.

Я мовчки пив пиво. З динаміків під стелею линули звуки нового хіта Боза Скеґза. Музичний автомат кудись зник. Відвідувачі — здебільшого

охайні студентські парочки, — як належить вихованій людині, ковток за ковтком, попивали віскі з водою або коктейль. Не було ні п'яних як чіп дівуль, ні пронизливого суботнього ґвалту. Напевне, всі вони, повернувшись додому, переодягнуться в піжами і, дбайливо почистивши зуби, ляжуть спати… Ну що ж, це непогано. Так само, як охайно одягатися. А взагалі ні у світі, ні в барі немає обов'язкових правил, якими слід керуватися.

Увесь цей час Джей пильно стежив за моїм поглядом.

— Ну, що? Все так змінилося, що не можеш звикнути?

— Та ні, помиляєшся, — відповів я. — Усього-на-всього безлад набрав іншого вигляду. "Ведмідь у жирафи виміняв шапку, а зебра в ведмедя — кашне"…

— Виходить, усе лишилося по-старому? — і Джей засміявся.

— Часи змінилися, — сказав я. — А разом з ними змінилося багато чого. Та, зрештою, чим це погано? Одне приходить на зміну іншому. І немає на що нарікати.

Джей промовчав.

Я взявся пити новий кухоль пива, а Джей закурив нову сигарету.

— Як живеш? — спитав Джей.

— Непогано, — коротко відповів я.

— А з дружиною як?

— Незрозуміло. Як буває між різними людьми. Іноді здається, що все йде гаразд. Іншого разу — що все навпаки. Хіба ти не знаєш, що таке подружнє життя?

— Та як тобі сказати… — відповів Джей і розгублено кінцем мізинця пошкріб носа. — Я зовсім забув, що таке сімейне життя. Так давно це було.

— Кішка здорова?

— Чотири роки тому здохла. Незабаром після твого одруження. Кишечник попсувався… Хоч, правда, життя її було довгим. Цілих дванадцять років прожила. Довше, ніж моя дружина була зі мною. Дванадцять років життя — немалий строк, чи не так?

— Звичайно, — погодився я.

— Як ти знаєш, на горі є кладовище для тварин. Отож я її там і поховав. Нехай дивиться згори вниз на висотні будинки. Тут, куди не підеш, всюди видно лише їх. Однак кішці, мабуть, все одно, хоча…

— Сумуєш?

— Ясна річ, сумую. Хоч би хто з людей помер — так не сумував би… Що, звучить дивно?

Я похитав головою.

Поки Джей готував для іншого відвідувача вигадливий коктейль і салат "Юлій Цезар", я грався скандинавською головоломкою, яку побачив на стійці. У скляній коробці треба було скласти з окремих шматків малюнок, на якому три метелики пурхали над полем конюшини. Мого терпіння вистачило на хвилин десять, після того я плюнув і поклав іграшку на місце.

— Дітей не заводиш? — спитав Джей, повернувшись до мого столика. — Вік у тебе такий, що пора б уже.

— Чогось не хочеться.

— Невже?

— Бо що я робив би, гадаю собі, якби народилася така дитина, як я?

Джей хихикнув і долив мені пива.

— Ти надто багато думаєш наперед.

— Та ні, річ не в тому. Просто я хотів сказати, що не впевнений, чи справді варто народжувати ще одне життя… Виростуть діти, зміниться покоління. І що? Більше гір буде зруйновано, більше моря — засипано. Більше швидкісних автомобілів буде винайдено, більше кішок — задушено… Ото й усе, хіба ні?

— Але це — лише темний бік життя. Відбуваються і приємні події. Трапляються і добрі люди…

— Ну, то наведи мені по три приклади того й іншого — тоді повірю, — сказав я.

Джей ненадовго задумався, а потім засміявся.

— Судити про те, що добре, а що погане, не вам, а вашим дітям. Ваше покоління вже…

— Відспівало?

— У певному розумінні, — сказав Джей.

— Пісня скінчилася, однак мелодія все ще в душі лунає...

— У тебе завжди все так доладно виходить...

— Просто хизуюся, — відповів я.

Коли бар почав заповнюватися людьми, я попрощався з Джеєм і вийшов надвір. Була дев'ята вечора. Поголене під холодною водою обличчя все ще боляче пашіло — видно, далося взнаки те, що замість лосьйону я скористався горілкою з лимоном. За словами Джея, ефект мав би бути однаковим, та от біда — тепер усе обличчя відгонило горілкою.

Вечір був навдивовижу теплим, небо — як і раніше, похмурим. З півдня мляво подував вологий вітер. Як завжди. Запах моря, перемішаний з передчуттям дощу. Пейзаж, сповнений легкої ностальгії. Комашиний скрекіт у травах над річкою. Здавалось, що от-от випаде дощ. Дрібна мжичка, про яку не скажеш, що це дощ, але від якої промокаєш до останньої нитки.

У блідому світлі ртутних ліхтарів було видно, як тече вода в річці. Річка обміліла по самі кісточки. Вода в ній, як і колись, була прозора. Вона стікала безпосередньо з гір, а тому не каламутніла. Подекуди в річищі, устеленому галькою і піском, принесеними водою з гір, утворилися глибокі западини, в яких плавали рибки.

У посушливу пору вода зникала і на її місці залишалися ледь-ледь зволожені піщані коси. Під час прогулянок я часто добирався такою піщаною косою до верхів'я річки, намагаючись з'ясувати, де її поглинуло річище. Та як тільки там, де я помічав, здавалось, останній тонкий струмок, я зупинявся — і струмок раптом зникав. Міріади таких струмків ковтала підземна темрява.

Я полюбляв гуляти вздовж річки. Рухатися одночасно з водою. І відчувати її дихання… Такі струмки справді існують. Саме вони побудували це місто. Упродовж тисячі років вони руйнували гори, змивали землю, засипали нею море і поїли своєю вологою дерева по берегах. Від самого початку місто належало їм. Напевне, так воно й буде далі…

Завдяки червневим дощам річка наповнилася водою, що стікала аж до моря. Пахло молодим листям дерев, висаджених уздовж берега. Здавалося, ніби й повітря просякло зеленим кольором. На траві рука об руку сиділо кілька парочок, старий чоловік вигулював собаку. Старшокласник, зупинивши мотоцикл, курив сигарету. Звичайнісінький літній вечір.

Купивши у пивничці по дорозі дві банки пива, я з паперовим пакетом у руках спустився до моря. Річка, вливаючись у море, скидалася чи то на маленьку затоку, чи то на засипаний наполовину канал. Недоторканим лишився клапоть колишнього морського берега завширшки метрів п'ятдесят. Пляж був таким, як і колись. Дрібні хвилі, кругляки, викинуті водою на берег. Запах моря. Бетонний хвилеріз з прутами арматури і зухвалими написами фарбою з розпилювача… Шматок дорогого серцю морського берега, затиснутого між двома десятиметровими бетонними стінами, що відходили вдалину на кілька кілометрів, з рядами висотних житлових будинків за ними. Залишилося п'ятдесят метрів узбережжя, все інше кануло в минуле.

Уздовж колишнього набережного шосе я рушив від річки на схід. На мій подив, старий хвилеріз ніхто не зруйнував. Дивне видовище — хвилеріз, який втратив море. Я дійшов до місця, де колись часто зупиняв автомобіль і дивився на море, сів на край хвилерізу і відкрив банку пива. Замість моря перед моїми очима тяглися насипи привезеного ґрунту і висотні багатоквартирні будинки. Їхні безлиці блоки скидалися на покинуте риштування, приготоване для будівництва надземного міста, або ж на неповнолітніх дітей, які заждалися повернення своїх батьків.

Нитки асфальтованих доріг, немов павутиння, снувалися між будинками, заходили на величезні автостоянки і закінчувалися на автобусних терміналах. Супермаркети, бензоколонки, просторий парк і народний дім — усе було новісіньким і неприродним. Привезена з гір земля вражала сірістю, властивою для відвойованих у моря територій. Ділянки, ще не розпланові під будівництво, густо заросли бур'яном, насіння якого приніс вітер. Бур'ян укорінювався у свіжу землю з дивовижною швидкістю. Розповзався повсюди, ніби глузуючи з трави і дерев, посаджених уздовж асфальтованих шосе людськими руками.

Сумне видовище.

Та що я можу про це сказати? Тут уже почалася нова гра за новими правилами. І зупинити її ніхто не в змозі.

Я допив другу банку пива й обидві порожні банки, одна за одною, з усієї сили жбурнув на насипану землю — туди, де колись було море. Порожні банки покрутились у повітрі — і зникли в морі бур'яну. Я закурив сигарету.

Уже докурюючи її, я помітив, що до мене поволі наближається якийсь чоловік з ліхтариком у руці. Чоловік років сорока в сірій сорочці, сірих штанях і сірій шапці. Очевидно, охоронець державних об'єктів.

— Ви щось кинули, чи не так? — спитав він, підступивши до мене.

— Кинув, — підтвердив я.

— Що кинули?

— Круглі металеві предмети з кришкою, — сказав я.

Охоронець, здавалось, розгубився.

— Навіщо кидали?

— Просто так! Уже років двадцять приходжу сюди й кидаю. Бувало, й по півдюжини за одним разом. І ніхто досі не скаржився.

— Так це було колись, — сказав охоронець. — А тепер тут — муніципальна територія. Кидати сміття на муніципальну територію суворо заборонено.

На хвильку я замовк. Щось у мені затремтіло і відразу вляглося.

— Річ у тому, — відповів я, — що у ваших словах є певний резон.

— Так закон вимагає, — сказав чоловік.

Я зітхнув і витяг з кишені коробку сигарет.

— Що ж тепер робити?

— Не скажу ж я вам лізти й витягати те, що кинули. Вже темно і, крім того, на дощ збирається. А тому — щоб більше нічого не кидали!

— Не кидатиму, — пообіцяв я. — На добраніч!

— На добраніч! — сказав охоронець і пішов собі геть.

Я ліг на хвилеріз і глянув у небо. Як і сказав охоронець, почав сіятися дрібний дощ. Закуривши ще одну сигарету, я прокрутив у голові свою розмову з охоронцем. Мені здалося, що десять років тому я був би набагато зухвалішим… Хоча ні, мені, напевне, лише так здалося. Зрештою, це все одно.

Коли, вернувшись на дорогу уздовж річки, я спіймав таксі, дощ висів у повітрі, наче туман.

— До готелю! — сказав я.

— Подорожуєте? — спитав літній водій.

— Ага…

— Уперше в наших краях?

— Удруге, — відповів я.

4. Вона розповідає про шум хвиль, попиваючи "солті-дог"

— Я привіз вам листа, — сказав я.

— Мені? — перепитала вона.

Через те, що телефонне сполучення було погане, з перешкодами, і доводилося надміру голосно кричати у трубку, в наших словах пропадали тонкі нюанси. Здавалося, ніби ведемо розмову, стоячи на вітряному пагорбі й піднявши комір пальта.

— Правду кажучи, лист адресовано мені, але мені здалося, що його написано саме вам!

— Що, вам так здалося?

— Ага, — відповів я. Відповів — і зразу відчув, яку дурницю зробив.

Вона мовчала. Телефонні перешкоди ущухли.

— Я не знаю, які стосунки у вас були з Пацюком. Але він попросив мене зустрітися з вами, а тому я телефоную. Крім того, гадаю, було б добре, щоб ви самі прочитали листа.

— Саме так.

Вона відкашлялась і попросила вибачення.

— Тому що він ваш друг?

— Гадаю, що так.

— Хотіла б я знати, чого ж він не написав листа прямо мені?

В її словах справді-таки була логіка.

— Не знаю, — відповів я щиро.

— І я нічого не розумію. Все вже скінчилося? Чи ще ні?

І я цього не знав. Тож так і сказав їй: "Не знаю". Тримаючи в руці телефонну трубку, я лежав у готельному ліжку і дивився на стелю. Мені здавалося, ніби в такій же позі на дні моря рахую тіні рибок над собою. Та ніяк не можу здогадатися, скільки рибок треба нарахувати, щоб дійти до кінця.

— П'ять років тому, коли він кудись зник, мені було двадцять сім. — Її голос був надзвичайно спокійний, але, здавалося, лунав з дна криниці. — Надто багато змінюється за такий час...

— Авжеж.

— Навіть якщо справді нічого не змінюється, я з цим не погоджуюся. Не хочу так думати. Бо коли так подумаю, то вже не зможу рушити з місця… А тому я переконую себе в тому, що повністю змінилася…

— Мені здається, я вас розумію, — сказав я.

Ми трохи помовчали. Цього разу першою заговорила вона.

— Коли востаннє ви з ним зустрічалися?

— Навесні, п'ять років тому. Саме перед тим, як він зник.

— І він вам щось сказав? Чому виїжджає з міста і таке інше…

— Нічого, — відповів я.

— Виходить, він зник, нікому не сказавши ні слова?

— Саме так.

— Ну і що ви тоді подумали?

— Про його втечу?

— Так.

Я підвівся на ліжку і сперся спиною об стіну.

— Що подумав?… Подумав, що повештається півроку по світі і вернеться назад. Бо я не вважав, що він здатний на щось довготривале…

— Однак він не повернувся.

— Ага.

Співрозмовниця на другому кінці телефонної лінії якусь хвилину не знаходила слів. Було чути лише її тихе дихання.

— А де ви зупинилися? — спитала вона нарешті.

Я назвав готель.

— Завтра о п'ятій я буду в кафетерії готелю. На восьмому поверсі. Домовились?

— Прекрасно, — сказав я. — Я буду в спортивній майці, зелених бавовняних штанях. Стрижка коротка...

— Та нічого, я здогадаюся, — спокійно перебила вона мене і поклала трубку.

Я також поклав трубку — і намагався зрозуміти, що, власне, означає оте "здогадаюся". Але так і не зрозумів. Я багато чого не розумію. Мабуть, дарма кажуть, що з роками людина мудрішає. Як написав один російський письменник, з роками змінюється характер, а людська обмеженість довічна. Інколи росіяни висловлюють дуже розумні афоризми. Може, тому що всю зиму над ними думають.

Я заліз під душ, вимив голову після дощу й, обмотавши поперек рушником, сів дивитися по телевізору американський кінофільм про старий підводний човен. Його сюжет був жалюгідний: капітан та його перший помічник вічно гризлися між собою як кішка з собакою, а, крім того, на підводному човні, схожому на стару посудину, хтось став жертвою клаустрофобії. Однак врешті-решт усе скінчилося добре. Складалося враження, що коли так, то і війна — річ не така вже і погана. Незабаром, дивись, створять кінофільм, в якому під час ядерної війни людство загине, але кінець кінцем усе закінчиться якнайкраще.

Я вимкнув телевізор, пірнув у ліжко і вже через десять секунд спав міцним сном.

О п'ятій годині наступного дня дрібний дощ все ще сіявся. Такий дощ, який випадає, коли після чотирьох-п'яти погідних днів на початку літа люди починають думати, що сезон дощів, мабуть, закінчився. З вікна на восьмому поверсі я дивився на землю — чорну, мокру від вологи. Бачив, як на надземному швидкісному шосе із заходу на схід ледь-ледь рухається багатокілометровий ряд автомобілів. Придивився пильніше — і мені здалося, ніби вони потроху тануть під дощем. І справді — все в місті почало танути. Танув хвилеріз у порту, танули підйомні крани, танули ряди будинків і люди під чорними парасольками. Танула гірська зелень і безшумно спливала до підніжжя... Та коли я, на кілька хвилин заплющивши очі, глянув на місто — воно стало знову таким, як завжди. Шість кранів піднімали свої стріли у похмуре дощове небо, по шосе посунули, ніби опам'ятавшись, на схід ряди автомобілів, юрба людей під парасольками поплила через вулицю, а гірська зелень жадібно всмоктувала вологу червневого дощу.

На широкій сцені, на одну сходинку нижчу від підлоги, стояв рояль кольору морської блакиті. Піаністка в яскравому рожевому платті вигравала на ньому типові для готельного кафетерію мелодії, розцяцьковуючи їх арпеджіо та синкопами. Гра була непогана, та коли в повітрі згасали останні звуки, на душі від неї нічого не залишалося.

Минула вже п'ята година, а знайома Пацюка не з'являлася. Знічев'я попиваючи вже другу чашку кави, я мимохіть розглядав піаністку. Їй було років двадцять, а пишна купа волосся, акуратно викладена на її голові, здавалася збитим кремом на торті. Волосся розгойдувалося в ритмі мелодії то ліворуч, то праворуч і поверталося знову на своє місце, коли музика закінчувалася. Після того починалася нова мелодія.

Її постать викликала в моїй пам'яті образ давньої знайомої. Я був у третьому класі і навчався грати на піаніно. За віком і за рівнем музичної підготовки ми були рівні, а тому кілька разів нас садили грати у чотири

руки. Ні її імені, ні обличчя я не пам'ятав. У пам'яті залишилися тільки її тонкі білі пальці, пишне волосся та легеньке, мов пух, плаття. Більше нічого я не міг пригадати.

Такі спогади збудили в мені дивне відчуття. Невже я зберіг у пам'яті для себе лише її пальці, волосся і плаття, а все інше десь і тепер ще живе?.. Та ні, такого не може бути. Світ крутиться незалежно від мене. Незалежно від мене люди переходять дорогу, заточують олівці, рухаються із швидкістю п'ятдесят метрів на хвилину із заходу на схід і заповнюють витончено-безликою музикою кафетерій.

"Світ"... Це слово завжди пов'язувалося в моїй уяві з велетенським круглим диском, який натужно підпирають слони і черепахи. При цьому слони не знають, яку роль виконують черепахи, а черепахи — яку слони. І ні ті, ні інші не розуміють, що таке світ.

— Вибачте за запізнення, — озвався жіночий голос за спиною. — Робота затяглася — і я ніяк не могла вирватися раніше.

— Нічого страшного! Я сьогодні цілий день вільний...

Вона поклала на стіл ключик від підставки для парасольок і, не заглядаючи в меню, замовила помаранчевого соку.

Визначити її вік з першого погляду було важко. Якби я не розпитав про нього під час розмови по телефону, то, гадаю, напевне, ніколи не знав би, скільки їй років.

Та якщо вона раніше сказала, що їй тридцять три, можна було думати, що це справді так, бо тепер її вигляд показував на тридцять три. Хоча я певен: якби вона сказала, що їй двадцять сім, її вигляд підтвердив би і це.

Її одяг, простий, але вибраний зі смаком, справляв приємне враження. Вільного крою білі бавовняні штани, жовтогаряча, в жовту клітинку, сорочка із закачаними до ліктів рукавами і шкіряна сумочка через плече. Ніщо з цих речей не було новим, але в доброму стані. Ні перснів, ні намиста, ні браслетів, ні сережок — нічого не було. Коротенький чубчик невинно відхилявся набік.

Маленькі зморшки під очима не свідчили про її вік, а, здавалося, були на обличчі вже від народження. І лише тонка біла шия, що визирала з-під коміра розстебнутої на два ґудзики сорочки, й тильна сторона рук на краю стола злегка видавали не першу молодість цієї жінки. З дрібних, справді ледь помітних змін починається старість. Вони поволі вкривають людське тіло чимось, схожим на незгладні плями.

— Яка у вас робота? — запитав я.

— Працюю у конструкторському бюро. Вже досить довго.

Розмова не в'язалася. Я повільно вийняв сигарету і так само повільно закурив. Піаністка закрила кришку рояля, встала і вийшла кудись перепочити. Я їй ледь-ледь позаздрив.

— Ви давно з ним знайомі? — спитала вона.

— Вже одинадцять років. А ви?

— Два місяці і десять днів, — відразу відповіла вона. — Від першої зустрічі і до його зникнення. Два місяці і десять днів. Я точно пам'ятаю, бо веду щоденник.

Їй принесли помаранчевий сік, а в мене забрали порожню чашку з-під кави.

— Після його зникнення я три місяці чекала. Грудень, січень, лютий… Найхолодніша пора, чи не так? Здається, того року зима була страшно холодна, правда?

— Не пам'ятаю, — відповів я. Здавалося, ніби про зимову холоднечу п'ятирічної давності вона говорить так, як про вчорашню погоду.

— А ви коли-небудь так само чекали жінку?

— Ні, — сказав я.

— Якщо намагаєшся дочекатись когось протягом обмеженого часу, то після невдачі тобі стає все одно. І не має значення, як довго довелося чекати — десять років, п'ять років чи один місяць.

Я кивнув головою.

Її склянка з помаранчевим соком спорожніла наполовину.

— Так було й тоді, коли я вперше вийшла заміж. Я все чекала і чекала, аж поки не втомилася чекати — і мені стало все одно. У двадцять один вискочила заміж, у двадцять два — розлучилася. Після того переїхала до цього міста…

— Усе геть чисто, як у моєї дружини, — сказав я.

— Що?

— У двадцять один вона вийшла заміж, у двадцять два — розлучилася.

Вона видивилася на мене — і розбовтала паличкою помаранчевий напій у склянці. Мені здалося, що я сказав щось зайве.

— Дуже важко замолоду пережити розлучення відразу після одруження, — вела вона далі. — Якщо коротко — далі хочеться чогось двовимірного та нереального, чи не так? Але ж нереальне не може довго тривати, правда?

— Можливо, що так…

— Після розлучення, поки з ним не зустрілася, я жила в цьому місті сама ось таким нереальним життям. Майже ніяких знайомих, ні бажання кудись піти розважитися, ні коханця. Прокинусь уранці — і йду на роботу, креслю цілий день креслення, ввечері по дорозі додому купую у супермаркеті продукти і вдома вечеряю. Не вимикаючи радіо, читаю книжку, роблю записи в щоденнику або перу у ванні панчохи. Квартира на березі моря, а тому постійно чути шум хвиль. Безрадісне життя та й годі… — Вона допила помаранчевий сік. — Мабуть, я балакаю нісенітниці, чи не так?

Я мовчки похитав головою.

Після шостої настав "час коктейлів" — і лампи під стелею пригасли. У місті почали запалюватися вогні. На вершині кранів спалахнули червоні ліхтарі. У вечірніх сутінках поблискував тонкими голками дощ.

— Чогось міцного не вип'єте? — запитав я.

— А як це називається, коли горілку змішати з виноградним соком?

— "Солті-доґ".

Я підкликав офіціанта і замовив "солті-доґ" і віскі "Катті Сарк".

— То на чому я зупинилася?

— Ви говорили про безрадісне життя...

— Правду кажучи, воно не було вже таким безрадісним, — сказала вона. — І тільки шум хвиль трохи навівав смуток. Коли поселялася у квартиру, управитель переконував, що, мовляв, скоро звикну, але так не вийшло.

— Але ж моря вже немає.

Вона спокійно всміхнулася — і зморшки в кутиках її очей ледь-ледь ворухнулися.

— Так, ви правду кажете. Моря вже немає. Однак мені іноді вчувається його шум. Напевне, за довгий час укарбувався в мої вуха.

— І саме тоді з'явився Пацюк?

— Ага. Однак я тоді його так не називала.

— А як?

— Називала на ім'я. Так, як це роблять усі, хіба ні?

Вона була права. Бо навіть прізвисько "Пацюк" звучало надто по-дитячому.

— Ну, звичайно, — погодився я.

Нам принесли напої. Вона випила один ковток "солті-доґу" і витерла паперовою серветкою крихітки солі, що прилипли до губ. Серветку з відбитком помади вона спритно зігнула навпіл і поклала на стіл.

— Він був — як би це краще сказати? — дуже нереальним. Ви розумієте, що я кажу?

— Начебто розумію.

— Я подумала, що його нереальність потрібна мені для того, щоб розбити мою. З першої зустрічі так подумала. Тому і вподобала його. А може, спочатку вподобала, а вже потім так подумала. Та, зрештою, це все одно.

Піаністка повернулася з відпочинку і почала виконувати мелодії старих кінофільмів. Здавалося, звучить недоречний музичний фон у недоречній сцені.

— І от я іноді думаю: може, таким чином я його використовувала?.. І, може, від самого початку він це відчував?.. Як ви гадаєте?

— Звідки мені це знати? — сказав я. — Це все стосується лише вас.

Вона промовчала.

Мовчанка тривала секунд десять, поки я збагнув, що її розповідь скінчилася. Я допив віскі, добув з кишені листи Пацюка й поклав їх посеред стола.

— Треба прочитати їх прямо тут?

— Заберіть додому і там читайте. А як не захочете читати — викиньте геть.

Вона кивнула головою, взяла листи і заховала у сумочку. Клацнув металічний замок. Я запалив другу сигарету і замовив другу порцію віскі. Мені найбільше подобається саме друга порція віскі. З першою

порцією заспокоюються нерви, а з другою настає лад у голові. Після третьої і далі пропадає смак випитого. Залишається тільки саме переливання рідини у шлунок.

— І заради цього ви спеціально приїхали до Токіо? — спитала вона.

— Майже так…

— Ви дуже люб'язні.

— Я про це не думав. У нас так заведено. Якби ми помінялися місцями, то, гадаю, він зробив би так само.

— А хіба коли-небудь він уже робив вам таку послугу?

Я похитав головою.

— Однак ми вже тривалий час ставимо один одному такі нереальні прохання. А от як виконати нереальні прохання у реальному світі — зовсім інше питання.

— Напевне, небагато людей у світі мислять подібним чином.

— Можливо…

Привітно всміхнувшись, вона піднялася з-за столу і взяла в руки рахунок.

— Дозвольте мені за все заплатити. Тим паче що я спізнилася на сорок хвилин…

— Якщо вам це приємно — будь ласка, — сказав я. — А ще про одне запитати можна?

— Будь ласка, питайте.

— По телефону ви сказали, що здогадаєтеся, яка у мене зовнішність.

— Так, сказала. Сказала, розраховуючи на інтуїцію…

— І що — відразу здогадалися?

— Відразу, — сказала вона.

Дощ хлюскав з однаковою силою. З готельного вікна було видно неонову рекламу на сусідній будівлі. Крізь зелене штучне світло до землі летіла сила-силенна ліній дощу. Я стояв перед вікном і дивився вниз — стріли дощу, здавалося, прямували в одну точку земної поверхні.

Я забрався у ліжко й викурив дві сигарети. Потім зателефонував адміністратору готелю і попросив забронювати квиток на завтрашній поїзд. Більше нічого було мені робити в цьому місті.

І тільки дощ не переставав хлюпотіти до пізньої ночі.

РОЗДІЛ 6

Погоня за вівцею (II)

1. Дивна розповідь дивного чоловіка (1)

Секретар Шефа в чорному костюмі сів навпроти і, не промовляючи жодного слова, дивився на мене. Його погляд не був ні пильним, ні недовірливим, ні проникливим. Не був ні холодним, ні теплим. Навіть не був чимось проміжним. Не видавав жодного відомого мені людського почуття. Цей чоловік просто дивився на мене. Можливо, він дивився на

стіну за мною, та оскільки я сидів перед нею, то мимоволі дивився водночас і на мене.

Чоловік узяв зі стола сигаретницю і, відкривши її, витяг сигарету без фільтра, кілька разів поляскав по ній нігтем, підбиваючи з одного кінця, прикурив від запальнички й випустив клубок диму трохи вбік попереду себе. Потім вернув запальничку на стіл і поклав ногу на ногу. За увесь цей час його погляд анітрохи не змінився.

З вигляду чоловік був точнісінько таким, як описав мій компаньйон. Занадто бездоганний костюм, занадто доглянуте обличчя, занадто тонкі й довгі пальці. Якби не холодні, мов скло, очі у прорізах повік, то чоловік, напевне, здавався б яскраво вираженим гомосексуалістом. Але з такими очима він і на гомосексуаліста не був схожий. Ні на кого не був схожий і нікого не нагадував.

Я придивився уважніше: його очі вражали своїм дивним кольором — коричнюватим на чорному тлі із синюватим відтінком, різним у лівому і правому оці. Здавалося, ніби у кожному з них різні думки. Пальці його рук на колінах не переставали злегка ворушитися. Мені привиділося, що ось зараз вони всі десять відділяться від його рук і підкрадуться до мене… Дивні пальці. І от ті дивні пальці повільно простягайся до стола і загасили, зім'явши у попільниці, на третину викурену сигарету. Було видно, як у склянці танув лід і прозора вода змішувалася з виноградним соком. Суміш виходила неоднорідна.

У кімнаті панувала загадкова тиша. На таку тишу іноді натрапляєш, коли заходиш в особняк, де багато площі, але замало людей. Однак тиша, яка панувала в цій кімнаті, відрізнялася навіть від неї. Була страшенно важкою, якоюсь давлючою. Мені здалося, ніби колись давно я вже зустрічався з подібною тишею. Однак щоб пригадати де саме, потрібен був певний час. Немов перегортаючи сторінки старого альбому, я перебрав у пам'яті пережите — і згадав. То була тиша, яка оточує невиліковно хвору людину. Тиша, сповнена передчуття неминучої смерті. Повітря, густе від пилу і неоднозначності.

— Усі вмирають, — не спускаючи з мене очей, тихо сказав чоловік. Таким тоном, ніби прочитав мої думки. — Кожен з нас рано чи пізно помре.

Після тих слів він знову поринув у гнітючу мовчанку. Знадвору долинало неперервне сюрчання цикад, які відчайдушно тріпотіли своїми крильцями, щоб відвернути кінець літа.

— Я маю намір поговорити з тобою настільки відверто, наскільки це можна, — сказав чоловік. Його мова здавалася буквальним перекладом офіційного тексту. Вибір речення і граматики був правильний, але словам бракувало почуття. — Однак говорити відверто і говорити правду — це різні речі. Між ними такий же зв'язок, як між носом і кормою корабля. Спочатку з'являється відвертість, за нею — правда. Різниця в часі між цими подіями прямо пропорційна довжині корабля. Чомусь велетенському важко виплисти з туману. Іноді це нарешті настає після нашої смерті. А тому навіть якщо я не зумію відкрити тобі всю правду, ні моєї, ні твоєї вини в цьому не буде.

Не намагаючись відповісти, я мовчав. Переконавшись у моїй мовчанці, чоловік вів далі:

— Тебе привезли сюди спеціально для того, щоб того корабля рухати вперед. Нам обом доведеться його штовхати. Говоритимемо відверто. Тоді хоч на крок наблизимося до правди. — Чоловік відкашлявся і зиркнув на свою руку, що спочивала на поруччі дивана. — Однак така розмова занадто абстрактна. А тому поговоримо про реальні проблеми. Скажімо, про твою рекламу в журналі для страхової компанії. Сподіваюсь, ти про це вже чув?

— Чув.

Чоловік кивнув головою. Потім, витримавши коротку паузу, вів далі:

— Гадаю, що, напевне, все це було для тебе несподіванкою. Будь-хто образився б, якби йому веліли знищити те, що створив тяжкою працею. Тим паче якщо мова йде про один із засобів існування. Очевидно, пов'язані з цим збитки будуть величезні, хіба ні?

— Авжеж, — погодився я.

— Саме про такі реальні збитки я хотів би почути від тебе самого.

— Реальні збитки — неминучий супутник такої роботи, як наша. Буває так, що приготовлений макет реклами клієнт раптом відкидає — мовляв, він йому не до вподоби. Однак для фірми таких малих розмірів, як наша, це — крах. А тому, щоб уникнути його, намагаємось догодити клієнту на всі сто відсотків. Коротко кажучи, кожен рядок тексту перевіряємо разом. Ось таким чином уникаємо ризику. Це, звісно, не дуже весела робота, але така вже доля бідного самотнього вовка, хіба ні?

— Та щоб піднятися наверх, усі з такого починають, — заспокоїв чоловік. — А чи можна розуміти тебе так, що припиненням випуску журналу я завдаю твоїй фірмі відчутного фінансового удару?

— Загалом так, хіба ні? Журнал уже віддруковано й оправлено, а тому протягом одного місяця хоч кров з носа треба розплатися за папір і друк. А ще виплатити гонорари за статті, замовлені на стороні. Разом виходить п'ять мільйонів ієн. Та, як на зло, саме таку суму належить вернути в банк для погашення боргу, який ми рік тому вирішили взяти для закупівлі обладнання.

— Так, я про це знаю, — сказав чоловік.

— Крім того, виникає питання про майбутні замовлення. Наше становище і так хистке, тож досить одного-однісінького промаху, щоб клієнти відвернулися від нас. Із цим страховим агентством у нас річний

договір на випуск їхньої реклами. Отож якщо внаслідок теперішнього скандалу нам доведеться його розірвати — наша фірма по суті піде на дно. Бо вона мала й особливими зв'язками похвалитися не може, а рятувалася досі доброю усною репутацією серед клієнтів. Найменший удар по репутації — і нам капець.

Я закінчив, але мій співрозмовник ще довго мовчав і пильно дивився на мене. Нарешті він таки відкрив рота:

— Ти говориш дуже щиро. Крім того, зміст твоєї розповіді збігається з наслідками моїх розслідувань. І я це високо оцінюю. Так от, а що, якби без жодних умов я сплатив страховому агентству збитки за зняту рекламу і рекомендував би укладати з вами договори і в майбутньому?

— Тоді не було б ніяких проблем. Хіба що залишилося б без відповіді наївне запитання — мовляв, навіщо все це заварилося? А ми повернулися б знову у свої нудні будні.

— Крім того, ви могли б отримати моральну компенсацію. Досить мого одного слова на візитній картці — і вашу фірму забезпечать роботою років на десять уперед. Роботою, а не жалюгідними рекламними листівками…

— Тобто ви пропонуєте трансакцію?

— Обмін з доброї волі. Я з доброї волі запропонував твоєму компаньйонові інформацію про припинення випуску журналу з вашою рекламою. Якщо ти відповіси на це теж доброю волею, то я знову піду тобі назустріч. Чого б тобі не пристати на таку думку? Моя добра воля стане тобі в пригоді. Бо навіщо тобі все життя працювати разом з тупоголовим п'яницею?

— Він — мій друг, — відповів я.

Запала мовчанка — здавалося, ніби камінь падає у бездонну криницю. Поки він досяг дна, минуло секунд тридцять.

— Ну, гаразд, — сказав чоловік. — Це твої проблеми. Я досить докладно вивчив твою біографію — ти по-своєму вельми цікава людина. Загалом людей можна поділити на дві групи: посередностей-реалістів і посередностей-ідеалістів. Ти, безсумнівно, належиш до другої. Тобі варто це запам'ятати. Твоя доля — це доля, яка випадає мрійливій посередності.

— Запам'ятаю, — сказав я.

Чоловік кивнув головою. Лід у виноградному соку розтанув. Я взяв склянку і надпив половину.

— Ну, то поговорімо конкретно, — сказав він. — Поговорімо про вівцю.

Чоловік ворухнувся, добув з великого конверта чорно-білу фотографію і поклав її на стіл переді мною. Здалося, наче в кімнаті злегка війнуло повітрям реальності.

— Це фотографія з вівцями, поміщена у твоєму рекламному журналі.

Як для фотографії, збільшеної з журнальної копії, без використання негатива, вона була навдивовижу виразна. Мабуть, застосовувалася спеціальна техніка.

— Наскільки мені відомо, ти сам її десь роздобув і використав для журналу. Я не помиляюсь?

— Ні, це правда.

— За результатами наших досліджень, вона зроблена не пізніше як півроку тому звичайним фотолюбителем. Фотокамера — дешева річ кишенькового розміру. Знімав не ти. У тебе — дзеркальний фотоапарат "Нікон", та й знімаєш ти набагато краще. І до того ж за останні п'ять років ти на Хоккайдо не виїжджав. Хіба ні?

— Ну, то що?... — сказав я.

— Гм-м-м... — вимовив чоловік і на хвильку замовк. Здавалося, оцінював вагу мовчання. — Ну, гаразд, але в нас до тебе три побажання. Скажи, де і від кого ти отримав цю фотографію, а також — навіщо ти використав таку нікудишню річ для рекламного журналу?

— Не можу сказати, — відповів я на диво просто. — Журналісти мають право зберігати в таємниці джерело інформації.

Не спускаючи з мене очей, чоловік кілька разів провів по губах кінцем середнього пальця правої руки. Потім руку знову поклав на коліно. Мовчанка ставала нестерпною. І я подумав: "От було б добре, якби десь закувала зозуля!". Та, звісно, вона не закувала. Бо ввечері зозулі не кують.

— Який ти дивний чоловік! — сказав секретар Шефа. — Ти зрозумій: якби мені захотілося, я одним махом закрив би вашу фірму. А тоді ти вже не міг би назватися журналістом. Навіть якщо твоє теперішнє порпання у нікчемних рекламних бюлетенях і листівках і вважати журналістикою...

Я знову подумав про зозулю. Чому все-таки зозулі не кують увечері?

— Крім того, існує кілька способів розв'язати язик таким, як ти.

— Мабуть, — сказав я. — Однак для цього потрібен час. А до того моменту я мовчатиму. А якщо і заговорю, то не скажу всього, що знаю. Адже вам невідомо, що я знаю, а що — ні. Чи я помиляюсь?

Я сказав навмання, але напрям, видно, вибрав правильно. Невпевнена мовчанка свідчила, що я заробив очко.

— А з тобою, бачу, цікаво вести розмову, — вів далі чоловік. — У твоєму ідеалізмі чомусь проглядає патетична нотка. Та гаразд. Поговорімо про інше.

Чоловік вийняв з кишені лупу і поклав на стіл.

— Візьми лупу й уважно придивися до фотографії.

Взявши знімок у ліву руку, а лупу — в праву, я заходився повільно вивчати фотографію. Одні вівці дивилися в один бік, інші — в інший, а ще інші з байдужим виглядом просто паслися на траві. Нудна атмосфера — як на пам'ятному фото, зробленому під час зустрічі колишніх однокурсників. Я обстежив одну за одною кожну вівцю, звернув увагу на густоту трави, оглянув березову діброву на задньому плані, пройшовся очима по лінії гір на небокраї та по розкиданих на небі хмарках. Нічого особливого на знімку не було. Відірвавши погляд від фотографії та лупи, я глянув на чоловіка.

— Щось незвичайне помітив? — спитав він.

— Нічого, — відповів я.

Моя відповідь його, здається, не розчарувала.

— Ти, по-моєму, вивчав біологію в університеті. То що ти знаєш про овець?

— Все одно що нічого. Вивчав чисто професійні, майже непотрібні речі.

— Все-таки розкажи, що ти знаєш.

— Парнокопитні. Травоїдні, живуть отарами. Завезені в Японію на початку епохи Мейдзі. Розводяться людьми заради м'яса і вовни. От, мабуть, і все.

— Загалом правильно, — сказав чоловік. — Та якщо бути точним — вівці були завезені в Японію не на початку епохи Мейдзі, в середині епохи Ансей[10]. А до того, як ти сказав, овець в Японії не було. Висловлювалася також думка, що перших овець привезли в Японію з Китаю в період Хейан[11], та навіть якщо це й правда, вони все одно не прижилися і незабаром вимерли. А тому вийшло так, що до епохи Мейдзі такої тварини, як вівця, майже ніхто в Японії не бачив та уявити не міг. Попри те, що Овен був відносно популярним як зодіакальний знак, ніхто точно не міг сказати, який вигляд мала ця тварина. Тобто, мабуть, можна стверджувати, що вівця вважалася фантастичною істотою — як дракон або баку[12]. Факт залишається фактом, що зображення овець на японських картинах до епохи Мейдзі — це бозна-що, суцільна нісенітниця. Можна сказати, що в тодішніх японців знання про овець було таке ж, як у Герберта Уелса — про марсіян.

Однак і тепер знання японців про овець страшенно мізерне. А це означає, що впродовж історії такі тварини, як вівці, не мали жодного впливу на щоденне життя японців. Їх завезли на державному рівні зі США, протягом короткого часу розводили, а потім цю справу занедбали. Ось така їхня овеча доля. Після війни, коли обмеження на імпорт вовни і баранини було послаблено, прибуток від розведення овець в Японії зійшов майже до нуля. Бідолашні вівці, чи не так? Такі, як і сучасна Японія…

Однак, ясна річ, це не означає, що я збираюся розповідати тобі про марноту сучасної Японії. Все, що я хочу сказати тобі, зводиться до двох речей: по-перше, до епохи Мейдзі в Японії не було жодної вівці і, по-друге, уряд вів суворий облік кожної з них, завезеної в наступні роки. Про що все це свідчить?

Запитання було звернуте до мене.

— Про те, що, мабуть, усі породи овець в Японії були під контролем.

— Саме так. До цього я хотів би додати, що при розведенні овець, як і бігових рисаків, найголовніше — порода, а тому родовід майже всіх овець в Японії можна простежити на кілька поколінь назад. Інакше кажучи, японські вівці — це тварини, відсортовані за певними ознаками. Схрещування овець різних порід легко відстежувалося. Контрабандного ввезення овець не було. Бо хто мав охоту до такої клопітної справи? Тепер у Японії можна натрапити загалом на такі породи: саусдаун, іспанський меринос, котсволд, китайська, шропшир, корідейл, шевйот, романівська, остофріжен, бордерлейсестер, ромнімарш, лінкольн, дорсетгорн і суфолк. А тепер, — сказав чоловік, — ще раз уважно подивися на фотографію.

Я знову взяв у руки знімок та лупу.

— Добре придивися до третьої праворуч вівці на першому плані.

Я спрямував лупу на третю праворуч вівцю з переднього плану. Потім пересунув на сусідню вівцю, придивився — і знову вернувся до третьої праворуч.

— Цього разу щось помітив? — спитав чоловік.

— Порода інша, — відповів я.

— Саме так. За винятком третьої праворуч, всі інші вівці — звичайної суфолкської породи. Лише ця одна відрізняється. Набагато крижастіша, та й вовна її іншого кольору. І морда не чорна. Якби це краще сказати?.. Вона з вигляду набагато сильніша. Цю фотографію я показував кільком фахівцям з вівчарства. Вони дійшли висновку, що такої вівці немає в Японії. І, можливо, навіть у світі. Отож виходить, що ось зараз ти бачиш вівцю, яка взагалі не існує в природі.

Я знову спрямував лупу на третю праворуч вівцю. Придивився уважно й помітив посеред її спини блідаву пляму — наче від розлитої кави. Пляма була розпливчаста і невиразна, а тому здавалася чи то подряпиною на плівці, чи то невеликим обманом зору. А, може, справді хтось ненароком хлюпнув кавою цій вівці прямо на спину.

— На спині — начебто бліда пляма.

— Не проста пляма, а зіркоподібна, — сказав чоловік. — Порівняй з оцим.

Чоловік вийняв з конверта аркуш паперу й передав мені. То була копія малюнка із зображенням вівці. Зроблена жирним олівцем, із слідами пальців по краях. Виведена невмілою рукою, вона, однак, збуджувала уяву. З незвичайною старанністю були відтворені всі її дрібні деталі. Я порівняв вівцю на фотографії з вівцею на малюнку. Безперечно, це була та сама вівця. Зіркоподібна пляма на спині вівці з малюнка відповідала плямі на вівці з фотографії.

— А тепер — оце, — і чоловік вийняв з кишені і передав мені запальничку. Масивну запальничку "Дюпон", зроблену на замовлення із срібла, з таким же овечим гербом, який було викарбовано в автомобілі. На срібній вівці чітко проглядала зіркоподібна плямка.

У мене трохи заболіла голова.

2. Дивна розповідь дивного чоловіка (2)

— Недавно я розповідав тобі про посередність, — вів далі чоловік. — Звісно, не для того, щоб осуджувати твою посередність. Просто я хотів сказати, що весь світ — суцільна посередність, а тому і ти як його складова частина — теж посередність. Чи ти так не вважаєш?

— Не знаю…

— Світ — посередність. У цьому немає жодного сумніву. Та чи на самому першопочатку світ був посередністю? Ні, не був. Першопочаток світу — хаос, а хаос — не посередність. Світ почав сходити на посередність після того, як людство відділило засоби виробництва від повсякденного життя. Посередність утвердилася завдяки тому, що Карл Маркс придумав поняття пролетаріату. Ось чому сталінізм тісно пов'язаний з марксизмом. Я поважаю Маркса. Бо він — один з нечисленних геніїв, чия пам'ять простягалася до первісного хаосу. У тому ж розумінні поважаю Достоєвського. Однак марксизму не визнаю. Занадто багато в ньому посередності.

Чоловік видав у глибині горла якийсь звук.

— Зараз я розмовляю з тобою надзвичайно відверто. Цим я віддячую тобі те, що і ти був недавно зі мною відвертий. І от я вирішив відповісти на твої так звані наївні запитання. Однак коли я скінчу на них відповідати, в тебе залишиться дуже обмежена свобода вибору. Я хочу, щоб ти це добре затямив. Коротко кажучи, ти підняв ставку. Згоден?

— А хіба в мене є інший вибір?

— Зараз у цьому особняку вмирає старий чоловік, — сказав секретар. — Причина цього відома. Велетенський згусток крові всередині мозку. Такого розміру, що мозок здеформувався… Що ти знаєш з нейрології?

— Майже нічого...

— Якщо говорити просто — кров'яна бомба. Кровообіг блокується і спричиняє набряк. Схожий на змію, яка проковтнула м'ячик для гольфу. Якщо такий набряк прорветься, мозок перестане функціонувати. Однак про операцію мови не може бути. Досить найменшого подразнення — і бомба вибухне. Інакше кажучи, якщо мислити реалістично, то нічого не залишається, як дожидати смерті. Смерть може настати через тиждень або через місяць. Цього ніхто не знає.

Секретар стиснув губи і повільно видихнув повітря.

— В його смерті не було б нічого дивного. Все-таки вже старий, та й хвороба добре відома. Одне дивує: як це йому вдалося дожити дотепер?

Я зовсім не розумів, що він хоче сказати.

— Справді не було б ніяким дивом, якби він помер тридцять два роки тому, — вів далі секретар. — Або і сорок два роки тому. Цю гематому вперше виявили американські лікарі, які проводили медичне обстеження воєнних злочинців класу "А". Це було восени 1946 року, напередодні Токійського трибуналу. Побачивши рентгенівський знімок гематоми, лікар зазнав справжнього шоку. Бо життя людини з такою велетенською гематомою в мозку — і до того ж набагато активніше, ніж звичайних смертних — не мало прецедентів у медичній практиці. Тому пацієнта перевели з в'язниці в Сугамо до лікарні святого Луки, реквізованої під військовий шпиталь, де він отримав ретельне медичне обстеження.

Обстеження тривало цілий рік, але врешті-решт нічого не з'ясувало. Хіба те, що пацієнт може в будь-яку хвилину померти, а саме його життя — просто диво. Однак і після цього він усе ще жив без жодних ускладнень і на повну силу. Його мозок працював так само справно, як у кожної нормальної людини. А чому — незрозуміло. Справжній глухий

кут. Бо людина, яка теоретично мала б померти, й далі жила та ходила по цій землі.

Однак кілька специфічних симптомів все-таки вдалося помітити. Наприклад, сильний тридобовий головний біль через кожних сорок днів. За свідченням самого хворого, цей біль почався в нього 1936 року, що дало підставу вважати цей рік часом виникнення гематоми. Біль був нестерпний, і пацієнтові вводили болезаспокійливі препарати. Коротко кажучи — наркотики. Вони справді зменшували біль, але натомість викликали дивні галюцинації, щільно насичені образами. Що саме хворий відчував при цьому — відомо лише йому, але, без сумніву, ці відчуття не були приємними. Докладний опис галюцинацій зберігається в архівах армії США. Лікарі справді все ретельно зафіксували на папері. Я незаконним чином добрався до цих документів і кілька разів перечитав їх. Написані сухою офіційною мовою, вони, однак, мене дуже вразили. Навряд чи знайдеться людина, яка могла б витерпіти такі галюцинації періодично протягом тривалого часу.

Чому вони виникали — не розумів ніхто. Висловлювалися припущення, що, можливо, біль — це реакція організму на періодичні викиди енергії гематомою. Отож коли больова блокада знімалася, енергія гематоми, спрямована безпосередньо на окремі ділянки мозку, збуджувала їх і породжувала згадані галюцинації. Ясна річ, це була тільки гіпотеза, але нею зацікавилися у штабі армії США. І почалися тоді копіткі розслідування. Особливо таємні розслідування американської розвідки. Навіщо американська розвідка взялася з'ясовувати природу гематоми приватної особи — і досі незрозуміло, але в цьому зв'язку можна висунути кілька версій. Перша версія — що під виглядом медичних досліджень приховувалося збирання інформації вельми делікатного роду. Інакше кажучи, йшлося про захоплення шляхів передачі розвідувальної інформації та опію в Китаї. Бо внаслідок затяжних поразок Чан Кайші американці поступово втрачали корисні "зв'язки" в цій країні. Вони жадібно прагнули заволодіти контактами, які Шеф тримав у голові. За допомогою офіційного допиту цього досягти не можна було. Фактично після низки таких досліджень Шефа випустили з

в'язниці без жодного суду. Є всі підстави думати, що мала місце таємна оборудка. Свобода — в обмін на інформацію.

Друга версія: американці хотіли розкрити природу взаємозв'язку між ексцентричністю Шефа як вожака правих і гематомою. Я ще розкажу тобі про це пізніше, бо це справді цікавий задум. Та я сумніваюся, чи вони що-небудь дізналися. Хіба можна було щось розкрити, якщо саме життя Шефа залишалося таємницею? Допомогти в цій справі, звісно, міг лише анатомічний розтин черепа. Отже — знову глухий кут.

Третя версія пов'язана з "промиванням мозку". З припущенням про те, що певні галюцинації можна викликати, спрямовуючи на мозок спеціальні імпульси подразнення. За популярною в той час гіпотезою відомо, що саме тоді американці організували групу фахівців для дослідження можливостей "промивання мозку".

Яку з трьох можливостей використала американська розвідка — невідомо. Як і те, яких висновків вона дійшла. Все це поховано в історії. Правду знає лише купка тодішніх американських офіцерів високого рангу і сам Шеф. Про це Шеф досі нікому, включно зі мною, не розповідав і, мабуть, ніколи в майбутньому уже не розповість. А тому все, що ти почув від мене зараз, — лише припущення.

На цих словах чоловік замовк і тихо відкашлявся. Скільки часу минуло відтоді, як я зайшов у кімнату, — я навіть не здогадувався.

— Однак я таки дещо дізнався про час виникнення гематоми, тобто про події 1936 року. Взимку тридцять другого року Шефа арештували за співучасть у вбивстві відомого політичного діяча. У в'язниці він просидів до червня тридцять шостого. З тамтешніх документів і записів про медичне обстеження, а також з принагідних розповідей самого Шефа виходить, що незабаром після ув'язнення його напало страшне безсоння. Не просте, а дуже небезпечне. Протягом трьох-чотирьох діб, а іноді цілий тиждень підряд він не змикав очей ні на мить. У ті часи від

політичних злочинців поліція домагалася визнання провини тим, що не давала їм спати. Допит Шефа був особливо суворий, оскільки його справу пов'язували з боротьбою між фракцією Імператорського шляху і фракцією Контролю[13]. Досить було в'язневі на мить заснути, як його обливали водою, били бамбуковими палицями, засліплювали яскравим світлом і таким чином проганяли геть усю сонливість. Після чотирьох місяців таких тортур люди здебільшого сходили нанівець. Нерви руйнувалися настільки, що в'язень уже не міг спати. Він умирав або божеволів, або зовсім відучувався спати. Шеф пішов останньою дорогою. А повністю позбутися безсоння йому вдалося аж весною тридцять шостого. Саме тоді, коли утворилася його гематома. Як ти гадаєш, про що це свідчить?

— Може, з якоїсь причини така крайня форма безсоння перешкодила нормальному кровообігу і призвела до утворення гематоми?

— Це могло б здатися цілком надійною гіпотезою в рамках здорового глузду. Таке приходить на думку непрофесіоналу, а тому, мабуть, до цього додумалися також американські військові лікарі. Однак цього не досить. Гадаю, бракує ще одного важливого фактора. Того фактора, який спричинив утворення гематоми. Адже у світі є немало людей з гематомою в голові, але без таких незвичних симптомів. Крім того, така гіпотеза не може пояснити, чому Шеф живе й досі.

Здавалося, ніби у словах чоловіка справді була логіка.

— А от ще один дивний факт. Річ у тому, що саме навесні тридцять шостого року Шеф, так би мовити, переродився в зовсім іншу людину. До того часу був посереднім активістом правих. Народився на Хоккайдо третім сином бідного селянина, у дванадцять років поїхав у пошуках роботи до Кореї, нічого путнього там не знайшов для себе, повернувся додому — і пристав до правого угруповання. Був гарячкуватим молодчиком, готовим постійно розмахувати самурайським мечем. Напевне, і читати не вмів. А проте влітку тридцять шостого року, як тільки вийшов з в'язниці, доскочив до керівництва правими. Несподівано

з'явилася в нього харизма для оволодіння людських сердець, тонка логіка, ораторські здібності, щоб зривати шалені овації у слухачів, політична передбачливість, рішучість і здатність впливати на суспільство, використовуючи слабості народних мас.

Чоловік зітхнув і легко відкашлявся.

— Звичайно, його теорії і світогляд як ідеолога правих не були переконливими. Та це не мало для нього особливого значення. Питання полягало в тому, як на їхній основі можна створити організацію. Так само, як це зробив Гітлер на державному рівні, спираючись на безглузді ідеї "життєвого простору" та "расової вищості". Однак такою дорогою Шеф не пішов. Рушив в обхід — тіньовою дорогою. Не висувався назовні, а правив суспільством з-за лаштунків. З цією метою у тридцять сьомому році і поїхав у Китай... А втім, повернімося до розмови про гематому. Я хочу сказати лише одне: час появи гематоми в мозку Шефа і час його чудесного перевтілення збігаються.

— За вашою теорією, — сказав я, — виходить, що між виникненням гематоми і перевтіленням немає причинно-наслідкового зв'язку, а обидві ці події відбувалися паралельно під впливом загадкового фактора, чи не так?

— Ти справді кмітливий, — сказав чоловік. — Сказав просто і ясно.

— Але як це все пов'язане з вівцею?

Чоловік вийняв другу сигарету, підбив її нігтем з одного кінця і, не прикурюючи, затиснув у губах.

— Розповім по порядку, — відповів він.

Знову запала гнітюча тиша.

— Ми побудували королівство, — сказав чоловік. — Могутнє підпільне королівство. Прибрали до рук усе: політику, фінанси, засоби масової інформації, урядовців, культуру та багато чого іншого, про що ти навіть не маєш уявлення. В наших руках опинилися і наші супротивники. Влада й опозиція — усе під нашим контролем. Більшість із них навіть не підозрює, в чиїх вони руках. Інакше кажучи, створено витончену організацію. Створив її Шеф сам після війни. А це означає, що Шеф сам править у трюмі велетенського корабля, якого називають державою. Досить йому відкрити кінгстони — і корабель почне тонути. Пасажири не встигнуть збагнути, що ж сталося, як опиняться на дні морському…

І чоловік нарешті підніс вогонь до сигарети.

— Однак і такій організації приходить кінець. Зі смертю короля. Король умирає — і королівство розвалюється. Бо його створено і підтримано силами одного генія. Згідно з моєю гіпотезою, створено і підтримано завдяки одному загадковому фактору. Помре Шеф — і всьому настане кінець. Бо наша організація — не бюрократична система, а досконалий механізм на чолі з одним розумом. У цьому полягає її значущість і водночас слабкість. Точніше — полягала. Зі смертю Шефа рано чи пізно організація розпадеться на частини і потоне в морі посередності, немов охоплений вогнем палац Валгала[14]. Ніхто не зможе стати спадкоємцем Шефа. Організацію розділять — і велетенський палац зруйнують, а на його місці набудують багатоквартирних будинків. Світ одноманітності і певності. Світ, в якому немає місця для волі. А втім, може, ти вважаєш, що це правильно — розділити спадщину Шефа. Однак поміркуй: хіба є резон у тому, щоб у Японії стерти з лиця землі гори, морські узбережжя, озера — і віддати всю її територію під одноманітну забудову?

— Не знаю, — відповів я. — Я навіть не певен, чи доречно ставити таке запитання.

— А ти, бачу, з головою, — сказав чоловік і зчепив пальці на коліні. Їхні кінці вибивали повільний ритм. — Ясна річ, розмова про житлові масиви — це лише приклад. Якщо бути точним, то вся організація Шефа складається з двох частин: першої, що рухається вперед, і другої, що рухає вперед. Звісно, є також інші частини, які виконують різні функції, але загалом згадані раніше дві частини становлять кістяк нашої системи. Інші майже не мають жодного значення. Перша частина — Воля, друга — Прибуток. Коли заходить мова про Шефа, то люди всю свою увагу звертають лише на Прибуток. Тож після його смерті вони копошитимуться лише навколо Прибутку, вимагаючи його поділу. І ніхто не захоче Волі. Бо ніхто не розуміє, що це таке… Саме це я мав на увазі, коли говорив про розділення спадщини Шефа. Волю розділити на частини не можливо. Вона на всі сто відсотків успадковується або на всі сто відсотків утрачається.

Чоловікові пальці все ще вибивали повільний ритм. Усе інше залишалося в ньому таким же, як і раніше. Двозначний погляд, холодні зіниці, безвиразне, з правильними рисами обличчя, звернуте до мене під одним і тим же кутом.

— А що таке Воля? — спитав я.

— Концепція управління простором, часом і можливостями.

— Не розумію.

— Звісно, цього ніхто не розуміє. І тільки Шеф відчував це, так би мовити, на інстинктивному рівні. Можна навіть сказати, що він заперечував самопізнання. Саме з такого заперечення вперше почнеться справжня революція. Висловлюючись зрозумілою тобі мовою, ідеться про революцію, внаслідок якої капітал втілиться у праці, а праця — у капіталі.

— Схоже на утопію, хіба ні?…

— Навпаки. Саме пізнання — це утопія, — заперечив чоловік. — Звісно, все те, що ти чуєш зараз від мене, — це лише слова. Хоч би скільки я їх нанизував, пояснити тобі обшир Волі Шефа не зумію. Моє пояснення лише продемонструє мою залежність від Волі Шефа за допомогою залежності від мови. Заперечення пізнання веде до заперечення мови. Коли втрачають зміст такі підвалини західноєвропейського гуманізму, як індивідуальне пізнання та неперервність еволюційного розвитку, непотрібною стає і мова. Буття перестає бути індивідуальним і перетворюється в хаос. Ти вже не самодостатня істота, а частка хаосу. Твій хаос став моїм, а мій — твоїм. Буття — це спілкування і, навпаки, спілкування — це буття.

Мені раптом здалося, ніби в кімнаті страшно похолодніло, а поряд мені приготували теплу постіль. І ніби до ліжка заманювали… Однак, звісно, це був обман органів чуття. Стояв погідний вересневий день, і знадвору долинало безперестанне сюрчання цикад.

— Спроби розширення свідомості, які ви зробили або, точніше, намагалися зробити у другій половині шістдесятих, скінчилися повною невдачею, бо спиралися на індивідуума. Інакше кажучи, якщо не змінювати якості індивідуума, то розширення свідомості призведе лише до відчаю. Саме це я мав на увазі, коли говорив про посередність. Та дарма, хоч би скільки я тобі пояснював, ти все одно не зрозумієш. Зрештою, я і не вимагаю від тебе розуміння. Я лише намагаюся говорити з тобою відверто. А тепер про малюнок, який я передав тобі недавно, — вів далі чоловік. — Оригінал підшито до історії хвороби, яка зберігається в одній з лікарень армії США. На ньому є дата: 27 червня 1946 року. На вимогу лікарів Шеф намалював його власною рукою. Як частку в процесі документування його галюцинацій. За лікарняними записами, ця вівця справді дуже часто з'являлася у галюцинаціях Шефа. Якщо послуговуватися цифрами, то у вісімдесяти відсотках випадків, тобто у чотирьох випадках з п'яти, до нього приходила вівця. І не звичайна, а з каштановою зіркою на спині.

Далі — герб із зображенням вівці на запальничці Шеф постійно використовував як свою емблему від тридцять шостого року. Як ти, гадаю, і сам помітив, вівця на гербі зовсім така сама, як і вівця на малюнку з історії хвороби Шефа. І до того ж вона нічим не відрізняється від вівці на твоїй фотографії. А ти не думаєш, що це досить цікавий факт?

— Може, це просто випадковий збіг…

Я намагався говорити якомога спокійніше, але це мені ніяк не вдавалося.

— Та це ще не все, — вів далі чоловік. — Шеф наполегливо збирав різні матеріали та інформацію — вітчизняну і закордонну, — яка стосувалася овець. Щотижня сам витрачав багато часу на уважний перегляд добірки статей, опублікованих в Японії за минулих сім днів в усіх газетах і журналах на "овечу" тему. Я сам йому в цьому довго помагав. До цього він ставився дуже ревно. Здавалося, ніби щось шукав. А коли Шеф злiг, я особисто взяв на себе цю роботу. Настільки вона мене зацікавила. Що, власне, за всім цим ховається? І тоді я вийшов на тебе. На тебе і на твою вівцю. Як не крути, а це не випадковість.

Я взяв зі стола запальничку і зважив на долоні. Руці було приємно від такої ваги. Не надто важко і не надто легко. Буває у світі така от вага.

— Чому Шеф завзято шукав вівцю? Що ти про це думаєш?

— Нічого не розумію, — відповів я. — Краще було б спитати його самого. Відповідь була б швидша.

— Спитав би, якби було можна. Вже два тижні Шеф лежить непритомний. Боюсь, що він удруге не прийде до пам'яті. А якщо помре, то разом з ним навічно буде поховано і таємницю вівці із знаком зірки на

спині. Саме цього я не в змозі перенести. Не з міркувань особистої вигоди чи втрати, а з набагато вищого принципу відданості.

Я відкинув кришку запальнички, повернув коліщатко, викресав вогонь — і закрив кришку.

— Може, все, що я розповідаю, здається тобі чистісінькою нісенітницею. А, може, так воно і є. Може, це справді нісенітниця. Однак я хочу, щоб ти зрозумів: нам залишиться тільки одне. Шеф помре. Помре єдина Воля. Обернеться в ніщо все, що її оточувало. Залишаться лише цифри. І нічого більше. Ось чому мені так хочеться відшукати вівцю. — Уперше за час розмови на кілька секунд він заплющив очі і замовк. Потім вів далі: — Послухай мою гіпотезу. Всього лише гіпотезу. Якщо вона тобі не сподобається, то краще тобі про неї забути. Я вважаю, що саме ця вівця — прототип Волі Шефа.

— Щось на зразок тваринячого бісквіту… — сказав я. Чоловік ніби не почув моїх слів.

— Дуже ймовірно, що вівця сама вселилася в голову Шефа. Мабуть, року тридцять шостого. І відтоді протягом понад сорока років не покидала його. Напевне, там у неї були пасовиська і березові діброви. Точно так, як на тій фотографії. Що ти про це думаєш?

— Думаю, що це надзвичайно цікава гіпотеза, — відповів я.

— Це особлива, дуже особлива вівця. Я хочу її відшукати, і мені потрібне твоє сприяння.

— Що ж ви будете робити, якщо відшукаєте?

— А нічого. Мабуть, я нічого й не зумів би зробити. Бо така велика справа мені не під силу. Єдине моє бажання — на власні очі пересвідчитися у втратах. А якби вівця щось побажала, то заради цього

я не пожалів би зусиль. Бо зі смертю Шефа моє життя стане майже беззмістовним.

І він замовк. Мовчав і я. І тільки цикади все ще сюрчали. Під надвечірнім вітром шелестіли своїм листям дерева в саду. Як і раніше, в особняку панувала могильна тиша. У повітрі літали спори смерті, як підчас невідворотної заразної хвороби. Я спробував уявити собі пасовисько в голові Шефа. Безмежне пасовисько з пожухлою травою, звідки повтікали вівці.

— Ще раз повторюю: я хочу, щоб ти розповів мені, звідки в тебе ця фотографія.

— Не можу сказати, — відповів я.

Чоловік зітхнув.

— Здається, я говорив з тобою відверто. А тому хочу, щоб і ти говорив зі мною так само.

— Я не маю права розповідати. Бо як розповім, то у людини, яка дала мені фотографію, можуть бути неприємності.

— Тобто, — сказав чоловік, — у тебе є підстави думати, що та людина матиме неприємності у зв'язку з вівцею?

— Ніяких підстав немає! Просто мені так здається. Тут є якась заковика. Розмовляючи з вами, я все думав про це. Заковика… Ніби нутром відчуваю.

— І саме тому не можеш сказати?

— Так, саме тому, — сказав я і трохи подумав. — Взагалі про заподіяння неприємностей я можу говорити авторитетно. В такому мистецтві немає мені рівних. А тому я намагаюсь жити так, щоб узагалі його уникати. Та все одно такою поведінкою я завдаю іншим людям ще більших неприємностей. Як не крути-верти, а виходить на одне. І навіть зрозумівши це, я не можу змінитися. Це питання звички.

— Я не зовсім розумію.

— Я мав на увазі, що посередність виявляється в різному вигляді.

Я прикурив сигарету в роті від запальнички, яку тримав у руці, і затягнувся. На душі ледь-ледь посвітліло.

— Не хочеш сказати — не треба, — мовив чоловік. — У такому разі знайти вівцю доведеться тобі самому. Це наша остання умова. Якщо впродовж двох місяців, починаючи від сьогодні, ти зумієш її розшукати, отримаєш таку винагороду, яку побажаєш. Якщо ж не зумієш, то і тобі, і твоїй фірмі — капець. Ти згоден?

— Немає ради, — сказав я. — А якщо трапилася помилка — і на світі взагалі не було вівці із знаком зірки на спині? Що тоді?

— Кінцевий результат від цього не залежить. І для мене, і для тебе важливо одне: знайдеш ти вівцю чи ні. І немає нічого середнього. Тебе можна пожаліти, але, як ти недавно сказав, твоя ставка зросла. М'яч у тебе, а тому доведеться бігти до воріт саме тобі. Навіть якщо самих воріт немає.

— Справді, — сказав я.

Чоловік вийняв з нагрудної кишені товстий конверт і поклав його переді мною.

— Оце тобі на витрати. Не вистачатиме — зателефонуй, відразу додам. Запитання?

— Запитань немає, але є враження.

— Яке?

— Вся ця історія — суцільна нісенітниця, в яку не можна повірити, та, коли чуєш її з ваших уст, вона чомусь здається правдою. Гадаю, ніхто мені не повірив би, якби її розповідав я.

Чоловік ледь-ледь скривив губи. Могло навіть здатися, ніби він усміхається.

— Завтра вирушаєш. Як я вже казав, у твоєму розпорядженні два місяці, починаючи від сьогодні.

— Та це важка робота! Двох місяців може не вистачити. Бо треба відшукати одну-однісіньку вівцю на широченній території…

Не відповідаючи ні слова, чоловік пильно дивився на мене. Під його невідривним поглядом я відчув себе плавальним басейном без води. Заплiснявілим басейном з потрісканими стінами, без краплі води і найменшого сподівання на те, що наступного року ним користуватимуться. Чоловік цілих тридцять секунд, не кліпаючи очима, дивився на мене, а потім повільно відкрив рота.

— Тобі вже пора йти, — сказав він.

Без сумніву, мені теж так здалося.

3. Автомобіль та його водій (2)

— Повертаєте у фірму? Чи їдемо кудись-інде? — спитав водій. Той самий, який привіз мене сюди, але тепер трошки привітніший. Напевне, в нього вдача така — легко сходитися з людьми.

З насолодою розсівшись на просторому сидінні, я подумав, куди мені краще податися. Повертатися у контору я не збирався. Від одної думки про те, що доведеться щось пояснювати, заболіла голова. Я навіть не уявляв собі, як мав би це зробити. А крім того, у мене відпустка. Однак і їхати відразу додому не хотілося. Мені здавалося, що перед тим, як повертатися додому, бажано подивитися на нормальний світ, по якому нормально ходять на своїх двох нормальні люди.

— Сіндзюку[15], західний вихід, — сказав я.

Наближався вечір і, мабуть, тому дорога до Сіндзюку була страшно переповнена. В якийсь момент автомобіль майже перестав рухатися — здавалося, став на якір, мов судно. І лише іноді він пересувався на декілька сантиметрів, наче підхоплений якоюсь хвилею. Я почав думати про швидкість обертання Землі. Цікаво: скільки кілометрів за годину пролітає оце шосе в космічному просторі? Я спробував у голові підрахувати, але так і не збагнув, рухається воно швидше від "кавових чашок" у парку розваг чи ні. Взагалі ми багато чого не розуміємо в цьому світі. Нам лише здається, що розуміємо. Якби прилетіли інопланетяни і запитали: "Слухай, з якою швидкістю обертається екватор?" — я страшно розгубився б. Мабуть, я навіть не зумів би пояснити їм, чому після вівторка настає середа. Вони сміялися б з мене? Я тричі прочитав "Братів Карамазових" і "Тихий Дон". І навіть "Німецьку ідеологію" один раз. Я пам'ятаю число "пі" до шістнадцятого знаку після коми. І все одно вони з мене сміятимуться? Мабуть, сміятимуться. Умруть від сміху.

— Музику послухаєте? — запитав водій.

— Якщо можна, — відповів я.

І залунала всередині автомобіля балада Шопена. Атмосфера стала урочистою, як на церемонії одруження.

— Слухайте, — спитав я водія, — а ви знаєте число "пі"?

— Ви маєте на увазі 3,14…?

— Саме так. І скільки знаків після коми можете пригадати?

— Тридцять чотири пам'ятаю, — просто сказав водій.

— Тридцять чотири?!

— Чого б ні, якщо є один простий спосіб запам'ятати… А що?

— Та нічого, — пригнічено відповів я. — Байдуже.

Поки якийсь час ми слухали Шопена, автомобіль просунувся ще на кілька десятків метрів уперед. Водії автомобілів і пасажири автобусів навколо нас дивилися на наш лімузин, як на якесь чудовисько. Навіть знаючи, що крізь його вікна, зроблені із спеціального скла, ззовні нічого не видно, під чужими пильними поглядами я почувався не дуже затишно.

— Ого, який страшний затор! — сказав я.

— Авжеж, — погодився водій. — Але так само, як після ночі настає ранок, скінчиться колись і ця дорожня перешкода.

— Правду кажете, — сказав я. — Та хіба це вас не дратує?

— Звичайно, і дратує, і завдає прикрощів. Особливо коли поспішаєш — мимоволі починаєш нервуватися. Однак я намагаюсь завжди думати,

що все це — випробування для нас. Інакше кажучи, що нервування — визнання своєї поразки.

— Усе це звучить як релігійне пояснення дорожніх заторів…

— Так я ж християнин. До церкви, щоправда, не ходжу, але в душі — давно християнин.

— Он що-о-о! — протягнув я. — Та чи немає суперечності в тому, що християнин служить водієм у вожака правих?

— Шеф — чудова людина. Серед тих, кого я в житті зустрічав, він для мене — другий після Бога.

— То ви і з Богом зустрічалися?

— Звичайно. Щовечора розмовляю з Ним по телефону.

— Але ж… — почав я і розгубився. У голові наставав безлад. — Але ж якщо всі почнуть телефонувати Богові, лінія може виявитися зайнятою, хіба ні? Скажімо, як телефонний номер довідкового бюро пополудні.

— О, цим не треба перейматися. Бог всюдисущий. Навіть якщо Йому одночасно зателефонує мільйон людей, Він говоритиме з кожним окремо.

— Я цього не зовсім добре розумію. Та хіба це загальновизнане тлумачення? Так би мовити, з теологічного погляду.

— Я — радикал. А тому не в ладах з церквою.

— Зрозуміло, — сказав я.

Автомобіль просунувся ще на метрів п'ятдесят. Я затиснув у губах сигарету і вже збирався прикурити, як раптом уперше помітив, що тривалий час тримаю в руці срібну запальничку — ту саму, виробництва фірми "Дюпон", з овечою емблемою, яку мені показував секретар Шефа. Я мимоволі забрав її із собою і тепер вона лежала в моїй долоні настільки звично, що здавалося, була тут від самого мого народження. Це була бездоганна річ як на вагу, так і на дотик. Подумавши трохи, я вирішив залишити її собі. Бо хто ж бідкатиметься, якщо загубить запальничку чи що? Я кілька разів відкривав-закривав кришку, прикурив — і засунув запальничку в кишеню. Натомість у кишеньку на дверцятах автомобіля кинув свою стару, фірми "Біґ".

— Кілька років тому я дізнався від Шефа, — раптом сказав водій.

— Що?

— Телефонний номер Бога.

Я тихо зітхнув. Невже я збожеволів? А, може, вони?

— Шеф тільки вам по секрету сказав?

— Саме так. Тільки мені і то під великим секретом. Чудова людина… А що, ви теж хочете знати?

— Якщо можна, — відповів я.

— Тоді слухайте. Токіо, 945…

— Стривайте! — попросив я і, добувши ручку із блокнотом, записав номер. — А таким, як я, можна давати?

— Можна. Давати кожному не годиться, але ж ви, здається, порядна людина.

— Спасибі за добре слово, — сказав я. — Однак про що, власне, можна говорити з Богом? До того ж, я не християнин...

— Гадаю, це не так важливо. Можете щиросердо розповісти про те, що вас хвилює і мучить. Бог не нудьгуватиме і не глузуватиме з вас, навіть якщо скажете якусь нісенітницю.

— Дякую. Я зателефоную.

— От і добре! — сказав водій.

Автомобіль плавно наддав швидкості — і спереду почали з'являтися хмарочоси Сіндзюку. Решту дороги ми проїхали мовчки.

4. Кінець літа й початок осені

Коли автомобіль прибув до станції Сіндзюку, місто вже поринуло в легку темно-синю вечірню темряву. Віщуючи кінець літа, верткий вітер шмигав між будинками і колихав спідничками дівчат, які поверталися з роботи. Підбори їхніх босоніжок вистукували своє "цок-цок-цок" на кахельних плитках тротуару.

Я піднявся на верхній поверх висотного готелю, зайшов у просторий бар і замовив банку "Хайнекена". Поки принесли пиво, минуло хвилин десять. Увесь цей час я сидів у кріслі, підперши щоку рукою і заплющивши очі. У голові не було жодної думки. При заплющених очах я почув шум — наче сотні карликів підмітали в голові віниками. Час минав, а вони не збиралися закінчувати свою роботу. І ніхто з них навіть не думав користуватися совком.

Принесли пиво — і я за двома ковтками спорожнив банку. Потім з'їв усю тарілочку арахісу. Шурхоту віників уже не було чути. Я зайшов у телефонну кабіну поряд з касою і спробував зателефонувати до своєї подружки з чудовими вухами. Однак її ніде не було. Напевне, вийшла кудись повечеряти. Вона ніколи не харчувалася вдома.

Я набрав номер своєї колишньої дружини, але після другого дзвінка передумав і поклав трубку. Як добре подумати, то я не мав про що з нею говорити, а до того ж, не хотів чути звинувачень у бездушності.

Більше не було кому дзвонити. Серед десяти мільйонів людей, які вештались по місту, я міг поговорити по телефону лише з двома. Крім того, одна з них — моя колишня дружина. Я поклав десятиєнову монету в кишеню і вийшов з кабіни. А тоді в офіціантки, що проходила мимо, замовив дві банки "Хайнекена".

День закінчувався. Здавалося, що такого беззмістовного дня в моєму житті не було ні разу. Адже останній день літа мав би вирізнятися хоч якоюсь своєю принадою. Однак цей минав, немов у собаки на шворці, якого смикають у всі боки. За вікном розпливалася холодна пітьма початку осені. Повсюди на землі тяглися ряди жовтих міських ліхтарів. Зверху здавалося, ніби вони так і ждуть, щоб по них хтось пройшовся ногами.

Принесли пиво. Відкривши першу банку, я згріб у жменю зернята арахісу з другої тарілочки і заходився їсти їх одне за одним. За сусіднім столом четверо літніх жінок, які повертались з уроків плавання, про щось теревенили, попиваючи різнобарвні тропічні коктейлі. Один офіціант стояв нерухомо, як стовп, і лише голову повертав, щоб позіхнути. Інший пояснював меню американському подружжю середніх літ. Я з'їв увесь арахіс і висушив третю банку пива. Після третьої банки пива робити не було чого.

Із задньої кишені "лівайсів" я витягнув конверт, відкрив його і взявся рахувати одну за одною десятитисячні банкноти. Обгорнута паперовою стрічкою пачка новісіньких банкнот скидалася швидше на колоду карт. Не встиг я дорахувати до половини, як різко заболіли руки. На цифрі дев'яносто шість підійшов офіціант, прибрав порожні банки і спитав, чи принести ще пива. Не відриваючись від банкнот, я мовчки кивнув. Здавалося, офіціантові байдуже, що я рахую купу грошей.

Коли, нарахувавши сто п'ятдесят банкнот, я вклав пачку в конверт і запхав у кишеню джинсів, принесли пиво. Я розправився ще з однією тарілочкою арахісу. І після того задумався: чого це я такий ненаситний? Відповідь була тільки одна: я зголоднів. Якщо подумати, то на сніданок я з'їв лише шматок фруктового кексу.

Я покликав офіціанта і попросив показати меню. Омлетів не виявилося, а були бутерброди. Я замовив бутерброд з огірком і сиром. На додачу мені запропонували картопляні чіпси і квашені огірки. Від чіпсів я відмовився, а квашених огірків попросив дві порції. Потім запитав, чи немає в них гострозубців для обрізання нігтів. Звісно, гострозубці в них знайшлися. Чого тільки немає в барах готелів! Одного разу в такому барі я навіть позичив французько-японський словник.

Я поволі пив пиво, поволі розглядав нічний краєвид, поволі обрізував нігті над попільничкою, ще раз подивився за вікно і відполірував нігті. І так до пізньої ночі. Взагалі-то я вже сягнув ветеранського рівня у тому, як згаяти час у великому місті.

З гучномовця, вмонтованого у стелю, вигукували моє ім'я. Спочатку воно не здавалося моїм. Через кілька секунд після того, як оголошення скінчилося, я поступово почав усвідомлювати, що сказані слова чимось дотичні до мого імені, аж поки нарешті в моїй голові воно справді-таки стало моїм.

Я подав знак рукою — й офіціант приніс мені радіотелефон.

— Плани трохи змінилися, — сказав знайомий голос. — Стан Шефа раптом погіршав. Часу вже не лишилося. А тому скоротився ліміт часу і для тебе.

— Який він тепер?

— Один місяць. Більше чекати ми не зможемо. Якщо впродовж місяця вівця не знайдеться — тобі кінець. Тобі вже не буде куди повертатися.

"Місяць!" — забриніло в моїй голові. Однак у ній був такий безлад, що загубилося правильне уявлення про час. Здавалося, що вже не важливо, скільки місяців — один чи два. Хіба не однаково, якщо взагалі немає критеріїв щодо часу, потрібного для пошуку вівці?

— Як це ви дізналися, де я? — здивувався я.

— Нам відомо практично все, — відповів секретар Шефа.

— Крім того, де шукати вівцю, — сказав я.

— Саме, так, — відповів він. — В усякому разі, швидко ворушися і не марнуй часу. Раджу тобі не забувати, в якому становищі ти опинився. Бо ти сам винен, що загнав себе в нього.

Це була чиста правда. Вийнявши з конверта першу десятитисячну банкноту, я оплатив рахунок і спустився ліфтом на землю. Як і раніше, по землі ходили нормально, двома ногами, нормальні люди, але від такої картини мені вже не могло полегшати на душі.

5. 1: 5000

Повернувшись додому, я виявив у поштовій скриньці разом з вечірньою газетою три конверти. В одному містилося банківське повідомлення про залишок на рахунку, у другому — запрошення на явно нудну вечірку, а в третьому — рекламний листок центру старих автомобілів. "Якщо продасте старий і натомість купите новий автомобіль вищого класу, то ваше життя посвітлішає" — було написано в листку. "Обійдуся без ваших порад!" — подумав я. Всі три листи склав докупи, розірвав навпіл і жбурнув у кошик для сміття.

Я добув з холодильника сік, налив його у склянку і сів пити за кухонним столом. На столі лежала записка від подружки. "Іду їсти, повернуся не пізніше 9.30". Електронний годинник на тому ж столі показував дев'ять тридцять. Поки я дивився на нього, на ньому з'явилася цифра тридцять один, а трохи пізніше — тридцять два.

Надивившись донесхочу на годинник, я роздягся, заліз під душ і вимив голову. У ванній кімнаті було чотири види шампунів і три — освіжувачів волосся. Бо щоразу, коли подружка ходила до супермаркету, накуповувала всякого дріб'язку. Як тільки зайду у ванну кімнату — відразу побачу щось нове. Самого крему для гоління я нарахував аж чотири види, а зубної пасти — п'ять. Якщо б поставити їх одне за одним, то вийшов би довжелезний ряд. Коли я вибрався з ванни, натягнув на себе шорти для бігу підтюпцем і футболку з короткими рукавами, липке відчуття неприємності зникло і настрій нарешті став бадьорим.

О десятій двадцять вона повернулася додому з пакетами в руках із супермаркету. У неї така звичка — ходити туди поночі. У пакетах були три щітки для підмітання, пачка скріпок і шість банок добре охолодженого пива. Мені знову доведеться його пити.

— Розмова була про вівцю, — сказав я.

— А я вам що казала? — відповіла подружка.

Вона вийняла з холодильника сосиски, підсмажила на сковорідці — і ми взялися їх уминати. Я з'їв три, вона — дві. Крізь кухонне вікно просочувався прохолодний нічний вітер.

Я розповів про те, що сталося в конторі, розповів про автомобіль, про садибу, про дивного секретаря, про гематому і про крижасту вівцю із зіркоподібною емблемою на спині. То була довга розповідь — коли вона скінчилася, стрілка годинника стояла на цифрі одинадцять.

— От такі справи, — підсумував я.

Навіть коли я закінчив розповідати, на її обличчі не було жодного подиву. Слухаючи мою розповідь, вона увесь час чистила свої вуха і кілька разів позіхнула.

— То коли вирушаємо?

— Вирушаємо?..

— Адже, здається, треба їхати шукати вівцю, хіба ні?

Засунувши палець у кільце, щоб відкрити другу банку пива, я завмер — і глянув на подружку.

— Нікуди я не поїду! — сказав я.

— Як не поїдете — будуть неприємності, чи не так?

— Нічого такого не буде. Зрештою, з фірми я вже давно збирався піти. Хоч би хто вставляв мені палиці в колеса, а таку роботу, яка мене прогодує, я завжди знайду. Та й навряд чи вони мене вб'ють.

Вона вийняла з коробочки паличку із свіжим тампоном і покрутила її в руках.

— Хіба це така важка справа? Коротко кажучи, вам доведеться знайти лише одну вівцю, чи не так? Це ж так цікаво!

— Та ніколи в житті мені її не знайти! Острів Хоккайдо набагато більший, ніж ти думаєш. Та й овець там сотні тисяч. Як же я розшукаю серед них одну-однісіньку вівцю? Це неможливо зробити! Навіть якщо в неї на спині зіркоподібне тавро.

— П'ять тисяч, — заперечила вона.

— Чого п'ять тисяч? — перепитав я.

— Овець на Хоккайдо. Сорок сьомого року їх було двісті сімдесят тисяч, а тепер залишилося всього-на-всього п'ять тисяч голів.

— Звідки ти це знаєш?

— Коли вас не було, я пішла до бібліотеки і все розізнала.

Я зітхнув.

— Бачу, тобі все на світі відомо.

— Нічого подібного. На світі набагато більше того, чого я не знаю.

— Гм-м-м, — промимрив я і, відкривши другу банку пива, розділив його на нас двох.

— В усякому разі, на Хоккайдо зараз лише п'ять тисяч овець. Згідно з державними статистичними даними. Ну що, трохи полегшало?

— Аніскільки! — відповів я. — П'ять тисяч чи двісті сімдесят тисяч — невелика різниця. Питання в тому, як на таких просторах знайти одну-однісіньку вівцю. Тим паче коли немає за що зачепитися.

— Як це немає? По-перше, є фотографія. По-друге — ваш товариш у тих краях. Гадаю, що як не одне, то друге може навести на слід.

— І те, й інше — надто туманні підказки. Краєвид на фотографії звичайнісінький. А що стосується Пацюка, то на його листі навіть штемпель годі розібрати.

Вона ковтнула пива. Я також.

— Ви що, не любите овець? — запитала вона.

— Навпаки — дуже люблю, — відповів я.

У голові знову починався безлад.

— Нікуди не поїду — це вже вирішено, — сказав я. Сказав, щоб переконати себе в цьому, але як слід не зумів.

— Кави вип'єте?

— Давай, — відповів я.

Вона прибрала зі стола порожні банки, поставила кип'ятити воду в чайнику. Поки вода закипала, вона слухала в сусідній кімнаті магнітофонні записи. Джоні Ріверз проспівав одну за одною пісні "Midnight Special" і "Roll Over Beethoven", а потім — "Secret Agent Man". Вода закипіла — і вона, розливаючи окріп по чашках, підспівувала услід за "Johnny B. Goode". Увесь цей час я читав вечірню газету. Яка

зворушлива сімейна ідилія! Якби не проблема вівці, ми, напевно, були б щасливі.

Поки магнітофон не клацнув, щоб сповістити про закінчення стрічки, ми мовчки пили каву і хрумали печиво. Я не переставав читати вечірню газету. Дочитав до кінця — і почав з початку. Десь стався військовий переворот, десь померла кінозірка, а ще десь показував свої акробатичні трюки кіт. Усі ці події ніяк мене не стосувалися. Тим часом Джоні Ріверз і далі співав свій старенький рок-н-рол. Коли стрічка скінчилася, я склав газету і глянув на подружку.

— Я і сам ще не знаю, як бути. Напевне, краще вже податися на пошуки вівці, навіть якщо вони виявляться марними, ніж сидіти без діла. Однак, з іншого боку, я не хочу, щоб мною командували, мене залякували та поштуркували.

— Але ж усі люди на світі більшою чи меншою мірою живуть під чиєюсь командою, залякуванням та поштуркуванням. І взагалі не можуть сподіватися на щось гідніше.

— Можливо, — сказав я після короткої паузи.

Вона мовчки й далі чистила свої вуха. Їхні пухкі мочки раз по раз визирали з-під волосся.

— Тепер на Хоккайдо чудово! Туристів мало, погода добра, а вівці всі на випасі. Прекрасна пора року!

— Мабуть, що так…

— А якби… — сказала вона, схрумавши останнє печиво. — А якби ви взяли і мене з собою, то, гадаю, я, напевне, стала б вам у пригоді.

— Навіщо здалися тобі пошуки цієї вівці?

— Бо я теж хотіла б її побачити.

— Але ж може статися так, що пошуки цієї нікудишньої вівці — марна затія. А я тебе в них затягну.

— Ну і що? Ваші клопоти — це мої клопоти, — і вона злегка всміхнулася. — Ви мені дуже подобаєтеся.

— Дякую, — сказав я.

— І це все?

Я відсунув складену газету на край стола. Легенький вітерець, що пробивався крізь вікно, розганяв дим від моєї сигарети.

— Чесно кажучи, вся ця історія мені чомусь не подобається. Тут є якась заковика.

— З чим?

— З усім, — відповів я. — Хоча загалом уся ця історія про вівцю настільки безглузда, що не варта ламаного гроша, її складові частини цілком переконливі і, до того ж, між собою добре узгоджуються. А проте враження від неї неприємне.

Вона мовчала і лише гралася гумовим кільцем для волосся, перекочуючи його сюди-туди по столі.

— А, крім того, навіть якщо я знайду ту вівцю, то що далі? Якщо вона і справді така особлива, як стверджує той секретар, то може статися, що я до кінця життя не виберуся з великої халепи.

— Але ж ваш друг уже давно в ній опинився, хіба ні? Бо якби це було не так, то він спеціально не прислав би вам такої фотографії.

Вона була права. Я викладав на стіл свої козирі — вона била їх одного за одним. Ніби читала всі мої ходи.

— Мабуть, таки доведеться їхати, — сказав я приречено.

Вона всміхнулася.

— Не сумніваюсь, що так буде краще і для вас. Гадаю, що вівця обов'язково знайдеться.

Вона дочистила вуха, загорнула тампон у паперову серветку і викинула у кошик для сміття. Потім взяла гумове кільце і, підібравши назад волосся, відкрила вуха. Мені здалося, ніби кімнату провітрили.

— Ходімо спати, — сказала вона.

6. Пікнік у неділю пополудні

Коли я прокинувся, була дев'ята ранку. У ліжку поряд зі мною її не було. Мабуть, вийшла перекусити та й пішла до себе додому. Жодної записки не залишила. Тільки у ванній кімнаті сушився її носовичок і нижня білизна.

Я вийняв з холодильника помаранчевий сік і випив. Підсмажив у тостері хліб триденної давності, що своїм смаком нагадував штукатурку. З вікна кухні було видно олеандр у сусідньому дворі. Хтось удалині вправлявся у грі на піаніно. Гра була схожа на біг униз ескалатором, який піднімається вгору. Вмостившись на телеграфному стовпі, беззмістовно воркували три товстих голуби. Та ні — може, вони вкладали якийсь зміст у своє воркування. Може, в них мозолі на лапках

боліли, а тому вони не переставали туркотіти. Може, з їхнього погляду моє існування було беззмістовним.

Коли я проковтнув два шматки підсмаженого хліба, голуби зникли, залишивши у вікні тільки телеграфний стовп та олеандр. Був недільний ранок. У недільній газеті містилася кольорова фотографія коня, який перестрибує через живопліт. Блідий вершник у чорному кепі, сидячи на коні, своїм злим поглядом упивався у текст на сусідній сторінці. На ній докладно описувалися способи вирощення орхідей. У кожної із кількох сотень видів орхідей своя історія. В якихось країнах особи королівського роду віддавали життя заради орхідей. У статті стверджувалося, що орхідеї несуть у собі елемент фаталізму. Що в будь-якої речі є своя філософія і своя доля…

Завдяки тому, що я нарешті вирішив їхати у пошуках вівці, настрій у мене різко покращав. Здавалося, ніби життєва сила розлилася по всьому тілу й дійшла до кінчиків пальців. Уперше відтоді, як я переступив через двадцятирічну переломну вікову межу, я відчув такий настрій. Я склав посуд в умивальник, нагодував кота і набрав номер телефону чоловіка в чорному костюмі. Після шостого гудка той нарешті взяв трубку.

— Сподіваюсь, не розбудив, — сказав я.

— Не турбуйся. Я завжди встаю рано, — відповів він. — А що таке?

— Які газети ви читаєте?

— Усі центральні і вісім провінційних. Однак провінційні прийдуть аж під вечір…

— І ви їх повністю прочитуєте?

— Це — частина моєї роботи, — терпеливо відповів чоловік. — А що таке?

— І недільні читаєте?

— Звісно, і недільні читаю.

— А в сьогоднішньому випуску фотографію коня бачили?

— Еге ж, фотографію коня бачив.

— А вам не здається, що кінь і вершник думають про зовсім різні речі?

З телефонної трубки по кімнаті розлилася глибока тиша. Навіть дихання не було чути. Від такої тиші, здавалося, от-от заболять вуха.

— І з цієї причини ти подзвонив? — спитав чоловік.

— Та ні. Це — лише проста балачка. А хотілося б знайти спільну тему для розмови…

— У нас і так є про що поговорити. Скажімо, про вівцю, — і чоловік відкашлявся. — Пробач, але в мене немає стільки вільного часу, як у тебе. Ти не міг би коротко викласти суть справи?

— А справа ось у чому! — сказав я. — Коротко кажучи, я надумав відправлятися завтра на пошуки вівці. Довго вагався, але нарешті вирішив це зробити. Однак робитиму так, як сам захочу. І говоритиму так, як сам захочу. Я маю право балакати про все, що спаде на думку. А ще мені не хочеться, щоб за кожним моїм кроком хтось стежив і невідомі люди мною попихали… Ось що я мав на увазі.

— Ти неправильно уявляєш собі своє становища.

— І ви неправильно його собі уявляєте. Послухайте, що я вам скажу. Я цілу ніч думав про своє становище — і збагнув, що мені майже немає чого втрачати. З дружиною розлучився. З роботи хоч сьогодні готовий піти. Квартиру наймаю, а серед домашніх речей немає нічого пристойного. Вся моя власність — два мільйони ієн заощаджень, зужитий автомобіль і старий кіт. Одяг давно не модний, а платівки — ніби з антикварної крамниці. Ні слави, ні положення в суспільстві, ні успіху в жінок. Ні таланту, ні молодості. Базікаю всяку нісенітницю — і потім жалкую. Одне слово, як ви сказали, — посередність. То що ж я міг би втратити? Скажіть, якщо знаєте.

Мовчанка тривала досить довго. За той час я встиг відірвати нитку, що заплуталася під ґудзиком сорочки, і намалював кульковою ручкою тринадцять зірочок у записнику.

— У кожного є одна-дві речі, які він не захоче втратити. Є вони і в тебе, — промовив чоловік. — Розшукувати такі речі — наш фах. Можна бути певним, що в людини є щось схоже на точку рівноваги між жадобою і гордістю. Як у всіх твердих тіл — точка рівноваги. А усвідомлює вона її існування лише тоді, коли вже втратила її… — і на хвилину чоловік замовк. — Однак мова про це піде пізніше. А тепер я не хочу сказати, що не зрозумів суті твоєї запальної промови. З твоїми вимогами я вирішив погодитися. Я не збираюсь зайвий раз утручатися. Можеш робити так, як хочеш. Один місяць… Згоден?

— Згоден, — відповів я.

— Ну, тоді бувай!

І чоловік поклав трубку. Поклав так, що в мене на душі лишився гіркий присмак. І щоб прогнати його, я тридцять разів віджався від підлоги, двадцять разів присів, вимив посуд і виправ білизну, що зібралася за останні три дні. Відразу після цього поганого настрою наче

й не було. Була прекрасна вереснева неділя. Літо кудись ділося як давній призабутий спогад.

Я надягнув нову сорочку, вліз у "лівайси" без жодної плямки кетчупу, натягнув на ноги однакові за кольором шкарпетки і причесався щіткою для волосся. Однак відчуття недільного ранку, яке я мав у сімнадцятирічному віці, не повернулося. Це ж зовсім природно. Хоч би що казати, роки взяли своє.

Я вивів із стоянки під будинком свій перестарілий фольксваґен і, відправившись на ньому до супермаркету, купив дюжину котячих консервів, коробку з піском для кота, дорожню бритву і нижню білизну. У кондитерській я сів за прилавок і, попиваючи каву, майже позбавлену смаку, закушував пампушками з корицею. У дзеркалі на стіні за прилавком, уминаючи пампушок, відбивалася моя фізіономія. Тримаючи надкушений пампушок у руці, якусь хвилину я придивлявся до себе. І мене зацікавило, що думають про мене інші люди, коли бачать моє обличчя? Та, звісно, мені не дізнатися, що там вони про мене думають. Я доїв пампушок, проковтнув рештки кави і вийшов надвір.

У туристичному бюро перед залізничною станцією я замовив два авіаквитки на завтра до Саппоро. Потім, уже всередині станції, придбав парусинову сумку на ремені й непромокального капелюха. Я оплачував покупки, витягуючи з конверта одну за одною десятитисячні банкноти, та, здавалося, їх не ставало менше. Скоріше навпаки — менше ставало мене самого. Ось якими бувають гроші в цьому світі. Їхнє зберігання дратує, а витрачання псує настрій, робить нещасним. Нестача ж породжує огиду до самого себе. А коли відчуваєш огиду до себе, хочеться їх витрачати. Та грошей більше немає. Немає і порятунку.

Сівши на лавку перед залізничною станцією, я скурив дві сигарети — і вирішив більше не думати про гроші. Пристанційну площу цього недільного ранку заповнили батьки з дітьми та молоденькі парочки. Окидаючи їх неуважним поглядом, я раптом пригадав, що сказала дружина перед розлученням — мовляв, чи не краще було обзавестися

дітьми?.. Ясна річ, було б зовсім природним у моєму віці мати декількох дітей. Однак досить мені було тільки спробувати уявити себе батьком, як я занепадав духом. Мені здавалося, що в дитинстві я не хотів би мати такого, як я, батька.

Обхопивши обома руками пакети з покупками, я скурив ще одну сигарету, а потім, проштовхнувшись крізь людський натовп до стоянки супермаркету, скинув їх на заднє сидіння автомобіля. Поки на заправці мені в автомобілі міняли мастило і заливали бензин, я зайшов у найближчу книгарню і купив три томики книжкової серії. На це пішло ще дві десятитисячні банкноти, а кишеня заповнилася рештою дрібних грошей. Повернувшись додому, я висипав дрібні монети у скляну чашу на кухні і помив обличчя холодною водою. Мені здалося, ніби відтоді, як я прокинувся, минула ціла вічність, а насправді на годиннику не було ще і дванадцятої.

Подружка повернулася о третій пополудні. На ній була картата сорочка і гірчичного кольору бавовняні штани. На очах темні окуляри — настільки темні, що від одного погляду на них боліла голова. З її плеча звисала велика парусинова сумка — така, як у мене.

— Я вже зібралася в дорогу, — і вона поплескала долонею по напханій сумці. — Мабуть, подорож буде довга?

— Можливо, що так…

Не знімаючи окулярів, вона прилягла на старий диван під вікном і, втупивши погляд у стелю, курила ментолову сигарету. Я приніс їй попільничку, сів поряд і погладив її по волоссю. Кіт вистрибнув на диван і поклав морду разом з передніми лапами їй на щиколотку. Накурившись, вона сунула мені залишок сигарети в губи і позіхнула.

— Рада, що їдеш у подорож? — спитав я.

— Ага, дуже. Особливо — що разом з вами…

— Але нам не буде куди повернутися, якщо вівці не знайдемо. Хтозна, може доведеться тоді все життя мандрувати.

— Як ваш друг?

— Аякже. У певному розумінні ми з ним — обоє рябоє. Різниця лише в тому, що він утік з власної волі, а мене викинули силоміць.

Я сторчки загасив сигарету в попільничці. Кіт підвів голову, довго позіхнув і знову влігся по-старому.

— Ви вже зібрали речі? — спитала вона.

— Ще ні, зараз буду. Та й збирати особливо не було чого — білизна для переміни і туалетні аксесуари… До речі, й тобі не варто брати з собою такого великого багажу. Бо все, що нам потрібне, можна там купити. Грошей у нас аж надто багато.

— А мені так подобається! — сказала вона і хихикнула. — Яка ж це подорож без великого багажу?

— Невже?..

З відчиненого вікна долинало різке пташине щебетання. Такого щебетання я ніколи раніше не чув. Нова пора року привабила нових птахів. Я спіймав у долоню сонячний промінь, що падав на нас з вікна, і легенько поклав їй на щоку. У такій позі ми пролежали досить довго. Неуважним поглядом я спостерігав, як біляста хмарка пересувалася по небу від одного до другого краю вікна.

— Щось не так?.. — спитала вона.

— Може, тобі здаватиметься дивним те, що я скажу, але… У мене таке відчуття, ніби зараз — це зовсім не зараз. А я — не я. І що тут — це зовсім інше місце. Таке відчуття не покидало мене довго. Цілих десять років.

— Чому саме десять?

— Бо це схоже на вічність… Лише тому.

Вона засміялася, взяла кота на руки й обережно спустила його на підлогу.

— Обніміть мене…

Ми лежали в обіймах одне одного на дивані. Куплений у крамниці старих меблів диван, коли ми уткнулися в нього носом, відгонив старовиною. Її м'яке тіло розчинювалося в такому запаху. Воно було ніжне й тепле, мов призабутий спогад. Я обережно відсунув убік волосся — і торкнувся губами її вуха. Світ злегка затремтів. Світ став маленьким, зовсім крихітним. І час у ньому плив, як спокійний вітерець.

Я розстебнув ґудзики її сорочки, поклав свою долоню під її грудьми — і, не ворушачись, довго розглядав її тіло.

— Зовсім як жива, — сказала вона.

— Ти?

— Ага… Моє тіло і я сама.

— Правильно, — погодився я. — Ти справді як жива.

"Як тихо!" — подумав я. Навколо — жодного звуку. Всі, крім нас, кудись подалися святкувати першу неділю осені.

— Слухайте, мені так це подобається, — прошепотіла вона.

— Ага.

— Здається, ніби ми на пікніку. Так приємно.

— На пікніку?..

— Авжеж.

Я міцно обійняв її обома руками. Потім, відхиливши губами пасмо волосся, ще раз поцілував вухо.

— І тих десять років були для вас довгими? — прошепотіла вона мені на вухо.

— Так, — відповів я. — Здалися страшно довгими. Дуже довгими — і марними...

Обіпершись на поруччя дивана, вона злегка зігнула шию і всміхнулася. Я вже десь бачив таку усмішку, але де і в кого — ніяк не міг пригадати. Роздягнуті дівчата чимось дуже схожі одна на одну, і це завжди мене бентежило.

— Їдьмо шукати вівцю, — вимовила вона із заплющеними очима. — Як знайдемо — все піде на краще.

Я довго дивився на її обличчя, потім — на вуха. Як на старовинних натюрмортах, її тіло легко огортало м'яке пообіднє світло.

7. Про обмежене, але наполегливе мислення

О шостій вона вже була одягнена, розчесала волосся перед дзеркалом у ванній, освіжилася одеколоном і почистила зуби. Протягом того часу, сидячи на дивані, я читав "Пригоди Шерлока Холмса". "Мислення мого друга Ватсона обмежене, але надзвичайно наполегливе в досягненні поставленої мети" — такими словами починалося одне оповідання. Яка прекрасна фраза для початку!

— Я сьогодні повернуся пізно, а тому лягайте спати без мене... — сказала вона.

— У тебе робота?

— Ага. Взагалі-то, в мене мав бути вихідний сьогодні, але нічого не поробиш — доведеться вийти на роботу, бо відпустка почнеться завтра.

Вона пішла, але через хвилину двері знову відчинилися.

— Слухайте, а куди ви подінете кота на час подорожі? — запитала вона.

— Правду кажучи, я про це зовсім забув... Та нічого, щось придумаю.

Двері знову зачинилися.

Добувши з холодильника молоко і сирні палички, я спробував нагодувати кота. Той насилу з'їв сир. Зуби в нього були зовсім нікудишні.

У холодильнику не залишилося нічого їстівного для мене, а тому, дивлячись останні телевізійні новини, я мимоволі взявся до пива. Новин, вартих уваги, не було. Як завжди під вечір у неділю, з екрану не

сходили сцени в зоопарку. Надивившись на жирафу, слона і панду, я вимкнув телевізор і набрав телефонний номер.

— Я про кота, — сказав я чоловікові у трубку.

— Кота?

— Я тримаю кота.

— І що?

— Якщо я не зможу його комусь залишити, то нікуди не поїду!..

— Притулків для домашніх тварин у твоєму районі скільки завгодно.

— Мій кіт — старий і немічний. Якщо на місяць його посадити у клітку — він здохне!

З трубки долітав виразний — цок-цок-цок! — стукіт пальців об дерев'яний стіл.

— То що?

— Хочу, щоб ви взяли його до себе додому. Сад у вас просторий, тож для одного кота, гадаю, місце знайдеться.

— Це неможливо. Шеф ненавидить котів, а, крім того, у саду збираються птахи. З'явиться кіт — їх уже нічим не привабиш.

— Шеф непритомний, а мій кіт — не настільки спритний, щоб ловити птахів.

Пальці ще кілька разів постукали по столу, а потім зупинилися.

— Гаразд. Я звелю забрати кота водієві — завтра о десятій.

— Я приготую консерви і пісок для туалету, щоб вистачало на якийсь час. Звертаю вашу увагу — коли вони скінчаться, купите такі самі, бо іншої марки він не їсть.

— Подробиці краще викласти моєму водієві безпосередньо під час зустрічі. Здається, я вже тобі казав, що не маю вільного часу.

— Я хотів би мати справу з однією особою. Щоб було чітко відомо, хто несе відповідальність…

— Відповідальність?…

— Іншими словами, я хочу сказати, що ви нічого не дізнаєтеся від мене — навіть якщо вівця знайдеться — у тому разі, коли за моєї відсутності кіт пропаде або здохне.

— Гм-м-м!.. — вимовив чоловік. — Ну, гаразд. Ти трохи помиляєшся у своїх здогадах, але в тебе як дилетанта зовсім непогано виходить. Диктуй поволі — я записую.

— Жирним м'ясом не годуйте. Бо все виблює. У нього зуби слабі, а тому — нічого твердого. Вранці давайте молоко та одну банку консервів, увечері — жменю сушених анчоусів, м'ясо або сирні палички. Пісок намагайтеся змінювати щодня. Загидженого піску він не зносить. Пронос у нього буває часто, і якщо за два дні не пройде — напоїть кота ліками, які припише ветеринар.

Сказавши це, я прислухався до шурхоту ручки на тому кінці телефонної лінії.

— Що далі?… — запитав чоловік.

— У вухах у нього короста завелася, а тому щодня прочищайте вуха тампоном, змоченим оливковою олією. Він цього не зносить, а тому пручатиметься. Будьте уважні — не пробийте йому барабанних перетинок. Якщо вам псуватиме настрій те, що він дряпатиме меблі, щотижня обрізуйте йому кігті. Можна звичайними гострозубцями. Гадаю, бліх у нього немає, але, на всякий випадок, іноді мийте його шампунем проти бліх. Такий шампунь продається у зоомагазині. Після миття витріть кота насухо рушником, розчешіть щіткою і лише потім посушіть феном. Бо інакше застудиться…

У трубці було чути шурхіт ручки по паперу.

— Ще що?..

— Та, мабуть, досить і цього.

Чоловік перечитав записане у трубку. Запис був бездоганний.

— Все правильно?

— Просто чудово!

— Ну, то бувай! — сказав чоловік і поклав телефонну трубку.

За вікном зовсім стемніло. Я порозпихав по кишенях джинсів дрібняки, сигарети і запальничку, взув тенісні кеди і вийшов надвір. Зайшов у знайому закусочну по сусідству і замовив курячу котлету з булочкою. Поки її готували, я сидів і під музику з нової платівки братів Джонсон потягував пиво. Братів Джонсон замінив Біл Візерз, і під його мелодію я з'їв курячу котлету. Потім під "Зоряні війни" Мейнарда Ферґюсона випив каву. А проте відчуття, що я наївся, не з'явилося.

Коли зі столу прибрали чашку з-під кави, я опустив у щілину рожевого телефонного апарата три десятиєнові монети і набрав

домашній номер мого компаньйона. Трубку взяв його старший син, учень початкової школи.

— Добрий день! — сказав я.

— Добрий вечір! — поправив він. Я глянув на годинник — хлопець був правий.

Незабаром підійшов сам компаньйон.

— Ну, то як усе обійшлося?

— Зараз можна розповідати? Часом не відриваю тебе від вечері?

— Відриваєш, але це не має значення. Вечеря — так собі, а твоя розповідь, напевне, буде цікавіша.

Я розповів йому в загальних рисах про зустріч з чоловіком у чорному костюмі. Про велетенський автомобіль, простору садибу і старого Шефа на порозі смерті. Про вівцю не згадував. Бо не думав, що він мені повірить, та й розмова могла затягтися. Тож, природно, моя розповідь здалася йому нісенітницею.

— Повна нісенітниця! — сказав компаньйон.

— Розумієш, так вийшло, що про дещо я мушу мовчати. Бо як усе розповім — неприємностей не обберешся. А в тебе ж родина… — при цих словах я згадав його чотирикімнатну квартиру з непогашеним кредитом, дружину, хвору на гіпотонію, двох його не за віком розвинутих синів. — Такі от, друже, справи.

— Зрозуміло.

— Так чи інакше, а завтра мені доведеться вирушати в дорогу. Гадаю, надовго. Місяць, два, три — точно не знаю. А, може, взагалі не повернуся до Токіо.

— Гм-м-м…

— Тому я хочу, щоб усі справи фірми ти перебрав на себе. А я виходжу з гри. Не вистачало, щоб через мене ти мав якісь клопоти. Свою роботу я закінчив, а що стосується так званого спільного керівництва, то його віжки були у твоїх руках, я ж часто байдики бив…

— Але ж без тебе я не дам собі ради з виробничими дрібницями…

— Скорочуй лінію фронту. Інакше кажучи, вертайся до того, що ми робили раніше. Відмовся від усіх замовлень на рекламу і редагування, а зосередься на перекладах. Роби так, як сам недавно казав. Залиш одну секретарку, інших тимчасових працівників звільни. Вони тобі не потрібні. Виплати їм подвійну зарплатню — і ніхто не поскаржиться. Переберись у меншу контору. Доходи, напевне, знизяться, але ж і витрат поменшає. Крім того, моя частка перейде до тебе, а тому твоє становище практично не зміниться. Буде набагато менше клопоту з податками і, як ти колись казав, з експлуатацією. Чого тобі ще треба?

Мій компаньйон замовк і на хвилину задумався.

— Ні, дарма, — заперечив він. — Нічого в мене не вийде…

Я вставив у рот сигарету і заходився шукати по кишенях запальничку. Поки шукав, офіціантка піднесла мені запалений сірник.

— Не журися — все в тебе вийде! Я пропрацював у спілці з тобою не один рік і добре знаю, на що ти здатний.

— Ми працювали в парі, а тому дещо й виходило, — сказав він. — Досі не було в моєму житті такого випадку, щоб мені самому щось вдалося зробити.

— Послухай. Хіба я тобі кажу розширювати виробництво? Ні! Кажу його скоротити. Вернутися до перекладу — ручної роботи, яку ми виконували колись, ще перед промисловою революцією. Для цього буде досить тебе самого із секретаркою, п'ятьох-шістьох перекладачів середньої руки і двох — високої кваліфікації.

— Ти мене не розумієш…

Телефонний апарат дзенькнув, проковтнувши десять ієн. Я запхав у щілину ще три монети.

— Я не такий, як ти, — сказав він. — Ти сам собі даєш раду. А от я не можу. Як не побідкаюся перед кимсь, не дістану поради — кроку вперед не ступлю.

Я прикрив долонею трубку і зітхнув. Знову за рибу гроші! Як про двох козликів: "Чорний білого штурхнув, білий чорного штовхнув"…

— Алло! — звертався компаньйон.

— Я слухаю, — відповів я.

У трубці було чути, як на тому кінці телефонної лінії сварилися його діти з приводу того, який телевізійний канал вибрати.

— Про дітей подумай! — сказав я. Спосіб нападу був недозволений, але в мене не лишилося іншого виходу. — І перестань скиглити! Бо як розпустиш нюні — тоді, вважай, все пропало. Якщо скаржишся на життя, то навіщо було дітей заводити? А як обзавівся, то перестань у пляшку заглядати і працюй як слід!

Компаньйон довго мовчав. Офіціантка принесла попільничку. Я жестом замовив пиво.

— Ти все-таки правий, — промовив він. — Спробую… Хоча не певен, що з цього щось вийде…

— Обов'язково вийде! Шість років тому не було ні грошей, ні зв'язків, а стільки зроблено! — сказав я, ковтнувши пива.

— Ти навіть не уявляєш собі, як мені було спокійно разом з тобою, — сказав компаньйон.

— Я ще дам про себе знати.

— Ага…

— Спасибі тобі за всі ці роки. Було так чудово, — сказав я.

— Як справу закінчиш і повернешся до Токіо, то, може, знову спільно попрацюємо?

— Авжеж…

І я поклав трубку.

Однак ми обидва добре знали, що на цю роботу я вдруге не повернуся. Після шести років спільної праці такі речі стають самозрозумілі.

З пляшкою та склянкою в руках я повернувся до стола й далі пив пиво.

Втративши роботу, я відчув на душі полегшення. Життя ставало щораз простішим. Я втратив рідне місто, втратив юність, втратив дружину, а через три місяці втрачу чисельник "двадцять" у власному віці. Я спробував уявити собі, що зі мною станеться в шістдесят. Та марно — не зумів. Адже навіть невідомо, що станеться через місяць…

Я повернувся додому, почистив зуби, переодягнувся у піжаму і, залізши в ліжко, почав читати далі "Пригоди Шерлока Холмса". Об одинадцятій погасив світло і заснув так міцно, що до ранку не прокидався ні разу.

8. Народження Оселедця

О десятій ранку цей чудернацький автомобіль, схожий на підводний човен, зупинився біля мого під'їзду. Щоправда, з вікна на третьому поверсі він уже не здавався підводним човном, а скоріше металевим печивом. Таким велетенським, що юрба з трьохсот дітей могла б з ним упоратися не раніше, ніж за два тижні. Ми з подружкою сиділи на підвіконні і якийсь час дивилися вниз на нього.

Небо було надзвичайно чистим — настільки чистим, що аж ставало неприємно. Воно викликало в пам'яті сцени з експресіоністських фільмів довоєнного кінематографа. Далеко-далеко в цьому небі мерехтів дивовижно крихітний вертоліт. Без жодної хмаринки, небо здавалося велетенським оком з одрізаними повіками.

Я зачинив вікно, вимкнув холодильник і перевірив газовий кран. Усю білизну до прання зібрано, ліжко застелено, попільницю вимито, численні баночки з ліками у ванній кімнаті поставлено рядами. За квартиру сплачено за два місяці вперед, передплату на газети скасовано. Уже стоячи у дверях, я кинув погляд на квартиру, безлюдну й огорнуту неприродною тишею. Дивився і думав про проведені в ній чотири роки сімейного життя з дружиною, про дітей, які могли у нас

народитися. Відчинилася кабіна ліфта — і подружка мене покликала. Я зачинив залізні двері.

Очікуючи нас, водій самовіддано витирав сухою ганчіркою вітрове скло автомобіля. Як і раніше, на його корпусі не було жодної плямочки, а відбите від нього сонячне проміння сліпило очі своїм незвично яскравим блиском. Здавалося, торкнись його рукою — і від шкіри на ній нічого не залишиться.

— Доброго ранку! — привітався водій. Той самий водій-християнин, що і позавчора.

— Доброго ранку! — сказав я.

— Доброго ранку! — сказала моя подружка.

Вона тримала кота, а я — пакети з консервами та піском.

— Чудова погода, правда? — вимовив водій, поглядаючи вгору. — Небо зовсім прозоре.

Я кивнув головою.

— За такої гарної погоди Божі послання, мабуть, легше доходять, чи не так? — запитав я.

— Помиляєтесь! — усміхаючись, заперечив водій. — Божі послання вже є у всьому на світі. У квітах, у камінні, у хмарах...

— А в автомобілях? — спитала моя подружка.

— І в автомобілях.

— Але ж автомобілі виробляють на заводах! — втрутився я.

— В усьому, що роблять люди, присутня Божа воля.

— Як короста у вусі? — запитала подружка.

— Як повітря, — поправив водій.

— Виходить, що в автомобілях, вироблених у Саудівській Аравії, сидить Аллах?

— У Саудівській Аравії автомобілів не виробляють.

— Що, справді? — запитав я.

— Справді.

— Цікаво, який Бог ховається в автомобілях американського виробництва, експортованих до Саудівської Аравії? — запитала подружка.

Запитання було нелегким.

— Так-то так, але треба вам про кота все пояснити!.. — прийшов я на допомогу водію.

— Який гарний котик! — відгукнувся той з полегшенням.

Котові було далеко до того, щоб здаватися гарним. Скоріше навпаки — він був чимось зовсім протилежним. Шерсть по боках витерлась, як ворс витоптаного килима, кінець хвоста вигнувся під шістдесят градусів, зуби пожовкли, праве око загноїлося від пошкодження трирічної давності так, що тепер зір почав пропадати. Я навіть

сумнівався, чи здатен він відрізнити кеди від картоплини. Лапи в нього були в засохлих мозолях, вуха — в корості, а сам він просто від старості псував повітря разів двадцять на день. Коли дружина принесла його додому, знайшовши під лавкою у парку, це було зовсім нормальне кошеня, але у другій половині сімдесятих років його здоров'я швидко покотилося вниз, як кулька в кегельбані. До того ж, у нього навіть клички не було. Щоправда, я так і не знаю, її відсутність зменшувала чи збільшувала трагічність його становища.

— Киць-киць, — звернувся водій до кота, але рукою не торкався. — Як його звуть?

— Ніяк.

— А як ви підкликаєте його до себе?

— Не підкликаю, — відповів я. — Він просто так існує.

— Але ж він не сидить на місці і рухається туди-сюди по своїй волі, чи не так? Тому дуже дивно, що така істота не має імені.

— Оселедці також рухаються по своїй волі, та ніхто не дає їм імен.

— Між оселедцем і людиною немає обміну емоціями, а, крім того, оселедець не зрозумів би нічого, хоч би скільки звертался до нього по імені. А втім, називати щось чи ні — справа чисто особиста.

— Ви хочете сказати, що право на ім'я мають лише тварини, які рухаються по своїй волі, можуть обмінюватися з людиною емоціями, а також не позбавлені слуху?

— Саме так! — і водій кілька разів кивнув головою, наче переконуючи себе самого у правильності своїх слів. — А що, як я сам його назву?

— Мені байдуже! Однак як назвете?

— Ну, скажімо, Оселедцем. Адже досі з ним обходилися, як з оселедцем…

— Зовсім непогано, — відповів я.

— Правда? — спитав водій гордовито.

— А ти як думаєш? — звернувся я до подружки.

— Чудово! — відповіла вона. — Наче під час створення світу…

— Хай буде Оселедець! — проголосив я.

— Оселедцю, йди-но до мене! — покликав водій і взяв кота на руки. З переляку кіт вкусив водія за великий палець і відразу зіпсував повітря.

Водій довіз нас до самого аеропорту. Кіт спокійно сидів поряд з ним. І раз по раз псував повітря. Я догадався про це, помітивши, що водій безперестанку відчиняє вікно. Поки ми їхали, я докладно розповів йому, на що треба звернути увагу, доглядаючи кота. Як чистити йому вуха, де купувати дезодорант для піску, скільки їжі давати тощо.

— Не турбуйтеся, — сказав водій. — Я його з любов'ю доглядатиму. Як-не-як, я його хрещений батько.

Шосе було зовсім порожнє, й автомобіль мчав по ньому до аеропорту, як лосось до верхів'я річки на нерест.

— Чому кораблі мають імена, а літаки — ні? — спитав я водія. — Чому літакам приписують номери — скажімо, 971 або 326, — а не дають таких імен, як "Конвалія" або "Стокротка"?

— Напевне, їх набагато більше, ніж кораблів… Масова продукція.

— Невже? Кораблі — також масова продукція, і їх на світі більше, ніж літаків!

— Однак… — і водій на кілька секунд замовк. — А хіба годиться давати імена міським автобусам?

— По-моєму, було б чудово, якби кожний міський автобус мав своє ім'я! — сказала подружка.

— А хіба тоді пасажири не перебирали б, на який автобус сісти? Скажімо, на маршруті від Сіндзюку до Сендаґая всі чекали б на "Сарну", а на "Мула" не сідали б, — відповів водій.

— А ти як гадаєш? — звернувся я до подружки.

— Я теж ніколи не сіла б на "Мула", — сказала вона.

— Водія "Мула" просто жаль! — заступився за свого колегу водій. — Він ні в чому не винен.

— Це правда! — погодився я.

— Авжеж, — підтвердила подружка. — Та все одно я сіла б на "Сарну".

— Послухайте, — мовив водій, — ось що я вам скажу. Давати кораблям імена — це традиція, яка склалася ще до виникнення масового виробництва. У принципі, це все одно що придумати кличку для коня. Тому в літаків, які використовувалися, як коні, були свої імена. Скажімо, такі як "Дух Сент-Луїса" або "Енола Ґей"… Перед нами якраз випадок наділення неживого об'єкта свідомістю.

— Ви хочете сказати, підстава для надання імені — це наявність свідомості?

— Саме так!

— А мета — вторинний елемент?

— Саме так. Для досягнення мети досить і цифр. Як-от того, що робили з євреями в Аушвіці…

— Справді, — відповів я. — Ну, гаразд, припустімо, що наділення свідомістю — головна умова отримання імені. Тоді чому ж з'явилися імена в залізничних станцій, парків і бейсбольних полів? Адже вони не мають свідомості.

— А хіба станції без імен не створили б нечуваних труднощів?

— Я хотів би почути від вас пояснення не про мету надання імені, а про принципи його отримання.

Водій серйозно задумався — і не помітив, як на світлофорі загорілося зелене світло. Автомобіль нового випуску з вагончиком для кемпінгу просигналив нам ззаду пародію на музичний вступ до "Чудової сімки".

— А чи не дають імена тому, що вони незамінні? Скажімо, станція Сіндзюку одна на світі, і замінити її на станцію Сібуя[16] не можна. Отже, є дві підстави для надання імен — їхня незамінність і неможливість масового виробництва. Ну, що ви про це скажете? — запитав водій.

— От було б потішно, якби станція Сіндзюку опинилася на Екода! — сказала подружка.

— Якби вона там опинилася, то була б станцією Екода! — заперечив водій.

— Але ж разом з нею перемістилася б лінія Одакю, — не вгавала подружка.

— Однак повернімося до головної теми, — запропонував я. — Припустімо, що станції можна було б поміняти місцями. Припустімо, що завдяки системі масового виробництва державних станцій у типовому складаному вигляді станцію Сіндзюку вдасться замінити на станцію Уено. Що тоді?

— Все дуже просто. Де район Сіндзюку — там і станція Сіндзюку, а район Уено — там станція Уено.

— Виходить, що, по-вашому, назва стосується не об'єкта, а його функціональної ролі? Отже, знову на першому місці мета?

Водій мовчав. Однак цього разу не дуже довго.

— Я от раптом подумав, — сказав він, — що на таку справу треба подивитися трохи приязнішим поглядом.

— Тобто?

— Усі парки, вулиці, станції, стадіони для гри у бейсбол і кінотеатри мають імена, чи не так? Вони отримали ці імена в нагороду за те, що їх прив'язали десь до землі.

Це була нова теорія.

— То що, — спитав я, — мені дадуть прекрасне ім'я, якщо я повністю відмовлюся від своєї свідомості і заклякну на одному місці?

Водій зиркнув на моє відображення в дзеркалі заднього виду. В його погляді був сумнів — чи не готую я йому якоїсь пастки.

— Що означає — заклякну?

— Замерзну. Як красуня в Сонному Лісі.

— Але ж ви, здається, вже маєте ім'я.

— Справді, — погодився я. — Зовсім забув.

Біля реєстратури багажу в аеропорту нам видали посадочні талони, і ми попрощалися з водієм, що нас супроводжував. Він начебто збирався проводжати нас до останньої хвилини, та, дізнавшись, що до відльоту залишилося дві з половиною години, передумав і зник.

— Дуже дивна особа, правда? — сказала подружка.

— Я знаю одне місце, де всі такі... Там корови блукають у пошуках обценьків.

— Щось на зразок "Дому на перевалі", чи не так?

— Можливо, — погодився я.

Ми подалися до ресторану і вирішили завчасно пообідати. Я замовив креветки, запечені в тісті, подружка — спагеті. За вікном ресторану з якоюсь особливою доленосною величавістю злітали й опускалися "Боїнги" і "Трайстари". Моя супутниця недовірливо оглядала кожну нитку спагеті перед тим, як піднести її до рота.

— А я думала, що в літаках завжди годують! — сказала вона невдоволено.

— Е ні!.. — Охолодивши в роті шматок запеченої креветки, я проковтнув її і відразу запив холодною водою. Креветка була просто гарячою і майже не вирізнялася якимось смаком. — Годують тільки на міжнародних рейсах. А на внутрішніх — особливо, далекого сполучення — можуть дати хіба що бенто[17]. Щоправда, з не дуже смачними стравами…

— А кіно показують?

— Ні! Яке кіно, якщо до Саппоро — година з лишком?

— Невже нема нічого?

— Нічогісінько! Посидів у кріслі, почитав книжку — і прибув на місце… Як в автобусі!

— Тільки світлофорів немає.

— Так, немає.

— От тобі й на! — і вона зітхнула. Потім поклала виделку зі спагеті назад на тарілку і витерла губи паперовою серветкою. — Справді, не варто й ім'я давати…

— Що й казати, нудота. Зате часу менше витрачається. Бо на поїзді така подорож забрала б годин дванадцять.

— А куди ж тоді дівається решта часу?

Я перестав їсти креветки і замовив дві чашки кави.

— Що означає — решта часу?

— Завдяки літаку заощаджується понад десять годин, чи не так? То куди, власне, дівається така сила-силенна часу?

— Час нікуди не дівається. А тільки додається. Тих десять годин нашого життя ми можемо провести в Токіо або Саппоро. За тих десять годин можемо передивитися чотири кінофільми і два рази поїсти. Хіба ні?

— А як неохота ні їсти, ні кіно дивитися?

— Це вже твоя проблема. І час у цьому не винен.

Вона закусила губи й довго розглядала присадкуватих "Боїнгів". Я робив те саме. Своїм виглядом 747-ий завжди нагадував мені огрядну гидку стару бабу, яка колись мешкала по сусідству зі мною. Величезні обвислі груди, опухлі ноги, суха й тонка шия… Льотне поле здавалося місцем збору ось таких старих баб. Десятки таких бабусь одна за одною то прибували, то кудись відправлялися. Льотчики і стюардеси, снуючи у фойє з гордо витягнутими шиями, скидалися на дивовижних плоских істот, позбавлених тіні. В епоху "DC-7" і "Френдшипів" такого враження, напевне, не було б, але як було насправді, я не міг пригадати. А в тому, що мені тепер привиділося, мабуть, винна схожість між 747-им та огрядною гидкою бабою.

— Слухайте, а час розширюється? — запитала вона.

— Ні, не розширюється, — відповів я. Власний голос видався мені чужим. Я відкашлявся і допив принесену каву. — Час не розширюється.

— Адже насправді збільшується, хіба ні? Як ви казали, додається…

— Скорочується тільки час, потрібний для переміщення. Загальна кількість часу не змінюється. Це означає, що просто більше кінофільмів можна передивитися.

— Якщо захочеться... — сказала вона.

Так воно і сталося насправді — як тільки ми прибули до Саппоро, то відразу переглянули підряд аж два фільми.

РОЗДІЛ 7

Події в готелі "Дельфін"

1. Переміщення закінчується в кінотеатрі. Прибуття до готелю "Дельфін"

Поки ми летіли в літаку, вона сиділа біля вікна й весь час дивилася на земні краєвиди. Я вмостився у кріслі поряд і читав "Пригоди Шерлока Холмса". У небі, куди око сягало, не було ні хмаринки, а по землі невідступно за літаком бігла його тінь. Якщо бути точним, то оскільки ми сиділи в літаку, що плив над горами й полями, в його тіні, напевне, містилися і наші тіні. А коли так, то ми теж залишали слід на землі.

— Мені він сподобався, — сказала вона, попиваючи з паперового стаканчика помаранчевий сік.

— Хто?

— Водій.

— Ага, — сказав я. — Мені також.

— Крім того, Оселедець — гарне ім'я!

— Правду кажеш. Гарне. Можливо, з ним кіт буде щасливіший, ніж зі мною.

— Не кіт, а Оселедець.

— Ну, звичайно… Оселедець.

— А чому ви досі свого кота ніяк не назвали?

— Чому?.. — сказав я і прикурив сигарету від запальнички з емблемою вівці. — Напевне, я взагалі не люблю імен. Мені здається, що краще сказати так: я — це я, ти — це ти, ми — це ми, а вони — це вони.

— Гм-м-м!.. — промимрила вона. — А от мені до вподоби слово "ми". У ньому відчувається щось від льодовикового періоду, чи не так?

— Чому льодовикового?

— Скажімо, "Ми повинні йти на південь" або "Ми повинні вбити мамонта"…

— Справді, — погодився я.

В аеропорту Тітосе ми отримали свій багаж і вийшли надвір. Повітря було холодніше, ніж ми сподівалися. На мені поверх майки була товста футболка, а на ній — поверх сорочки вовняний жилет. Осінь приходила в цей край якраз на місяць раніше, ніж у Токіо.

— Як ти гадаєш? Може, нам треба було зустрітися в льодовиковий період? Ти полював би на мамонтів, а я виховувала б дітей.

— Звучить привабливо, — сказав я.

Потім вона заснула, а я дивився і дивився на густий ліс, що безперервно тягнувся за вікном по обидва боки дороги.

Прибувши до Саппоро, ми зайшли в кафетерій випити кави.

— Передусім визначімося з планом дій, — запропонував я. — Треба розділити завдання. Коротко кажучи, я шукатиму краєвид з фотографії, ти дізнаєшся все про вівцю. Таким чином ми зекономимо час.

— Начебто цілком розумно.

— Якщо справа піде на лад… — сказав я. — В усякому разі, я хотів би, щоб ти дізналася про розміщення головних овечих пасовиськ на Хоккайдо і про породи місцевих овець. Гадаю, такі відомості ти зможеш дістати в бібліотеці або в губернаторстві…

— Мені понад усе подобаються бібліотеки! — сказала вона.

— От і добре.

— Відразу почнемо?

Я глянув на годинник. Була половина четвертої.

— Ні, вже пізно, а тому відкладемо до завтра. Сьогодні перепочинемо, підшукаємо собі житло, перекусимо і після ванни ляжемо спати.

— Я хочу кіно подивитися, — сказала вона.

— Кіно?

— Адже завдяки літаку ми заощадили багато часу, хіба ні?

— Це правда, — погодився я. І ми зайшли у перший кінотеатр, який потрапив нам на очі.

Упродовж одного сеансу ми побачили кримінальний бойовик й окультний фільм жахів. Глядачів було раз-два та й усе. Я вже не пам'ятаю, коли сидів у такому порожньому кінотеатрі. Знічев'я я перерахував усіх присутніх. Разом з нами восьмеро. А от персонажів фільму набагато більше.

Обидва фільми належали до найгірших. До таких, на показі яких хочеться встати з крісла і піти геть, як тільки скінчить ревіти лев "Метро Голдвін Меєр" і на екрані з'явиться їхня назва. Бувають же такі на світі!

Однак моя подружка із серйозним виглядом уп'ялася очима в екран. Так, що навіть не було часу перекинутися з нею словом. А тому я махнув рукою і також вирішив дивитися кіно.

Перший фільм, окультний, був про сатану, який правив містечком. Сатана жив в убогому церковному підвалі і для своїх цілей використовував золотушного пастора. Навіщо сатані заманулося панувати над жителями того містечка, я так і не зрозумів. Бо то був справді жалюгідний населений пункт, оточений звідусіль кукурудзяними полями.

Сатана, однак, страшно сваволив і, коли одна дівчина йому не підкорялася, лютував. А коли лютував, трусився всім своїм тілом, як зелене фруктове желе. В такому його гніві було щось смішне.

У кріслі перед нами безперестанку сумовито хропів чоловік середніх літ. Здавалося, ніби це гуде корабель, загубившись у тумані. Обійми і поцілунки в кутку праворуч ставали щораз відчутнішими. Позаду хтось голосно зіпсував повітря. Чоловік середніх літ на мить перестав хропіти, а дві школярки хихикнули.

Я мимоволі пригадав Оселедця. А після того нарешті пригадав, що покинув Токіо й опинився в Саппоро. Що ж це таке? Виходить, я не відчув би, що забрався далеко від Токіо, якби хтось не зіпсував повітря?

Дивина та й годі.

З такими думками я заснув. Уві сні я побачив зеленого сатану. Тепер у ньому не було нічого смішного. Він мовчав і тільки дивився на мене з темряви.

Фільм закінчився, в залі спалахнуло світло — і я прокинувся. Глядачі, наче змовившись, позіхали один за одним. Я купив в кіоску дві порції морозива для нас обох. Морозиво було настільки твердим, що, здавалося, його непроданим зберігали в холодильнику з минулого літа.

— Ви що, проспали весь фільм?

— Ага, — відповів я. — Було цікаво?

— Дуже! Під кінець містечко вибухнуло.

— Ого!..

У кінозалі стало страшно тихо. Точніше — тільки навколо мене. Дивне відчуття.

— Послухайте, — сказала вона. — Вам не здається, що ми зараз кудись переміщуємося?

Після таких слів у мене справді з'явилося таке відчуття.

Вона схопила мене за руку.

— Не ворушіться… Я боюся…

— Ага.

— Бо інакше нас перенесе кудись-інде… Кудись у невідоме місце…

Коли світло в залі погасло і на екрані замиготіли рекламні кадри, я відхилив її волосся і поцілував вухо.

— Все буде гаразд. Не бійся.

— Ви мали рацію, — тихо сказала вона. — Треба було їхати на чомусь, що має назву.

Упродовж півтори години — від початку і до кінця другого фільму — ми просиділи в повній темряві з відчуттям спокійного переміщення. Її щока непорушно лежала на моєму плечі. І від її дихання воно стало теплим та вологим.

Вийшовши з кінотеатру, ми рука в руку вирушили на прогулянку по вечірньому місту. Здавалося, що ми стали ближчими одне одному, ніж раніше. Людський гомін на вулиці звучав приємно, в небі тьмяно мерехтіли зорі.

— Ми справді в тому місті, де нам хотілося бути? — спитала вона.

Я глянув у небо. Полярна зірка була на своєму місці. Та от чомусь здавалася фальшивою. Надто великою, надто яскравою.

— Та хто його знає… — мовив я.

— Враження таке, ніби щось не так…

— Коли опиняєшся вперше в якомусь новому місті, завжди з'являється таке відчуття… Організм ще не може звикнути.

— А через якийсь час звикне?

— Напевне, через днів два-три.

Утомившись від прогулянки по місту, ми забрели в перший ресторан, що потрапив на очі, випили по два кухлі бочкового пива і з'їли по тарілці картоплі з вареною лососиною. Як для навмання обраного ресторану, їжа виявилася пристойною. Пиво справді чудове, білий соус — з тонким смаком, але трохи гострий.

— Так от, — попиваючи каву, сказав я, — пора вирішувати, де нам оселитися.

— Про оселю я вже маю уявлення, — сказала вона.

— Яке?

— В усякому разі, прочитай мені по черзі назви готелів цього міста...

У непривітного офіціанта я попросив телефонний довідник і взявся читати їй уголос всі сторінки з розділу "Рьокани[18] і готелі". На сороковій назві вона мене зупинила.

— Ось цей годиться!

— Котрий?

— Останній, який ви прочитали...

— "Dolphin Hotel", — прочитав я англійську назву.

— Що це означає?

— Готель "Дельфін".

— Там і поселимося.

— Про нього я ніколи не чув!..

— Однак, здається, немає іншого готелю, де ми могли б зупинитися.

Я подякував офіціантові за довідник і зателефонував у готель "Дельфін". Безбарвний чоловічий голос у трубці повідомив, що вільні зараз одномісні та двомісні номери. На всякий випадок я поцікавився, що ще в них є, крім одно — та двомісних номерів. Виявилося, що інших номерів у них взагалі не буває. Трохи збентежений, я все-таки замовив двомісний номер і розпитав про оплату. Вона виявилася на сорок відсотків меншою, ніж я сподівався.

Від кінотеатру до готелю довелося йти спочатку три квартали на захід, а відтак — один квартал на південь. Готель був маленький і безликий. Настільки безликий, що, здавалося, іншого такого готелю немає на світі. Від подібної безликості навіть віяло чимось метафізичним. Ні неонової реклами, ні великої вивіски і навіть парадного входу. Тільки поряд з непривітними скляними дверима, схожими на службовий вхід у ресторан, мідна табличка з викарбуваним написом "Dolphin Hotel". Навіть без зображення дельфіна.

Сплюснута п'ятиповерхова будівля скидалася на велетенську, сторчма поставлену сірникову коробку. Після ближчого розгляду готель не здавався надто старим, але був досить зношеним, щоб привертати до себе увагу сторонніх людей. Мабуть, його побудували вже старим.

Ось таким був готель "Дельфін".

Однак моїй подружці він, здається, припав до душі.

— Досить пристойний готель, правда? — сказала вона.

— Пристойний готель?.. — перепитав я.

— Затишний і без ніякої зайвини…

— Якої зайвини? — спитав я. — Чисте простирадло, умивальник без тріщин, справний кондиціонер, м'який туалетний папір, свіже мило, невигорілі занавіски на вікнах — усе це, по-твоєму, зайвина?..

— Ви завжди у всьому бачите лише темну сторону! — і вона засміялася. — Зрештою, ми ж не туристами сюди приїхали!

Фойє за дверима виявилося просторішим, ніж ми думали. Посередині — стандартний набір меблів для прийому відвідувачів і великий кольоровий телевізор. По телевізору передавали якусь вікторину. Людей не було.

Обабіч дверей стояли величезні горшки з декоративними рослинами. Листя рослин наполовину зблякли. Я причинив двері і, зупинившись між тими двома горшками, з хвилину розглядав приміщення. Добре придивившись, я зрозумів, що воно не було таким уже просторим. Ілюзія простору створювалася завдяки надзвичайно малій кількості меблів. Стіл і диван для відвідувачів, годинник на стіні і велике трюмо — от і вся обстановка.

Підступивши до стіни, я приглянувся до годинника і дзеркала. Очевидно, це були чиїсь подарунки з якогось приводу. Годинник помилявся на сім хвилин, а в дзеркалі моя голова трохи не сходилася з тулубом.

Від меблів відгонило такою ж старовиною, як і від усієї будівлі. Тканинна оббивка меблів вражала своїм досить дивним оранжевим кольором. Здавалося, що спочатку її добряче виставили на сонце, потім упродовж тижня вимочили під дощем, після чого викинули у підвал для

того, щоб вона там заплiснявiла. Подiбну барву мені довелося бачити в перших кольорових фільмах.

Я підійшов ближче — і побачив, що на дивані лежить, скоцюрбившись мов висушена тріска, чоловік середніх літ з полисілою головою. Спочатку мені здалося, що він мертвий, та насправді він лише спав. Його ніздрі раз по раз сіпалися. На переніссі видніли сліди від окулярів, але самих окулярів ніде не було. Отже, навряд чи він заснув, дивлячись телевізор. А от як — залишалося для мене загадкою.

Я заглянув за конторку — не було нікого. Моя подружка взяла в руку металевий дзвінок і задзвонила. Різке дзеленчання прокотилося по порожньому фойє.

Ми почекали півхвилини — жодної реакції. Чоловік середніх літ на дивані все ще спав.

Вона подзвонила ще раз.

Чоловік на дивані пробурчав. Так, наче сам собі дорікав. Потім розплющив очі й видивився на нас непритомним поглядом.

Подружка задзвонила втретє — цього разу настирливо.

Чоловік ошаліло зірвався з дивана, вмить перебіг через приймальню, прошмигнув повз мене — й опинився за конторкою. Він виявився портьє.

— Ой, пробачте!.. — заговорив чоловік. — Мені так незручно. Чекав на вас — і заснув!

— Вибачте, що розбудили вас, — сказав я.

— Та що ви!.. — заперечив він. І подав нам реєстраційну анкету та авторучку. На мізинці та середньому пальці його лівої руки бракувало двох фаланг.

Я вписав в анкету своє справжнє прізвище, але передумав і, зім'явши папір, запхав його в кишеню. Потім у новий бланк вставив навмання перші-ліпші прізвища та домашню адресу. Звичайнісінькі, але непогані, якщо зважити, що придумано їх за коротку мить. Своїм заняттям я назвав торгівлю нерухомістю.

Портьє нап'яв на носа окуляри в целулоїдній оправі з товстими лінзами, що лежали біля телефонного апарата, і взявся уважно читати мою анкету.

— Токіо, район Суґінамі… 29 років, агент з продажу нерухомості.

Я добув з кишені паперову серветку і витер з пальця чорнильну плямку від ручки.

— Прибули в торговій справі? — спитав портьє.

— Ага, — відповів я.

— На скільки днів?

— На місяць.

— На місяць?.. — і він подивився на мене, як художник на білісінький аркуш паперу. — Ви пробудете тут аж цілий місяць?

— А що, вам буде незручно?

— Та ні, просто ми, як правило, беремо плату з гостей за кожних три доби.

Я опустив сумку на підлогу, вийняв з кишені конверт, відрахував двадцять хрустких десятитисячних банкнот і поклав на конторку.

— Як почне не вистачати — додам, — сказав я.

Портьє затиснув банкноти трьома пальцями лівої руки і пальцем правої перерахував їх ще раз. Потім виписав квитанцію на всю суму і передав мені.

— Щодо номера будуть якісь побажання?

— Якщо можна, хотілося б мати наріжну кімнату, подалі від ліфта.

Обернувшись до мене спиною, портьє довго вдивлявся у щиток з ключами, аж поки нарешті не вибрав ключа від номера 406. Ключі майже від усіх номерів висіли на своїх місцях. Говорити про економічний успіх готелю "Дельфін", здається, було важкувато.

Коридорного в готелі "Дельфін" взагалі не було, а тому тягти багаж до ліфта нам довелося самим. Подружка була права — у готелі нічого зайвого не помічалося. Ліфт під час руху хилитався зі скрипом, як сухотний пес.

— Для тривалого перебування найкраще годиться такий-от маленький охайний готель! — сказала подружка.

Вираз "маленький охайний готель" звучав справді непогано. Настільки, що підійшов би для реклами подорожей у модному жіночому журналі. "Якщо ви прибули сюди надовго, то кращого затишку, ніж у нашому маленькому охайному готелі, ви ніде не знайдете".

Однак, опинившись у номері "маленького охайного готелю", я передусім мусив прибити капцею маленького таргана, що повзав по віконній рамі, а також викинути у відро для сміття два жіночих волоски, знайдені на килимку біля ліжка. Таргана на Хоккайдо я побачив уперше. Регулюючи температуру води, подружка в цей час готувала ванну. В усякому разі, кран гудів, мов скажений.

— Можна ж було зупинитися у набагато пристойнішому готелі! — закричав я, відчинивши двері до ванни. — Адже грошей у нас скільки завгодно!

— Справа не в грошах. Головне, що пошук вівці має початися звідси. Так чи інакше, саме звідси.

Плюхнувшись на ліжко, я закурив сигарету, ввімкнув телевізор, пробіг по каналах — і вимкнув. Лише зображення було нормальним. Хлюпіт води припинився, з відчинених дверей ванни вилетів її одяг, а вслід за цим почувся шум душу.

Я розсунув занавіски: по той бік вулиці тяглися ряди будинків, таких же незрозумілих, як і готель "Дельфін". Усі вони були сірі — наче обсипані попелом, і від самого погляду на них здавалося, ніби відгонить сечею. Хоча було вже близько дев'ятої, в декількох вікнах ще горіло світло і виднілися постаті людей, зайнятих роботою. Не знаю, що це була за робота, але вона справляла похмуре враження. Зрештою, мабуть, з їхнього погляду і я не мав щасливого вигляду.

Я запнув занавіску, вернувся знову в ліжко і, лежачи на накрохмаленому простирадлі, твердому, як асфальт, почав думати про свою колишню дружину та її теперішнього коханця, про якого я знав досить багато. Як же не знати, коли ми з ним дружили. У свої двадцять сім років він був не дуже відомим джаз-гітаристом, і як на маловідомого джаз-гітариста — порівняно порядною людиною. Вдачі непоганої. Тільки

от стилю свого не мав. В один час блукав між Кені Берелом і Бі Бі Кінґом, в інший — між Лері Коріелом і Джемом Холом.

Я не зовсім розумів, чому після мене вона вибрала саме його. Це правда, що кожна людина від народження має певні нахили. Він переважав мене тим, що вмів грати на гітарі, а я був кращий за нього тим, що вмів мити посуд. Здебільшого гітаристи мисок не миють. Бо досить пошкодити пальця — і життя втрачає сенс.

Після того я почав думати про наш з нею секс. І знічев'я спробував підрахувати, скільки разів ми з нею кохалися упродовж чотирьох років нашого сімейного життя. Однак, врешті-решт, отримана цифра виявилася приблизною, а тому в моїх очах не мала жодного змісту. Напевне, треба було вести щоденник або принаймні залишати в записнику якісь позначки. Тоді я міг би точно визначити кількість статевих стосунків за чотири роки. Мені потрібні такі цифри, які відображали б реальність.

Моя колишня дружина вела докладний облік свого статевого життя. Однак не в ліричному щоденнику, а в зошиті, куди від перших дівочих менструацій записувала точну кількість фізіологічних циклів і згадувала про секс як про "довідковий матеріал". Усього вісім таких зошитів разом з особистими листами і фотографіями вона зберігала у шухляді під ключем. І не показувала їх нікому. Що вона в них писала про секс, не знаю. А тепер, після розлучення, тим паче ніколи не дізнаюся.

— Якщо помру, — часто казала вона, — то спали ці записки. Добре облий гасом і спали, а попіл закопай у землю. Я тобі ніколи не прощу, якщо хоч один ієрогліф побачиш.

— Але ж я стільки разів з тобою спав! Знаю геть-усі закутки твого тіла. Чого тепер соромишся?

— Клітини тіла оновлюються кожного місяця. Навіть зараз! — і вона піднесла до моїх очей зворотний бік своєї руки. — І все, що ти, як тобі здається, знаєш про мене — це лише твої спогади!

Та жінка завжди — за винятком місяця перед розлученням — так само логічно мислила. Реальності свого життя схоплювала якнайточніше. Інакше кажучи, керувалася принципом: не відчиняй удруге зачинені перед тим двері, але й не заважай їм залишатися відчиненими.

Усе, що я знаю про неї, — це лише спогади. Спогади, які відступають щораз далі в минуле, і відмирають, як старі клітини. Так, що навіть точно невідомо, скільки разів ми з нею кохалися.

2. Поява Професора Вівці

Прокинувшись наступного ранку о восьмій і тепло одягнувшись, ми спустилися ліфтом униз і зайшли поснідати у найближчий кафетерій. Ні ресторану, ні буфету в готелі "Дельфін" не було.

— Як я вже казав учора, нам треба діяти поодинці, — нагадав я і передав їй копію фотографії з вівцями. — Я спробую з'ясувати, де знаходиться місцевість з горами, зображена на фотографії. Ти шукатимеш пасовиська, де вирощують овець. Гадаю, знаєш, як це робити, чи не так? Будь-який найменший натяк пригодиться. Бо тоді не доведеться блукати наосліп по всьому Хоккайдо, правда?

— Не турбуйтеся. Зроблю усе, як треба.

— Отже — зустрінемося надвечір у готелі!

— Тільки не переживайте, — сказала вона, одягаючи темні окуляри. — Не сумніваюсь — усе легко знайдеться.

— Було б непогано… — погодився я.

Однак, звісно, справа так легко не просувалася. Я навідався у Відділ подорожей губернаторства Хоккайдо, обійшов різні екскурсійні бюро й туристичні фірми, заглянув у Товариство альпіністів — одне слово, побував у всіх установах, які мали хоч якийсь стосунок до туризму та гір. Та ніхто з опитаних людей не міг пригадати нічого певного про гори, зображені на фотографії.

— Звичайнісінький гірський краєвид, правда? — казали вони. — І до того ж, знято лише одну частину…

Упродовж дня я оббігав усе місто, але все, що мені вдалося розізнати, зводилося ось до чого: гори на фотографії виглядали настільки звичайними, що за таким маленьким фрагментом вгадати їхню назву було важко.

По дорозі я зайшов у книгарню, купив атлас острова і книжку "Гори Хоккайдо", а потім у кафетерію замовив два імбирних пива і поринув у читання. На Хоккайдо було неймовірно багато гір, схожих одна на одну як забарвленням, так і формою. Я спробував зіставляти одна за одною гори у книжці з горою на фотографії Пацюка, але через хвилин десять у мене голова заболіла. Та, крім того, біда полягала в тому, що гори на фотографіях у книжці становили лише невеличку частину всіх гір на Хоккайдо. До того ж, було зрозуміло, що досить подивитися на ті самі гори під іншим кутом зору — і враження від них різко змінюється. "Гори живуть, — писав у передмові автор книжки. — Вони змінюються до невпізнання залежно від кута зору, пори року і настрою спостерігача. Отже, треба запам'ятати найголовніше: дивлячись на гори, ми завжди можемо схопити лише невеличку частину того, чим вони є насправді".

— От тобі і маєш!.. — сказав я сам до себе. І знову взявся до справи, щойно визнаної безнадійною. Коли дзвін на вежі вибив п'яту, я

вмостився на лавочці в парку і заходився гризти смажену кукурудзу, водночас підгодовуючи нею голубів.

До збирання інформації подружка доклала трохи більше зусиль, ніж я, але в одному ми зрівнялися — наші спроби закінчилися нічим. За скромною вечерею у невеличкій забігайлівці на задвір'ї готелю "Дельфін" ми обмінялися відомостями, добутими за день.

— У губернаторстві, у Відділі тваринництва, я не довідалася майже нічого, — повідомила вона. — Коротко кажучи, вівцями ніхто більше не цікавиться. Бо їх розводити невигідно. Принаймні великими отарами і на пасовиськах...

— Отже, їх мало, а тому, вважай, пошук буде легшим.

— Нічого подібного! Якби вівчарство успішно розвивалося, діяли б відповідні об'єднання або спілки, на які можна було б вийти через офіційні адміністративні органи. Однак за теперішніх умов перерахувати малих і середніх господарів у цій галузі тваринництва неможливо. Бо всі вони за власним бажанням обзаводяться лише кількома вівцями — так само, як собакою чи котом. Загалом мені вдалося записати адреси тридцятьох досить відомих власників овечих ферм, але всі вони — чотирирічної давності. За чотири роки кожен з них міг кудись-інде перебратися. Бо наша сільськогосподарська політика змінюється через кожних три роки, як у кота зіниці...

— От тобі і маєш! — зітхнув я, ковтаючи пиво. — Ми справді наче у глухому куті. Бо на Хоккайдо схожих одна на одну гір понад сто, а як шукати овечі ферми — також невідомо.

— Але ж минув лише один день, чи не так? Усе тільки починається!

— А як твої вуха? Ніяких послань уже не приймають?

— Поки що вони не надходять, — відповіла вона, з'ївши шматок вареної риби і запивши супом з місо[19]. — Я навіть знаю чому. Загалом послання приходять лише тоді, коли я збиваюся з дороги або відчуваю духовний голод. А тепер ні того, ні іншого немає.

— Ти хочеш сказати, що рятівну мотузку тобі кидають лише тоді, коли ти починаєш тонути?

— Саме так. А зараз я з вами — і вже цього достатньо. У такий час ніякі послання не потрібні. Отож шукати вівцю доведеться нам самим.

— Я не зовсім розумію, — сказав я. — Практично нас уже загнали в кут! Якщо вівця не знайдеться — ми опинимося у дуже скрутному становищі. Я ще не знаю, в якому, та коли вже вони погрожували, що нам не збутися біди, то, напевне, так воно й буде. Бо в такій справі вони — професіонали, хіба ні? Навіть якщо Шеф помре — організація залишиться і своїми щупальцями, що розповзлися по всій Японії, немов труби каналізаційної системи, спробує нас доконати. Я розумію, що це звучить безглуздо — але все насправді так!

— Як у тому фільмі "Агресор", що показували по телебаченні, чи не так?

— Схожість — саме в безглузді… А взагалі-то ми уклепалися в неприємну історію. "Ми" — тобто я і ти. Спочатку я сам, а на півдорозі й ти приєдналася. А по-твоєму, ми не йдемо на дно?

— Ой, та саме це мені й подобається! Все це набагато краще, ніж спати з будь-ким, обпалювати вуха фотоспалахом або читати верстку словника імен! Оце вже справжнє життя!

— Ти хочеш сказати, — вигукнув я, — що ти не тонеш і рятівної мотузки не буде?!

— Звичайно! Ми самі знайдемо вівцю. Не такі вже ми нікчеми, щоб цього не зуміти!

"Можливо", — подумав я.

Повернувшись у готель, ми віддалися статевим стосункам. Мені подобається вираз "статеві стосунки", який асоціюється в мене з тими чи іншими, нехай навіть обмеженими можливостями.

Однак і третій, і четвертий день нашого перебування в Саппоро минули у безплідних розшуках. Ми прокидалися о восьмій, снідали, розставалися на цілий день, за вечерею обмінювалися добутою інформацією, а, повернувшись у готель, віддавалися коханню і засинали. Викинувши старі тенісні кеди, я придбав нові кросівки і встиг показати фотографію з вівцями не одній сотні людей. На основі матеріалів губернаторства і бібліотек подружка склала список овечих ферм і почала обдзвонювати одну за одною. Але наші зусилля виявилися марними. Ніхто з опитаних людей не впізнавав гір на фотографії, жоден власник ферми не чув про вівцю з зіркоподібним тавром на спині. Один стариган розповідав мені, що перед війною бачив на Сахаліні такі гори, але я не міг повірити, що Пацюк забрався аж на Сахалін. Адже із Сахаліну до Токіо термінову пошту не пересилають.

Так минув п'ятий, за ним шостий день — і до міста нагрянув жовтень. Сонце ще гріло, але вітер уже став холоднуватий, і вечорами я одягав ватяну куртку. Саппоро — місто просторе і настільки прямолінійне, що аж нудьга бере. Раніше я навіть не уявляв собі, наскільки зношується людина внаслідок блукання по місту з такою кількістю прямих ліній.

Я справді-таки зношувався. На четвертий день утратив здатність орієнтуватися за сторонами світу. Мені почало здаватися, ніби південь лежить навпроти сходу, а тому в крамниці канцтоварів я купив собі компас. Я почав блукати вулицями з компасом у руці — й місто швидко

перетворювалося на щось нереальне. Будинки почали здаватися декораціями для кінознімання, а перехожі на вулиці — плоскими, наче вирізаними з картону, істотами. Сонце сходило на одному краю землі й, описуючи в небі дугу, мов куля, спускалося на другому.

За день я випивав сім чашок кави, щогодини справляв малу нужду і потроху втрачав апетит.

— А що, коли дати оголошення в газету? — запропонувала подружка. — Про те, щоб ваш друг зголосився...

— Непогана думка, — погодився я. Незалежно від того, буде з цього якась користь чи ні, це все-таки набагато краще, ніж нічого не робити.

Я обійшов чотири газетних видавництва і в ранкових випусках помістив оголошення з трьох рядочків:

ПАЦЮЧЕ! ДАЙ ПРО СЕБЕ ЗНАТИ!

НЕГАЙНО!

ГОТЕЛЬ "ДЕЛЬФІН", КІМНАТА 406

Упродовж наступних двох днів я сидів у готелі, очікуючи дзвінка. Першого дня подзвонили тричі. Хтось з місцевих жителів допитувався, що я маю на увазі під "Пацюком".

— Це прізвисько мого друга, — відповів я.

Задоволений відповіддю, співрозмовник поклав трубку.

Другий дзвінок був від пересмішника.

— Пі-пі-і!.. — пищав хтось на тому кінці телефонної лінії. — Пі-пі-і!..

Цього разу я поклав трубку. Життя в місті справді якесь дивне.

Останньою дзвонила жінка із страшно тонким голосочком.

— Мене всі називають Пацюком… — сказала вона. Її голос нагадував коливання електричного дроту під вітром.

— Вибачте, що змусив вас подзвонити, але я розшукую Пацюка-чоловіка, — пояснив я.

— Я так і думала!.. — сказала вона. — В усякому разі, мене також називають Пацюком… А тому я подумала, що варто подзвонити….

— Я вам справді дуже вдячний.

— Та що ви! Нема за що… А той, кого ви шукали, знайшовся?

— Ще ні, — відповів я. — На жаль.

— О, якби це ви мене шукали!.. Та виходить — не мене…

— Ага… На жаль.

Вона мовчала. Я пошкрябав мізинцем за вухом.

— Чесно кажучи, я сама захотіла з вами поговорити, — сказала жінка.

— Зі мною?

— Сама не знаю чому, але від самого ранку, коли побачила оголошення в газеті, все вагалася — подзвонити вам чи ні… Бо подумала, що, напевне, буде недоречно…

— Отже, те, що вас називають Пацюком, — неправда?

— Ага, — сказала вона. — Ніхто мене ні Пацюком, ні чимось іншим не називає. Я взагалі не маю друзів. Тому й захотілося з ким-небудь поговорити.

Я зітхнув.

— Ну що ж… Усе одно спасибі.

— Пробачте… Ви самі — з Хоккайдо?

— З Токіо, — відповів я.

— Приїхали з Токіо шукати друга, чи не так?

— Саме так.

— А скільки років вашому другу?

— Щойно тридцять сповнилося.

— А вам скільки років?

— Тридцять через два місяці.

— Ви — одинак?

— Так.

— А от мені — двадцять два. Це правда, що з віком усе сприймається легше?

— Хто його знає… — відповів я. — Одне легше, інше — навпаки.

— А чи не могли б ми поговорити про все спокійно десь за вечерею?..

— Вибачте, — сказав я, — але я мушу чекати дзвінка…

— Он що, — відповіла вона. — Тоді ще раз вибачте.

— В усякому разі, спасибі за дзвінок.

І розмова перервалася.

Як добре подумати, це здавалося спокусливою розмовою повії. А може, просто самотньої жінки. Та мені було байдуже, з ким я говорив. Адже я не дізнався нічого, що навело б мене на Пацюка.

Наступного дня подзвонили лише один раз.

— Повірте мені — про пацюків я розповім вам усе! — заявив у трубку недоумкуватий чоловік. І впродовж п'ятнадцяти хвилин розказував про те, як у сибірському полоні боровся з пацюками. Розповідь виявилася досить цікавою, але на жоден слід мене не навела.

Я вмостився на відкидному стільці під вікном й, очікуючи телефонного дзвінка, цілісінький день спостерігав за тим, що відбувалося у фірмі на третьому поверсі будинку навпроти. За день спостережень я так і не дізнався, над чим, власне, там люди працювали. У конторі з десятком службовців з'являлись і зникали відвідувачі, змінюючи один одного, наче баскетболісти на змаганні. Один клерк передавав іншому якісь документи, той ставив на них печатку, а хтось

третій запихав їх у конверт і вибігав надвір — і так без кінця. В обідню перерву співробітниця з великими грудьми розносила усім чай. Пополудні кілька працівників пили каву, замовлену по телефону. Мені також її захотілося. Я спустився вниз, попросив портьє приймати телефонні повідомлення на мою адресу, випив кави у найближчому кафетерії і, купивши по дорозі дві банки пива, повернувся в готель. На час мого повернення в конторі навпроти залишилося тільки четверо людей. Грудаста співробітниця жартувала з молодиком. Попиваючи пиво, я стежив за роботою фірми, зосередивши увагу передусім на грудастій жінці.

Що довше я придивлявся до її грудей, то щораз більшими вони мені здавалися. Напевне, її бюстгальтер тримався на бретельках, схожих на сталеві троси мосту Золоті Ворота у Сан-Франциско. Враження було таке, ніби кілька молодих співробітників аж пищали, щоб з нею переспати. Їхня жага передавалася мені через дві шибки і вулицю. Спостерігати чийсь статевий потяг — річ вельми дивна. Незчуєшся, як почнеш вважати його своїм власним.

Коли о п'ятій годині вернулася подружка, переодягнена в червоне плаття, я вже запнув занавіску і дивився по телевізору повторний показ мультика про Ошалілого Кролика. Так закінчувався восьмий день нашого перебування в готелі "Дельфін".

— От тобі й маєш! — сказав я. Повторювати ці слова поволі ставало моєю звичкою. — Минула третина місяця, а ми не просунулися уперед ні на крок.

— Начебто, — погодилася подружка. — Цікаво, що зараз поробляє Оселедець?

Після вечері ми відпочивали на плісняво-оранжевому дивані у фойє готелю. Коло нас, крім трипалого портьє, я не бачив нікого. Піднявшись на драбину, він міняв електричні лампочки, витирав віконні шибки,

складав на купу газети. Хоча в готелі, напевно, проживало ще кілька чоловік, вони, здавалось, позамикалися у своїх номерах і німували, як мумії у темряві.

— Як ваша робота?.. Просувається?.. — несміливо запитав портьє, поливаючи рослини в горшках.

— Не дуже успішно, — відповів я.

— Здається, ви помістили в газетах оголошення…

— Помістив, — підтвердив я. — Шукаю людину у справі успадкування земельної ділянки.

— Успадкування?

— Ага. Бо спадкоємець пропав безвісти.

— Зрозуміло, — підтакнув портьє. — У вас, бачу, начебто цікава робота…

— Та де там!

— Все-таки є в ній щось привабливе — як у полюванні на Білого Кита у "Мобі Діку".

— Білого кита?.. — перепитав я.

— Авжеж. Полювати на будь-що завжди цікаво.

— Наприклад, на мамонта? — спитала подружка.

— Авжеж. Байдуже на що, — відповів портьє. — А ви знаєте, чому цей готель я так назвав?... Бо у "Мобі Діку" Мелвілла є епізод, в якому з'являються дельфіни.

— Ого! — здивувався я. — А чи не краще було б назвати "Готель Кит"?

— У кита не дуже привабливий образ! — скрушно мовив портьє.

— "Готель Дельфін" — прекрасна назва! — сказала подружка.

— Спасибі! — і портьє всміхнувся. — До речі, нам пощастило в тому, що ви зупинилися в нашому готелі на такий тривалий час. На знак удячності хотілося б пригостити вас гарним вином.

— Як чудово! — вихопилося у подружки.

— Від щирого серця дякую, — сказав я.

Портьє зайшов у підсобне приміщення і через хвилину приніс пляшку охолодженого білого вина разом з трьома келихами.

— Я зараз на роботі, а тому дозвольте випити за ваше здоров'я чисто символічну порцію.

— Будь ласка, будь ласка! — вигукнули ми з подружкою.

Ми випили вино. Не надто високої якості, але досить приємне на смак. Келихи були досить вишуканими — з візерунком виноградної лози на склі.

— Вам подобається історія про Білого Кита, чи не так? — запитав я.

— Ага. Через те змалку мріяв стати моряком.

— А тепер управляєте готелем? — спитала подружка.

— Так, але це сталося вже після того, як втратив пальці, — сказав чоловік. — Коли розвантажував суховантажне судно, лебідкою прищемив руку.

— Який жах! — вимовила подружка.

— Спочатку, звісно, світ потьмарився в моїх очах. Однак життя — незрозуміла штука. Так чи інакше, я нарешті придбав цей готель. Досить посередній готель, але завдяки йому якось зводжу кінці з кінцями. Ось уже десять років.

"Виходить, той чоловік — не портьє, а управляючий", — подумав я.

— Чудовий першокласний готель! — підбадьорила подружка.

— Спасибі за добре слово, — сказав управитель готелю і долив нам вина.

— Однак за тих десять років — як би це краще сказати? — будинок набрав солідності, правда? — спитав я рішуче.

— Так, звичайно! А побудували його відразу по війні. Я вважаю, що мені пощастило — такий будинок зумів купити дешево.

— А як його використовували перед тим, як відкрився готель?

— Будинок був відомий під назвою "Музей мериносознавства Хоккайдо". У ньому містилася адміністрація та архів з матеріалами про мериносів.

— Про яких мериносів? — здивовано спитав я.

— Ну, про овець, — пояснив чоловік.

— Будинок належав Спілці вівчарів Хоккайдо. Так було аж до шістдесят сьомого року. Та коли вівчарство на Хоккайдо занепало, музей вирішили закрити, — сказав управитель готелю і ковтнув вина. — Директором музею в той час був мій батько. Заявивши, що йому нестерпно від самої думки про закриття його улюбленого дітища, він умовив Спілку відступити йому за невеликі гроші право на володіння будинком та земельною ділянкою за умови збереження матеріалів, які стосуються вівчарства. Тому і зараз увесь другий поверх віддано під архів. Щоправда, всі ці старі матеріали нікому не потрібні, але для старого їхнє збереження — це своєрідна розрада. Решту будинку я використовую як готель.

— Оце так випадковий збіг!.. — вимовив я.

— Випадковий збіг? — перепитав чоловік.

— Річ у тому, що людина, яку ми розшукуємо, пов'язана саме з вівцями! А єдиний ключ до таких пошуків — фотографія з вівцями, яку він прислав...

— Ого! — зацікавився чоловік. — Якщо можна, я хотів би глянути на неї...

Я добув з кишені фотографію з вівцями, затиснуту між сторінками записника, й передав її чоловікові. Той взяв з конторки окуляри і почав уважно розглядати знімок.

— Щось подібне я десь бачив... — сказав він.

— Бачили?

— Справді бачив!

По цих словах чоловік взяв драбину з-під люстри і приставив до протилежної стіни, відтак зняв фотографію, що висіла під самою стелею, й опустився вниз. Потім витер ганчіркою пилюку і передав фотографію нам.

— Хіба це не такий самий краєвид?

Рамка мала зовсім старий вигляд, а фотографія в ній зблякла до порудіння. І на ній були вівці. Загалом штук, мабуть, шістдесят. Була огорожа, березова діброва і гори. Обрисами діброва геть-чисто відрізнялася від її зображення на фотографії Пацюка, а от гори на задньому плані були такими самими. І навіть композиція фотографи збігалася.

— От тобі й маєш! — сказав я подружці. — А ми ж щодня не один раз ходили під цією фотографією!..

— Хіба я не казала, що треба поселитися в готелі "Дельфін"? — спокійно мовила вона.

— Ну, то де можна знайти місце з таким краєвидом? — перевівши подих, спитав я.

— Не знаю, — відповів чоловік. — Ця фотографія висіла тут з музейних часів.

— Гм-м-м… — видушив я із себе.

— Але є спосіб дізнатися про це!

— Який?

— Розпитайте у мого батька. Він працює у кабінеті на другому поверсі, там і спить. Сидить там майже безвилазно і все читає матеріали про овець. Майже півмісяця я з ним не бачився, та коли ставлю їжу перед його дверима — через півгодини тарілка порожня, а це означає, що він начебто живий…

— А хіба ваш батько знає місце, зображене на фотографії?

— Гадаю, знає… Як я вже казав, батько був директором Музею мериносознавства Хоккайдо і принаймні про овець знає все. Недарма люди називають його "Професором Вівцею".

— Професор Вівця… — повторив я.

3. Професор Вівця багато їсть і багато розповідає

Судячи зі слів управляючого готелем "Дельфін", дотеперішнє життя його батька — Професора Вівці — не було щасливим.

— Народився батько 1905 року в Сендаї в самурайській родині з діда-прадіда й був найстаршою дитиною, — почав син. — Ви не проти того, щоб я користувався європейським літочисленням?

— Будь ласка, будь ласка! — відповів я.

— Родина була не дуже заможна, але мала сяку-таку садибу. А колись їхній рід був навіть головним васалом місцевого князя й охоронцем його замку… До революції Мейдзі з нього вийшов відомий агроном.

Змалку Професор Вівця відзначався особливою успішністю в навчання і в Сендаї набув слави вундеркінда, який знав усе на світі. Він не тільки старанно вчився, але й прекрасно грав на скрипці. Отож, коли

префектуру відвідав Імператор, хлопець виконав перед високими гостями сонату Бетховена й отримав у нагороду золотий годинник.

Родина намагалася спрямувати його на вивчення юриспруденції, але син рішуче відмовився.

— Юриспруденція мене не цікавить, — сказав молодий Професор Вівця.

— Ну то займися музикою, — запропонував батько. — У родині може бути принаймні один музикант.

— І музика мене не цікавить, — відповів Професор Вівця.

На якийсь час запала мовчанка.

— У такому разі, — вів далі батько, — яку дорогу в житті ти обереш?

— Мене цікавить сільське господарство. Хочу вивчати сільськогосподарську політику.

— Гаразд, — погодився батько. А що ж йому залишалося робити? Син був м'якої і лагідної вдачі, але ніколи нізащо не відмовлявся від раніше сказаних слів. Навіть батько не міг йому перечити.

Наступного року, як того сам бажав, Професор Вівця вступив на аграрний факультет Токійського Імператорського університету. І в університеті його виняткове обдарування не згасало. Всі, навіть професура, ставили його на перше місце. Його успішність залишалася незмінно високою, а репутація бездоганною. Одне слово, його винятковість ні в кого не викликала заперечення. Шкідливим звичкам він не піддавався, у вільний час читав книжки, а, втомившись від читання, ішов в університетський сад і грав на скрипці. В кишені його студентської форми завжди був золотий годинник.

З відзнакою закінчивши університет, як найкращий випускник він дістав призначення на роботу в Міністерство сільського господарства та лісівництва. Якщо говорити коротко, то його дипломна робота стосувалася єдиного широкомасштабного плану розвитку сільського господарства Японії, Кореї і Тайваню. Той план трохи грішив утопічністю, але протягом певного часу був на устах багатьох.

Набувши дворічного досвіду в міністерстві, Професор Вівця відправився на Корейський півострів з метою вивчення проблем місцевого рисівництва. Там склав доповідь під назвою "Щодо рисівництва на Корейському півострові", яку було схвалено урядом для виконання.

1934 року Професора відкликали до Токіо і представили до генеральського звання. Новоспеченому генералу наказали виїхати на північ Китаю і розробити систему самозабезпечення японської армії вовною напередодні можливого розгортання великомасштабних військових операцій. Саме тоді Професор уперше зустрівся з проблемою овець. Склавши план збільшення поголів'я овець в Японії, Маньчжурії та Монголії, з метою інспекції на місцях наступної весни він виїхав до Маньчжурії. І ось тоді почалося його падіння.

Весна 1935 року пройшла тихо-мирно. А в червні сталася подія. Професор Вівця верхи на коні виїхав з інспекційною метою щодо випасу овець — і пропав безвісти.

Ні на третій, ні на четвертий день про нього не було ні слуху, ні духу. Розвідувальний загін відбігав ноги, відчайдушно обстежуючи навколишню дику місцевість, але ніде Професора не знайшов. Дехто вважав, що на генерала напали вовки або взяли в полон місцеві повстанці. Однак через тиждень, коли вже всі зневірилися в пошуках, Професор Вівця, геть-чисто виснажений, з'явився в таборі перед самим заходом сонця. Був худющий, мов тріска, з подряпинами на обличчі — і лише очі світилися безумним блиском. Коня при ньому не було, пропав і

золотий годинник. За його словами, кінь поламав ноги, а він сам заблудився. Все звучало вірогідно — і всіх задовольнило таке пояснення.

Однак через місяць у державних органах почала ширитися дивна чутка. Мовляв, Професор встановив особливі стосунки з вівцею. А от що, власне, означали ці особливі стосунки, ніхто не знав. Закінчилося все тим, що начальник викликав його до свого кабінету і влаштував йому допит. Знехтувати чуткою в колоніальному суспільстві не годилося.

— Ви справді мали з вівцею особливі стосунки? — запитав начальник.

— Мав, — відповів Професор Вівця.

От яким далі був цей допит.

З: — Особливі стосунки — це що? Статевий акт?

В: — Зовсім ні.

З: — Поясни.

В: — Духовний акт.

З: — Це ніяке не пояснення.

В: — Важко знайти відповідний термін. Духовне спілкування — звучить, гадаю, найкраще.

З: — Ти хочеш сказати, що духовно спілкувався з вівцею?

В: — Саме так.

З: — Виходить, упродовж тижня, коли тебе розшукували, ти духовно спілкувався з вівцею?

В: — Саме так.

З: — Ти не вважаєш це ухиленням від виконання службових обов'язків?

В: — Мої службові обов'язки — дослідження овець.

З: — Але ж духовне спілкування не входить у такі дослідження! Надалі радив би тобі поводитися обачніше. Ти закінчив аграрний факультет Токійського Імператорського університету з найвищими оцінками. І потім у Міністерстві відзначався блискучим виконанням службових обов'язків. На тобі лежить відповідальність за розробку аграрної політики для майбутньої Східної Азії. Не забувай про це!

В: — Зрозуміло.

З: — Забудь про духовне спілкування. Вівця — звичайна свійська тварина.

В: — Цього забути не можна.

З: — Розтлумач докладніше.

В: — Вівця в мені.

З: — Це не пояснення.

В: — По-іншому пояснити неможливо.

У лютому 1936 року Професора Вівцю відкликали на батьківщину, ще кілька разів так само допитували — і призначили на роботу в міністерський архів. Робота зводилася до складання каталогу архівних матеріалів і їхнього розміщення на полицях. Інакше кажучи, його відлучили від розробки аграрної політики для Східної Азії.

— Вівця з мене вийшла! — саме тоді признався Професор Вівця близькому другу. — А раніше була в мене всередині.

1937 рік. Професор Вівця звільняється з роботи в Міністерстві сільського господарства та лісівництва й, отримавши кредит цього ж міністерства під виконання "Плану розведення тримільйонного поголів'я японських, маньчжурських і монгольських мериносів", над яким раніше працював, перебрався на Хоккайдо і став власником ферми з п'ятдесятьма шістьма вівцями.

1939 рік. Професор Вівця одружується. Сто двадцять вісім овець.

1942 рік. Народжується старший син (тепер — управитель готелю "Дельфін"). Сто вісімдесят одна вівця.

1946 рік. Пасовиська Професора Вівці реквізуються під навчальний табір американської окупаційної армії. Шістдесят дві вівці.

1947 рік. Професор Вівця переходить на роботу в Спілку вівчарів Хоккайдо.

1949 рік. Дружина Професора вмирає від сухот.

1950 рік. Професор Вівця стає директором Музею мериносознавства Хоккайдо.

1960 рік. Старший син втрачає пальці в порту Отару.

1967 рік. Закривається Музей мериносознавства Хоккайдо.

1968 рік. Відкривається готель "Дельфін".

1978 рік. Молодий агент з продажу нерухомості питає про краєвид на фотографії.

(Це вже про мене).

— От тобі й маєш! — сказав я.

— Обов'язково хотілося б зустрітися з вашим батьком, — сказав я.

— Я не проти такої зустрічі. От тільки мене батько недолюблює... То вже вибачте, якщо доведеться вам зайти до нього самому, — відповів син Професора Вівці.

— Недолюблює?..

— Через те, що я без двох пальців і почав лисіти...

— Зрозуміло, — сказав я. — Дивак та й годі, правда?

— Може, мені як синові і не годиться так казати... Але він справді-таки дивакуватий. Відтоді, як з вівцею зустрівся, — його наче підмінили. Став вередливим, а іноді й жорстоким. Та насправді в глибині душі залишився м'якою людиною. Тільки послухайте, як він грає на скрипці, — і все зрозумієте. Вівця завдала йому шкоди. А через нього і мені.

— А ви любите батька? — спитала подружка.

— Аякже, люблю, — відповів управитель готелю. — Та батько мене недолюблює. Ні разу не брав на руки відтоді, як я народився. Ні разу

слова теплого не сказав. А як я втратив пальці і полисів — постійно знущається.

— Я впевнена, що він робить це ненавмисно! — заспокоювала подружка.

— І я так думаю, — підтримав я.

— Дякую… — сказав управитель готелю.

— А якщо прийдемо тільки ми удвох — зможемо з ним поговорити? — спитав я.

— Не знаю, — відповів управитель готелю. — Мабуть, зможете, якщо звернете увагу на дві умови. Перша — треба чітко сказати, що ви прийшли розпитати про вівцю.

— А друга?

— Не кажіть, що це я вас прислав.

— Зрозуміло, — сказав я.

Подякувавши синові Професора Вівці, ми піднялися сходами на другий поверх. У коридорі було холоднувато і вогко. Лампочки ледве горіли, в кутках залягла товстим шаром пилюка. В повітрі плив запах старого паперу і людського тіла. Ми пройшли, як нам було сказано, до кінця довгого коридору й постукали у старі двері з облупленою пластмасовою вивіскою "Директор музею". Відповіді не було. Я спробував постукати ще раз. Ніхто не відізвався. І тільки за третім разом з-за дверей долинуло людське рикання.

— Не турбуйте! — кричав голос. — Ідіть, собі геть!

— Ми прийшли розпитати про овець.

— Ідіть під три чорти! — верескнув Професор Вівця. На свої сімдесят три роки він мав досить сильний голос.

— Нам обов'язково треба поговорити! — крикнув я через зачинені двері.

— Ідіоти! Мені нічого з вами говорити про овець! — сказав Професор Вівця.

— Однак мусите! — наполягав я. — Про вівцю, яка зникла тридцять шостого року!

Після короткої мовчанки двері рвучко відчинилися — і перед нами з'явився Професор Вівця.

Волосся Професора було довге і сиве наче сніг. Білі брови спадали бурульками над очима. На зріст він був — сантиметрів сто шістдесят, тримався з гідністю. Постать кремезна. Ніс виступав зухвало вперед ніби лижний трамплін.

Кімнату переповнював запах людського тіла. А втім, ні — це вже не був людський запах. Досягши певного рівня, він злився з часом і світлом. Підлогу захаращували старі книжки і документи настільки, що її майже не було видно. Більшість книжок — наукові трактати, написані іноземними мовами. Всі вони, без жодного винятку, були вкриті плямами. Праворуч під стіною стояло брудне ліжко, спереду під вікном — велетенський стіл з червоного дерева й обертове крісло. На столі спостерігався відносний порядок, купу документів притискало зверху скляне прес-пап'є у вигляді вівці. У кімнаті панувала напівтемрява — лише запилена настільна лампа на шістдесят ватт кидала на стільницю своє тьмяне світло.

На Професорові була сіра сорочка, чорний вовняний джемпер і майже безформні грубі штани з тканини "в ялинку". Під впливом світла сіра сорочка і чорний джемпер здавалися білою сорочкою і сірим джемпером. А, може, вони такими насправді й були.

Професор Вівця вмостився в обертове крісло по той бік стола і пальцем показав на ліжко. Обережно, ніби обминаючи міни, ми переступили через книжки, добралися до ліжка й сіли. Ліжко було настільки брудним, що здавалося, ніби мої "лівайси" навічно прилипли до простирадла. Зчепивши пальці обох рук на столі, Професор не спускав з нас погляду. Його пальці навіть на суглобах вкривала чорна шерсть, яка дивовижним чином контрастувала із сліпучо-білим волоссям на голові.

Піднявши телефонну трубку, Професор грубо звелів: "Негайно неси їжу!".

— Отже, — промовив він до нас, — ви прийшли поговорити про вівцю, яка зникла тридцять шостого року?

— Саме так, — відповів я.

— Гм-м-м... — промимрив Професор Вівця і гучно висякався у грубу паперову серветку. — Ви хочете щось розповісти? Чи щось запитати?

— І те, й інше.

— Ну тоді розповідай!

— Ми знаємо, куди втекла від вас вівця навесні тридцять шостого року.

— Гм-м-м... — знову прогугнявив він. — Ти хочеш сказати, ніби знаєш те, чого я, не жалкуючи сил, шукав упродовж сорока двох років?

— Справді знаємо, — підтвердив я.

— Напевне, якась нісенітниця!..

Я вийняв з кишені золоту запальничку і фотографію від Пацюка та поклав їх на стіл. Простягши свою волосату руку, Професор взяв запальничку з фотографією і довго розглядав їх під світлом лампи. У кімнаті запала тривала мовчанка. Подвійні віконні шибки не пропускали шуму знадвору, а шипіння — тир-тир! — старої лампи тільки підкреслювало гнітючість навколишньої тиші.

Закінчивши огляд запальнички і фотографії, Професор вимкнув лампу і товстими пальцями взявся терти повіки. Здавалося, ніби намагався втиснути очні яблука в середину черепа. Коли відвів руки від обличчя, його очі були червоні, як у кролика.

— Вибачте, — сказав він. — Мене так довго оточували самі ідіоти, що я перестав довіряти людям.

— Та нічого!.. — заспокоїв я.

Подружка приязно всміхнулася.

— Ти можеш уявити собі, у що перетвориться життя людини, якщо її геть-чисто позбавити можливості надавати своїм думкам словесної форми? — спитав Професор.

— Не знаю... — відповів я.

— У пекло! У пекло, де вирують самі думки. Без жодного сонячного промінчика, без краплини води... Таким було моє життя протягом тих сорока двох років.

— І все через вівцю?

— Так! Через вівцю! Вона кинула мене в таке пекло. Навесні тридцять шостого року.

— І ви пішли з Міністерства, щоб її розшукати?

— Пішов, бо всі службовці — йолопи. Вони не розуміють справжньої суті речей. Їм ніколи не збагнути важливості тієї вівці.

У двері постукали, а жіночий голос сказав: "Я принесла їжу".

— Постав і йди собі, — гримнув Професор.

Було чути, як стукнула таця об підлогу і як потім віддалявся тупіт ніг. Подружка відчинила двері і принесла їжу до стола. На таці стояли тарілки — суп з грінками, салат і фрикадельки для Професора і дві чашки кави для нас.

— Ви вже їли? — спитав Професор.

— Тільки що з-за стола встали, — і ми закивали головами.

— І що ж ви їли?

— Телятину, зварену у вині, — сказав я.

— І смажені креветки, — додала подружка.

— Гм-м-м!.. — пробурчав Професор, посьорбав супу і захрумав грінками. — Вибачте, але доведеться мені розмовляти з вами за їжею. Бо зголоднів.

— Будь ласка, будь ласка! — сказали ми.

Занурivши погляд у тарілку, Професор сьорбав суп, ми пили каву.

— Ви знаєте місце на фотографії? — запитав я.

— Знаю. Добре знаю.

— Можете нам показати, де воно?

— Але постривай, — сказав Професор і відсунув набік порожню тарілку. — Всьому свій порядок. Передусім поговоримо про тридцять шостий рік. Почну я. А ти продовжиш.

Я кивнув головою.

— Якщо говорити коротко, — сказав Професор, — то вівця вселилася в мене влітку тридцять п'ятого року. Одного разу під час обстеження пасовиськ неподалік від маньчжурсько-монгольського кордону я заблудився і на ніч забрався у печеру, що випадково потрапила мені на очі. Уночі мені приснилася вівця. Вона спитала: "Можна залізти в тебе?". Я відповів: "Я не проти — залізай!". Тоді я не подумав, що це щось серйозне. Бо ж я розумів, що все це мені тільки сниться, — хихикнув стариган, уминаючи салат. — Такої вівці раніше ніколи не бачив. Як фахівець я знав усі породи овець у світі, однак ця була особливою. Із сильними короткими ногами та прозорими, як джерельна вода, очима. З білісінькою вовною і коричнюватою зіркоподібною плямою на спині. Подібної вівці немає ніде на цілому світі. А тому я дозволив їй вселитися в мене. Як дослідник овець я не хотів знехтувати такою рідкісною породою.

— І що ви відчули, коли вівця вселилася у вас?

— Нічого особливого. Просто відчув, що вівця в мені. Прокидаючись уранці, відчував її в собі. То було дуже природне відчуття.

— Голова ніколи не боліла?

— Ні разу в житті. — Професор вмочав кожну фрикадельку в соус, кидав у рот і жував. — Взагалі на півночі Китаю та Монголії вселення вівці в людину — не така вже рідкісна річ. Серед місцевих жителів побутує думка, що це небесна благодать. Скажімо, в літописі епохи Юань[20] записано, що "зореносна біла вівця" вселилася у Чингізхана… Ну що? Цікаво?

— Цікаво! — відповів я.

— Вважається, що вівця, яка здатна вселитися в людину, безсмертна. А разом з нею безсмертною стає і людина, яка її прийняла. Однак досить вівці втекти, як людина втрачає безсмертя. Усе залежить від вівці. Якщо людина їй подобається, вона може залишатися в ній десятки років. А як ні — вмить людину покидає. Людей, яких вівця не злюбила, називають "знеовеченими". Такими от, як я…

Професор не переставав чавкати.

— Після того, як вівця вселилася в мене, я почав вивчати місцеві звичаї і легенди. Розпитував жителів, читав стародавні рукописи. А тим часом серед людей поширилася чутка, що в мене вселилася вівця. Дійшла вона й до мого начальника. Начальнику все це не сподобалося. І мене відправили на батьківщину під тим приводом, що я страждаю "психічним розладом". Як так званого "колоніального дурня"…

Професор Вівця ум'яв три останні фрикадельки і взявся до французької булочки. Навіть збоку було видно, що апетит у нього неабиякий.

— Найбільша дурість сучасної Японії полягає у тому, що ми так нічого й не навчилися від спілкування з іншими азійськими народами. Історія з вівцями — яскравий тому приклад. Занепад японського вівчарства викликаний тим, що на нього дивилися лише з точки зору негайного самодостатнього забезпечення суспільства вовною і м'ясом. Нам бракувало мислення, постійно звернутого на повсякденне життя. Ми намагалися здобути якнайбільшу вигоду лише із скороспілих рішень, які не враховують фактор часу. І так у всьому! Інакше кажучи, не стоїмо ногами на землі. Тож і не дивно, що війну програли…

— Значить, вівця прибула разом з вами до Японії, чи не так? — вернувся я до початку розмови.

— Авжеж! — відповів Професор. — Повернувся на судні з Пусана. Разом з вівцею.

— А яку, власне, мету вівця собі ставила?

— Не знаю! — випалив Професор. — Вона мені нічого не пояснила. Однак у неї, напевне, була велика мета. Принаймні це я зрозумів… Якийсь велетенський план перетворення людського суспільства.

— І це збиралася зробити одна вівця?

Професор кивнув головою і, проковтнувши останній шматок французької булочки, обтер рукою губи.

— А що ж тут дивного? Згадай про Чингізхана!

— Воно-то так… — сказав я. — Але навіщо в наш час вона вибрала саме Японію?

— Мабуть, тому, що я її розбудив. Напевне, сотні років вона спала в тій печері, й саме мені випало її розколошкати!

— Але ж ви ні в чому не винні! — сказав я.

— Винен! — сказав Професор Вівця. — Ще й як винен! Треба було раніше про все здогадатися. Тоді я міг би собі зарадити. Однак я змарнував багато часу, а коли нарешті докумекав що до чого — вівця вже п'ятами накивала.

Професор замовк і потер пальцями схожі на бурульки сиві брови. Здавалося, ніби тягар сорока двох років проник у всі закутки його тіла.

— І от одного ранку я прокидаюся — а за вівцею і слід пропав. Отоді я нарешті відчув на собі, що означає стати "знеовеченим"! Справжнє пекло! Вівця залишила саму ідею. Але висловити цю ідею без вівці неможливо. В цьому і полягає жах "знеовечення"...

Професор ще раз висякався у паперову серветку.

— Ну, а тепер твоя черга розповідати, — сказав він.

Я розповів Професору про пригоди вівці після того, як вона його покинула. Про те, як вселилася у молодика з правого угруповання під час ув'язнення. Як той молодик вибрався з в'язниці й відразу став вожаком правих. Як потім, перебравшись у Китай, створив розвідувальну мережу і збив собі великий капітал. Як після війни був визнаний воєнним злочинцем класу "А", але був звільнений в обмін за передачу даних про розвідувальну мережу. Про те, як за допомогою привезеного з Китаю багатства маніпулював з-за лаштунків повоєнною політикою, економікою й засобами інформації тощо.

— Я чув про цього типа, — з гіркотою в голосі сказав Професор. — Схоже на те, що вівця таки знайшла собі відповідне пристановище, правда?

— Однак цієї весни вона його покинула. А сам він зараз лежить при смерті і не приходить до тями. Досі вівця тривалий час заміщала його пошкоджений мозок…

— Як йому пощастило! Це набагато краще, ніж опинитися у напівсвідомому стані, як "знеовечений"…

— Цікаво, чому вона його покинула? Після стількох років, коли вже була створена велетенська організація.

Професор Вівця глибоко зітхнув.

— І ти все ще нічого не зрозумів? З ним відбулося те саме, що й зі мною. Став непотрібним. У кожної людини є своя межа спроможностей. І в тих, хто досяг її, вівця не має потреби. Мабуть, він не збагнув до кінця, чого вівця прагла. Його роль зводилася лише до того, щоб створити велетенську організацію. Коли ж цю справу було закінчено, його викинули на смітник. Так само мене використали як транспортний засіб…

— Як ви гадаєте — що з нею потім сталося?

Професор Вівця взяв зі стола фотографію і постукав по ній пальцями.

— Блукає по Японії. Шукає нового господаря. І, може, за допомогою якихось засобів збирається поставити його на чолі тієї організації.

— Чого ж усе-таки вівця хоче?

— Як я вже казав — на жаль, мені не під силу виразити це словами. Мабуть, прагне втілення овечої ідеї…

— Гуманної?

— Гуманної з погляду вівці.

— А з вашого погляду?

— Не знаю! — відповів стариган. — Справді не знаю. Після того, як вівця мене покинула, я навіть не знаю, наскільки я залишився самим собою, а наскільки став її тінню.

— А що ви мали на увазі, коли нещодавно сказали, що могли б собі зарадити?

Професор Вівця замахав головою.

— А от про це я тобі розповідати не збираюся.

Знову в кімнаті запанувала мовчанка. За вікном захлюпотів рясний дощ. Перший за час перебування в Саппоро.

— І наостанку ще одне прохання: скажіть, будь ласка, що за місце зображене на фотографії? — спитав я.

— Пасовище, де я прожив дев'ять років. Овець там розводив. Відразу по війні його реквізувала американська армія. А коли повернула — я продав його разом з будинком одному багачеві. Гадаю, і зараз там той самий господар.

— І зараз там розводять овець?

— Не знаю. Судячи з цієї фотографії — може, й розводять. У всякому разі, та місцевість безлюдна, куди не глянь — жодної оселі. Взимку туди дороги немає. Навряд чи господар проводить там більше, ніж два-три місяці на рік. Що й казати, тихе й затишне місце.

— А коли господар буває у від'їзді, там хтось порядкує?

— Узимку там начебто нікого немає. Бо хто, крім мене, захоче проводити зиму в такій глушині? Догляд за вівцями можна довірити за гроші місцевій вівчарні під горою. Будинок побудований так, що сніг сам сповзає з даху на землю, а про злодіїв можна не турбуватися. Навіть якби вони щось украли — не дотягли б здобичі до міста. Бо снігу в горах випадає сила-силенна.

— А зараз там хто-небудь є?

— Та як тобі сказати... Думаю, немає. Снігопад на носі та й ведмеді блукають у пошуках їжі, щоб нагуляти жиру перед зимовою сплячкою... А що, ти збираєшся туди їхати?

— Гадаю, доведеться. Бо, крім цього, нема на що сподіватися.

Професор Вівця досить довго не відкривав рота. У кутиках його губ засох томатний соус до фрикадельок.

— Правду кажучи, — вів стариган далі, — тут до вас уже приходив один, розпитував про те саме пасовище. Здається, у лютому чи що... До речі, з вигляду приблизно такого ж віку, як і ти. Казав, що начебто зацікавився фотографією у фойє готелю. Саме тоді я нудився і не знав, куди подіти вільний час, а тому нарозповідав йому всякої всячини. Пам'ятаю, він казав, що збирає матеріал для роману.

Я вийняв з кишені фотографію, на якій я був зображений разом з Пацюком, і передав Професору Вівці. То була фотографія, зроблена сімдесятого року в барі Джея. Я був знятий у профіль, а Пацюк дивився прямо у фотокамеру, випнувши вгору великого пальця. Обидва були молоді й начорно засмаглі.

— Один — це ти, — сказав Професор Вівця, придивляючись до фотографії під світлом лампи. — Але трохи молодший, ніж зараз...

— Фотографії вісім років! — пояснив я.

— Ну, а другий — начебто той самий письменник. Тільки того разу він виглядав трохи старшим, ніж на цьому фото, і був з вусами — це точно...

— З вусами?!

— З акуратно підрізаними вусами і неголеними щоками...

Я спробував уявити собі обличчя Пацюка з вусами, але в мене нічого не вийшло.

Професор Вівця накреслив докладний план, як добратися до пасовища. Сісти на поїзд, потім, не доїжджаючи до Асахікава, пересісти на іншу лінію і їхати так ще три години, поки у підніжжі гір не з'явиться місто. Звідти до пасовища — ще три години автомобілем.

— Велике спасибі! — сказав я.

— Щиро кажучи, не радив би я тобі над міру зв'язуватися з тією вівцею. Мій приклад — добра тому пересторога. Завдяки такому зв'язку ще ніхто на світі не зумів стати щасливим. Бо перед вівцею людські цінності втрачають будь-який зміст... А втім, можливо, у тебе є якісь інші обставини...

— Саме так.

— Тоді будьте обережні! — сказав Професор Вівця. — І, якщо можна, виставте порожні тарілки за двері!

4. Прощавай, готелю "Дельфін"!

Цілісінький день ми збиралися в дорогу.

У крамниці спорттоварів купили альпіністське спорядження і консерви, в універмазі — товсті светри для рибалок і вовняні шкарпетки. У книгарні придбали карту наміченої для обстеження місцевості масштабом 1: 50 000 і книжку в картонній коробці з тамтешнього краєзнавства. Із взуття ми вирішили взяти міцні бутси з шипами для ходьби по снігу, з білизни — жорсткі теплі речі.

— Усе це мені навряд чи пригодиться, — сказала подружка.

— От коли опинишся серед снігів — так не думатимеш! — відповів я.

— А що, хіба ми збираємося там стовбичити до снігопаду?

— Не знаю. Перший сніг випадає вже наприкінці жовтня, отож краще до всього приготуватися. Будь-що може статися.

Повернувшись до готелю, ми запхали куплений товар у великий рюкзак, а зайві речі, привезені з Токіо, вирішили зібрати докупи й передати на зберігання управителеві. Зайвим виявилося майже все, що містилося в її сумці, — косметичний набір, п'ять книжок, шість аудіокасет, вечірнє плаття, черевички на високих шпильках, паперовий пакет з панчохами та білизною, футболка з шортами, похідний будильник, альбом для ескізів, коробка з фломастерами двадцяти чотирьох кольорів, папір для листів з конвертами, махровий рушник, аптечка, фен, ватяні тампони тощо.

— Скажи, навіщо ти взяла вечірнє плаття і черевички на високих підборах? — запитав я.

— Ану ж раптом буде вечірка — що я тоді робитиму? — відповіла подружка.

— Про що ти говориш? Яка там вечірка? — заперечив я.

Однак урешті-решт вона таки запхала у рюкзак акуратно складене вечірнє плаття і черевички на високих підборах. І так само невеличкий косметичний набір, куплений у найближчій крамничці, замість великого.

Управитель готелю радо прийняв на зберігання наш багаж. Я розрахувався з ним за наступний день і пообіцяв вернутися через тиждень-два.

— Ну що? Батько став вам у пригоді? — запитав турботливо управитель.

Я відповів, що дуже.

— Я також іноді собі думаю: от було б добре щось пошукати! — сказав управитель. — А от що — сам не знаю. Батько все життя щось шукав. І досі не перестає цього робити. Змалечку я наслухався багато чого про білу вівцю, яка батькові явилася уві сні. А тому мимоволі мені в голові засіла думка, що справжнє життя — це пошук чогось…

Як завжди, у фойє готелю "Дельфін" панувала глибока тиша. Лише стара покоївка ходила вверх і вниз сходами зі шваброю.

— Та от батькові вже сімдесят три — а вівця ще не знайшлася. Я навіть не знаю, чи вона взагалі існує… Мабуть, батько сам розуміє, що його життя не було дуже щасливим. І мені хочеться, щоб хоч від тепер воно змінилося на краще. Але батько глузує з мене і не прислухається до моїх слів. Бо, мовляв, моє життя без мети.

— А хіба у вас немає готелю "Дельфін"? — м'яко зауважила подружка.

— Крім того, треба сподіватися, що ваш батько вже закінчив свою частину пошуків вівці, — додав я. — Решту ми взяли на себе.

Управитель готелю всміхнувся.

— Коли так, то вже нема про що говорити. Від нині ми заживемо з ним удвох щасливо.

— От було б добре, якби так сталося, правда? — сказав я.

— Цікаво, чи зможуть вони удвох жити щасливо? — спитала подружка мене, коли ми незабаром залишилися самі.

— Потрібен ще деякий час, але я певний, що все в них буде гаразд. Бо, так чи інакше, сорокадворічна прірва, яка їх розділяла, нарешті зникла. Професор Вівця зіграв свою роль до кінця. Тепер нам доведеться розшукувати сліди вівці.

— Мені вони обидва — батько й син — сподобалися, — сказала подружка.

— Мені також, — сказав я.

Уклавши дорожні речі, ми віддалися коханню. Потім вийшли в місто і попрямували до кінотеатру дивитися фільм. І в фільмі багато пар так само, як ми, пристрасно кохалися. Мені здалося, що спостерігати чиєсь кохання — непогана штука.

РОЗДІЛ 8

Погоня за вівцею (III)

1. Народження, розквіт і занепад міста Дзюнітакі

Я сидів у ранковому поїзді, що вирушив із Саппоро до Асахікава, і, попиваючи пиво, читав грубезний том "Історії міста Дзюнітакі". Дзюнітакі — так називалося містечко, неподалік від якого розмістилося колишнє пасовище Професора Вівці. Великої користі від такого читання, напевне, не було. Як і особливої шкоди. Автор книжки народився в Дзюнітакі 1940 року і після закінчення філологічного факультету університету Хоккайдо присвятив своє життя дослідженню історії рідного краю. Наслідком його діяльності на цій ниві стала тільки згадана книжка. Дата виходу — травень 1970 року. Видання перше і, напевне, останнє.

Якщо вірити книжці, перші поселенці прибули на місце теперішнього Дзюнітакі раннього літа 1881 року. Їх було вісімнадцять, усі — бідні селяни-орендарі з Цуґару. Все їхнє майно складалося з нехитрого сільськогосподарського знаряддя, одежі, постелі, посуду і ножів.

Перед тим вони забрели в селище айнів[21] поблизу Саппоро й за останні гроші найняли молодого провідника-айна — худого чорноокого хлопця, якого айнською мовою називали "Мінливий Місяць" (звідси автор висловив здогад про його схильність до маніакально-депресивного психозу).

Провідником він виявився набагато кращим, ніж могло здаватися з його зовнішнього вигляду. Майже нічого не розуміючи по-японському, хлопець вів похмурих, страшно недовірливих вісімнадцятьох селян уздовж річки Ісікаріґава на північ. І достеменно знав, де можна знайти родючі землі.

На четвертий день селянська ватага добралася до гарної місцевості. Розлогої долини з річкою і прекрасними квітами.

— Тут вам буде добре! — сказав задоволено хлопець. — Хижих звірів нема, земля родюча, а в річці повно лососів.

— Ні, не годиться! — заперечив селянський вожак і замахав головою. — Підемо далі!

"Напевне, селяни вважають, що десь далеко попереду знайдуть ще кращу землю, — подумав хлопець. — Нехай буде по-їхньому. Далі — так далі...".

Ще два дні ватага рухалася на північ. І знайшла узвишшя — не з такою родючою землею, як перед тим, але без загрози повені.

— Ну як? — запитав хлопець. — І тут вам буде добре! Ну як?

Селяни захитали головами.

Подібні відповіді селян повторювалися не один раз, аж поки ватага нарешті не досягла теперішнього міста Асахікава. Від Саппоро — сім днів пішки, кілометрів сто сорок відстані.

— Ну як? Подобається? — спитав хлопець без жодної надії.

— Ні, — відповіли селяни.

— Але ж попереду гори, — попередив хлопець.

— Байдуже, — радісно відповіли вони.

І ватага рушила через перевал Сіоґарі.

Безперечно, якась особлива причина змусила селян обминати родючі землі на рівнині й навмисне прямувати в необжиту глушину. Ховаючись

від надмірних боргів, вони втекли вночі з рідного села і намагались уникати місць, де могли б потрапити людям на очі.

Та, звісно, хлопець-айн про це й не здогадувався. Тож зовсім природно, що, дивлячись, як вони гребують родючою землею і прагнуть іти щораз далі на північ, він дивувався, страждав, губився, впадав у розпач і зневіру.

Однак хлопець, видно, був непростої вдачі, й під час переходу через перевал Сіоґарі цілком призвичаївся до незбагненної долі, яка випала йому, щоб вести селян все далі й далі на північ. І навмисне вибирав розмиті дороги і небезпечні трясовини, чим приносив їм велику радість.

Перебравшись через перевал, ватага рухалася далі на північ і через чотири дні наткнулася на річку, що протікала зі сходу на захід. Порадившись між собою, селяни вирішили йти на схід.

Тепер подорож стала справді жахливою. Селяни продиралися крізь безмежні, як море, зарості низькорослого бамбука, півдня брели через траву, вищу за людину, по груди загрузали у мочарну твань, видряпувалися на скелі і, так чи інакше, просувалися на схід. Ночами ставили намети на березі річки і спали під вовче завивання. Листя бамбука різало їхні руки, комарі і мошка обліплювали обличчя, навіть залазили у вуха, щоб насмоктатися крові.

На п'ятий день руху на схід дорогу їм перепинили гори — далі йти було нікуди. Ні, йти можна було, але, як заявив хлопець, жити в тих місцях неможливо. Тож нарешті селяни зупинилися. Сталося це 8 липня 1881 року на відстані двохсот шістдесяти кілометрів від Саппоро.

Передусім вони обстежили місцевість, перевірили воду і землю. Земля виявилася зовсім придатною для обробітку. Потім, розділивши землю між родинами, побудували з колод барак посеред поля для спільного користування.

Якось хлопець-провідник випадково наткнувся на гурт мисливців-айнів і запитав: "Як ви називаєте цю місцевість?". "А хіба такий закутень, як діра в заді, може мати назву?" — відповіли вони.

От з такої причини поселення довгий час навіть не мало назви. Бо навіщо поселенню назва, якщо навколо на відстані шістдесяти кілометрів від нього не жила ні одна людська душа (а якщо й жила, то не хотіла спілкуватися). І хоча 1889 року, роблячи перепис усіх мешканців, службовці губернаторства назвали незручністю те, що поселення не має назви, селяни її не відчували. Навпаки — зібравшись з мотиками і серпами в руках у бараку, вони навіть постановили: "Селище ніяк не називати!". Розгубленим службовцям нічого не залишалося, як у своєму звіті губернаторству дати селищу назву "поселення Дзюнітакі", оскільки повз нього протікала річка з дванадцятьма водоспадами. Така назва (пізніше — "село Дзюнітакі") стала офіційною. Але це сталося набагато пізніше. А тепер повернімося у 1882 рік.

Обрану селянами землю з обох боків стискали гори, що розходилися одна від одної під кутом градусів шістдесят, а з ущелини долиною протікала глибока річка. Такий краєвид справді скидався на діру. Вся поверхня заросла бамбуком, а ґрунт глибоко пронизало коріння велетенських сосон. Вовки, лосі, миші та всіляке птаство гасали навкруги в пошуках їжі — хто м'яса, хто риби, а хто скупого листя дерев. У повітрі снували роями мухи й комарі.

— Ви справді хочете тут осісти? — запитав хлопець-провідник.

— Аякже! — відповіли селяни.

Хтозна-чому хлопець-айн не вернувся в рідне село, а залишився разом з поселенцями. За припущенням автора, — з чистої цікавості (автор узагалі часто вдавався до здогадів). Однак якби його не було, то навряд чи поселенці пережили б ту зиму. Хлопець навчив їх добувати зелень з-під снігу, захищатися від снігових заметів, ловити рибу в річці

з-під криги, ставити пастки для вовків, проганяти ведмедів, голодних і злих перед зимовою сплячкою, передбачувати погоду за зміною напряму вітру, оберігатися від обмороження, пекти коріння бамбука, рубати сосни, звалюючи їх у потрібний бік. Завдяки цьому люди кінець кінцем визнали його своїм, а до нього повернулася впевненість у своїх силах. Згодом він одружився з дочкою одного поселенця, яка народила йому трьох дітей, і, назвавшись японським іменем, перестав бути "Мінливим Місяцем".

Однак, незважаючи на героїчні зусилля хлопця-айна, поселенцям жилося несолодко. Хоча в серпні всі родини побудували собі окремі хати, взимку досередини немилосердно задувала завірюха, бо їхні стіни були складені з неоднакових розколотих колод. Ніхто особливо не дивувався, коли, вставши вранці, бачив в узголів'ї купу снігу. Загалом кожна родина мала лише один футон[22], а чоловіки спали, загорнувшись у рядно, на долівці біля вогнища. Коли кінчалися запаси харчів, люди починали ловити рибу в річці й витягувати з-під снігу почорнілі стебла білокопитнику й папороті. Земля видалася особливо сувора, але ніхто з поселенців не вмер. Не було також ні сварок, ні плачів. Вроджена бідність виявилася єдиною силою, яка допомогла їм вижити.

Настала весна. Народилося двоє дітей, і кількість поселенців збільшилася до двадцяти одного чоловіка. Вагітні жінки за дві години до пологів працювали в полі, а наступного ранку знову бралися до роботи. Селяни посадили картоплю і кукурудзу, а також розчищали лісові зарості під ріллю, зрубуючи дерева і спалюючи пні. Та саме тоді, коли життя вже набирало сили, з'явилися перші паростки і люди полегшено зітхнули, нагрянула сарана.

Сарана прилетіла з-за гір. Спочатку вона здавалася велетенською темною хмарою. Потім раптом задвигтіла земля. Що, власне, відбувається — ніхто не знав. Ніхто, крім хлопця. Він наказав чоловікам розпалити на полях вогнища. Для цього придалися навіть зужиті домашні речі і рештки гасу. Жінкам велів з усієї сили бити товкачиками

об каструлі. Як потім усі визнавали, хлопець зробив усе, що тільки міг. Однак усі ці старання виявилися марними. Міріади ненаситних комах спустилися на поля і зжерли на корені весь урожай. Від нього не залишилося нічого — жодного листочка чи стеблинки.

Коли сарана зникла, хлопець впав долілиць і заплакав. Із селян не плакав ніхто. Селяни зібрали мертвих комах докупи і спалили, а після того знову взялися розорювати землю.

Вони прожили ще одну зиму, харчуючись рибою, білокопитником і папороттю. Навесні народилося ще троє малят, а люди засіяли поля. Влітку знову нагрянула сарана. І знищила весь урожай дочиста. Цього разу хлопець-айн уже не плакав.

На третій рік навала сарани припинилася. Тривалі дощі винищили їхні личинки. І водночас завдали шкоду посівам. Наступного року розвелася сила-силенна хрущів. А ще через рік літо видалося страшно холодним.

Дочитавши до цього місця, я відклав книжку, відкрив ще одну банку пива, добув із сумки бенто з ікрою й перекусив.

Подружка, сплівши руки на грудях, спала у кріслі навпроти. Осіннє ранкове сонце, пробившись крізь вікно, накинуло на її коліна легке покривало. Звідкись прилетів маленький метелик і запурхав над нами, як клаптик паперу під вітром. Трохи покружлявши, метелик сів подружці на груди, хвилину перепочив і знову кудись полетів. Після того, як він зник, подружка здалася трошки старішою.

Докуривши сигарету, я взяв у руки книжку і далі читав "Історію міста Дзюнітакі".

На шостому році справи у поселенців нарешті пішли на лад. Вони вирощували врожаї, перебудовували свої хати і звикли до життя у цьому

холодному краю. Хатини з колод ретельно оббивали дошками, всередині викопували кабицю, вішали над нею лампадку. Невеликі надлишки врожаю, сушену рибу і кістку лосів вантажили на човен, упродовж двох днів спускалися до міста, продавали товар, а натомість купували сіль, одяг і гас. Дехто з селян навчився добувати деревне вугілля, спалюючи дерева, зрубані під час розчистки лісових заростей. У пониззі річки виникло кілька подібних поселень і між ними зав'язався товарний обмін.

Чим успішніше селяни обживалися на новій території, тим відчутнішим ставав брак робочих рук. Нарешті вони скликали збори, два дні сперечалися — і вирішили запросити на поселення ще кількох людей з рідного села. Справа впиралася у борги, однак таємне листування показало, що колишні кредитори давно зневірилися в отриманні боргів і повністю відмовилися від своїх претензій. І тоді кілька старійшин написали листи своїм колишнім товаришам з пропозицією — мовляв, чи не хочете переїхати на нове місце й разом освоювати землю? Це сталося 1889 року — саме тоді, коли службовці губернаторства переписали жителів поселення і назвали його "Дзюнітакі".

Наступного року приїхали ще чотири родини — дев'ятнадцять нових поселенців. Селяни зустріли їх у перебудованому бараку зі сльозами на очах — такою щирою була радість від повторної зустрічі зі своїми земляками. Новоприбулим виділили земельні ділянки, допомогли обробляти поле й побудувати хати.

У 1893 році прибуло ще чотири родини — шістнадцять нових поселенців. У 1897-му — сім родин з двадцяти чотирма чоловіками.

Ось так поволі кількість поселенців зростала. Барак розширили й перетворили на Народний дім, поряд з ним побудували невеликий сінтоїстський храм. Поселення Дзюнітакі дістало офіційний статус села. Харчувалися селяни, як завжди, здебільшого просом, але інколи домішували до нього шліфований рис. До села почали навідуватися — щоправда, нерегулярно — також поштарі.

Звичайно, не обходилося і без неприємних подій. Іноді в селі з'являлися службовці з міста, стягувати податки або набирати рекрутів. Особливо незатишно почувався хлопець-айн, якому тоді вже переступило за тридцять. Він ніяк не міг збагнути, навіщо платити податки і призиватися до армії.

— Здається, в давнину було набагато краще! — казав він.

Так чи інакше, село й далі розвивалося.

У 1903 році селяни побачили, що узвишшя неподалік села придатне для випасу худоби, і вирішили облаштувати його для утримання овець. Службовець з губернаторства навчив їх робити огорожу, провести воду і побудувати громадську вівчарню. Зусиллями в'язнів було прокладено дорогу, по якій згодом пригнали отару овець, яких уряд продав селянам майже задурно. Селяни навіть не здогадувалися, чому уряд проявив до них таку щедрість. Більшість навіть вважала, що після перенесених страждань заслужила хоч якогось добра.

Звісно, уряд віддав селянам овець не з власної доброти. Річ у тому, що готуючись до запланованого наступу на материку, військове відомство підштовхнуло уряд до створення програми самозабезпечення армії теплим обмундируванням з овечої вовни, а уряд велів Міністерству сільського господарства, лісівництва, торгівлі і промисловості збільшити поголів'я овець, воно ж, у свою чергу, спустило наказ губернаторству Хоккайдо — от і все. Насувалася російсько-японська війна.

У селі вівцями найбільше зацікавився хлопець-айн. У службовця з губернаторства він навчився доглядати овець і став відповідальним за громадську ферму. Важко сказати, що його так привернуло до овець. Можливо, хлопець просто не міг пристосуватися до громадського життя, яке швидко ускладнювалося із збільшенням кількості мешканців села.

Першими на пасовищі з'явилися тридцять шість саусдаунів і двадцять один шропшир, а, крім того, пара собак — шотландських вівчарок. Хлопець-айн дуже швидко став досвідченим вівчарем, і з кожним роком збільшувалося поголів'я овець. Він усім серцем полюбив своїх підопічних тварин. Службовці з губернаторства аж сяяли від задоволення. Цуценята від його вівчарки набули популярності як собаки-пастухи на інших пасовищах Хоккайдо.

Коли почалася російсько-японська війна, п'ятьох хлопців із села забрали до війська й послали на фронт у Китай. Всі п'ятеро потрапили в один і той же загін, але під час бою за взяття невеликого пагорба на його правому фланзі розірвалася ворожа граната, внаслідок чого двоє з них загинули, а один утратив ліву руку. Після триденного бою інших двоє зібрали порозкидані останки своїх земляків. Усі п'ятеро доводилися синами поселенців першої і другої хвилі. Один із загиблих — старшим сином хлопця-айна, який став вівчарем. На обох загиблих була шинель з овечої вовни.

— Ну скажіть, навіщо посилати людей за кордон воювати? — запитував вівчар-айн у селян. Тоді йому вже сповнилося сорок п'ять.

Ніхто не відповів йому на таке запитання. Вівчар-айн зрікся людей, оселився у вівчарні і став жити разом з вівцями. П'ять років перед тим від запалення легенів померла його дружина, дві дочки були вже одружені. За службу на пасовищі селяни виплачували йому сяку-таку грошову винагороду й забезпечувала харчами.

Втративши сина, він перетворився у старого вередуна і помер, коли йому виповнилося шістдесят два роки. Одного зимового ранку хлопчина-помічник знайшов його, замерзлого до смерті, на долівці вівчарні. Дві вівчарки — внучки першого покоління собак — з розпачем в очах жалібно скиглили обабіч нього. Вівці безтурботно щипали сіно в загоні. В тиші вівчарні, немов дріботіння кастаньєт, розлягався стукіт їхніх зубів.

Історія Дзюнітакі ще тривала, однак уже без хлопця-айна. Я зайшов у туалет і звільнився від двох випитих банок пива. Коли повернувся на своє місце, подружка прокинулась і розсіяно поглядала на краєвид по той бік вікна. За ним тяглися рисові поля. Іноді з'являлися силосні башти. Річка наближалась і потім відступала назад. Покурюючи сигарету, я досить довго дивився на зовнішній краєвид і на профіль подружки, зосередженої також на ньому. Вона не обізвалася жодним словом. Я докурив сигарету і повернувся до читання. На розкритій книжці замиготіла тінь залізничного мосту.

Коли скінчилася розповідь про нещасного хлопця-айна, який, ставши вівчарем, постарів і вмер — подальша історія Дзюнітакі виявилася нудною. Якщо не згадувати про те, що одного року від здуття шлунку здохло десять овець і кілька разів мороз побив рисові посіви, село розвивалося досить успішно, і в епоху Тайсьо[23] отримало статус міста. Місто багатіло, щораз краще облаштовувалося. Побудували початкову школу, міську управу і поштове відділення. Освоєння Хоккайдо загалом завершилося.

Коли всі пустирі до останку розорали, серед синів незаможних селян з'явилися такі, що потяглися в пошуках нових земель у Маньчжурію і на Сахалін. Серед подій 1937 року я натрапив у книжці на таку згадку про Професора Вівцю: "Як службовець Міністерства сільського господарства та лісівництва побував у Кореї і Маньчжурії, де проводив глибокі наукові дослідження… У тридцятидворічному віці за власним бажанням подав у відставку і в гірській долині на північ від Дзюнітакі заснував овечу ферму". Більше — ні до ні після — про Професора Вівцю у книжці не писалося. Видно, її автор як історик-краєзнавець, переходячи до опису подій у місті в епоху Сьова[24], добряче занудьгував: його розповідь стала уривчастою, речення — трафаретними. Її стиль втратив багато чого із свіжості, якою вирізнявся тоді, коли мова йшла про хлопця-айна.

Перестрибнувши з 1938 до 1965 року, я вирішив прочитати розділ "Місто сьогодні". Звичайно, під "сьогодні" автор розумів 1970 рік, який насправді не стосувався нашого "сьогодні". Справжнім нашим "сьогодні"

був жовтень 1978 року. Зрештою, коли хтось береться писати історію якогось міста від давнини до сучасності, йому обов'язково доведеться торкнутись і сьогодення. Бо ніхто не зможе заперечити того, що "сьогодні" — це "сьогодні", навіть якщо воно швидко втрачає свою "сьогоднішність". Якби "сьогодні" перестало бути "сьогодні" — історія не була б історією.

За словами автора "Історії Дзюнітакі", у квітні 1969 року в місті проживало п'ятнадцять тисяч чоловік, тобто на шість тисяч менше, ніж десять років тому. На його думку, таке різке зменшення чисельності населення відбулося головно внаслідок відходу людей від заняття сільським господарством, а призвела до цього як зміна структури виробництва в процесі бурхливого економічного розвитку, так і специфіка сільського господарства Хоккайдо в умовах холодного клімату.

А що ж сталося з полями, коли селяни виїхали? Заросли чагарником. Землю, яку прадіди і прабаби полили кривавим потом, розчищаючи від кущів і дерев, внуки знову перетворили на ліс... Дивина та й годі!

З цієї причини основні галузі промисловості в Дзюнітакі сьогодні — лісозаготівельна і деревообробна. У місті побудовано кілька невеликих лісопилень, і мешканці Дзюнітаки виготовляють там дерев'яні коробки для телевізорів, підставки для дзеркал, сувенірних ведмедиків та іграшкових айнів. Колишній громадський барак переобладнано в музей перших поселенців, де виставлено тодішнє сільськогосподарське знаряддя і посуд. Зберігаються у ньому також речі місцевих хлопців, які загинули на російсько-японській війні. Так само, як і коробочка бенто зі слідами зубів бурого ведмедя. І навіть повідомлення з рідного села, в яких кредитори відмовилися від претензій до збіглих селян.

Однак, чесно кажучи, сучасне Дзюнітакі — страшно нудне місто. Його мешканці, прийшовши з роботи додому, в середньому години чотири дивляться телевізор перед тим, як лягти спати. Їхня активність під час виборів досить висока, але кандидатура переможця завжди

відома наперед. Місто живе під гаслом: "За багату людську душу серед багатої природи!" Принаймні так сповіщав рекламний щит на площі перед залізничною станцією.

2. Подальший занепад Дзюнітакі й вівці

Пересівши в Асахікава на інший поїзд, що прямував на північ, ми перебралися через перевал Сіоґарі. Наш маршрут майже збігався з дорогою, якою дев'яносто вісім років тому йшли хлопець-айн і вісімнадцять бідних селян.

У промінні осіннього сонця чітко вимальовувалися залишки первісного лісу і вогненно-багряне листя горобини. Повітря було нерухомим і прозорим. Настільки, що від тривалого погляду на цей краєвид починали боліти очі.

Вагон спочатку був порожній, але на півдорозі ввалилася юрба старшокласників і старшокласниць, що їхали до школи, — і до краю заповнили його шумом, радісними вигуками, запахом лупи, незрозумілою тріскотнею і нестримною статевою жагою. Така атмосфера оточувала нас протягом десь півгодини, поки на наступній зупинці дітвора раптом не зникла. Вагон спорожнів, і знову настала тиша.

Розділивши плитку шоколаду на двох, ми почали його жувати і поглядати у вікно. Сонячне проміння безгучним дощем лилося на землю. Все у вікні здавалося далеким — як у біноклі, повернутому задом наперед. Якийсь час подружка ледь-ледь насвистувала мелодію "Johnny B. Goode". Ми ще ніколи так довго не мовчали.

Коли ми зійшли з поїзда, було вже пополудні. Опинившись на платформі, я рішуче потягнувся і глибоко вдихнув повітря. Воно було настільки свіжим, що, здавалось, легені звело. Теплим промінням сонце

пестило шкіру, але повітря на градусів два-три було холодніше, ніж у Саппоро.

Уздовж залізничної колії тяглися цегляні стіни кількох старих складів, а поряд з ними у вигляді піраміди завдовжки три метри лежали стоси колод, вологих і почорнілих від учорашнього дощу. Коли поїзд, на якому ми приїхали, вирушив, навколо не залишилося ні душі, і тільки нагідки на клумбі хилиталися під прохолодним вітром.

З платформи нам відкривалося типове містечко глухої провінції. З невеличким універмагом, кривулястою центральною вулицею, автобусною станцією на десять маршрутів і туристичним бюро. Від одного погляду пропадала цікавість до нього.

— Ми вже приїхали? — спитала подружка.

— Ні, нам доведеться пересісти тут на ще один поїзд. А кінцева наша мета — набагато-набагато менше містечко... — Я позіхнув і ще раз глибоко вдихнув повітря. — Тут — так би мовити — проміжний пункт. Саме в ньому перші поселенці звернули, на схід.

— Які це перші поселенці?..

У залі очікування я сів перед холодною гасовою пічкою і до прибуття наступного поїзда в загальних рисах розповів подружці історію Дзюнітакі. Оскільки хронологія за роками правління імператорів досить заплутана, я скористався даними, зведеними в кінці "Історії Дзюнітакі", і створив просту на окремій сторінці записника. На лівій половині сторінки я вписав дати історії Дзюнітакі, а на правій — головні події тогочасної Японії. Вийшла досить-таки вражаюча таблиця.

Наприклад: 1905 рік. Падіння Порт-Артура, син хлопця-айна гине на війні. Якщо не помиляюся, того ж року народився Професор Вівця.

Поволі між окремими історичними подіями став простежуватись якийсь зв'язок.

— Якщо це правда, то виходить, начебто японці жили тільки від війни до війни! — сказала подружка, розглядаючи мою таблицю.

— Начебто, — погодився я.

— Чого ж так сталося?

— Складне запитання... Одним словом не поясниш.

— Гм-м!

Зал очікування, як це здебільшого трапляється на станціях, був порожнім і непривітним. Лавки страшно незручні, попільниці забиті відвологлими недокурками, повітря затхле. На стінах — кілька рекламних плакатів туристичних фірм й оголошення про розшук злочинців. Крім нас, у залі було ще троє — дідок у светрі з верблюжої вовни і жінка з чотирирічним сином. Дідок сидів на лавці незворушно, уп'явшись очима в літературний часопис. Сторінку за сторінкою перегортав через хвилин п'ятнадцять так, наче відривав від пластиру. Жінка зі сином скидалися на втомлену подружню пару.

— Зрештою, всі вони жили бідно і, напевне, сподівалися, що, як пощастить, із злиднів можна вибратися, — сказав я.

— Як селяни Дзюнітакі?

— Саме так. Ось чому поселенці все життя відчайдушно обробляли землю. Але більшість з них умерла, так і не розбагатівши.

— Чому?

— Бо земля тут така! Клімат на Хоккайдо холодний і через кожних кілька років мороз обов'язково вибиває посіви. Як урожаю не збереш, самому немає чого їсти і продати нема чого. А як нічого не продаси — не купиш ні гасу, ні насіння, ні розсади на наступний рік. Тому й доводиться позичати гроші у лихварів під заставу землі. Однак урожай на цій землі не настільки високий, щоб можна було сплатити шалені відсотки. Врешті-решт землю в тебе забирають. Саме таке розорення і зводить більшість селян до простих орендарів…

Я перегорнув кілька сторінок "Історії Дзюнітакі" і прочитав подружці:

— У 1930 році відсоток селян-одноосібників від загальної кількості населення Дзюнітакі скоротився до сорока п'яти. Вони зазнали подвійного удару — великої економічної кризи і неодноразового вимерзання врожаю.

— Яка несправедливість! Тяжкою працею вони освоїли землю, але кінець кінцем не змогли втекти від своїх боргів… — зробила висновок подружка.

До відправлення поїзда залишалося хвилин сорок, і подружка вирішила прогулятися по місту. Я залишився в залі очікування і, попиваючи колу, розкрив на перших сторінках іншу книжку. Хвилин десять намагався читати, але врешті-решт передумав і поклав книжку в кишеню. У голову ніщо не лізло. В ній метушилися вівці, голосно хрумаючи літерами, які я їм підкидав. Я заплющив очі і зітхнув. Тишу прорізав гудок поїзда, що проїжджав без зупинки через станцію.

За десять хвилин перед відходом поїзда подружка вернулася з пакетом яблук. Ми пополуднували яблуками і сіли у вагон.

Можна сказати, що поїзд був на межі руїни. Дерев'яна підлога у м'яких місцях стерлася настільки, що утворилися жолоби; під час ходьби по ній тіло так і гойдалося в різні боки. Ворс на обшивці сидінь майже

повністю виліз, спинки здавалися на дотик хлібом місячної давності. У вагоні висіла фатальна суміш запахів з туалету і гасу. Хвилин десять я витратив на те, щоб підняти вікно і впустити знадвору повітря; та коли поїзд набрав швидкості і до вагону влетіла хмара піщинок — мені довелося так само довго вікно опускати.

Поїзд складався з двох вагонів і загалом уміщав п'ятнадцять пасажирів, тісно з'єднаних між собою міцними кайданами байдужості і втоми. Дідок у светрі з верблюжої вовни все ще читав літературний часопис. Судячи із швидкості його читання, часопис вийшов у світ місяців три тому. Огрядна жінка середніх літ утупилася очима в одну точку з таким виглядом, з яким музичний критик вслухається у фортепіанну сонату Скрябіна. Я простежив за напрямом її погляду, але нічого, крім порожнього простору, не побачив.

Усі діти сиділи тихо. Ніхто не галасував, не бігав сюди-туди по вагону і навіть не намагався визирнути за вікно. Іноді хтось кашляв так сухо, наче щипцями для вуглин бив по голові мумії.

На кожній зупинці хтось виходив. Провідник спускався разом з ним, забирав у нього квиток, повертався назад — і поїзд рушав далі. Обличчя у провідника було настільки невиразним, що, здавалося, він міг би грабувати банки й без маски. Нові пасажири у вагон не заходили.

За вікном тяглася річка, каламутно-коричнева від надміру дощової води. У промінні осіннього сонця вона здавалася блискотливим потоком кави з молоком. У полі зору то з'являлася, то зникала мощена дорога вздовж річки. Інколи по ній мчали на захід велетенські вантажівки з деревиною, але загалом рух був незначний. Рекламні щити на узбіччі дороги безперервно посилали в порожнечу невідомо кому свої звернення. Щоб розвіяти нудьгу, я взявся розглядати рекламу, яка наближалася до мене одна за одною, — яскраву і метку, з нагадуванням про життя у великому місті. Засмагла дівчина в бікіні пила колу, кіноактор середніх літ мружився над нахиленою склянкою шотландського віскі, на годиннику аквалангіста виблискували краплі

води, у розкішно умебльованій кімнаті фотомодель робила собі манікюр… Здавалося, що піонери нового бізнесу — рекламного — вміло завойовували для себе цей край.

На кінцеву станцію, Дзюнітакі, поїзд прибув о другій сорок. Ми з подружкою раптом задрімали і, мабуть, прослухали оголошення про зупинку. Після того, як дизель випустив останній подих, настала гнітюча тиша. Саме ця тиша, від якої наче запекла шкіра, й розбудила мене. Прийшовши до тями, я помітив, що у вагоні, крім нас, не було нікого.

Я квапливо стягнув з полиці багаж, розбуркав, поплескавши по плечу, подружку, і ми вийшли з поїзда. Холодний вітер, що дув уздовж платформи, нагадував про кінець осені. Сонце вже скотилося з полудня, і по землі зловісними плямами повзли чорні гірські тіні. Два гірські хребти збігалися один до одного під гострим кутом й обхоплювали місто з обох боків так, як захищають долонями від вітру запалений сірник. Продовгувата платформа станції здавалася вутленьким човном, на який от-от накинеться велетенська хвиля.

Приголомшені, ми хвилину дивилися заворожено на цей краєвид.

— То де ж тут колишнє пасовище Професора Вівці? — запитала подружка.

— У горах, — відповів я. — Туди три години їзди автомобілем.

— Відразу сьогодні поїдемо?

— Ні, — сказав я. — Якби сьогодні виїхали, то добралися б тільки опівночі… Переночуємо десь тут, а завтра вранці вирушимо.

Невеликий кільцевий роз'їзд перед станцією був порожній і безлюдний. На стоянці таксі ми не побачили таксі, а з фонтану у вигляді птаха в центрі роз'їзду лилася вода. Розтуливши дзьоба, птах тупо й

безмовно дивився в небо. На клумбі навколо фонтану росли нагідки. З першого погляду було зрозуміло, що за останніх десять років місто ще більше занепало. Людей на вулиці ми майже не зустрічали, а на обличчях тих, що нам інколи траплялися, застиг безглуздий вираз, властивий мешканцям занепалих міст.

Ліворуч від роз'їзду тягся ряд старих складів, побудованих у ті часи, коли вантажі перевозили залізницею. Старих цегляних будівель з високими дахами та залізними дверима, не один раз перефарбованими лише для того, щоб кінець кінцем бути покинутими. Здоровенні ворони сиділи на гребенях дахів і мовчки споглядали на місто. Посередині сусіднього із складами пустиря, заростого густим, заввишки з людину бур'яном, іржавіли під дощем два автомобілі. Із знятими шинами, піднятими капотами і вирваними нутрощами.

У центрі роз'їзду, схожого на закриту спортивну ковзанку, виднів щит — путівник по місту, але майже всі ієрогліфи на ньому розмило дощем. Вдалося прочитати лише дві фрази: "МІСТО ДЗЮНІТАКІ" і "ПІВНІЧНА МЕЖА ВЕЛИКОМАСШТАБНОГО РИСІВНИЦТВА".

Відразу від роз'їзду починався торговий квартал. Він був такий же, як у всіх містечках, але відрізнявся лише надмірною шириною вулиці, що надавала йому ще більшої сірості. Обабіч вулиці яскраво горіло багрянцем листя горобин, але місто не переставало бути сірим. Незалежно від того, як складалася доля всього міста, сірість гралася життям усього живого, як їй заманеться. У ній тонули мешканці міста разом зі своїми дрібними повсякденними справами.

Я закинув рюкзак за спину, і ми пройшли з півкілометра вздовж вулицею до самого кінця торгового кварталу в пошуках рьокана — готелю в японському стилі. Однак нічого такого не знайшли. У третині крамниць були спущені жалюзі. Вивіска над вітриною крамнички годинників наполовину відірвалась і, торохкаючи об стіну, гойдалася під вітром.

Там, де раптом кінчалася торгова вулиця, починалася простора автостоянка, поросла густим бур'яном. На ній стояла кремова "Фейрледі" і червона спортивна "Селіка". Обидві новісінькі. Як це не дивно, їхня безлика новизна не суперечила атмосфері цього спустілого міста.

Торговий квартал скінчився — і від міста майже нічого не лишилося. Широка дорога полого спускалася до річки, розгалужуючись перед самим берегом на дві — ліворуч і праворуч. Обабіч спуску стояли рядами невеличкі одноповерхові дерев'яні будиночки. Сірі, мов пил, дерева в їхніх двориках стриміли в небо своїми кострубатими гілками, кожного разу якось по-дивному обрізані. Перед входом до кожного будинку стояв бак для гасу і коробка для доставки молока, а на дахах стирчали на диво височенні телевізійні антени. Вони обліпили небо своїми сріблястими щупальцями так, наче кидали виклик горам, які вивищувалися над містом.

— По-моєму, тут нема ніякого готелю! — стривожено сказала подружка.

— Не журись. У кожному місті обов'язково є готель.

Ми повернулися на станцію і запитали станційних службовців, як нам знайти готель. Обидва, старий і молодий, — перший другому в батьки годився, — видно, нудьгували, бо взялися навдивовижу старанно пояснювати, як добратися до нього.

— Готелів у нашому місті два, — сказав старий службовець. — Один — порівняно дорогий, другий — дешевший. У дорогому зупиняються високі чини з губернаторства, коли приїжджають до нас, і влаштовуються офіційні бенкети.

— Годують там досить добре! — додав молодий.

— У другому поселяються торгівці, молодь — загалом, прості люди. Зовні він так собі, зате чистота — що треба! І помитися можна добряче…

— Та от стіни тонкі, правда? — сказав молодий.

Після того якийсь час вони ще сперечалися про товщину готельних стін.

— Зупинимось у дорогому! — сказав я. Грошей у конверті залишилося ще досить багато, й скупитися не було жодної причини.

Молодий службовець вирвав із записника сторінку і накреслив нам дорогу до готелю.

— Велике спасибі! — сказав я. — А за останніх десять років місто помітно запустіло, правда?

— Аякже! — погодився старий. — З лісопилень лишилася тільки одна, а інших, вартих уваги підприємств також нема. Сільське господарство звелося нанівець — і населення скоротилося…

— Навіть сформувати класи у школі не вдається! — додав молодий.

— Скільки зараз населення?

— Кажуть, начебто тисяч сім, але насправді це не так. Думаю, тисяч п'ять, не більше, — відповів молодий.

— Хтозна, може, й цю залізничну гілку скоро ліквідують. Як-не-як, вона третя в країні за збитковістю… — сказав старий службовець.

Вражений тим, що є дві залізничні гілки, ще більш занедбані, ніж ця, я подякував службовцям, і ми з подружкою залишили станцію.

Ми спустилися дорогою вниз у кінці торгового кварталу, звернули праворуч і, пройшовши метрів триста вздовж річки, опинилися перед готелем. Старим і затишним, із духом тих часів, коли містечко ще процвітало. Біля входу простягався до річки любовно доглянутий садок, в його кутку, засунувши морду в миску, спішило повечеряти цуценя вівчарки.

— Альпіністи? — спитала покоївка, проводжаючи нас до кімнати.

— Альпіністи, — коротко відповів я.

На другому поверсі готелю було тільки два номери. Обидва — просторі кімнати. З коридору відкривався, як і раніше з поїзда, той самий краєвид — річка кольору кави з молоком.

Подружка сказала, що хоче скупатися, а я вирішив навідатися тим часом до мерії. Будівля мерії містилася на безлюдній вулиці за два квартали від торгового кварталу і виявилася набагато пристойнішою, ніж я собі уявляв.

Я просунув у віконце відділу тваринництва мерії картку з назвою журналу, яку я раніше використовував у ролі "вільного журналіста", і почав розмову з того, що хотів би дістати довідку про місцеве вівчарство. Те, що в жіночому журналі зацікавилися збором матеріалу про вівчарство, могло здатися дивним, але службовець у вікні відразу погодився впустити мене досередини.

— Зараз на пасовищах Дзюнітакі утримується понад двісті овець. Усі — суфолки. Як ви самі розумієте, заради м'яса. Баранина постачається готелям та їдальням, де користується широким попитом.

Я вийняв записник і почав занотовувати сказане. Можна не сумніватися, що цей бідолаха кілька місяців поспіль скуповуватиме цей жіночий журнал. Від самої думки про це мені стало ніяково.

— Вас цікавить кулінарія чи що? — спитав співрозмовник після того, як трохи розповів про стан місцевого вівчарства.

— І це також, — відповів я. — Однак головне наше завдання — дати загальний портрет вівці.

— Який загальний портрет?

— Одне слово, описати характер, спосіб життя — щось у цьому дусі.

— Ого! — здивувався співрозмовник.

Я закрив записник і випив запропоновану чашку чаю.

— Я чув, начебто десь у горах є старе пасовище. Це правда?

— Ага, є одне. До війни там було пасовище, а по війні його реквізувала американська армія, і відтоді там вівці не пасуться. Після того, як реквізовані землі американці повернули, якийсь багач побудував там віллу і впродовж десяти років користувався нею. Та оскільки добиратися туди важко, він перестав там бувати і вілла практично пустує. Ось тому місто бере її в оренду. Правду кажучи, було б добре її відкупити і перетворити на ферму для туристів, та боюсь, що у міста фінансів не вистачить. Передусім треба дорогу заново прокласти…

— Ви сказали, що місто орендує садибу?

— На літо міських овець — штук п'ятдесят — виганяють туди в гори. Бо пасовище там справді прекрасне, а тут, навколо міста, трави не вистачає. А от у другій половині вересня, коли погода починає псуватися, овець приганяють назад.

— А як довго ті вівці перебувають у горах?

— Залежно від року, але загалом — з початку травня до середини вересня.

— А скільки людей їх жене?

— Один вівчар. Уже років десять той самий.

— Я хотів би з ним зустрітися. Це можливо?

Службовець зателефонував до міської вівчарні.

— Якщо поїдете зараз — зможете зустрітися, — сказав він. — Підвезти вас автомашиною?

Я спочатку відмовлявся, але від службовця дізнався, що іншого способу добратися до міської вівчарні немає. У місті не було ні таксі, ні автомашин в оренду, а пішки довелося б іти години півтори.

Автомобіль службовця проїхав повз готель і попрямував на захід. Потім вибрався на довгий залізобетонний міст, проминув похмуре болото і почав підніматися пологою дорогою в гори. З-під коліс з різким шурхотом вилітав пісок.

— Після Токіо, напевне, наше містечко здається вам мертвим? — сказав службовець.

Я відповів щось невиразне.

— Але ж воно справді-таки починає вмирати. Поки поїзди ходять, ще якось тримається, а от як залізничну гілку ліквідують — відкине ноги. Смерть міста — дуже дивна річ. Що таке людська смерть — зрозуміло. А от смерть міста…

— А що ж станеться, коли місто вмре?

— Питаєте, що станеться? Ніхто не знає… Всі просто тікають звідси, навіть не знаючи чому. Бо якби в місті залишилося менше, ніж тисяча душ, — а це зовсім можливо — то все одно роботи для всіх не вистачило б. Тож, мабуть, нам справді доведеться звідси вшиватися…

Я запропонував йому сигарету і дав прикурити від запальнички "Дюпон" з овечою емблемою.

— Якби я подався до Саппоро, то мав би там гарну роботу — в дядьковій друкарні бракує робочих рук. Замовлення надходять зі шкіл, а тому про завантаженість працівників можна не турбуватися… Це справді було б краще, ніж сидіти тут і перевіряти, скільки овець та корів приготовано до відправки, правда?

— Мабуть, що так… — погодився я.

— Однак як тільки подумаю про від'їзд, пропадає до нього охота. Знаєте чому? Якщо справді місту судилося вмерти — мені страшно кортить побачити, як це відбуватиметься, власними очима.

— То ви тут народилися? — запитав я.

— Ага, — сказав службовець і замовк. Похмуре сонце вже на третину пірнуло за гори.

Між двома стовпами на в'їзді до вівчарні була протягнена вивіска: "МІСЬКА ВІВЧАРНЯ ДЗЮНІТАКІ". За вивіскою відкривалася дорога вгору, яка зникала в глибині діброви з багряним листям.

— Як пройдете діброву, побачите вівчарню, а за нею — оселю вівчаря… А як думаєте повертатися?

— Зворотна дорога йде вниз, а тому пішки спущуся. Велике вам спасибі!

Після того, як автомобіль, розвернувшись, зник, я пройшов попід вивіскою і рушив дорогою через діброву. Останні промені сонця надавали жовтому листю кленів оранжевого забарвлення. Світло просочувалося крізь крони високих дерев і тремтливими плямами розсипалося по гравію на дорозі.

Коли діброва скінчилася, спереду на схилі пагорба показалася продовгувата будівля вівчарні й запахло гноєм. Будівля була крита оцинкованою бляхою і проткнута трьома вентиляційними трубами.

Біля входу стояла собача конура. Помітивши мене, невелика вівчарка на прив'язі вискочила звідти і гавкнула разів три. Вона була стара і сонна, в її гавкоті не відчувалося жодної ворожості. Я погладив її по загривку, і вона відразу присмирніла. Перед конурою стояли жовті пластмасові миски з їжею та водою. Як тільки я прибрав руку, задоволена вівчарка повернулася у свою оселю і, виставивши назовні передні лапи, поклала на них свою морду.

Усередині вівчарні висіла напівтемрява, людей не було. Прямо по центру пролягала доріжка з товстим бетоновим покриттям, обабіч тяглися відгороджені овечі стійла, відділені від неї жолобками для стоку нечистот і води під час прибирання. Тут і там за скляними віконцями на дерев'яних стінах проглядали обриси гір. Надвечірнє сонце забарвлювало в червоно овець справа й кидало темно-синю тінь на овець зліва.

Я зайшов у вівчарню — і двісті овець водночас повернули голови в мій бік. Половина з них стояла, половина лежала на встеленій сіном долівці. Їхні очі вражали неприродно-дивовижною блакиттю і чистотою — здавалося, наче з них струменіють джерельця. Коли в них потрапляло світло, вони блищали, ніби штучні. Вівці ні на мить не зводили з мене

свого погляду і не ворушилися. Декілька тварин пережовували сіно — загальну тишу порушував розмірений стукіт їхніх зубів. Більше ніяких звуків не було чути. Ще кілька інших, просунувши голову крізь огорожу, пили воду, але, помітивши мене, перестали пити і застигли, дивлячись на мене. Здавалось, досі вся отара думала спільну думу. Та як тільки я з'явився у дверях, цей процес тимчасово припинилося. Все завмерло — ніхто поодинці не наважувався щось вирішувати. А коли ж я зрушив з місця, вівці знову почали щось думати. У восьми окремих стійлах вони раптом заворушилися. Овечки у своїх стійлах скупчилися навколо племінних баранів, а барани у своїх сахнулися назад і приготувалися до оборони. І лише кілька особливо допитливих, не відступаючи від огорожі, пильно стежили за моїми рухами.

З їхніх продовгуватих чорних вух звисали пластмасові бирки: в одних овець сині, в інших — жовті, а в решти — червоні. На спинах тварин кольоровими маркерами були нанесені якісь знаки.

Намагаючись не сполохати овець, я ступав поволі і безшумно. Потім, удаючи, що не відчуваю жодної цікавості до овець, наблизився до огорожі й обережно простягнутою рукою торкнувся голови ягняти. Воно дрібно затрусилось усім тілом, але не тікало. Решта овець завмерла на місці й насторожено спостерігала за нами так, наче вважала ягня своєрідним щупальцем, виставленим всією отарою для зондування мого наміру.

Суфолки — якась дивна порода овець. З чорною вовною, але білим пушком на тілі. З великими вухами, відстовбурченими вбік, як крила метелика. У цій напівтемряві їхні блискучі блакитні очі і довгі вольові носи чомусь надавали вівцям особливо чужоземного вигляду. Вони не нехтували мною, але й не сприймали мене як свого, а, так би мовити, вважали тимчасовим видовищем. Декілька овець бадьоро справляли малу нужду, і їхня сеча, спливаючи долівкою у жолобок, протікала під моїми ногами. Сонце вже майже повністю заховалося за горами — і блідо-синій присмерк розпливався по їхніх схилах, як розчинене водою чорнило.

Я вийшов надвір, ще раз погладив вівчарку по голові і глибоко вдихнув свіже повітря. Потім обійшов вівчарню і через місток, прокладений над невеликим потоком, попрямував до оселі вівчаря — затишного маленького одноповерхового будиночка поряд з набагато більшою коморою для зберігання сіна та сільськогосподарського знаряддя.

Вівчар порався біля комори — складав пластмасові мішки з хімікатами на краю бетонового рову завширшки і завглибшки один метр. Помітивши здалеку, що я наближаюся, він зиркнув на мене — і продовжував роботу так, ніби зовсім не цікавився моєю персоною. І лише тоді, коли я підійшов до рову, він нарешті дав рукам відпочити і витер піт з обличчя рушником, обмотаним навколо шиї.

— Завтра повністю дезінфікуємо овець, — сказав чоловік. Потім вийняв з кишені зім'яту сигарету, розгладив її пальцями і запалив. — Усипимо сюди інсектицидів і скупаємо одну за одною. Бо інакше зимою на них заведеться всіляка кузька...

— Робите це самі?

— Ви що, глузуєте? Приходять двоє помічників. Вони, я і вівчарка — всі разом даємо собі раду. Особливо старається вівчарка. І вівці їй вірять. Бо яка ж це вівчарка, якщо вони не мають до неї довіри, правда?

Присадкуватий вівчар виявився на сантиметрів п'ять нижчий від мене. Років йому було під п'ятдесят, коротке волосся стирчало на голові, як щітка. Ніби стягуючи шкіру з пальців, він зняв гумові рукавички, обтрусив їх об стегно і запхав у кишеню штанів. Своїм виглядом він більше скидався на унтер-офіцера, зобов'язаного муштрувати новобранців, ніж на тваринника.

— До речі, ви, здається, хочете щось запитати, чи не так?

— Саме так.

— Питайте!

— Ви давно на цій роботі?

— Десять років, — відповів чоловік. — Не знаю, багато це чи мало, але за той час я добре вивчив овець. А перед тим я служив у Силах самооборони.

Він знову обмотав шию рушником і глянув у небо.

— Ви завжди тут зимуєте?

— Та як вам сказати… — відповів вівчар і відкашлявся. — Загалом, так. Податися мені більше немає де, а, крім того, зимою роботи аж надто багато. Снігу в цих краях випадає метрів на два, тож якщо його час від часу не згрібати з вівчарні — дах провалиться і поховає під собою овець. Та й годувати їх треба, прибирати за ними — всяке доводиться робити…

— Коли настає літо, половину отари виганяєте в гори, правда?

— Правда.

— Важко гнати разом стільки овець?

— Зовсім просто! Люди з давніх-давен цим займаються. Випас на постійних пасовищах закріпився лише останнім часом, а перед тим пастухи цілісінький рік переганяли овець з одного місця на інше. Всю Іспанію шістнадцятого століття обснували овечі стежини, на які не міг ступити навіть король.

Він харкнув на землю і розтер плювок чоботом.

— Загалом, вівці, якщо тільки вони не сполохані, — покірні тварини. І за вівчаркою підуть мовчки куди завгодно.

Я вийняв з кишені фотографію від Пацюка й показав вівчарю.

— Це — ваше пасовище в горах, чи не так?

— Ага, — підтвердив вівчар. — Не сумніваюсь. І вівці на фотографії — також наші.

— А як вам ця? — запитав я і кінцем кулькової ручки тицьнув у кряжисту вівцю з зіркоподібною плямою на спині.

Він досить довго розглядав фотографію, а потім сказав:

— Ні, вона — не наша… Дуже дивно. Не могла ж вона затесатися сюди непомітно! Навколо пасовища залізний дріт. Щоранку і щовечора я сам кожну вівцю одну за одною перевіряю. Якби ж потрапила в отару чужа — вівчарка помітила б, а вівці заметушилися б. Та найголовніше — я ні разу в житті не бачив такої породи!..

— Цього року — від травня, коли ви вигнали овець у гори, і до повернення сюди — з вами нічого дивного не сталося?

— Нічогісінько! — відповів вівчар. — Все було тихо-мирно.

— І літо ви провели в горах самотою?

— Чому самотою? Раз по раз хтось приїжджає — то заготівельники, то начальство для перевірки. Раз на тиждень я і сам спускаюся до міста,

а вівці залишаться під наглядом змінника. Бо треба поповнити запаси їжі та всякого дріб'язку.

— Виходить, ви не залишаєтеся у горах сам-один, як відлюдник?

— Авжеж. Поки снігу мало — до пасовища півтори години їзди джипом. Звичайнісінька прогулянка! А от як снігу навалить — автомашиною не скористаєшся. Ось тоді і зимуєш, відрізаний від світу...

— А зараз на пасовищі хтось є?

— Хіба що господар вілли.

— Господар вілли?... Але ж я чув, що віллою давно вже ніхто не користується!

Вівчар кинув недокурок на землю і роздушив його чоботом.

— Точніше — давно не користувався! А тепер користується. Коли заманеться, завжди користується. За будинком я доглядаю. Є там газ й електрика, телефон справний і жодна шибка не розбита.

— А в мерії мені казали, що у віллі ніхто не живе!

— Та що вони там у мерії знають! Я вже давно, крім міської служби, працюю на господаря вілли за приватним наймом і зайвого не балакаю. Сказано — мовчи, і я — анітелень!

Вівчар сягнув рукою в кишеню за сигаретами — пачка виявилася порожньою. Я приклав до наполовину використаної пачки "Ларку" складену вдвоє десятитисячну банкноту і передав йому. Якийсь час він дивився на подарунок, потім узяв, вийняв з пачки одну сигарету, сунув її в рот, а все інше запхав у нагрудну кишеню.

— Дякую.

— Ну, то коли господар прибув?

— Весною. Здається, у березні — тоді сніг ще не починав танути. Якщо не помиляюсь, після п'ятьох років відсутності. Чому саме того разу — не знаю. А втім, це його справа, мені нічого туди носа пхати. Казав мовчати, отже, напевне, була якась причина. В усякому разі, відтоді сидить там у горах. Харчі і гас тишком-нишком купую йому я і потроху доставляю джипом. З такими запасами він цілий рік протримається!..

— Господар часом не мого віку і не з бородою?

— Ага, — відповів вівчар. — Саме так.

— От тобі маєш! — сказав я. Фотографію вже не треба було показувати.

3. Ночівля в Дзюнітакі

Переговори з вівчарем, змащені грошовою винагородою, пройшли справді гладко. Ми домовилися, що завтра вранці, о восьмій годині, він забере нас на своєму джипі з готелю і відвезе на пасовище в горах.

— Зрештою, дезінфекцію овець я зможу зробити і пополудні, — сказав він, як справжній реаліст. — Тільки от одне мене турбує. Вчорашнім дощем дорогу розмило, і в одному місці автомашина може й не пройти. Тоді вам доведеться далі йти пішки. Погодьтесь — я в цьому не винен…

— Гаразд, — відповів я.

Спускаючись гірською дорогою до міста, я нарешті пригадав, що батько Пацюка мав віллу на Хоккайдо. Сам Пацюк не раз розповідав мені про це. Старий двоповерховий будинок у горах, а поряд простора трав'яниста рівнина. Я завжди з великим запізнення згадую важливі речі. Треба було це зробити відразу, як тільки прийшов перший лист від Пацюка. Тоді вдалося б з'ясувати все до кінця.

Сердитий сам на себе, я чалапав гірською дорогою, яка щораз більше поринала в сутінки. Впродовж півтори години мені трапилися на ній лише дві великі вантажівки з лісоматеріалами й малогабаритний трактор. Усі вони їхали вниз, але ніхто не запропонував підвезти мене. А втім, так мені було краще.

До готелю я добрався після сьомої, коли навколо вже зовсім стемніло. Я промерз до кісток. Цуценя вівчарки висунуло морду з конури і заскавуліло.

Подружка, в синіх джинсах і светрі з високим коміром, сиділа у кімнаті відпочинку біля входу, поринувши з головою у комп'ютерну гру. В кімнаті — очевидно, переобладнаній приймальні — залишився досить гарний камін. Справжній камін, розпалюваний дровами. В ній були також чотири монітори для гри і два столи для китайського більярду — дешеві застарілі моделі іспанського виробництва.

— Я вмираю з голоду! — сказала подружка, втомившись від довгого чекання.

Я замовив вечерю і вирішив скупатися. Витираючись, уперше за довгий час зважився. Шістдесят кілограмів, як і десять років тому. Це великі жирові складки на боках за останній тиждень геть-чисто зникли.

Коли я повернувся в номер, вечеря вже була на столі. Виловлюючи їжу зі сковорідки і попиваючи пиво, я розповів їй про вівчарню і вівчаря,

що служив колись у Силах самооборони. Почувши, що я не знайшов вівці, вона скрушно зітхнула.

— А все-таки до цілі нам один крок, правда?

— Було б непогано… — відповів я.

Ми подивилися по телевізору фільм Хічкока, потім залізли під ковдру і загасили світло. Настінний годинник унизу вибив одинадцяту.

— Завтра встанемо рано, гаразд? — сказав я.

Відповіді не було. Подружка, розмірено дихаючи, вже спала. Я накрутив дорожній будильник і при світлі місяця закурив сигарету. Крім шуму води в річці, не було чути нічого. Здавалося, що все місто поринуло в сон.

Після цілоденної подорожі тіло відчувало страшну втому, а свідомість бунтувалась і ніяк не давала мені заснути. В голові безперервно щось гуло й різко відлунювало у вухах.

У безмовній пітьмі я затамував дихання — і міський краєвид навколо мене почав танути. Будинки прогнили й розсипалися, залізничні рейки дощенту поржавіли, рілля заросла бур'яном. Ось так місто завершувало свою коротку столітню історію й опускалося під землю. Час повертався у минуле, як у прокручуваному назад фільмі. На землі з'явилися лосі, ведмеді і вовки, небо вкрили чорні хмари сарани, море низькорослого бамбуку гойдалося під вітром, а сонце ховалося за густими сосновими лісами.

Після того, як зникли всі ознаки людської діяльності, залишилися тільки вівці. У темряві вони світили своїми очима і не спускали з мене погляду. Вони нічого не говорили, ні про що не думали, а лише дивилися

на мене. Десятки тисяч овець. Клац-клац-клац! — лунав над землею стукіт їхніх рівних зубів.

Настінний годинник вибив другу.

І я заснув.

4. Небезпечний поворот

Ранок видався похмурим і холодним. Я подумки поспівчував вівцям, яким сьогодні доведеться плавати у холодній воді з інсектицидами. А втім, хто-зна — може, вони не відчувають холоду. Або взагалі нічого не відчувають.

Коротка осінь на Хоккайдо наближалася до кінця. Густі сірі хмари віщували снігопад. Перестрибнувши з токійського вересня у жовтень на Хоккайдо, я, здавалося, майже втратив осінь тисяча дев'ятсот сімдесят восьмого року. Був початок і кінець осені, а середини не було.

Я встав о шостій і вмився. Потім примостився біля вікна в коридорі й до сніданку споглядав річку. За минулу ніч вода в ній помітно спала й очистилася від каламуті. На протилежному березі простягалися рисові поля, а примхливий ранковий вітерець усюди, куди сягав зір, котив по стиглому колоссю дивовижні хвилі. По бетоновому мості у бік гір проїхав трактор. Його одноманітне деркотіння, підхоплене вітром, ледве до мене долинало. Три ворони злетіли над березовою дібровою й, описавши над річкою коло, сіли на парапет набережної. Вони здавалися сторонніми глядачами, що виступають в авангардистській п'єсі. Однак така роль їм скоро набридла — вони одна за одною покинули парапет і полетіли до верхів'я річки.

Точно о восьмій старенький джип вівчаря зупинився перед готелем. Верх автомашини нагадував коробку, а на крилі ледь-ледь видніла

назва військової частини Сил самооборони, якій вона колись належала. Очевидно, її придбали під час розпродажу державного майна.

— Дивина та й годі! — побачивши мене, поспішив сказати вівчар. — Учора на всякий випадок я вирішив подзвонити у гори, але ніхто мені не відповів!

Ми з подружкою вмостилися на задніх сидіннях. В автомобілі слабо пахло бензином.

— А коли ви дзвонили туди востаннє? — спитав я.

— Якщо не помиляюсь, минулого місяця. Десь числа двадцятого. Відтоді ми з ним ні разу не спілкувалися. Бо звичайно він мені телефонував, коли йому щось було потрібно. Тоді він диктував мені список товарів для закупки абощо...

— І що, навіть гудка не було чути?

— Нічогісінько. Мабуть, телефонна лінія обірвалася. Таке може статися під час великого снігопаду.

— Але ж зараз снігу ще нема!

Вівчар повернувся обличчя до стелі джипу і покрутив головою так, що аж кістки затріщали.

— Так чи інакше, поїдемо. А там усе з'ясується!

Я мовчки кивнув головою. Від запаху бензину в голові потьмарилося.

Автомобіль проїхав через бетоновий міст і тією ж дорогою, якою я добирався вчора, почав підніматися у гори. Минаючи міську вівчарню, ми

всі троє оглянулися на ворота з вивіскою. Звідти віяло повною тишею. Я уявив собі, як вівці своїми блакитними очима вглядаються у цю безмовну порожнечу.

— Дезінфекцію робитимете пополудні?

— Ага. Однак спішити особливо нікуди. До снігопаду ще можна впоратися.

— А коли сніг випаде?

— Не здивуюсь, якщо наступного тижня почне падати… — сказав вівчар. Потім, тримаючи одну руку на кермі, нахилив голову і довго кашляв. — А завалить землю уже на початку листопада. Ви хоч уявляєте собі, яка зима буває в цих краях?

— Ні, — відповів я.

— Як сніг піде, то вже не зупиниться — валить і валить на землю, наче в небі якусь греблю прорвало. Тоді вже нічого не вдієш. Нічого не залишається, як сидіти в хаті й нікуди носа не потикати. Взагалі цей край не придатний для людського життя.

— А проте ви живете тут не один рік…

— З любові до овець. Вони — тварини з доброю вдачею і людину пам'ятають в обличчя. До речі, один рік догляду за вівцями минає блискавично, а потім все повторюється. Восени вони паруються, потім зимують, навесні ягнят народжують, влітку пасуться. А тим часом молодняк підростає і вже восени парується. Все починається спочатку. Щороку овеча отара оновлюється, і тільки я старішаю. Тож з кожним роком стає щораз важче виїжджати з міста…

— А що роблять вівці зимою? — запитала подружка.

Не випускаючи з рук керма, вівчар обернувся до нас і подивився на неї так пильно, наче вперше помітив її існування. І хоча, на щастя, на прямій асфальтованій дорозі не було видно жодної зустрічної автомашини, мене обдало холодним потом.

— Зиму вівці проводять у вівчарні! — відповів він, обернувшись нарешті до керма.

— Мабуть, їм нудно, чи не так?

— А вам ваше життя здається нудним?

— Не знаю...

— Так само і вівцям, — сказав вівчар. — Вони про це не думають, а якби і думали — все одно відповіді не знайшли б. Вівці жують сіно, справляють малу нужду, думають про ягнят у своїй утробі, а барани б'ються між собою — ось так і зимують.

Дорога поволі крутішала і водночас почала описувати зигзагоподібний поворот. Сільський краєвид з рисовими полями і садами поступово зник, а по обидва боки дороги непроглядними стінами потягся незайманий ліс. Іноді в його прогалинах з'являлися шматки рівнини.

— Як снігу випаде багато — тут уже автомашиною не проїдеш, — сказав вівчар. — Зрештою, нікому не треба сюди їздити.

— А що, хіба лижних баз й альпіністських маршрутів тут немає? — спитав я.

— Та нічого тут нема. Нічого нема, а тому й туристи сюди не потикаються. І місто швидко хиріє. До половини шістдесятих воно процвітало як взірцевий центр сільськогосподарського виробництва на

землі з холодним кліматом. Однак коли рису в країні почали вирощувати достатньо, ніхто вже не хотів обробляти землю в такому холодильнику. Цілком зрозуміло чому.

— А що сталося з лісопильнями?

— Робочих рук не вистачало, і вони перебралися у зручніші місця. Кілька невеличких лісопилень у місті ще залишилось, але вони небагато важать. Зрубану в горах деревину провозять мимо — до Найорі або Асахікава. Ось тому останнім часом тільки дороги поліпшуються, а місто занепадає. Засніжені дороги не страшні хіба що великогабаритним вантажівкам з шипами на шинах.

Я машинально взяв сигарету в рот, але, відчувши бензиновий запах, заховав її назад у пачку. І натомість вирішив посмоктати лимонне драже, залишене в кишені. Його приємний аромат змішався у роті із ядучим запахом бензину.

— А барани б'ються між собою? — запитала подружка.

— Б'ються і досить часто! — відповів вівчар. — Така поведінка властива всім стадним тваринам, зокрема, й баранам — в їхньому середовищі існує своя ієрархія: якщо, скажімо, в одному загоні їх п'ятдесят, то серед них є номер перший, другий, третій і так далі аж до п'ятдесятого. Тому всі вони добре знають своє місце в отарі.

— От дивина! — вигукнула подружка.

— Завдяки цьому і мені легше ними управляти. Досить взяти на налигача найголовнішого барана — і всі вівці покірно підуть за ним куди завгодно.

— Цікаво, чому ж вони б'ються, якщо підпорядкованість одне одному між ними вже визначена?

— Коли якийсь баран пораниться й ослабне, порушується дотеперішня ієрархія. І тоді молодші за рангом викликають старших на бій, щоб посісти в овечому середовищі вище становище. Якщо доходить до бійки, то вона триває днів три.

— Бідолашні барани!

— У житті все йде по колу. Баран, який тепер дістав прочухана, сам у молодості збивав когось іншого. І тільки на бойні вже немає значення, хто з них перший, а хто — п'ятдесятий. З обох виходить смачненький шашлик!

— Фе-е-е!.. — не витримала подружка.

— Однак, що не кажіть, найбільшого жалю заслуговують племінні барани. Ви що-небудь чули про овечий гарем?

— Ні, — відповіли ми.

— У розведенні овець найважливіше — це простежити за їхнім паруванням. Спочатку овечок і баранів розділяють. Потім у загін до овечок пускають одного барана, найсильнішого, першого в баранячій ієрархії. Щоб запліднити їх, так би мовити, за першим розрядом. Після закінчення такої виснажливої місячної роботи племінного барана повертають назад до свого загону. Однак, поки його не було, там встановився новий порядок. Унаслідок своїх недавніх старань племінний баран утратив половину ваги і, якби навіть ув'язався у бійку, все одно не переміг би. І саме тоді барани гуртом накидаються на бідолаху. Що й казати, сумна історія…

— А як барани б'ються?

— Та луплять один одного лобами! Вони в них міцні, як залізо, а всередині — порожні…

Подружка мовчки про щось думала. Напевне, уявляла собі, як барани б'ються лобами один з одним.

Після тридцяти хвилин їзди асфальтоване покриття раптом скінчилося, а дорога звузилася вдвічі. Темний праліс обабіч неї накочувався на автомашину, як велетенська хвиля. Повітря похолоднішало відразу на кілька градусів.

Тепер дорога була вся у вибоїнах — й автомашину трясло вниз-угору, наче стрілку сейсмографа. Під ногами почала зловісно деренчати пластмасова каністра. Здавалося, наче мозок у черепі от-от розлетиться навсібіч. Від самого цього звуку заболіла голова.

Така їзда тривала хвилин двадцять-тридцять. Я навіть не міг розібрати точно, що показував годинник. Упродовж цього часу ніхто і слова не вимовив. Я тримався міцно за ремені, прикріплені до спинки заднього сидіння, подружка вчепилася за мою праву руку, а вівчар усю свою увагу зосередив на дорозі.

— Ліворуч! — кинув він коротко через якийсь час. Не розуміючи, про що йдеться, я глянув на лівий бік дороги. Рівна стіна пралісу наче обірвалася — і перед нами відкрилася порожнеча. Велетенська долина. З вигляду велична, але позбавлена найменшого тепла. Прямовисна кам'яна круча не тільки позбулася будь-яких слідів життя, але своє зловісне дихання ще й ширила на навколишній краєвид.

Спереду дороги, що стелилася уздовж долини, видніла дивовижна конусоподібна гора з гладкими стінами. Її вершина мала спотворений вигляд — здавалось, начебто її скрутила якась могутня сила.

Стискаючи руками тремтливе кермо, вівчар кивнув підборіддям на гору.

— Завернемо за неї!

Рвучкий вітер, налітаючи з долини, ворушив на схилі праворуч густу зелену траву так, як гладять тварину проти шерсті, і з неприємним тріском жбурляв дрібний пісок об вікна.

Поки після кількох крутих поворотів ми щораз ближче підбиралися до вершини, правий схил спочатку змінився валунами, а згодом — прямовисною кручею. І незабаром джип уже повз по вузенькому виступі, вирубаному у велетенській гладкій стіні.

Погода псувалася прямо на наших очах. Блідо-сіре, з легкою просинню небо, наче втомившись від такої невизначеності, стало темно-сірим з неоднаковими, чорними, мов сажа, плямами. Вслід за небом у похмурі, сумні тіні вкутались і навколишні гори.

Поблизу конусоподібної вершини вітер крутився вихором і неприємно свистів — так наче згортав трубочкою свого язика і з усієї сили видихав повітря. Зворотним боком долоні я витер піт з чола. І під светром по тілу поповз мокрий холодок.

Міцно стиснувши губи, вівчар все більше і більше завертав праворуч. Потім, ніби до чогось прислухаючись, подався уперед і почав потроху сповільнювати швидкість, а коли дорога ледь-ледь поширшала, натиснув на гальмо. Двигун заглух, і ми поринули у крижану тишу. І тільки вітер свистів, гуляючи над землею.

Поклавши руки на кермо, вівчар довго мовчав. Потім виліз з джипа й кілька разів потупцяв своїми чоботами по землі. Я також вибрався з автомашини і, ставши поряд з нею, глянув на дорожнє полотно.

— Далі їхати неможливо, — сказав вівчар. — Снігу випало набагато більше, ніж я думав…

Як на мене, дорога зовсім не розкисла. Загалом мені навіть здалося, що вона встигла висохнути і затвердіти.

— Під снігом — сама рідота, — пояснив вівчар. — І це заводить усіх в оману. Взагалі це місце — трохи дивне!

— Дивне?..

Вівчар нічого не відповів, а вийняв з кишені піджака сигарети і чиркнув сірником.

— Може, трохи прогуляємося? — нарешті запропонував він.

Ми пройшли метрів двісті до наступного повороту. Все тіло обступав неприємний холод. Я застебнув на куртці блискавку до самого горла і підняв комір, але холод не зникав.

Вівчар зупинився на початку крутого повороту і, не виймаючи з рота сигарету, пильно вдивлявся у кручу з правого боку дороги. Із середини кручі пробивалася вода: збігала вниз по стіні і маленьким струмочком повільно перетікала через дорогу. Світло-коричнева, скаламучена глиною. Я провів пальцем по мокрій стіні — і її поверхня осипалася. Круча виявилася набагато крихкішою, ніж могло здатися на перший погляд.

— Цей поворот я просто ненавиджу! — сказав вівчар. — Земля тут хистка, як болото. Та це ще не все. Це місце — небезпечне. Навіть вівці, коли проходять тут, завжди трусяться.

Вівчар закашлявся і кинув недокурок на землю.

— Ви не ображайтесь, але я просто не хочу ризикувати.

Я мовчки кивнув головою.

— Пішки зможете дійти?

— За цим діло не стане. Головне — щоб земля була тверда.

Вівчар ще раз сильно тупнув чоботом — і через мить по землі прокотився глухий удар, від якого затремтіла душа.

— Та нічого, пішки йти можна.

Ми повернулися до джипу.

— Залишилося кілометрів чотири, не більше, — йдучи поряд, повідомив вівчар. — Навіть з дівчиною півтори години — і ви на місці. Дорога одна — не заблудитеся. Підйоми пологі — йти неважко. Вибачте, що не довіз до кінця!

— Та нічого. І за це спасибі!

— Довго пробудете там, наверху?

— Ще не знаю. Можемо завтра повернутися або й через тиждень… Залежно від того, як підуть справи…

Вівчар знову взяв у рот сигарету і, не встигнувши її закурити, закашлявся.

— Тільки будьте насторожі! Здається, сніг цього року випаде скоро. Як замете — звідси вже не виберетеся.

— Будемо насторожі! — пообіцяв я.

— Коло дверей будинку побачите поштову скриньку. На дні — ключ. На той випадок, якщо нікого не застанете.

Небо все ще було похмурим, коли ми знімали з джипа свій багаж. Я скинув тонку куртку і натягнув на себе через голову товсту альпіністську парку з каптуром, але від холоду вона все одно не рятувала.

Вівчар добряче попомучився, поки розвертався джипом на вузенькій дорозі, не один раз ударяючи бампером об кам'яну стіну. За кожним таким ударом з неї осипався щебінь. Коли нарешті автомобіль розвернувся на сто вісімдесят градусів, він просигналив і махнув нам рукою. Ми помахали йому у відповідь. Джип описав дугу і зник за поворотом, а ми залишилися на дорозі самі. Враження було таке, ніби хтось завіз нас на край світу і там покинув.

Ми опустили на землю рюкзаки і, не знаходячи слів для осмисленої розмови, взялися оглядати навколишній краєвид. Унизу під нами, на дні глибокої долини, тонкою ниткою звивалася сріблясta річка з густим зеленим лісом по обох берегах. У кінці долини застиглими хвилями лежали невисокі, забарвлені в багрянець гори і, наче в тумані, виднів шматок рівнини. У небо піднімалися клуби диму з полів, де зібрали рис і палили стерню. Краєвид був прекрасний, але від його споглядання настрій не поліпшувався. Все здавалося чужим і приналежним до світу, де навіть інша віра.

Вологі сірі хмари заволокли небо, не залишивши на ньому жодної прогалини. Внизу під ним, майже над нашими головами, пролітали на схід з неймовірною швидкістю згустки чорних хмар. З материкового Китаю вони перебралися через Японське море на Хоккайдо, щоб мчати далі — до Охотського моря. Спостерігаючи за тим, як табуни важких хмар одні за одними прибували і зникали, ми до нестерпності відчували всю непевність нашого становища. Адже могло статися так, що за одним примхливим подувом вітру вони зметуть нас з кручі у прірву разом з хистким поворотом, що приліпився до кам'яної стіни.

— Поспішаймо! — сказав я і накинув на плечі рюкзак. Хотілося якнайшвидше добратися до житла під дахом, поки не хлюпнула злива

або не пішов сніг з дощем. Бракувало нам на такому холоді ще й промокнути!..

Ми поминули "небезпечний поворот", намагаючись іти швидкими кроками. Як і попереджав вівчар, від цього повороту віяло нещастям. Невиразне передчуття біди розповзалося по тілу, а потім ударяло об щось у голові, щоб сповістити про небезпеку. Таке відчуття з'являється тоді, коли під час переходу річки вбрід нога раптом потрапляє у холодну заглибину.

На півкілометровому відрізку дороги наші кроки звучали кілька разів по-різному. Не один раз її перетинали змієподібні струмочки води, що витікали з кам'яної стіни.

Навіть поминувши поворот, ми все ще не сповільнювали ходи, бо хотіли якомога далі відійти від цього місця. Коли хвилин через тридцять круча праворуч стала пологою і подекуди на ній з'явилися дерева, ми нарешті полегшено зітхнули і розправили плечі.

Добравшись сюди, ми вже не мали особливих труднощів з рештою шляху. Дорога стала рівною, навколишні гори згладили свої гострі хребти — і ми незабаром опинилися на тихому плато. Нарешті з'явилися і птахи.

Ще через півгодини ми залишили за собою дивовижну конусоподібну гору і вийшли на рівне, мов стіл, плоскогір'я, звідусіль оточене крутими горами. Складалося таке враження, ніби запалася вниз вершина велетенського вулкана. Перед нами, куди тільки сягало око, простягалося море побагровілих беріз. Між їхніми білими стовбурами проглядали яскраво забарвлене дрібнолісся і зелена трава, подекуди чорніли повалені вітром дерева.

— Начебто гарненька місцина, чи не так? — сказала подружка.

Що й казати, після того повороту, який ми щойно минули, це місце справді здавалося гарним.

Море беріз прошивала одна-єдина пряма дорога. Настільки широка, що міг проїхати джип, і така пряма, що від самого погляду на неї починала боліти голова. Без жодних поворотів і крутих підйомів. Спереду все збігалося в одну точку, над якою в небі пливла чорна хмара.

Навколо панувала страшна тиша. Навіть шум вітру тонув у безмежжі лісу. Іноді надлітали товсті чорні птахи і, розкриваючи дзьоби з червоними язичками, пронизували повітря своїм вереском, а коли відразу кудись зникали — тиша, густа і хитка, як желе, знову заповнювала простір. Опале листя, що заховало під собою дорогу, наскрізь просякло позавчорашнім дощем. Крім птахів, ніщо не порушувало навколишнього безгоміння. Ні березам, ні прямій дорозі не було видно кінця. Навіть низькі хмари, які ще недавно нас так гнітили своєю похмурістю, у просвітах між деревами здавалися якимись нереальними.

Через хвилин п'ятдесят ми наткнулися на річечку з надзвичайно прозорою водою. Через неї було перекинуто місток з поруччям, збитий зі березових стовбурів, а перед ним простягалася галявинка, придатна для перепочинку. Ми поскидали з плечей рюкзаки і спустилися до річки напитися води. Такої води, як ця, я ще ніколи не пив. Вона виявилася крижаною — від неї долоні відразу почервоніли — і солодкуватою. Пахло м'якою і свіжою землею.

Хмари не переставали рухатись в одному напрямі, але погода чомусь не змінювалася. Подружка взялася перешнуровувати свої альпіністські черевики, а я сів на поруччя і закурив сигарету. Десь унизу за течією шумів водоспад, судячи зі звуку — не дуже великий. Зліва надлетів примхливий вітерець, прокотився хвилями по листю на дорозі — і зник.

Докуривши сигарету, я розтоптав її ногою — і саме тоді помітив на містку ще один недокурок. Я підняв його й уважно розглянув. То був роздушений недокурок "Севен Старз". Не зволожнів — отже, хтось курив після: дощу. Тобто вчора або сьогодні.

Я спробував пригадати, які сигарети курив Пацюк. Та дарма — ніщо в пам'яті не спливало. Я навіть не міг згадати, чи курив він взагалі. Тоді я перестав мучити собі цим голову і викинув знайдений недокурок у річку. Прудка течія вмить понесла його з собою.

— Що там таке? — спитала подружка.

— Свіжий недокурок знайшов, — відповів я. — Схоже, що зовсім недавно хтось тут сидів і курив так само, як оце я сьогодні.

— Твій друг?

— Та хто його знає... Важко сказати.

Подружка сіла поряд зі мною на поруччя і, підібравши обома руками волосся, вперше за багато днів відкрила свої вуха. Шум водоспаду раптом на мить затих, але відразу відновився.

— Тобі ще подобаються мої вуха? — запитала вона.

Всміхнувшись, я простягнув руку і кінцем пальця торкнувся її вуха.

— Подобаються, — відповів я.

Ми пішли далі, але через п'ятнадцять хвилин дорога раптом обірвалася. Скінчилося і море беріз — наче ножем його відрізали. І тоді перед нами відкрилося просторе, мов озеро, пасовище.

Навколо пасовища на відстані п'яти метрів один від одного стирчали дерев'яні стовпи, з'єднані між собою старим іржавим дротом. Здавалось — ми нарешті добралися до цілі нашої мандрівки. Я штовхнув вицвілі двійчасті ворота, і ми опинилися на пасовищі. М'яка трава вкривала змокрілу до чорноти землю.

Над пасовищем пливли чорні хмари. Пливли туди, де видніли обриси високих гір. Їх було видно під іншим ракурсом, але я не сумнівався, що саме вони зображені на фотографії Пацюка. Навіть не треба було її витягувати, щоб у цьому переконатися.

Усе-таки дивне враження виникає, коли власними очима бачиш дійсний краєвид, який сотні разів розглядав на фотографії. Його глибина здавалася страшно штучною. Так ніби не я сюди прибув і роздивляюся краєвид, який існував до цього, а хтось змонтував його нашвидкуруч відповідно до фотографії перед моїм приїздом.

Я сперся на дерев'яні ворота й полегшено зітхнув. Хоч би там що, ми знайшли те, чого шукали. Таки знайшли — незалежно від того, яка суть цього пошуку.

— Прибули, чи не так? — сказала подружка, стиснувши мій лікоть.

— Прибули, — відповів я. Інші слова були зайвими.

На протилежному краю пасовища виднів старий будинок — дерев'яний, двоповерховий, у стилі американської глибинки. Той самий, який сорок років тому побудував Професор Вівця, а потім викупив батько Пацюка. Самотній будинок ні з чим було порівняти, а тому здалека точно оцінити його розміри не вдавалося. В усякому разі, він вражав приземкуватістю і невиразністю. Під похмурим небом біла штукатурка на стінах набрала зловісно-тьмяного відтінку. Посередині чотирисхилого даху майже іржавого кольору стирчав квадратний димар з червоної цегли. Огорожі навколо нього не було, замість цього кілька

старих вічнозелених дерев своїми кронами оберігали його від бурі з дощем та снігу. Будинок здавався мені на диво безлюдним. З першого ж погляду — дивним. Не похмурим, не холодним, не по-чудернацькому побудованим і не безнадійно запущеним, а просто — дивним. Він скидався на старезну велетенську істоту, нездатну висловити свої почуття. Істоту, яка не те щоб не вміла висловитися, а не знала що сказати.

У повітрі запахло дощем. Треба було поспішати. Навпростець через пасовище ми попрямували до будинку. Із заходу, загрожуючи дощем, насувалася густа суцільна хмара, а не якесь клоччя, як досі.

Своїми розмірами пасовище навіювало втому. І хоча ми добряче налягали на ноги, вперед наче й не рухалися. Відчуття відстані зовсім пропало.

Як подумати, це й не дивно. Адже такий величезний простір я перетинав уперше в житті. Здавалося, ніби можна торкнутися рукою всього, що десь далеко куйовдить вітер. Навскіс до руху хмар над нашими головами пролетіла на північ пташина зграя.

Коли через довгий час ми нарешті добралися до будинку, дощ уже почав накрапати. Будинок виявився набагато більшим і старішим, ніж здавався здалека. Подекуди біла фарба злущилася, мов струпи, і стіна в оголених місцях за довгий час почорніла від дощу. Мабуть, якби хтось вирішив будинок оновити, йому довелося б зішкребти усі залишки старої фарби. Від самої думки про такі зусилля, нехай і чужі, я здригнувся. Будинок, в якому ніхто не живе, невпинно руйнується. Так і ця вілла, безсумнівно, перейшла межу, за якою вже не буде повернення назад.

На відміну від будинку, який з часом ставав дедалі обшарпанішим, сосни безперестанку розросталися й облягали його так само щільно, як житло на дереві в кінофільмі про швейцарського Робінзона. Роками ніхто не обрізував їхнього гілля, і воно росло, як йому заманеться.

Я подумав про небезпечну гірську дорогу і ніяк не міг зрозуміти, яким чином сорок років тому Професор Вівця доправляв сюди матеріали для будівництва такої вілли. Напевне, угатив сюди всі свої сили і засоби. Я згадав про відлюдкуватого Професора Вівцю в темній кімнаті на другому поверсі готелю в Саппоро — і в мене защеміло серце. Якщо на світі існує щось таке, як "невинагороджене життя", то саме воно випало йому… Стоячи під холодним дощем, я видивився на будинок.

Як раніше здалека, він здавався зовсім безлюдним. На дерев'яних віконницях, підвішених знадвору для захисту вузьких високих двійчастих вікон, густим шаром осів дрібний пісок. На дивовижні візерунки, витворені одного разу дощем з піщаного пилу, лягав інший шар пилу, і новий дощ виліплював щось своє.

У вхідних дверях на рівні очей було вирізано невеличке, з долоню, віконце, зсередини завішене фіранкою. Латунну клямку забив той самий піщаний пил, який відразу посипався з шурхотом униз, як тільки я торкнувся її рукою. Клямка гойдалась, як старий кутній зуб, але двері не відчинялися. Старі двері, збиті з трьох грубих дубових дощок, виявилися набагато міцнішими, ніж могло здаватися. На всякий випадок я гримнув по них кілька разів кулаком — як і треба було сподіватися — відповіді ніякої. Лише рука заболіла. Над головою зашелестіло від вітру велетенське гілля сіінокі[25] — так, ніби піщана гора раптом осунулася.

За порадою вівчаря я заглянув у поштову скриньку. Всередині, на задній стінці, стирчав гачок, а на ньому висів ключ — латунний, старомодний, до білого відполірований пальцями.

— Хіба це надійно залишати ключ у такому місці? — спитала подружка.

— Та хто ж захоче сюди добиратися, обкрадати будинок, а потім тарабанитися назад? — відповів я.

Ключ, на диво, легко ввійшов у замкову щілину. Я повернув його — і язичок замка з приємним тріском відійшов убік.

Мабуть, через те, що віконниці давно не відчинялися, сутінки заповнили весь будинок настільки, що нам довелося досить довго чекати, поки очі до них звикнуть.

Ми опинилися у просторій тихій кімнаті, в якій пахло, наче в старій коморі. Такий запах я пам'ятав з дитинства. Запах старих часів — старих меблів і зужитих татамі[26]. Я зачинив за собою двері, й завивання вітру відразу припинилося.

— Добрий день! — щосили вигукнув я. — Хтось є вдома?

Надривав я голос, звичайно, дарма. Бо в будинку не було нікого. Тільки вицокував, відмірюючи час секунда за секундою, настінний годинник поряд з каміном.

На якусь мить голова моя пішла обертом. У темряві час поплив у протилежному напрямі, а видива минулих подій накладалися одне на одне. Згадки про гнітючі переживання осипалися, мов гора сухого піску. Та цей стан скоро минув. Я розплющив очі — і все вляглося. Перед моїми очима відкрився лише дивовижно буденний сірий простір.

— З вами все гаразд? — стурбовано запитала подружка.

— Так, нічого, — відповів я. — Все-таки ходімо нагору…

Поки подружка намацувала на стіні вимикача, я в напівтемряві розглядав годинник, якого запускали в рух три гирі, підвішені на ланцюжках. Вони вже висіли в самому низу, але годинник усе ще продовжував іти, витискаючи з них останні сили. Судячи з довжини ланцюжків, для того, щоб гирі спустилися вниз, потрібен був цілий

тиждень. Інакше кажучи, тиждень тому хтось приходив сюди і накрутив годинник.

Я підтягнув гирі вверх, потім сів на диван і витягнув ноги. Диван був старий, ще з передвоєнних часів, але зручний. Не дуже м'який і не дуже твердий, із запахом людських долонь.

Незабаром почулося легеньке клацання, спалахнула електрична лампочка, і з кухні з'явилася подружка. Швидко оглянула всі кутки вітальні, потім вмостилася на дивані й закурила ментолову сигарету. Я зробив те саме. Відтоді, як я познайомився з нею, поступово відчув смак до ментолових сигарет.

— Здається, ваш друг збирався тут зимувати, — сказала подружка. — Як я побачила, в кухні стільки запасів палива і харчів, що вистачить на всю зиму. Справжнісінький тобі супермаркет!

— Та от його нема…

— Перевірмо другий поверх!

Сходами біля кухні ми піднялися нагору. На півдорозі сходи раптом якось дивно повертали вбік. Повітря на другому поверсі здавалося трохи іншим.

— Голова болить, — сказала подружка.

— Дуже?

— Та нічого… Не звертайте уваги. Я до цього звикла.

На другому поверсі містилися три спальні: ліворуч по коридору велика, а праворуч — дві менші. Ми почали заглядати в кожну з них по

порядку. Меблів було як кіт наплакав, а порожнечу заповнювали сутінки. У великій кімнаті стояло двоспальне ліжко без матраца й туалетний столик із дзеркалом. На всьому лежав відбиток мертвого часу.

І тільки в маленькій спальні в глибині коридору залишилося щось від людини. Дбайливо прибране ліжко, неглибока вм'ятина на подушці, акуратно складена синювата піжама під подушкою. На тумбочці біля ліжка старомодна лампа, поряд книжка — роман Джозефа Конрада.

Поряд з ліжком стояв важкий дубовий комод. В його шухлядах лежали ретельно розкладені чоловічі светри, сорочки, шкарпетки і нижня білизна. Светри і сорочки зносилися, місцями навіть до дірок, але були з добротної тканини. Серед них я помітив і знайомі речі Пацюка. Сорочки тридцять сьомого розміру, штани — сімдесят третього. Будь-які сумніви щодо цього відпадали.

Під вікном стояли непоказні старомодні стіл і крісло. У шухляді стола я побачив дешевеньку авторучку, три чорнильні капсули й пачку паперу з конвертами. Папером з пачки ніхто не користувався. У другій шухляді валялася напівпорожня баночка з пігулками від кашлю і всякий дріб'язок. Третя шухляда була порожня. Ні щоденника, ні блокнота, ні записника з випадковими помітками — нічого не було. Здавалося, ніби все зайве хтось згріб і викинув, а те, що залишилося, поскладав з надмірною дбайливістю. Я провів пальцем по столу — на пучці лишився білий пил. Не дуже густий. Тижневої давності, не більше.

Я підняв подвійну раму вікна, що виглядало на пасовище, і навстіж розчинив віконниці. Чорні хмари пливли низько над землею. Вітер набирав сили — і під його поривами трава то гнулася, то піднімалася, а тому здавалося, ніби пасовище корчиться, як жива істота. Вдалині видніли берези, за ними — гори. Увесь цей краєвид майже нічим не відрізнявся від фотографії. Не було тільки овець.

Ми спустились у вітальню і всілися на дивані. Після короткого передзвону настінний годинник вибив дванадцяту. Поки не розтанув у повітрі останній удар, ми з подружкою мовчали.

— Що ж нам тепер робити? — запитала вона.

— Схоже, що залишається тільки чекати, — відповів я. — Ще тиждень тому Пацюк був тут. Навіть речі свої залишив. Отже, напевно, вернеться.

— Але якщо до того часу снігу навалить багато, нам доведеться тут зимувати. І до того ж відведений вам місячний строк закінчиться.

Подружка була права.

— А твої вуха нічого не приймають?

— Нічогісінько. Як тільки прислухаюся — голова починає боліти.

— Ну, то розслабмося і чекаймо повернення Пацюка! — сказав я.

Коротко кажучи, я не бачив іншого виходу.

Поки подружка готувала в кухні каву, я обстежив усі кутки просторої вітальні. Посередині стіни виднів справжній камін. Останнім часом його ніхто не використовував, але дбайливо підготував для того, щоб за бажанням у будь-який момент розпалити вогонь. З димаря впало до каміну кілька дубових листків. На випадок не дуже холодних днів, щоб не спалювати дров, призначалася гасова грубка. Стрілка гасоміру показувала, що бак повний.

Обік каміну тяглися вбудовані в стіну засклені стелажі, забиті силою-силенною старих книжок. Я зняв з полиць і перегорнув кілька з них:

вони виявилися передвоєнними і нічого не вартими. Серед них нараховувалося чимало книжок з географії, природознавства, історії, філософії і політології, але всі вони годилися хіба для дослідження питання про те, що входило в базову освіту пересічного японського інтелігента сорок років тому. Траплялися і повоєнні видання подібної цінності. Випробування часом витримали тільки "Героїка" Плутарха, "Вибрані грецькі трагедії" і ще кілька романів. Принаймні з такими книжками ще можна було б перезимувати. Однак загалом таку кількість книжкового непотребу в одному приміщенні я побачив уперше в житті.

На сусідній полиці для творів мистецтва я побачив популярні у середині шістдесятих років настільні колонки, радіо-ламповий підсилювач і програвач. І тільки сотні дві старих платівок, з подряпинами, все ще зберігали свою цінність. Бо музика витримує випробування часом успішніше, ніж ідеї. Я увімкнув підсилювач, навмання вибрав платівку й опустив голку. Нет Кінґ Коул заспівав "На південь від кордону". Здалося, ніби вся кімната вмить заповнилася атмосферою п'ятдесятих.

На протилежній стіні було чотири вікна — на однаковій відстані між собою, з подвійними рамами і заввишки сто вісімдесят сантиметрів. У вікнах я побачив, як на пасовище падає сірий дощ. Дощова завіса погустішала — і далекі гори потонули в імлі.

Посередині дерев'яної підлоги, встеленої килимом завширшки і завдовжки метрів три, стояв столик, диван з кріслами для гостей і торшер. У самому кутку вітальні тулився масивний обідній стіл, укритий білястим пилом.

Кімната, нічого й казати, справді була порожня.

Ще на одній стіні я виявив непримітні двері, відчинив їх — й опинився у просторій коморі завширшки і завдовжки три метри, заваленій непотрібними меблями, килимами, посудом, спортивним

знаряддям для гри в гольф, гітарою, матрацами, пальтами, альпіністськими черевиками і старими часописами. Серед усього цього мотлоху я побачив довідник для учня середньої школи і навіть радіокеровану модель літака. Все це були речі, вироблені від середини п'ятдесятих до середини шістдесятих.

Час у цьому будинку плив дивовижним чином. Так само, як ішов старомодний годинник у вітальні. Люди заходили сюди, коли їм заманеться, і, підтягуючи гирі, накручували годинник. Поки гирі опускалися, годинник вицокував секунду за секундою — і час плив. Коли ж люди залишали будинок, гирі спускалися до самої підлоги — і час зупинявся. Згустки застиглого часу лягали на підлогу ніби збляклі шматки чийогось життя.

Прихопивши в коморі кілька старих журналів про кіно, я вернувся у вітальню і взявся їх переглядати. В одному з них я знайшов анонс фільму "Аламо" — режисерського кінодебюту Джона Вейна, що, за словами автора статті, дістав всебічну підтримку самого Джона Форда. "Я, — заявляв Джон Вейн, — хочу створити прекрасний фільм, який залишився б назавжди в серці кожного американця". Однак боброва шапка зовсім йому не личила.

Подружка принесла з кухні каву, і ми взялися її пити, сидячи одне напроти одного. Краплі дощу уривчасто барабанили по вікнах. Час щораз густішав і, перемішуючись з холодною пітьмою, заповнював собою вітальню. Жовте світло електричної лампи розсипалося в повітрі, немов квітковий пилок.

— Втомилися? — спитала подружка.

— Та начебто... — відповів я, неуважно поглядаючи на краєвид за вікном. — Бо ми стільки набігалися — і раптом зупинка. Справді важко до цього звикнути. А головне — краєвид, зображений на фотографії, ми нарешті знайшли, однак ні вівці, ні Пацюка тут нема!

— Спробуйте поспати. А я тим часом приготую щось поїсти.

Вона принесла з другого поверху ковдру й накрила мене. Потім розпалила гасову грубку, вставила мені в рот сигарету і піднесла вогонь.

— Не занепадайте духом! Повірте, все буде якнайкраще!

— Дякую, — відповів я.

Вона зникла за дверима кухні.

Я залишився сам — і відчув, ніби тіло раптом обважніло. Двічі затягнувшись, я погасив сигарету, накрився ковдрою по саму шию і заплющив очі. Не минуло й кількох секунд, як я заснув.

5. Подружка залишає гори. Раптове відчуття голоду

Годинник вибив шосту, і я прокинувся. Лампа не горіла, кімнату оповили густі вечірні сутінки. Затерпло все — від нутрощів до пучок пальців. Здавалося, ніби вечірні сутінки, як чорнило, проникли крізь шкіру всередину тіла.

Дощ начебто вже перестав, було чути, як за вікном щебечуть нічні птахи. Полум'я гасової грубки кидало на білі стіни дивовижно витягнуті бліді тіні. Я встав з дивана, запалив торшер і, зайшовши на кухню, випив дві склянки холодної води. На газовій плиті стояла все ще трохи тепла сковорідка з тушкованим у сметані м'ясом. У попільничці стирчали два роздушені недокурки ментолових сигарет.

Я інстинктивно відчув, що подружка зникла, що її тут вже немає.

Я сперся руками об кухонний стіл і спробував зібрати думки.

Її тут більше немає — це незаперечний факт. Не умовивід, не припущення, а реальність. Про це свідчила сама порожнеча цього будинку. Порожнеча, якою я донесхочу наситився у своїй квартирі за два місяці після того, як дружина пішла з дому, а з подружкою ми ще не зустрілися.

На всякий випадок я піднявся на другий поверх, почергово обстежив усі три кімнати і заглянув у стінну шафу. Жодних слідів подружки. Зникли її дорожня сумка і куртка на пташиному пуху. Не було й альпіністських черевиків у сінях. Безсумнівно, вона пішла. Я обшукав усі місця, де вона могла залишити записку. Ніде записки не було. Судячи з того, скільки часу я спав, вона, напевне, вже спускається дорогою з гір.

Те, що вона зникла, ніяк не вкладалося мені в голову. Спросоння голова отупіла, та навіть якби вона була ясна, все одно суть навколишніх подій вже давно вийшла за межі мого розуміння. Коротко кажучи, мені нічого не залишалося, як піддатися потоку обставин.

Сидячи в задумі на дивані, я раптом відчув страшний голод. Чогось подібного у своєму житті я не зазнавав.

У кухні я спустився сходами у продуктовий погріб і відкоркував пляшку червоного вина. Занадто холодного, але приємного на смак. Я повернувся з погреба в кухню, нарізав хліба, начистив яблук. Поки розігрівалося тушковане м'ясо, я випив три склянки вина.

Коли м'ясо розігрілося, я поставив їжу і вино на стіл у вітальні й під "Зраду" в оркестровому виконанні Персі Фейса почав їсти. Скінчивши вечерю, я допив рештки кави і взявся розкладати пасьянс картами, знайденими на поличці каміну. Винайдена в Англії у дев'ятнадцятому столітті, ця гра тимчасово здобула популярність, але через свою надмірну хитромудрість дуже швидко вийшла з моди. За підрахунками одного математика, в середньому одноразовий успіх випадає на двісті п'ятдесят тисяч спроб. Я спробував тричі і, ясна річ, безуспішно. Потім,

прибравши зі столу карти і посуд, я вирішив допити залишки вина у пляшці.

За вікнами висіла нічна темрява. Я зачинив віконниці і, влягшись на дивані, прослухав кілька старих тріскотливих платівок.

Чи повернеться Пацюк?

Може, й повернеться. Бо навіщо ж тоді запасатися харчами і паливом на всю зиму?

Однак це лише моє припущення. Можливо, що Пацюкові обридло сидіти в горах, і він спустився до міста або десь обзавівся дівчиною і вирішив жити, як усі смертні. І таке зовсім не виключалося.

Якщо ж це так, то моє становище незавидне. Ні вівці, ні Пацюка не знайдено. Скінчиться місячний строк — і виявиться, що той чоловік у чорному костюмі затягнув мене у справжні "Сутінки богів"[27]. Він зробить це, навіть не розуміючи навіщо. Така вже він людина.

Половина відведеного мені строку саме зараз минала. Другий тиждень жовтня — це пора, коли життя у місті найбільш схоже на міське. Якби всього цього не сталося, я, напевне, сидів би зараз в якомусь барі й, запиваючи віскі, вминав би омлет. Чудова година чудової пори року: за вікном надвечірні сутінки після дощу, у склянці на масивному дерев'яному прилавку вилискують скалки льоду, а час тече повільно, як річка на рівнині.

Поки я віддавався таким роздумам, мені почало здаватися, що в цьому світі є ще один я, і саме зараз в якомусь барі він задоволено попиває віскі. Що довше я про це думав, то щораз більше інший я здавався реальнішим, аж поки нарешті справжній я не перестав існувати.

Я трусонув головою і прогнав від себеману.

За вікном стиха все ще перегукувалися нічні птахи.

Я піднявся на другий поверх і в одній маленькій кімнатці, якою не користувався Пацюк, улаштувався на нічліг. Ретельно складені матрац, простирадло й ковдру я знайшов у стінній шафі.

Меблі в моїй кімнаті виявилися такими ж, як у спальні Пацюка. Тумбочка біля ліжка, стіл, комод і торшер. Меблі старомодні, але міцні, виготовлені винятково з урахуванням їхнього практичного використання. Без жодної зайвої деталі.

З ліжка під вікном видніло пасовище. Дощ перестав падати, подекуди між густими хмарами з'явилися прогалини, а з них раз по раз визирав чарівний півмісяць і виривав з темряви навколишній краєвид. Здавалося, ніби прожектор висвічував дно глибокого моря.

Не роздягнувшись, я заліз у ліжко і довго дивився, як з'являлось і зникало у вікні пасовище. Незабаром на цю картину наклалася інша: я уявив собі, як самотня подружка, минає небезпечний поворот і спускається з гір. Коли й це зникло, мені примарилася овеча отара і Пацюк, зайнятий її фотографуванням. Однак за той час, поки місяць ховався і виринав з-за хмар, розтануло й таке видиво.

Після того під світлом торшера я взявся читати "Пригоди Шерлока Холмса".

6. Знахідка в гаражі. Роздуми посеред пасовища

Зграйка невідомих мені птахів, обсівши дерево сіінокі перед вхідними дверима будинку, немов прикраси на Різдвяній ялинці, щебетали з усієї сили. У промінні ранкового сонця навколишній світ виблискував вологою.

У старомодному, милому моєму серцю тостері я підсмажив хліб, на сковорідці — окату яєчню і випив дві склянки виноградного соку, знайденого в холодильнику. Без подружки я почувався самотнім, та мені здалося, що навіть те, що я можу відчувати самотність, уже давало мені надію на порятунок. Самотність — зовсім непогане почуття. Чимось схоже на затихле дерево, з якого спурхнули пташки.

Я вимив тарілку, зішкріб прилиплий до раковини яєчний жовток і цілих п'ять хвилин чистив зуби. Потім, після довгого вагання, поголився. На умивальнику я знайшов новісінький крем для гоління, станок "Жилет", зубну щітку з пастою, туалетне мило, лосьйон для шкіри та одеколон. Поряд на поличці лежав десяток дбайливо складених рушників різного кольору. Все було зроблено з акуратністю, властивою Пацюкові. На дзеркалі й на раковині не було жодної плямочки.

Щось подібне спостерігалося в туалеті та ванній кімнаті. Шви між кахельними плитками аж блищали — хтось відполірував їх до білого старою зубною щіткою і пральним порошком. З коробки ароматичних речовин у туалеті ширився запах джина з лимонадом, який подають в якому-небудь першокласному барі.

Я вийшов з туалету, сів на диван у вітальні і закурив першу ранкову сигарету. В рюкзаку лишилося три пачки "Ларку". Оце й усе. Коли вони скінчаться, нічого не залишиться, як кинути куріння. За такими думками я скурив ще одну сигарету. Вранішнє світло приємно радувало очі, сидіння на дивані здавалося розкішшю. Я незчувся, як минула година. Годинник розмірено вибив дев'яту.

І саме тоді я начебто здогадався, чому Пацюк наводив ідеальний порядок дома, відполіровував до білого кахель у туалеті, прасував сорочки і голився, не сподіваючись на зустріч з кимсь. Якщо в такому місці постійно не рухатися, то пропаде нормальне відчуття часу.

Я підвівся з дивана і, схрестивши руки на грудях, обійшов усю кімнату в пошуках хоч якогось заняття, але поки що ні до чого не додумався. Все, що вимагало прибирання, прибрав Пацюк. Навіть висока стеля була очищена від сажі.

"Ну, гаразд, — сказав я собі. — Найближчим часом щось придумаю".

А тим часом вирішив прогулятися навколо будинку. Погода видалася чудова. По небу, наче прочесаному щіткою, плило кілька продовгуватих білястих хмар, звідусіль линув пташиний щебет.

За будинком я помітив великий гараж. На землі перед двійчастими воротами лежав недокурок сигарети "Севен Старз". Цього разу він виявився порівняно старим: папір розлізся і назовні виступив фільтр. Я пригадав, що в будинку була одна-однісінька попільничка. Стара, без жодних слідів користування впродовж тривалого часу. Пацюк не курив. Я покачав недокурок на долоні й кинув його на попереднє місце.

Відсунувши важкий засув, я відчинив ворота гаража — всередині було просторо, сонячне світло, що проникало крізь щілини в дощаних стінах, вимальовувало на чорній долівці кілька чітких паралельних смужок. Пахло землею і бензином.

У гаражі стояв старий джип — "Тойота Лендкрузер". Ні на його корпусі, ні на шинах не було жодної грудочки болота. Бензину — майже повний бак. Я обмацав рукою там, де Пацюк звичайно ховав ключі від автомашини. Як я і сподівався, вони виявилися на місці. Я вставив ключ запалення, крутонув його — і двигун умить відгукнувся приємним гуркотом. Як завжди, Пацюк і цього разу показав себе здібним майстром… Я вимкнув двигун, поклав ключ на своє місце і, не встаючи з сидіння водія, оглянувся. Всередині автомобіля я не помітив нічого особливого. Лише карту автомобільних доріг, рушник і півплитки шоколаду. На задньому сидінні валявся моток дроту й величезні обценьки. Взагалі, як це не дивно для автомобіля Пацюка, задня

частина салону була засмічена. Я відчинив задні двері, згріб рукою сміття з крісла і підніс його до світла, що пробивалося крізь дірку в дошці. Воно скидалося на жмутик чи то набивки, насмиканої з подушечки, чи то овечої вовни. Я добув салфетку, загорнув у неї сміття і заховав у нагрудну кишеню.

Я ніяк не міг зрозуміти, чому Пацюк не скористався автомобілем. Те, що джип стоїть у гаражі, означало одне з двох: або він спустився з гір пішки, або взагалі нікуди не спускався. Однак, хоч трісни, в жодному випадку я не бачив здорового глузду. Ще три дні тому Пацюк міг спокійно проїхати гірською дорогою під кручею, але важко повірити, що, кинувши напризволяще свою оселю, він вештається по цьому плоскогір'ю і ночує під відкритим небом.

Відмовившись від спроб що-небудь зрозуміти, я замкнув гараж і подався на пасовище. Хоч скільки суши собі голову, а з беззмістовної ситуації не дійдеш до змістовного висновку.

Сонце підбивалося щораз вище, і над пасовищем почала підніматися пара. В її серпанку далекі гори тьмяніли і втрачали обриси. По всій рівнині розпливався запах трави.

По мокрій траві я дійшов до середини пасовища. І саме там побачив стару зужиту автомобільну шину. Гума зовсім вицвіла і потріскала. Я сів на неї й оглянувся навколо. Будинок, з якого я сюди прийшов, здавався білою скелею, що випинається на морському березі.

Сидячи на старій автомобільній шині один-однісінький серед пасовища, я пригадав змагання з плавання на далекі відстані між островами, в яких у дитинстві я часто брав участь. Пропливши майже половину дистанції, я зупинявся і, тримаючись на плаву, оглядав навколишній краєвид. Відчуття завжди було незвичне. Здавалося дивним, що перебуваю на однаковій віддалі від двох клаптів землі, що десь там далеко і зараз люди зайняті своїми буденними справами. Та

найбільшою дивовижею було те, що у своїй діяльності суспільство легко обходилося без мене.

Після п'ятнадцяти хвилин роздуму на автомобільній шині я повернувся до будинку і, вмостившись на дивані у вітальні, читав далі "Пригоди Шерлока Холмса".

О другій прийшов Чоловік-Вівця.

7. І прийшов Чоловік-Вівця

Як тільки годинник вибив другу, у двері постукали. Спочатку двічі, згодом — тричі.

Минула якась хвилина, поки я це збагнув. Бо мені й на думку не спадало, що хтось може постукати у двері цього будинку. Пацюк зайшов би без стуку — це ж його власна оселя. Вівчар стукнув би один раз і, не чекаючи відповіді, відчинив би двері. А подружка?.. Ні, вона цього не робила б, а нишком пробралася б у кухню з чорного ходу і пила б там каву. Вона не з тих, що стукають у парадні двері.

Я відчинив двері — переді мною стояв Чоловік-Вівця. Не виявляючи найменшого зацікавлення ні відчиненими дверима, ні мною, який їх відчинив, Чоловік-Вівця вп'явся поглядом у поштову скриньку, прибиту до стіни на відстані метрів двох від дверей, наче у щось незвичайне. Зростом він був трохи вищий від поштової скриньки. Метрів з півтора, до того ж, сутулий і кривоногий.

Крім того, поріг, на якому я стояв, виступав над рівнем землі сантиметрів на п'ятнадцять, а тому здавалося, наче я дивлюся на когось з вікна автобуса. Ніби геть-чисто нехтуючи моєю перевагою, Чоловік-Вівця повернувся до мене боком і ні на мить не відривав очей від поштової скриньки. Звісно, в ній не було нічого.

— Зайти можна? — не обертаючись до мене, скоромовкою запитав він. В його голосі відчувалося роздратування.

— Будь ласка, — відповів я.

Чоловік-Вівця зігнувся і спритно розв'язав шнурки альпіністських черевиків. Вони були вкриті засохлою грязюкою, як торт шоколадом. Роззувшись, Чоловік-Вівця взяв по черевику в кожну руку і звичними рухами вдарив одним об одного. Грязюка хоч-не-хоч обсипалася на землю. Потім з таким виглядом, ніби йому відомо, де в будинку що лежить, він сунув ноги в капці і, потрюхикавши через вітальню, задоволено вмостився на дивані.

Увесь, з голови до ніг, він був в овечій шкурі. Така одежа сиділа на його присадкуватому тілі як улита. Баранячі ніжки були саморобними. Як і ковпак, що закривав голову. По обидва боки ковпака стирчали плоскі вуха, мабуть, підтримувані в горизонтальному положенні зсередини дротом. Шкіряна маска, яка закривала верхню половину обличчя, рукавиці і шкарпетки — все, один в один, було чорним. Від шиї до промежини збігала застібка-блискавка — щоб можна було легко шкуру роздягати й одягати.

На грудях я побачив кишеню, також з блискавкою, для сигарет і сірників. Чоловік-Вівця вийняв сигарету "Севен Старз", прикурив від сірника і голосно зітхнув. Я приніс з кухні чисту попільничку.

— Охота випити чогось хмільного! — сказав гість. Я знову пішов на кухню і вернувся звідти з півпляшкою "Фор Розіз", двома склянками та шматками льоду.

Ми змішали, кожен для себе, віскі з льодом і, не чаркуючись, випили. Поки склянка не спорожніла, Чоловік-Вівця безперестанку щось бурмотів. Щоразу, коли його недоречно довгий ніс сопів, ніздрі

роздувалися так, наче птах розправляв крила. Очі в прорізах маски, здавалось, не знаходили спокою і нишпорили в просторі навколо мене.

Осушивши склянку, Чоловік-Вівця начебто трохи опам'ятався. Погасивши сигарету, засунув пальці обох рук під маску і почав терти повіки.

— Вовна в очі попала, — сказав він.

Не знаючи, що відповісти, я мовчав.

— Ти прибув сюди вчора вранці, правда? — не перестаючи терти повіки, сказав Чоловік-Вівця. — Ми все бачили.

Він долив у склянку віскі з наполовину розталим льодом і, не розмішуючи, випив ковток.

— А пополудні жінка пішла.

— І це ти бачив?

— Не тільки бачили, а самі її спровадили.

— Спровадили?

— Ага. Заглянули в кухню і сказали: "Вам краще піти звідси".

— Чому?

Чоловік-Вівця насупився і замовк. Напевне, вважав таке запитання до себе недоречним. Однак, поки я думав, як спитати його по-іншому, в його очах поволі зажевріло зовсім інше світло.

— Жінка повернулася в готель "Дельфін", — сказав він.

— Це вона так сказала?

— Нічого вона не казала. Просто повернулась у готель "Дельфін" та й усе.

— Звідки ти це знаєш?

Чоловік-Вівця нічого не відповів. Поклав руки на коліна і мовчки втупився у склянку на столі.

— Отже, вона повернулася в готель "Дельфін"? — перепитав я.

— Ага. Готель "Дельфін" — непоганий готель. Вівцями пахне, — сказав Чоловік-Вівця.

Ми знову замовкли. Уважно придивившись, я побачив, що овеча шкура на гостеві страшно брудна, а вовна збилася в ковтуни.

— І вона нічого не просила переказати, коли відходила?

— Ні-і… — і Чоловік-Вівця похитав головою. — Жінка нічого не казала, а ми не питали.

— Ти сказав їй: "Тобі, жіночко, краще піти!" — і вона мовчки послухалася, чи не так?

— Саме так. Вона сама хотіла піти, а тому ми їй сказали, щоб ішла.

— Але ж вона прибула сюди з власної волі!

— Брехня! — заперечив гість. — Жінка хотіла піти звідси, але хтось їй морочив голову, і вона вагалася. А тому ми самі її спровадили! Не сумніваюсь, це ти її морочив!

Чоловік-Вівця встав з дивана і гупнув долонею правої руки об стіл. Склянки з віскі відскочили вбік сантиметрів на п'ять.

Якусь мить гість завмер у такій позі; потім полум'я в його очах згасло — і він знесилено опустився на диван.

— Це ти її заморочив, — повторив він, цього разу вже тихо. — Як тобі не соромно! Ти нічого не розумієш. Думаєш тільки про себе.

— По-твоєму, вона не повинна була сюди приходити?

— Саме так! Не повинна була сюди приходити. А ти думав тільки про себе.

Розлігшись на дивані, я потягував віскі.

— Ну, гаразд. Хоч би там що, а все вже скінчилося, — сказав Чоловік-Вівця.

— Скінчилося?

— Ту жінку ти вже ніколи не побачиш.

— І це тому, що я думав тільки про себе?

— Так! Ти думав тільки про себе. Ось за це й розплачуєшся.

Чоловік-Вівця встав, підійшов до підвіконня і, легко, однією рукою, піднявши важенну раму, вдихнув свіжого повітря. Що й казати, силач.

— У такий погідний день вікна треба відчиняти, — сказав Чоловік-Вівця. Потім обійшов половину кімнати, зупинився перед стелажами і, сплівши руки на грудях, взявся розглядати спинки книжок. Ззаду з-під його шкури витикався маленький хвостик. Здавалося, ніби це справжнісінька вівця встала на задні ноги.

— Я шукаю свого друга, — сказав я.

— Он що, — відповів він байдуже, все ще повернувшись до мене спиною.

— Якийсь час він тут жив. Ще тиждень тому.

— Не знаємо!

Чоловік-Вівця зупинився перед каміном і швидко перетасував колоду карт.

— А ще я розшукую вівцю із зіркою на спині, — сказав я.

— Ніколи не бачили! — відповів Чоловік-Вівця.

І все ж таки було ясно, що він щось знає про Пацюка і про вівцю. Занадто вдаваною була його байдужість. Занадто швидкою відповідь і неприродною інтонація.

Я змінив тактику: позіхнув, удаючи, ніби зовсім утратив до нього цікавість, і почав перегортати книжку, що лежала на столі. Чоловік-Вівця, здавалось, трохи занервував і знову сів на диван. Якийсь час він сидів мовчки, дивлячись, як я читаю книжку.

— А що, книжки читати — цікаво? — запитав він.

— Ага, — коротко відповів я.

Чоловік-Вівця знову вичікував. А я і далі читав книжку, не звертаючи на нього уваги.

— Вибачте, що ми оце недавно так грубо з тобою розмовляли… — тихо сказав він. — Таке буває іноді, коли вівця й людина в мені буцають одне одного… Та ми зовсім не хотіли тебе образити. Крім того, ти нам дорікнув, а тому…

— Та нічого, — заспокоїв я.

— А того, що ти вже ніколи не побачиш ту жінку, нам справді жаль. Та в цьому ми не винні.

— Ага…

З кишені рюкзака я добув три пачки "Ларку" і передав Чоловіку-Вівці. Схоже, що це його трохи здивувало.

— Дякую! Таких ми ще не курили. А тобі що, не треба?

— Я кинув курити, — відповів я.

— О, це правильно! — і він переконливо кивнув головою. — Від сигарет тільки шкода здоров'ю.

Чоловік-Вівця обережно запхав коробки сигарет у нарукавну кишеню. Вона роздулася, набравши квадратної форми.

— Мені будь-що треба зустрітися зі своїм другом. Заради цього я й пришов з такої далечі…

Чоловік-Вівця кивнув.

— Те ж саме стосується вівці.

Чоловік-Вівця кивнув.

— Але ти, здається, нічого про це не знаєш, правда?

Чоловік-Вівця сумовито похитав головою. Саморобні вуха загойдалися. Однак цього разу заперечення було набагато слабшим, ніж раніше.

— Місцевість тут прекрасна! — змінив тему розмови Чоловік-Вівця. — Чудові краєвиди, чисте повітря. Гадаю, тобі також подобається.

— Прекрасна! — погодився я.

— А взимку — чиста благодать. Навколо видно тільки сніг, все замерзає. Звірі впадають у сплячку, людей — ні душі.

— Ти тут давно?

— Ага.

Я вирішив ні про що більше не розпитувати. Чоловік-Вівця поводився, як дика тварина. Трохи наблизишся — дає драла, почнеш відходити — підкрадається ближче. Якщо вже я збираюсь затриматися тут надовго, то нема чого спішити. Не треба шкодувати часу, а поволі все вивідати.

Чоловік-Вівця лівою рукою стягував — по черзі, починаючи з великого пальця, — чорну рукавичку на правій. Після кількох таких посмикувань рукавичка сповзла — і показалася загрубіла смаглява

кисть. Невелика, але м'язиста, із шрамом від давнього опіку, що тягнувся від великого пальця до середини тильної сторони долоні.

Чоловік-Вівця уважно роздивлявся спочатку тильну сторону долоні, а потім — саму долоню. І робив це він точнісінько так, як колись Пацюк. Та Чоловік-Вівця не міг бути Пацюком. Бо навіть зростом вони відрізнялися — сантиметрів на двадцять.

— Ти залишишся тут надовго? — спитав Чоловік-Вівця.

— Та ні. Поїду, як тільки знайдеться друг або вівця. Я ж заради цього сюди прибув.

— Взимку тут добре, — повторив Чоловік-Вівця. — Сніг усюди білий-білісінький — аж блищить. І все-все замерзає.

Чоловік-Вівця захихикав, і його великі ніздрі ще більше роздулися. З рота виглянули брудні зуби. На місці двох передніх видніла діра. Ритм його думок чомусь був нерівний, а тому здавалося, ніби повітря в кімнаті то розширюється, то стискається.

— Ну, я скоро піду, — раптом сказав Чоловік-Вівця. — Дякую за сигарети.

Я мовчки кивнув.

— От було б добре, якби швидко знайшовся твій друг або вівця, чи не так?

— Ага, — відповів я. — Якщо раптом щось дізнаєшся, дай знати. Добре?

Чоловік-Вівця якийсь час мулявся так, наче йому незатишно в цьому світі.

— Гаразд. Дамо знати, — пообіцяв він.

Я ледве стримався, щоб не розсміятися. З усього було видно, що Чоловік-Вівця — нікудишній брехун.

Чоловік-Вівця натягнув рукавиці і підвівся.

— Ми ще прийдемо. Може, через кілька днів, а таки прийдемо, — сказав він, і його очі потьмяніли. — Сподіваюсь, клопоту тобі не завдамо?

— Звичайно, ні, — поспішив я захитати головою. — Обов'язково хотів би з тобою зустрітися.

— Ну, тоді прийдемо, — сказав він і хряснув за собою дверима. Овечий хвостик мало не прищемило, та, на щастя, якось обійшлося.

Крізь щілини у віконницях я бачив, як Чоловік-Вівця зупинився перед будинком і знову витріщився на облізлу білу поштову скриньку. Як усім тілом крутонувся, щоб припасувати до себе овечу шкуру, і мерщій подався через пасовище до лісу на сході. Як гойдалися, немов трамплін після стрибка у воду, його горизонтально відстовбурчені вуха. Чоловік-Вівця, поступово віддаляючись, перетворився у білясту цятку, а потім нарешті розтанув між стовбурами беріз.

Чоловік-Вівця зник, а я ще довго дивився на пасовище і березову діброву. Що довше я дивився, то щораз більше сумнівався в тому, чи Чоловік-Вівця щойно сидів у цій кімнаті.

Однак на столі залишилася пляшка з-під віскі і недокурки сигарет "Севен Старз", а навпроти на дивані — кілька овечих волосинок. Я

порівняв їх із жмутиком вовни, знайденим на задньому сидінні "Лендкрузера". Повний збіг.

Щоб дати лад своїм думкам, після відходу Чоловіка-Вівці я взявся готувати на кухні гамбурзький біфштекс. Дрібно нарізав і підсмажив на сковорідці цибулю, потім вийняв з холодильника кусень яловичини, розморозив його і пропустив через м'ясорубку.

Загалом у кухні панував цілковитий порядок, але посуду, кулінарського знаряддя та приправ зі спеціями було більше, ніж звичайно треба. От якби прокласти сюди шосе, то можна було б у цьому будинку відкрити ресторан у стилі гірської хатини! Було б зовсім непогано сидіти отак за обіднім столом і через відчинені вікна споглядати, як під блакитним небом пасуться овечі отари. Батьки могли б виводити своїх малюків погратися на пасовищі з вівцями, а закохані — гуляти у березовій діброві... Не сумніваюсь, ресторан процвітав би, як ніде.

Пацюк управляв би, я — куховарив. Знайшлася б якась робота і для Чоловіка-Вівці. У гірському ресторані його чудернацька одежа сприймалася б зовсім природно. Зрештою, і практичний вівчар міг би до нас приєднатися. Зовсім не завадило б мати серед нас хоч одну реально мислячу людину. Знадобилися б і собаки. Напевне, приїжджав би в гості й Професор Вівця...

Я розмішував дерев'яною лопаточкою цибулю на сковорідці й снував фантазії про ресторан.

І саме тоді раптом важким тягарем мені на голову налягла думка: невже я назавжди втратив подружку з чудесними вухами? Мабуть, Чоловік-Вівця був правий. Напевне, треба було приїхати сюди самому. Напевне... Я потряс головою і повернувся до думок про ресторан.

От якби сюди приїхав Джей — напевне, все пішло б як по маслу. Все трималося б на ньому. На його здатності прощати і співчувати.

Поки цибуля на сковорідці холонула, я сидів біля підвіконня і знову дивився на пасовище.

8. Особливий маршрут вітру

Збігло ще три нічим непримітні дні. Без жодних подій. Не показувався і Чоловік-Вівця. Я готував страви, їв, читав книжки, після заходу сонця пив віскі й лягав спати. Вранці прокидався о шостій, пробігав півколом по краю пасовища, приймав душ і голився.

Вранішнє повітря надворі ставало щораз холоднішим. З кожним днем рідшало яскраво-багряне листя на березах, і крізь їхнє оголене гілля на плоскогір'я з північного заходу вривалися перші зимові вітри. Зупиняючись після пробігу серед пасовища, я виразно чув їхнє свистіння. "Вороття немає!" — виносили вони мені вирок. Коротка осінь минула.

Живучи без фізичних вправ і без куріння, в перші три дні я потовстішав на два кілограми, але згодом завдяки бігу збавив свою вагу на цілий кілограм. Відмовитися від курива трохи важко, та коли в радіусі тридцяти кілометрів навкруги немає жодного сигаретного автомата, доводиться терпіти. Щоразу, коли хотілося курити, я думав про подружку та її вуха. Тоді в порівнянні з дотеперішньою втратою нестача сигарет здавалася чимось абсолютно дріб'язковим. Насправді так воно й було.

Щоб згаяти вільний час, я спробував свої кулінарні здібності. У духовці смажив ростбіф. Розмороженого лосося натирав на терці і маринував. Свіжих овочів бракувало, а тому я збирав на пасовищі їстівні трави, додавав до них пластівці сушеного тунця і варив юшку. Без особливих спецій заквашував капусту. На випадок приходу Чоловіка-

Вівці готував різноманітні закуски до випивки. Однак Чоловік-Вівця не з'являвся.

Пополудні я здебільшого споглядав пасовище. Коли я довго не відривав від нього очей, мені раптом почало ввижатися, ніби ось зараз хтось вирине з березової діброви й через пасовище попрямує до мене. Найчастіше мені здавалося, що це йде Чоловік-Вівця, іноді привиджувався Пацюк або подружка. А одного разу — і вівця із зіркою на спині.

А проте, хоч скільки я ждав, ніхто не приходив. Тільки вітер пролітав над пасовищем. Здавалось, наче тут пролягає його спеціальний маршрут. Ніби виконуючи важливе завдання, вітер спішив і ніколи не оглядався назад.

На сьомий день після мого прибуття в гори випав перший сніг. Ранок того дня видався на диво безвітряним, а над землею висіли важкі олов'яні хмари. Я вернувся з пробіжки по пасовищу, прийняв душ, потім поставив платівку і сів пити каву — от саме тоді й почався снігопад. Тверді овальні сніжинки дзвінко зацокотіли об віконні шибки. Незабаром знявся вітер, і сніжинки ринули під кутом тридцять градусів до землі, розкресливши косими штрихами краєвид за вікном. Спочатку все нагадувало візерунок на обгортковому папері якогось універмагу, та коли сніг посипався густіше, все надворі — і ліс, і гори — побіліло і зникло. То був не легенький токійський снігопад, а справжній, північний, що вкриває під собою усе на світі і геть-чисто заморожує землю.

Як тільки я невідривно дивився на сніг, відразу починали боліти очі. Тоді я опустив штори і сів біля гасової грубки читати книжку. Коли платівка скінчилася і голка піднялася вгору — навколо запала могильна тиша. Схожа на ту, що настає після того, як усе живе вимерло. Я відклав книжку і, сам не знаючи чому, взявся обходити весь будинок. З вітальні пройшов у кухню, перевірив комору, ванну, туалет і погріб, заглянув у кімнати на другому поверсі. Ніде не було нікого. Тільки тиша, що

зав'язла по кутках, мов олія. Трохи інша в кожному приміщенні — залежно від його розмірів.

Я був один-однісінький — здавалось, ніби ще ніколи в житті я не почувався так самотньо. Уперше за останні два дні страх хотілося курити, але ж, звісно, сигарет не було.

Замість цього я пив віскі без льоду. Якщо я так проводитиму всю зиму, то, дивись, стану алкоголіком. А втім, цього не буде, бо не вистачить випивки. Залишилося тільки три пляшки віскі, одна — бренді та дюжина коробок пива — й більш нічого. Напевне, і Пацюк думав про те ж саме.

Невже, мій компаньйон і далі пиячить? Цікаво, чи вдалося йому, як я радив, перебудувати фірму в маленьку перекладацьку контору? Мабуть, що вдалося. Не сумніваюся, що і без мене він дає собі раду. Так чи інакше, ми вдвох уже до того наближалися. До того, щоб через шість років усе починати спочатку.

Пополудні сніг перестав. Так само раптово, як і почав іти. Де-не-де у густих, немов з глини, хмарах з'явилися прогалини, — і величні стовпи сонячного світла, що пробивалися крізь них, мандрували з одного кінця пасовища до іншого. Незрівнянне видовище!

Я вийшов з будинку. Землю вкривали тверді, схожі на малюсінькі льодяники, сніжинки. Міцно злипнувши докупи, вони, здавалось, відмовлялися танути. А проте, коли годинник вибив третю, сніг розтанув майже повністю. Земля зволожіла, і надвечірнє сонце огорнуло пасовище лагідним світлом. Бадьоро, ніби вирвавшись з клітки, защебетали птахи.

Після вечері я взяв у кімнаті Пацюка роман Конрада разом з книжкою "Як спекти хліб" і, вмостившись на дивані у вітальні, почав його читати. Прочитавши десь третину книжки, я натрапив між

сторінками на газетну вирізку сантиметрів десять на десять, яку Пацюк використовував як закладку. Вона була без дати, але, судячи з кольору паперу, я зробив висновок, що газета вийшла порівняно недавно. Зміст вирізки — виключно місцеві новини. Відкриття симпозіуму в готелі в Саппоро про проблеми старіння суспільства. Проведення спортивної естафети поблизу міста Асахікава. Читання лекцій про кризу на Близькому Сході… Зовсім нічого, що могло б привернути увагу Пацюка або мою. На звороті — суцільна газетна реклама. Я позіхнув, закрив книжку і пішов на кухню розігрівати залишки кави.

Прочитавши газетні новини, я вперше відчув, що цілий тиждень живу відірваний від подій, які відбуваються у світі. Без радіо, телебачення, газет і журналів. Може, саме зараз ядерні ракети нищать Токіо, а по всьому світу шириться епідемія якоїсь хвороби. Або ж Австралію окупували марсіани. Та навіть якщо це правда, навіщо мені її знати? Якби я зайшов у гараж, то міг би послухати радіо "Лендкрузера", але робити цього мені не хотілося. Якщо можна обійтися без новин, то вони не потрібні, а, крім того, в мене і так є багато причин для неспокою.

А все-таки в моїй голові щось застряло. Враження було таке, ніби перед очима щось прошмигнуло, а я, задумавшись, нічого не помітив. Однак мимоволі воно закарбувалося на сітківці… Я поклав у раковину порожню чашку, повернувся у вітальню і ще раз обдивився газетну вирізку. Те, що я намагався відшукати, виявилося на звороті:

ПАЦЮЧЕ! ДАЙ ПРО СЕБЕ ЗНАТИ!

НЕГАЙНО!

ГОТЕЛЬ "ДЕЛЬФІН", КІМНАТА 406

Я засунув вирізку назад у книжку і плюхнувся на диван.

Виходить, Пацюк знав, що я його розшукую! Цікаво, яким чином він натрапив на моє оголошення? Може, випадково, коли спускався з гір? Або тоді, коли свідомо чогось шукав, а тому зібрав і переглянув газети за кілька тижнів?

Та попри це він не зв'язався зі мною. Може, газетне оголошення попало йому на очі, коли я вже вибрався з готелю "Дельфін"? Або ж його телефон вийшов з ладу, коли він збирався мені подзвонити?

Е, ні! Пацюк не те що не міг, а не хотів зі мною спілкуватися! Адже простіше простого здогадатися, що коли-небудь доберуся і сюди, якщо вже опинився у готелі "Дельфін". Якби він хотів мене побачити, то почекав би або принаймні залишив записку.

Інакше кажучи, з якоїсь невідомої причини Пацюк не захотів зі мною зустрічатися. Однак він не відмовлявся від мене. Бо якби не хотів, щоб я сюди приходив, то мав чимало способів тримати мене за порогом. Як-не-як, цей будинок належав йому.

Роздвоюючись між цими двома припущеннями, я стежив, як велика стрілка настінного годинника повзла по циферблаті. Стрілка описала повне коло, а я так і не зумів знайти чогось середнього між двома крайностями.

Чоловік-Вівця щось знає. Я в цьому не сумнівався. Людина, здатна так швидко помітити мій приїзд, не може не знати Пацюка, який прожив тут майже півроку. Що довше я міркував, то щораз більше впевнювався ось у чому: вчинки Чоловіка-Вівці — відображення волі Пацюка. Чоловік-Вівця спровадив з гір мою подружку і прирік мене на самотність. Напевне, його поява — якесь попередження. Навколо мене розігрується якийсь сценарій. Незабаром сцена розчиститься — і от-от щось станеться.

Я погасив світло у вітальні, піднявся на другий поверх і, залізши в ліжко, дивився на місяць і пасовище під снігом. У прогалинах між хмарами видніли холодні зорі. Я відчинив вікно і вдихнув нічні запахи. Серед шелесту листя дерев я почув здалека якийсь дивний крик — чи то птаха, чи то звіра.

Так промайнула моя сьома доба в горах.

Наступного ранку я прокинувся, пробігся по пасовищу, потім прийняв душ і поснідав. Ранок нічим не відрізнявся від інших. Як і вчора, небо затягло хмарами, але температура повітря трохи підвищилася. І жодних ознак того, що сніг випаде.

Я натягнув сині джинси і светр, а поверх нього — теплу куртку з каптуром, узув легкі спортивні кеди і вирушив навпростець через пасовище. Зайшовши у діброву на сході, де востаннє зник Чоловік-Вівця, я довго йшов між деревами. Пристойної дороги я не запримітив, людських слідів — також. Іноді натрапляв на старі повалені стовбури беріз. Земля була рівною, та незабаром я наткнувся на широкий, завширшки з метр, рів — чи то висохле джерело, чи то залишки траншеї. Звиваючись між деревами, рів тягнувся вглиб діброви на кілька кілометрів. Місцями глибокий, місцями мілкий, по кісточки встелений опалим листям. Ідучи вздовж рову, я нарешті набрів на доріжку, що виступала над землею, мов хребет на спині в коня. Її пологі схили з обох боків плавно переходили у видолинки, вкриті засохлою травою. Птахи кольору пожухлої трави пурхали через доріжку і зникали в заростях на схилах. Подекуди між деревами палахкотіли червоні пуп'янки дикої азалії.

Пройшовши доріжкою десь з годину, я повністю втратив здатність орієнтуватися за сторонами світу. О, так мені не вдасться знайти Чоловіка-Вівцю! Я йшов уздовж видолинка доти, доки не почув, як жебонить вода. Коли ж побачив річку, пішов берегом униз за течією. Якщо не помиляюсь, невдовзі мав з'явитися водоспад і неподалік від нього — дорога, по якій ми з подружкою добиралися в гори.

Після десятьох хвилин ходьби я почув шум водоспаду. Гірський потік, нариваючись на валуни, розбивався на окремі струмки й де-не-де утворював холодні западини. В западинах не було видно риби, лише на їхніх поверхнях повільно кружляло кілька листочків. Перестрибуючи з валуна на валун, я перебрався через річку і по слизькому схилу піднявся до знайомої дороги.

Край моста сидів Чоловік-Вівця і дивився на мене. З його плеча звисав великий парусиновий мішок, ущерть напханий хмизом.

— Як вештатиметеся по лісу, на ведмедя набредете, — сказав Чоловік-Вівця. — Бо в цих місцях один такий блукає — учора пополудні ми сліди бачили. Якщо вже кортить гуляти, то причепіть собі збоку дзвіночок, як ми…

Чоловік-Вівця теленькнув дзвоником, причепленим англійською шпилькою на стегні до шкури.

— Я тебе шукав, — зітхнувши, відповів я.

— Знаємо, — сказав Чоловік-Вівця. — Бачили, що шукаєш.

— Ну, чого ж тоді голосу не подав?

— Та ми думали, що ти сам хочеш нас віднайти. Через те й мовчали.

Чоловік-Вівця вийняв з нарукавної кишені сигарету і з насолодою закурив. Я присів поряд з ним.

— Ти десь тут живеш?

— Ага, — відповів Чоловік-Вівця. — Тільки нікому про це не кажи. Ніхто не знає.

— А хіба мій друг про тебе не знає?

Мовчанка.

— Якщо ви друзі з моїм другом, то й ми з тобою друзі, правда?

— Начебто, — обережно сказав Чоловік-Вівця. — Мабуть, що так…

— А якщо ми з тобою друзі, то ти мені не брехатимеш, чи не так?

— Ага, — розгублено погодився Чоловік-Вівця.

— От і розкажи, як друг!

Чоловік-Вівця облизав пересохлі губи.

— Не можемо. Вибач, але так сталося, що ми справді не маємо права розповідати.

— Хтось заборонив?

Чоловік-Вівця замовк, наче замкнувшись у своїй шкаралупі. І тільки вітер свистів між голими деревами.

— Ніхто нас не почує, — заспокоював я.

Чоловік-Вівця подивився мені в очі.

— Про цю місцевість ти нічого не знаєш, правда?

— Не знаю.

— Ну, так от запам'ятай: вона — незвичайна.

— Але ж недавно ти казав, що ця місцевість прекрасна.

— Для нас! — відповів Чоловік-Вівця. — Бо тільки тут ми можемо жити. Якщо нас звідси виженуть — нам іти більше немає куди.

Чоловік-Вівця замовк. Здавалось, що з нього неможливо витягти жодного слова, і я перевів погляд на парусиновий мішок із хмизом.

— Ось цим ти взимку обігріваєшся?

Чоловік-Вівця мовчки кивнув.

— Та я чогось диму не бачив.

— Ми ще вогню не розпалювали. Як снігу нападає — розпалимо. Але й тоді диму все одно не побачите. Бо ми спалюємо дрова по-особливому!

По цих словах Чоловік-Вівця гордовито усміхнувся.

— А коли починаються снігопади?

Чоловік-Вівця глянув на небо, потім на мене.

— Цього року почнуться раніше, ніж звичайно. Через днів десять абощо.

— І тоді дорога обледеніє, правда?

— Напевне, що так. Ніхто не приїде, ніхто не спуститься з гір. Чудова пора року!

— І давно ти тут живеш?

— Давно, — відповів Чоловік-Вівця. — Дуже давно.

— Чим же ти харчуєшся?

— Білокопитником, папороттю, плодами дерев. Ловимо птахів, рибу і раків.

— І тобі не холодно?

— Зимою таки холоднувато.

— Якщо тобі щось треба, можу поділитися тим, що маю.

— Дякую. Поки що нічого не треба.

Чоловік-Вівця раптом підвівся і рушив доріжкою у бік пасовища. Я поспішив за ним.

— А чому ти заховався тут від людей?

— Якщо скажу — будеш сміятися! — відповів Чоловік-Вівця.

— Чого б це я мав сміятися? — сказав я. Не було жодної причини, щоб сміятися.

— Нікому не скажеш?

— Нікому не скажу.

— Бо не хотіли йти на війну.

Якийсь час ми йшли пліч-о-пліч мовчки. Хоч, правда, врівень з моїм плечем було не його плече, а голова.

— На війну з якою країною? — спитав я.

— Не знаю, — відповів Чоловік-Вівця і відкашлявся. — Та все одно нам не хотілося воювати. Тому живемо, як вівця. А коли так, то звідси не виїжджаємо.

— А народився ти в Дзюнітакі?

— Ага. Тільки нікому про це не кажи.

— Не скажу, — відповів я. — Міста не любиш?

— Того, що внизу?

— Ага.

— Не любимо. Бо в ньому повно військових, — сказав Чоловік-Вівця і ще раз відкашлявся. — А ти звідки?

— З Токіо.

— Про війну чув?

— Ні.

Після того Чоловік-Вівця наче втратив до мене цікавість. До самого пасовища ми з ним ні про що не розмовляли.

— У гості не зайдеш? — спитав я Чоловіка-Вівцю.

— До зими готуюся, — відповів він. — Дуже багато роботи. Якось іншим разом загляну.

— Я хотів би зустрітися з моїм другом, — сказав я. — Є причина, чому я будь-що маю поговорити з ним цього тижня, не пізніше!..

Чоловік-Вівця сумовито похитав головою. Його вуха при цьому метлялися то в один, то в інший бік.

— Вибач, але, як ми вже казали, не можемо нічим допомогти.

— То, може, хоч скажеш йому про це?

— Угу, — відповів він.

— Спасибі, — сказав я.

І ми розійшлися.

— Як збиратимешся до лісу, не забудь причепити собі дзвіночок! — на прощання застеріг Чоловік-Вівця.

Я попрямував до будинку, а Чоловік-Вівця, як і попереднього разу, розтанув між березами на сході. Нас розділило по-зимовому потьмяніле зелене німотне пасовище.

Того дня пополудні я взявся пекти хліб. Книжка під назвою "Як спекти хліб", яку я знайшов у кімнаті Пацюка, була написана у надзвичайно приязному стилі. На її обкладинці красувалася реклама: "Якщо вмієте читати — зможете легко спекти хліб". І, треба сказати, вона виявилася правдивою. Дотримуючись порад у книжці, я справді без особливих зусиль спік добрий хліб. Його духмяний запах плив у повітрі, надаючи атмосфері в будинку затишку й тепла. Та й смак його на перший раз був зовсім непоганий. Пшеничного борошна та дріжджів у кухні виявилося стільки, що принаймні про хліб не треба було б турбуватись, якби раптом довелося тут зимувати. Надовго вистачало б також рису і спагеті.

На вечерю я з'їв хліб, салат та яєчню з шинкою, а на десерт — консервованих персиків.

На сніданок я зварив рису і приготував плов з консервованого лосося, морських водоростей і грибів.

На обід використав сирники з холодильника і міцний чай з молоком.

О третій з'їв морозиво з лісовими горіхами, полите лікером.

Повечеряв куркою, спеченою у духовці, і розчинним супом.

Я знову почав товстіти.

Пополудні десятого дня, оглядаючи книжкові стелажі, я помітив, що одну із старих книжок зовсім недавно хтось начебто читав. Тільки на ній зверху не було пилу, а її спинка ледь-ледь виступала із загального ряду.

Я зняв книжку з полиці й, сівши на диван, почав її перегортати. Книжка мала назву "Генеалогія паназійства" і вийшла у світ під час війни. Папір нікуди не годився — від нього пахло пліснявою. Видана під час війни, а тому за своїм змістом одностороння і непереконлива, вона наводила таку нудьгу, що хотілося позіхати через кожних три сторінки. Однак і в ній де-не-де попадалися замазані цензурою речення. Про події 26 лютого 1936 року не згадувалося жодним словом[28].

Не вчитуючись у зміст, я перегорнув книжку до кінця — і саме там мені на очі потрапив чистий листок білого паперу. Після старих пожовклих сторінок він здавався справжнім чудом. Праворуч на ньому була позначка: "Додаток", а під нею список відомих і невідомих прихильників так званого паназійства з відомостями про час і місце їхнього народження. Переглядаючи його, десь посередині я наткнувся на ім'я Шефа. Того Шефа з вівцею в голові, з волі якого мене сюди привело. Його місце народження — Хоккайдо, місто Дзюнітакі.

Поклавши книжку на коліна, я заціпенів. Минуло досить багато часу, поки мої думки набрали словесної форми. Відчуття було таке, ніби мене чимось добряче вперіщили ззаду по голові.

Адже я мав би сам здогадатися. На самому початку збагнути. Мав би відразу перевірити, як тільки почув, що Шеф народився у родині бідного селянина на Хоккайдо. Хоч би як уміло він приховав своє минуле, все одно залишалися якісь способи розслідування цього факту. Скажімо, той секретар у чорному костюмі міг би це швидко зробити для мене.

Е, ні!

Я похитав головою.

Секретар не міг не перевірити цього. Його не назвеш недбалим. Навіть коли йдеться про дрібниці, він завжди прораховував усі можливості. Як, скажімо, мою реакцію і поведінку.

Безперечно, він знав усе заздалегідь.

Ніщо інше на думку не спадало. Знав, але все одно потратив стільки зусиль і часу на переконування і навіть залякування, щоб загнати мене сюди. Чому? З будь-якою справою він міг би упоратися набагато краще за мене. Та навіть якщо з якоїсь причини він мусив скористатися моїми послугами, то на самому початку мав би сказати, куди мені вирушати.

Сум'яття в голові вляглося, а натомість мене почала розбирати злість. Усе здавалося гротеском та обманом. Пацюк щось знав. Як і секретар у чорному костюмі. І тільки я, опинившись посередині між ними, ні про що не здогадувався. Всі мої припущення били мимо цілі, всі дії виявлялися помилковими. Мабуть, загалом моє життя позначене печаттю невдачі. Тож, звісно, мені нікому дорікати. Та все ж хто дав їм право так зі мною поводитися? Вони мене так використали, вичавили з мене всі соки, збили з ніг, що далі й нікуди!

Мені захотілося все кинути і негайно спустися з гір. Та зробити цього я не мав права. Я вже занадто далеко зайшов, щоб раптом усе кинути. Найпростіше було б — заголосити й розплакатися. Та навіщо? Адже попереду, здавалось, мене чекає ще щось гірше, коли доведеться плакати по-справжньому.

Я приніс з кухні пляшку віскі, наповнив склянку на сантиметрів п'ять і випив. Думати про щось інше я не міг.

9. Що відображається у дзеркалі, а що — ні

Вранці десятого дня я вирішив усе забути. Все, що я міг втратити, втрачено.

Того ранку під час бігу вже вдруге почав іти сніг. Липкий мокрий сніг з дощем змінився крупою, яка невдовзі заслала все навколо. Спочатку зовсім легенький, він тепер неприємно обволікав усе тіло. Перервавши на півдорозі свій звичний маршрут, я вернувся в будинок і почав гріти воду у ванні. Поки вода нагрівалася, я довго сидів перед гасовою грубкою, але ніяк не міг позбутися холоду, який своєю сирістю пронизав мене до самого серця. Навіть знявши рукавиці, я не міг зігнути пальців. Вуха щипало так, ніби от-от хтось їх відірве. Шкіра на всьому тілі задерев'яніла, мов грубий папір.

Просидівши у ванні хвилин тридцять і випивши чаю з бренді, я нарешті прийшов у норму, але ще впродовж двох годин іноді здригався від ознобу. Давалася взнаки зима в горах.

Сніг падав до самого вечора, вкриваючи білою габою пасовище від краю і до краю. А коли сутінки згусли, снігопад припинився і знову запанувала густа, як туман, тиша. Тиша, від якої нема як захиститися. Я увімкнув програвач на авто-повтор і прослухав "Біле Різдво" Бінґа Кросбі двадцять шість разів підряд.

Однак цей сніг, звісно, не пролежав довго. Як і передбачав Чоловік-Вівця, для того, щоб земля промерзла, був потрібен ще деякий час. Наступного ранку все небо раптом проясніло, і під сонячним промінням сніг нарешті почав поволі танути. Де-не-де на пасовищі замета протанули, а його рештки засліплювали очі відбитим світлом. Сніг на покрівлі будинку скочувався у клубки і, вряди-годи сповзаючи вниз, з гуркотом розбивався об землю. За вікном спадали з даху краплі талої води. Все навколо яскраво виблискувало. Кожна краплинка води, що звисала на кінці дубового листочка, світилася.

Засунувши руки в кишені штанів, я стояв перед вікном вітальні й довго дивився на цей краєвид. Усе розгорталося окремо від мене. Пливло окремо і від мене, і від будь-кого іншого. Сніг ішов, сніг танув.

Прислухаючись до того, як сніг скапує водою й гупає об землю, я почав прибирати в будинку. Через снігопад усе тіло задерев'яніло і вимагало руху. У чужу оселю я забрів як непрошений гість, а тому принаймні мав би підтримувати в ній чистоту. Крім того, приготувати обід або прибрати кімнату взагалі ніколи не було для мене проблемою.

Однак навести лад у такому великому будинку виявилося набагато важче, ніж раніше уявлялося. Пробігти десять кілометрів було б куди легше. Передусім я повимітав пил з кутків і зібрав його велетенським пилососом. Потім дерев'яну підлогу легко протер мокрою ганчіркою і, зігнувшись у три погибелі, натер воском. Задихався при цьому наполовину менше, ніж звичайно. Без неприємного відчуття, ніби клубок підступає до горла. І все тому, що кинув курити. Я випив на кухні холодного виноградного соку, хвильку перепочив і за одним махом попорав усе, що залишалося зробити перед обідом. Я розчинив віконниці — і завдяки натертій воском підлозі вітальня наче засяяла. Знайомий запах мокрого пасовища, змішаний із запахом воску, приємно лоскотав ніздрі.

Виправши шість ганчірок, якими натирав підлогу, я повісив їх сушитися надворі й подався на кухню, щоб скип'ятити воду в каструлі й

зварити спагеті. До спагеті я додав тріскової ікри та масла, зверху полив білим вином і соєвим соусом. З такою легкістю на душі і приємним настроєм, як цього дня, я вже давно не обідав. З близької березової діброви долинав спів дятла.

Ум'явши спагеті, я помив посуд і знову взявся до прибирання. Вишкріб ванну й умивальник, почистив унітаз і натер до блиску меблі. Завдяки Пацюку, який дбав про чистоту, освіжити меблі виявилося достатньо просто: оббризкав з флакону рідиною, розтер — і все готове. Після того я витягнув надвір довжелезний гумовий шланг і змив водою пилюку з віконних шибок і віконниць. Тепер увесь будинок наче обновився. Я вернувся у вітальню і протер шибки зсередини. На цьому прибирання скінчилося. Останні дві години перед вечором я провів, слухаючи грамзаписи.

Увечері, піднімаючись до кімнати Пацюка на другому поверсі, щоб узяти нову книжку, я запримітив, що велике трюмо коло сходів було страшно брудне. Я приніс рідину для чищення скла, набризкав її на дзеркало і почав терти ганчіркою. Та хоч скільки я старався, бруд не відтирався. Мені було невтямки, чому Пацюк усе дбайливо чистив і тільки забруднене дзеркало не чіпав. Я набрав у відро теплуватої води і, зішкрібши кіпоть з дзеркала нейлоновою щіткою, протер його сухою ганчіркою. Вода у відрі почорніла, мов сажа.

Тонка різьба на рамі свідчила, що дзеркало старовинне і, напевне, дороге. Після моїх зусиль на ньому не залишилося жодної плямки. У ньому відображалася вся моя постать — від голови до ніг — без жодної хиби і спотворення. Я стояв перед ним і якийсь час дивився на себе. Нічого особливо дивного я не помітив. Переді мною був звичайнісінький "я" — як завжди, з невиразним виразом обличчя. Тільки от зображення вражало надмірною чіткістю. Йому бракувало, як правило, властивої зображенням площинності. Здавалося, ніби не я розглядаю своє дзеркальне зображення, а моє плоске зображення — мене справжнього. Я підняв перед собою праву руку і витер губи тильною стороною долоні. Інший я — по той бік дзеркала — зробив те саме. А може, це я повторив

те, що зробив інший я, що був по той бік дзеркала. Я вже не був певен, чи справді я з власної волі витер губи тильною стороною долоні.

Зосередивши всю свою увагу на понятті "свобода волі", великим і вказівним пальцями лівої руки я ущипнув себе за вухо. Той, що був у дзеркалі, зробив абсолютно те саме. Здавалось, ніби він так само, як і я, зосередився на понятті "свобода волі".

Врешті-решт мені все обридло, і я відступив від дзеркала. Той, що був у дзеркалі, зробив те саме.

На дванадцятий день сніг випав утретє. Коли я прокинувся, він уже йшов — навдивовижу тихий. Настільки, що навіював сон, від якого очі самі заплющувалися. Сніжинки, не тверді, але й не липкі, повільно кружляючи, спускалися з неба і танули, не встигнувши злежатися.

Я притягнув з комори гітару, насилу настроїв її і спробував заграти давню мелодію. Поки, слухаючи пісеньку Бені Ґудмена "Airmail Special", пригадував забуті акорди, настав час обідати. Я наробив з уже зачерствілого власного хліба бутербродів з невеличкими шматками шинки і з'їв, запиваючи банкою пива.

Коли я повправлявся на гітарі ще півгодини, прийшов Чоловік-Вівця. Сніг і далі падав — так само тихо, як і раніше.

— Якщо ми невчасно, то прийдемо іншим разом! — відразу з порога промовив він.

— Та ні-ні, я дуже радий! Нудьга просто замучила! — відповів я, поклавши гітару на підлогу.

Як і минулого разу, Чоловік-Вівця роззувся, обтрушуючи грязюку, вдарив за дверима черевиком об черевик і зайшов досередини. На тлі снігу його овеча шкура здавалася особливо доречною. Він потрюхикав

до крісла навпроти мене і сів, кілька разів пововтузившись і зіпершись руками на підлокітники.

— І цей сніг ще не лежатиме? — спитав я.

— Ще ні, — відповів Чоловік-Вівця. — Сніг буває двоякий: такий, що лежить, і такий, що тане. Цього разу — саме той, що тане.

— Он що!

— А котрий не тане — той випаде наступного тижня.

— Пива вип'єш?

— Спасибі. Але якщо можна, краще бренді.

Я пішов на кухню, приготував для нього бренді, а для себе пиво й приніс до вітальні разом із бутербродами із сиром.

— На гітарі грали, правда? — захоплено сказав Чоловік-Вівця. — І ми любимо музику. Тільки от грати зовсім не вміємо.

— Та я також не вмію. Мабуть, років десять минуло відтоді, як гітару в руки брав.

— Ну, все-таки, може, щось заграєте?

Щоб не псувати гостеві настрою, я зіграв шматок мелодії "Airmail Special", потім спробував бринькати щось експромтом, але збився з ритму і відклав гітару набік.

— Чудово! — цілком серйозно похвалив Чоловік-Вівця. — Напевне, приємно грати на музичних інструментах, чи не так?

— Якщо вмієш. А щоб навчитися грати, треба мати добрий слух. Та навіть у такому разі, коли вчишся, можна заморити себе власного грою.

— Невже? — здивувався гість.

Він налив собі у склянку бренді, підняв її до рота й почав сьорбати маленькими ковтками. Я відкрив банку пива і пив прямо з неї.

— А переказати ваших слів ми не змогли, — сказав Чоловік-Вівця.

Я мовчки кивнув головою.

— Тільки для цього і прийшли.

Я глянув на календар, що висів на стіні. До дати, обведеної червоним фломастером, яка позначала кінець строку, відведеного мені на пошук вівці, залишалося всього три дні. А втім, тепер мені було вже однаково.

— Ситуація круто змінилася! — сказав я. — Я дуже сердитий. Як ніколи в житті.

Чоловік-Вівця мовчав, завмерши із склянкою бренді в руці.

Я схопив гітару за гриф і з усієї сили вдарив нею об цегляний край каміна. Гітара різко задеренчала — й розлетілася на шматки. Чоловік-Вівця аж підскочив. Його вуха затрусилися.

— Врешті-решт, я також маю право сердитися, — сказав я. Наче переконував сам себе: нехай ніхто не сумнівається, що я таки маю право на злість.

— Нам дуже прикро, що не вдалося допомогти вам. Та хочеться, щоб ви нас зрозуміли. Ви нам дуже подобаєтеся.

Якийсь час ми вдвох дивилися на сніг за вікном. Пухнастий, схожий на клоччя хмар, що ніби падало з неба на землю.

Я подався на кухню, щоб принести нову банку пива. Проходячи мимо сходів, зиркнув у дзеркало. Інший "я" також ішов по нову банку пива. Ми подивилися один одному в очі й зітхнули. Ми жили в різних світах, але думали про одне й те саме. Зовсім як Ґраучо Маркс і Харпо Маркс із "Качиного супу"[29].

За мною в дзеркалі відбивалася вітальня. А, може, насправді це була його вітальня. І за мною, і за ним була однакова вітальня. З однаковими диванами, килимами, настінними годинниками, картинами, стелажами — загалом усім. Не дуже вишукана, але досить затишна. Однак чимось вони таки відрізнялися. А може, лише так здавалося, ніби чимось відрізнялися.

Я добув з холодильника блакитну банку "Левенбрау" і по дорозі до вітальні, з пивом у руці, ще раз глянув на вітальню в дзеркалі, а потім — на справжню. Як і раніше, Чоловік-Вівця сидів у кріслі і в задумі поглядав на сніг за вікном.

Тоді я спробував знайти його у дзеркалі. Однак його там не було. У порожній вітальні я побачив тільки меблі. У дзеркальному світі я залишився сам-один. З подиву в мене аж мороз пішов поза шкірою.

— Ви зблідли, — сказав Чоловік-Вівця.

Я вмостився на дивані, мовчки відкрив банку пива і випив ковток.

— Напевне, застудилися. Бо для непризвичаєної людини зима в цих краях надто холодна. Та й повітря дуже сире... Було б краще, якби сьогодні ви лягли якомога раніше.

— Е, ні, — заперечив я. — Сьогодні я не спатиму. До останку чекатиму, поки прийде мій друг.

— Ви знаєте, що прийде?

— Знаю, — відповів я. — Прийде сьогодні о десятій вечора.

Чоловік-Вівця, не промовляючи ні слова, дивився на мене. Його очі в прорізах маски нічого не виражали.

— Сьогодні ввечері я спакуюся, а завтра мене вже тут не буде. Так і перекажи йому, якщо зустрінеш. Зрештою, і без цього можна обійтися.

Ніби даючи знати, що все зрозумів, Чоловік-Вівця кивнув головою.

— Якщо ви поїдете, нам буде сумно… Та що вдієш? А бутерброди із сиром можна забрати?

— Звичайно, можна.

Чоловік-Вівця загорнув бутерброди в паперову серветку, запхав у кишеню і натягнув рукавиці.

— Сподіваюсь, ми ще зустрінемося, — перед відходом сказав Чоловік-Вівця.

— Обов'язково зустрінемося, — відповів я.

Чоловік-Вівця пішов через пасовище на схід. І невдовзі заховався за сніговою пеленою. Залишилася сама тиша.

Я налив у склянку Чоловіка-Вівці бренді сантиметрів на два і випив одним ковтком. Запекло в горлі. Потім у шлунку стало жарко. А через

секунд тридцять тіло перестало тремтіти. Тільки биття настінного годинника ще довго і над міру гучно гриміло в моїй голові.

Я подумав, що пора спати.

Приніс ковдру з другого поверху і приліг на дивані. Почував страшну втому — немов дитина після трьох днів блукання в лісі. Склепив очі — і вмить заснув.

Мені приснився жахливий сон. Настільки жахливий, що краще було б його не згадувати.

10. А час збігає

Темрява закралася через вуха мені в голову і розпливлася по всьому тілу, як олія. Велетенським молотом хтось намагався розбити обмерзлу земну кулю. Ударів було точно вісім. Однак земна куля не розлетілася на шматки. Тільки надтріснула.

Восьма година, восьма година вечора!

Я мотнув головою — і прокинувся. Тіло затерпло, голова розколювалася від болю. Складалося враження, ніби хтось засунув мене в кухонний міксер і разом із потовченим льодом добряче прокрутив. Немає нічого гіршого, ніж прокидатися в пітьмі. Здається, що доведеться все розпочинати наново. Я розплющую очі — і спочатку відчуваю, начебто живу життям іншої людини. А поки воно ототожниться з моїм, минає досить багато часу. Взагалі дивна річ — дивитися на своє життя, як на чуже. Неймовірно важко уявити собі власне життя окремо від себе.

Я сполоснув обличчя під краном на кухні й випив підряд дві склянки води. Хоча вона була крижана, обличчя не перестало пашіти. Я знову сів на диван і серед темряви й тиші почав збирати докупи окремі шматки

свого життя. Вийшло щось не вельми доладне, та принаймні я розумів, що це моє життя. Тож я поволі повертався сам до себе. Дуже важко як слід пояснити іншій людині це дивовижне відчуття: я — це я. Зрештою, хіба воно може когось цікавити?

Мені здалося, ніби за мною стежать, але я не звертав на це уваги. Таке буває, коли сидиш сам-один у просторій кімнаті.

Я почав думати про клітини тіла. Як казала дружина, все на цьому світі врешті-решт відходить у минуле і зникає. Зникаю і я. Я помацав долонею обличчя. У цілковитій темряві воно не здавалося мені моїм. Скоріше це було чиєсь обличчя, що набрало форми мого. Ненадійною стала навіть пам'ять. Імена людей і назви речей — все розчинилось і потонуло в пітьмі.

Темряву струсонуло биття годинника: була половина дев'ятої. Снігопад припинився, але густі хмари все ще вкривали небо. Навколо панував непроглядний морок. Я довго сидів, угрузнувши в диван, і нервово гриз ніготь великого пальця. Навіть власну долоню я ледве бачив. Гасову грубку я погасив, і в кімнаті похолоднішало. Закутавшись у вовняну ковдру, я втупив очі в темну порожнечу. Здавалося, ніби, скорчившись, сиджу на дні глибокого колодязя.

Час спливав, як вода. Частинки темряви вимальовували на моїй сітківці дивовижні візерунки, які невдовзі безгучно розсипались, поступаючись місцем іншим. У застиглому, мов ртуть, просторі ворушилася тільки пітьма.

Я перестав думати і віддався плинові часу. Час поніс мене із собою. Щоразу нова темрява малювала нові візерунки.

Годинник вибив дев'яту. Коли останній удар поволі розтанув у темряві, на мить запала тиша.

— Ну, то що? Поговоримо? — спитав Пацюк.

— Гаразд, — погодився я.

11. Мешканці темряви

— Гаразд, — погодився я.

— Я прийшов на годину раніше, ніж було домовлено, — сказав Пацюк винувато.

— Та нічого. Як бачиш, я вже давно нудьгую.

Пацюк тихо засміявся. Він був у мене за плечима. Здавалось, ніби ми сиділи спинами один до одного.

— Схоже, ніби старі добрі часи вернулися… — сказав Пацюк.

— Ти згоден, що нам вдається поговорити по щирості лише тоді, коли в нас багато вільного часу? — сказав я.

— Мабуть, що так.

І Пацюк усміхнувся. Я збагнув це відразу, хоча сидів спиною до нього. Взагалі я багато чого відчував за найлегшим рухом повітря або тоном розмови. Адже ми колись дружили. Так давно, що важко й пригадати.

— Але ж хтось казав таке: "З ким час марнуєш — з тим по-справжньому товаришуєш", — мовив Пацюк.

— Здається, це твої слова.

— Як завжди, інтуїція тебе не підвела… Ти правий.

Я зітхнув.

— Та от в цій історії вона страшно схибила. Просто жити не хочеться! Дарма що ви всі разом мені стільки підказок давали…

— Тепер уже нічого не вдієш. Ти і так з усім добре справився.

Я мовчав. І був певен, що Пацюк знов уважно розглядає свої руки.

— О, я завдав тобі багато клопоту! — сказав він. — Мені справді дуже незручно! Однак іншого виходу в мене не було. Бо, крім тебе, я не міг нікому довіритися. Про це я тобі і в листах уже писав, правда?

— От саме про це я й хочу від тебе почути. Бо я чогось тут як слід не розумію…

— Звичайно, — мовив Пацюк. — Звичайно, я тобі розкажу. Але спочатку випиймо пива.

Я підвівся з дивана, щоб принести пива, але Пацюк мене затримав.

— Я сам принесу, — сказав він. — Як-не-як, це мій дім…

Прислухаючись до того, як Пацюк звично-впевненими кроками проходить до кухні і набирає з холодильника одну за одною банки пива, я по черзі то заплющував, то розплющував очі. Темрява при заплющених і темрява при розплющених очах трохи відрізнялися кольором.

Пацюк вернувся з кухні й поставив на стіл кілька банок пива. Я намацав одну, потягнув за кільце на кришці й випив з неї половину.

— Коли нічого не видно, пиво — наче й не пиво, — сказав я.

— Вибач, але буде краще, якщо поговоримо в темряві…

Якийсь час ми ковтали пиво мовчки.

— Так от, — сказав Пацюк і відкашлявся. Я поставив порожню банку з-під пива на стіл і, все ще закутавшись у ковдру, уважно чекав початку розповіді. Однак його не було. У темряві я тільки чув, як, за старою звичкою, Пацюк перехиляє з боку на бік банку, щоб перевірити, скільки пива в ній ще залишилося.

— Так от, — ще раз повторив Пацюк й, одним духом випивши рештки пива, стукнув порожньою банкою об стільницю. — Почнемо з того, чому взагалі я тут оселився. Гаразд?

Я не відповів. Пересвідчившись, що я не маю бажання відповідати, він вів далі:

— Мій батько відкупив цю садибу п'ятдесят третього. Мені тоді було п'ять років. Я так і досі не розумію, навіщо йому знадобився будинок у такій глушині. Мабуть, за безцінь придбав під час розпродажу власності американської армії. Як сам бачиш, дорога сюди поганенька. Влітку ще сяк-так, а от коли сніг випаде, людині тут нічого робити. Американці, видно, збиралися побудувати тут радіолокаційну базу абощо і навіть почали прокладати дорогу, але кінець кінцем підрахували витрати і від свого наміру відмовилися. Місто внизу — убоге і про добудову дороги й думати не можна. Бо навіщо вона здалася б, навіть якби була готова? От тому про цей край люди забули.

— А хіба Професор Вівця не хотів повернутися?

— Професор Вівця вже давно живе у своїх спогадах. І нікуди не хоче повертатися.

— Можливо, що так… — погодився я.

— Ще пий! — наполягав Пацюк.

— Мені досить, — відповів я. Гасову грубку я погасив, а тому холод, здавалось, проникав до самих кісток. Пацюк відкрив наступну банку і пив сам.

— Батькові ця земля дуже припала до душі. Сам частково полагодив дорогу, відремонтував будинок. Гадаю, добряче витратився. Однак завдяки цьому, була б тільки автомашина, влітку тут можна нормально жити. Грубка, туалет, душ, телефон та аварійний електрогенератор — усе тут є. А от як тут жив Професор Вівця, гадки не маю.

Пацюк видав із себе незрозумілий звук — чи то відрижку, чи то зітхання.

— Від п'ятдесят п'ятого до шістдесят третього ми приїжджали сюди щоліта. Батьки, старша сестра, я і служанка. Як подумаю, то це був найкращий період мого життя. Як і тепер, місто брало пасовище в оренду, і влітку все плоскогір'я заповнювали вівці. Куди не глянеш — всюди паслися вівці! Як тільки згадаю про літо, перед очима виринають передусім вони.

Слухаючи Пацюка, я зовсім не розумів, що означає мати віллу. Мабуть, і до кінця життя вже не зрозумію.

— Однак у середині шістдесятих ми майже перестали сюди приїжджати. Частково через те, що придбали ще одну віллу недалеко від дому, що старша сестра вийшла заміж, а я відбився від родини. А може, через те, що в батьковій фірмі настав нелад. Зрештою, яких тільки причин не було! Отож ця садиба знову запустіла. Сам я приїжджав сюди востаннє, здається, шістдесят сьомого. Приїжджав сам-один. І жив тут упродовж місяця.

Ніби щось пригадуючи, Пацюк на хвилину замовк.

— І не було сумно? — запитав я.

— Зовсім! Якби була змога, я залишився б тут назавжди. Але саме цього мені й не вистачало. Адже садиба належала батькові. А перебувати під його опікою я не хотів.

— А хіба зараз не так?

— Так, звичайно… — погодився Пацюк. — Тому я вирішив, що моєї ноги тут ніколи не буде. Та коли у фойє готелю "Дельфін" у Саппоро мені на очі випадково попалася фотографія з місцевим краєвидом, то я будь-що захотів побачити його в натуральному вигляді хоч би ще раз. З чисто сентиментальних міркувань. Мабуть, і з тобою таке трапляється, чи не так?

— Ага, — відповів я. І згадав про море, поховане під рядами житлових будинків.

— І саме там я почув від Професора Вівці його історію. Про вівцю із зіркою на спині, що прийшла до нього уві сні… Про це ти знаєш?

— Аякже, знаю.

— Ну, тоді розповім коротко, — сказав Пацюк. — Як тільки я почув цю історію, то відразу захотів провести тут цілу зиму. Таке бажання не покидало мене ні на хвилину. Як до цього поставиться батько — мені було байдуже. Я швидко спорядився і прибув сюди. Здавалось, наче щось заманило мене у свою пастку.

— І ти зустрів ту вівцю?

— Саме так.

— Мені дуже важко розповідати про те, що сталося потім, — сказав Пацюк. — Хоч би якими словами я описував той жах, ти все одно не зрозумієш.

Пацюк узяв у руки порожню другу банку і зробив у ній пальцем вм'ятину.

— То, може, ти сам ставитимеш запитання? Бачу, і тобі все вже відомо, чи не так?

Я мовчки кивнув.

— Можна запитувати навмання?

— Можна.

— Ти вже помер?

Минуло страшно багато часу, поки я почув відповідь Пацюка. А може, кілька секунд, які для мене тривали страшно довго. У роті пересохло.

— Так, — відповів тихо Пацюк. — Я вже мертвий.

12. Пацюк, який накрутив годинника

— Я повісився в кухні на балці, — сказав Пацюк. — Чоловік-Вівця поховав мене коло гаража. Вмираючи, не дуже мучився. Якщо тебе це турбує. А втім, хіба така річ має значення?

— Коли?

— За тиждень до твого приїзду.

— Тоді ти й накрутив годинника, чи не так?

Пацюк розсміявся.

— От дивина! Живе собі людина на світі тридцять років й останнє, що робить перед самою смертю, — накручує годинника. Здавалося б, навіщо воно їй? Якесь безглуздя!

Пацюк замовк — і навколо запала могильна тиша. Було чути лише, як цокає годинник. Решту звуків поглинув сніг за вікном. Відчуття було таке, ніби в цілому Всесвіті залишилося тільки нас двоє.

— А якби…

— Перестань! — перебив мене Пацюк. — Уже нема ніяких "якби". Ти мав би це знати. Так чи ні?

Я захитав головою. Ні, я не знав.

— Навіть якби ти прибув сюди на тиждень раніше, я все одно помер би. Ну, може, зустрілися б у світлішій і теплішій обстановці, ніж зараз, ото й усе. Та це нічого не змінило б. Я мав умерти! Життя ставало щораз гіркішим! І цієї гіркоти я вже не міг терпіти!..

— А чому ти мав умерти?

У темряві я почув, як Пацюк тре долонею об долоню.

— Про це я не хочу багато розказувати. Бо, врешті-решт, здаватиметься, начебто я сам собі адвокат. А хіба ти не вважаєш, що покійнику не годиться виправдовуватись за свою смерть?

— Але ж якщо не розкажеш — я нічого не зрозумію.

— Ще випий!

— Холодна, — сказав я.

— Та ні, вже не так холодно.

Тремтячими руками я відкрив банку і зробив ковток. Тепер я таки переконався, що стало тепліше.

— Гаразд, розкажу. Тільки пообіцяй, що нікому не вибовкаєш.

— Та навіть якби вибовкав — хто мені повірить?

— Так, це правда… — погодився Пацюк і засміявся. — Ясна річ, не повірить у такий абсурд!

Годинник вибив пів на десяту.

— Ти не заперечуєш, якщо я зупиню годинник? — спитав Пацюк. — На нерви діє…

— Звичайно, ні. Це ж твій годинник.

Пацюк підійшов до годинника, відчинив дверцята і спинив маятник. Звуків і часу не стало на Землі.

— Коротко кажучи, я вмер із вівцею всередині, — сказав Пацюк. — Почекав, поки вона міцно засне, перекинув мотузку через балку під стелею на кухні — і поліз у зашморг. У негідниці й часу не лишилося, щоб утекти.

— А хіба справді треба було так робити?

— Справді треба було! Бо якби я трохи запізнився, вівця заволоділа б мною повністю… То був останній шанс.

І Пацюк знову потер долоні.

— Я так хотів з тобою зустрітися — ще коли був самим собою. З власною пам'яттю і власними слабостями. Ось тому і послав тобі фотографію — як своєрідний пароль. Сподівався, що в останній момент врятуюся, якщо випадково вона приведе тебе сюди.

— І що, врятувався?

— Врятувався, — відповів тихо Пацюк.

— Уся заковика — у слабості, — сказав Пацюк. — З неї усе починається. Навряд чи ти розумієш, що я маю на увазі.

— Усім людям властива слабість.

— Це лише загальне міркування! — сказав Пацюк і кілька разів ляснув пальцями. — Скільки б ти їх не нанизував, ні до чого не дійдеш. Я ж зараз веду мову про щось цілковито індивідуальне.

Я мовчав.

— Слабість — це щось таке, що гниє всередині людини. Зовсім як гангрена. Я її відчував ще підлітком. Через це постійно психував… Ти розумієш, що відбувається з людиною, коли в ній щось гниє і вона це відчуває?

Загорнувшись у ковдру, я і далі мовчав.

— Я певен, що не розумієш, — вів далі Пацюк. — Бо за собою ти цього не помічаєш… А між тим, саме це і є слабістю. Вона геть-чисто схожа на генетичну хворобу. Хоч би скільки ти її вивчав на собі — вилікуватися не зможеш. Вона з роками тільки прогресуватиме…

— Слабість чого?

— Усього! Слабість моралі. Слабість свідомості, слабість самого існування.

Я засміявся. Цього разу мені таки вдалося це зробити.

— Якщо це правда, то виходить, що на світі немає сильних людей.

— Знову ти взявся до загальних міркувань! Звісно, в кожної людини є свої слабості. Однак справжня слабість зустрічається так само рідко, як і справжня сила. Що таке слабість, яка невпинно затягує людину в безпросвітну темряву, — тобі не збагнути. Однак вона існує. І твої загальні міркування всього не можуть пояснити…

Я мовчав.

— От чому я покинув місто. Не хотів показувати людям, як опускаюся щораз нижче й нижче. Зокрема й тобі… Блукаючи в цих глухих краях, я міг жити на самоті і принаймні не завдавати нікому клопотів. Врешті-решт… — сказав Пацюк і на якийсь час потонув у мовчазній темряві. — Врешті-решт, через цю слабість я не посмів утекти з-під впливу цієї вівці. Відчув, що опинився в безвиході. Гадаю, що я не зумів би зробити нічого, навіть якби ти відразу прибув сюди. Те саме було б, якби я набрався відваги і спустився з гір. Бо все одно повернувся б назад. Ось що таке слабість…

— А чого вимагала від тебе вівця?

— Усього. Мене всього — від початку до кінця. Моє тіло, мою пам'ять, мою слабість, мої суперечності… Все це їй страшно подобалося. Негідниця мала силу-силенну щупалець, які запихала то в ніс, то в вуха, щоб висмоктувати, як виноградний сік соломинкою, мою душу… Від самої згадки про це мороз іде поза шкірою.

— За яку винагороду?

— Як на мене, незаслужено високу. Та це не означає, що вівця показала її мені в якомусь конкретному вигляді. До останньої миті я встиг побачити лише її невеличку частину. Однак і цього… — Пацюк на мить замовк. — Однак і цього виявилося досить, щоб збити мене з ніг. Це було щось неймовірне! Словами не вдається пояснити… Щось зовсім схоже на всепоглинальне горно. До запаморочення прекрасне і водночас страшне своїм лиходійським наміром. Як тільки людина занурюється в нього своїм тілом — усе людське в ній умить зникає. І свідомість, й уявлення про людські цінності, й емоції, й відчуття болю… Щось таке, яке нагадує динаміку появи різних форм життя в окремій точці Всесвіту.

— І все-таки ти відмовився?

— Так. Усе було поховано разом з моїм тілом. Залишається зробити останню річ — і поховання стане вічним.

— Яку останню річ?

— Останню! Я пізніше попрошу тебе це зробити. А зараз розмову на цю тему припинимо.

Ми одночасно ковтнули пива. Тепло поволі розпливалося по тілу.

— То що, гематома — це своєрідний батіг? — спитав я. — Батіг, яким вівця поганяє свою жертву?

— Саме так. Якщо вона утвориться, то людина від вівці вже не втече.

— Який, власне, намір мав Шеф?

— Він збожеволів. Не встояв перед видовищем того горна. А вівця скористалася ним, щоб створити велетенську машину влади. Заради цього вона і вселилася в нього. Як у непотріб. З ідейного боку Шеф був звичайним нулем.

— І що, після його смерті вівця вирішила використати тебе для успадкування цієї влади?

— Ага.

— А що мало настати потім?

— Царство повної концептуальної анархії. Із злиттям усіх суперечностей в одне ціле. А в його центрі мав бути я разом з вівцею.

— Чому ж ти відмовився?

Час умер. І на цей мертвий час беззвучно падав і падав сніг.

— Я люблю свою слабість. Люблю, коли душа болить, коли гірко… Люблю, як літнє сонце пригріває, як вітер приносить різні запахи, як сюрчать цикади і таке інше. Все це люблю до нестями. Випити з тобою пива… — і Пацюк проковтнув останні слова. — Навіть не знаю чому.

Я гарячково шукав відповіді. Однак слів не знаходив.

— Чи не здається тобі, що з однакового матеріалу кожен з нас створив зовсім щось інше? — запитав Пацюк. — А ти віриш, що світ стає щораз кращим?

— Хто ж може сказати, що добре, а що погано?

Пацюк засміявся.

— Якби на світі існувала країна загальних міркувань, у ній ти міг би стати королем.

— Знеовеченим, чи не так?

— Саме так, без вівці в голові! — сказав Пацюк й, одним духом висушивши третю банку пива, жбурнув її на підлогу. — Я тобі раджу якнайшвидше спускатися з гір. Поки сніг не відрізав тебе від зовнішнього світу. Ти ж не збираєшся тут зимувати, правда? Через днів три-чотири почнеться снігопад і дорога обмерзне. Пройти по ній не кожен здатний.

— А що ти збираєшся робити далі?

У глибині темряви Пацюк життєрадісно засміявся.

— Для мене не існує чогось такого, як "далі". Цієї зими мене не стане. Як довго вона триватиме, я не знаю, але однієї зими мені досить. Я дуже радий, що зміг зустрітися з тобою. Звісно, хотілося де-небудь у затишнішому і світлішому місці…

— Джей передав тобі привіт…

— Передай і йому від мене.

— І з твоєю подружкою я зустрічався.

— Як вона?

— Нормально. Все ще працює в тій самій фірмі.

— Ще не вийшла заміж?

— Ні, — відповів я. — Хотіла дізнатися, все вже скінчилося чи ні?

— Скінчилося, — відповів Пацюк. — Хоча я довго не міг дати собі ради власними силами, все-таки скінчилося. Моє життя не мало жодного сенсу. Однак, якщо вдаватися до твоїх улюблених міркувань, то і будь-чиє життя його позбавлене.

— Правильно, — погодився я. — Наостанку маю до тебе лише два запитання.

— Гаразд, кажи.

— Перше стосується Чоловіка-Вівці.

— Чоловік-Вівця — молодець!

— А той Чоловік-Вівця, що приходив сюди, — це був ти, правда?

Пацюк закрутив головою так, аж кості захрустіли.

— Так, це був я. Позичив у нього тіло на деякий час. Хіба ти мене впізнав?

— Не відразу, — відповів я. — Лише посередині розмови.

— Чесно кажучи, ти мене страшно здивував, коли розбив гітару. Я ще ніколи не бачив тебе таким сердитим, а, крім того, та гітара була першою в моєму житті. Дешевенька, але…

— Пробач, — сказав я винувато. — Я тільки хотів приголомшити тебе і тим самим вивести на чисту воду.

— Ну, гаразд. Як-не-як, а завтра все закінчиться, — просто сказав Пацюк. — Друге запитання стосується твоєї подружки, чи не так?

— Ага.

Пацюк довго мовчав. Потім, потираючи руки, зітхнув.

— Про неї я взагалі не збирався говорити. Бо вона не входила у мої розрахунки.

— Не входила у розрахунки?

— Так. Я хотів влаштувати вечірку лише для нас обох. І раптом вона сюди затесалася. Нам не слід було втягувати її в цю справу. Як сам добре знаєш, вона володіє надприродним даром. Однак їй не треба було сюди приїжджати. У цій місцевості її здібності зовсім безсилі.

— А що з нею сталося?

— Не переживай. Вона жива-здорова, — відповів Пацюк. — Тільки вже ніщо в ній тебе не привабить. Жаль, але нічого не вдієш.

— Чому?

— Щось у ній зникло.

Я замовк.

— Я розумію твій настрій, — вів далі Пацюк, але рано чи пізно так мало статися. Так само, як у мене, в тебе і в подружок, що були колись з нами…

Я кивнув.

— Я незабаром піду, — сказав Пацюк. — Не можу довго тут затримуватися. Думаю, ми ще побачимося, чи не так?

— Авжеж, — відповів я.

— Бажано — там, де сонце світить і літо в самому розпалі, — сказав Пацюк. — А тепер останнє прохання. Завтра вранці о дев'ятій накрути настінний годинник і з'єднай шнури на його зворотній стороні — зелений із зеленим, червоний із червоним. О пів на десяту вийди звідси і спускайся з гір. О дванадцятій до мене прийде в гості на чай один давній знайомий… Зрозумів?

— Усе зроблю, як кажеш.

— Я такий радий, що ми зустрілися!

На хвилину нас огорнула тиша.

— Бувай! — сказав Пацюк.

— До зустрічі! — відповів я.

Загорнувшись у ковдру, я заплющив очі й нашорошив вуха. Повільно ступаючи, Пацюк перейшов через кімнату і відчинив двері. Досередини ввірвалося крижане повітря. Навіть без вітру воно, здавалось, приникало до самих кісток.

Якусь хвилину Пацюк постояв на порозі відчинених дверей. Здавалось, ніби пильно дивився не на зовнішній краєвид, не на інтер'єр кімнати й не на мене, а на щось зовсім інше. Може, на ручку дверей або носки своїх черевиків. Потім, ніби замикаючи ворота часу, з легким стуком зачинив за собою двері.

І залишилася сама тиша. Сама тиша — і більш нічого.

13. Зелений і червоний шнури. Замерзлі чайки

Невдовзі після того, як Пацюк зник, мене охопив нестерпний озноб. Я пробував блювати над умивальником, але, крім хрипкого кашлю, з мене нічого не виходило.

Я піднявся на другий поверх, скинув светр і забрався у ліжко. Озноб і гарячка приходили на зміну одне одному. І кожного разу кімната то розширювалася, то звужувалася. Ковдра і нижня білизна просякали потом, який прилипав до охололого тіла.

— О дев'ятій накрути годинник, — шепоче хтось мені у вухо. — Зелений дріт із зеленим… червоний — із червоним… О пів на десяту вийди звідси…

— Не переживай, — каже Чоловік-Вівця. — Все піде добре.

— Клітини тіла приходять на зміну одні одним, — промовляє дружина. У правій руці в неї — біла сорочка з мереживом.

Голова хилитається мимоволі з боку в бік на сантиметрів десять.

Червоний дріт з червоним… зелений — із зеленим…

— Бачу, ви нічогісінько не розумієте, — каже подружка.

Так, я справді нічого не розумію.

Чути, як шумлять хвилі — важкі, зимові. На олов'яному морі — білі баранці хвиль. Замерзлі чайки.

Я — у герметично зачиненій виставковій залі акваріуму. Перед очима — кілька китових прутнів. Страшна духота. Треба, щоб хтось відчинив вікно.

— Не можна, — каже водій. — Якщо один раз відчинити, то зачинити не вдасться. І тоді ми всі помремо.

Хтось відчиняє вікно. Страшна холоднеча. Чути, як кричать чайки. Їхні різкі голоси рвуть на шматки мою шкіру.

— Ви пам'ятаєте, як звуть вашого кота?

— Оселедець, — відповідаю я.

— Ні, не Оселедець! — каже водій. — Його ім'я вже змінилося. Взагалі імена постійно змінюються. Я навіть не певен, чи ви пам'ятаєте своє.

Страшна холоднеча. І чайок стає щораз більше.

— Посередність вибирає найдовшу дорогу, — каже чоловік у чорному костюмі. — Зелений дріт — це червоний дріт, а червоний — це зелений!

— Про війну ти що-небудь чув? — питає Чоловік-Вівця.

Оркестр Бені Ґудмена починає грати "Airmail Special". Чарлі Крісчен затягує довжелезне соло. На його голові м'який кремовий капелюх... Це було останнє видиво, що залишилося в моїй пам'яті.

14. І знову небезпечний поворот

Щебетало птаство.

Сонячне проміння, пробившись крізь щілини віконниць, вимальовувало на ліжку смугастий візерунок. Стрілки мого наручного годинника, що опинився на підлозі, показували сьому тридцять п'ять. Ковдра і сорочка стікали потом так, ніби хтось вилив на них відро води.

Голова все ще паморочилась, але жар уже спав. За вікном від краю і до краю простягався сніжний краєвид. Під світлом нового ранку пасовище виблискувало сріблом. Холодне повітря приємно бадьорило.

Я спустився вниз і заліз під гарячий душ. Глянув у дзеркало — моє обличчя страшно зблідло, щоки за одну ніч глибоко запалися. Я намазав на лице крему втричі більше, ніж звичайно, й ретельно поголився. Потім зайшов у туалет і звільнився від неймовірно великої кількості рідини.

Справивши малу нужду, я вкрай знесилів. Як був у халаті, так і повалився на диван і пролежав там хвилин п'ятнадцять.

Птахи не переставали щебетати. Сніг почав танути, з даху раз по раз скапувала вода — кап-кап-кап! Час від часу здалека долинали якісь пронизливі звуки.

О пів на дев'яту я випив дві склянки виноградного соку, з'їв яблуко. І почав складати речі. Вирішив узяти у підвалі пляшку білого вина, плитку шоколаду "Герші" і два яблука.

Я спакувався — і у вітальні запанувала сумовита атмосфера. От-от вся ця історія мала скінчитися.

Упевнившись у тому, що наручний годинник показує дев'яту, я підтягнув догори одну за одною три гирі настінного годинника й перевів його стрілки на дев'яту. Потім відсунув його важкий корпус від стіни і з'єднав докупи чотири шнури — зелений із зеленим, червоний з червоним.

Шнури виступали з чотирьох дірок, просвердлених у дерев'яній панелі, — двох унизу і двох угорі. Вони кріпилися на задній стороні годинника таким самим дротом, який я бачив у джипі. Я присунув годинника знову до стіни і перед дзеркалом востаннє попрощався зі своїм двійником.

— На все добре! — сказав я.

— На все добре! — відповів двійник.

Я попрямував через пасовище тим самим маршрутом, яким прийшов сюди. Сніг рипів під ногами. Без жодного сліду на снігу, пасовище здавалося срібним озером, що затопило кратер вулкана. Я обернувся назад — мої сліди тяглися самотнім рядочком до самого будинку. З несподіваними вихилясами. Йти прямо — не така вже й проста річ.

Здалека будинок скидався на живу істоту. Ніби відчуваючи на собі якийсь тягар, він зіщулився і струсонув зі себе купу снігу, яка з гуркотом покотилася схилом даху і розбилася на шматки об землю.

Я пішов далі — й опинився на краю пасовища. Потім довго пробирався через березову діброву, перейшов міст, обійшов конусоподібну гору й досяг злощасного повороту.

На щастя, сніг на повороті не встиг обледеніти. І хоча я ступав по ньому якомога обережніше, мене не полишало неприємне відчуття, що от-от провалюся кудись у безодню. Минати поворот довелося, тулячись до кручі, що обсипалася від найменшого дотику руками. Тіло під пахвами спливало рясним потом. Як під час кошмарного сну в дитинстві.

Праворуч відкривалася рівнина, все ще вкрита снігом. Посередині, сліпучо виблискуючи під сонцем, протікала річка Дзюнітакі. Здавалося, ніби десь далеко свистить паровий гудок. Погода була чудова.

Я глибоко зітхнув, поправив рюкзак за плечима і пішов спадистою дорогою вниз. На наступному повороті я побачив новісінький джип. Перед ним стояв знайомий секретар у чорному костюмі.

15. Чай о дванадцятій ночі

— Я чекав на тебе, — сказав чоловік у чорному костюмі. — Щоправда, лише двадцять хвилин.

— Звідки ви дізналися?

— Про місце чи про час?

— Про час, — відповів я й опустив рюкзак на землю.

— Як ти гадаєш, чому я, власне, зумів стати секретарем Шефа? Завдяки старанності? Коефіцієнту розумового розвитку? Діловитості? Ні. Завдяки своїм здібностям. Одним словом, інтуїції. Якщо послуговуватися твоїми словами.

На чоловікові була тепла бежева куртка, лижні штани, а на очах — сонцезахисні окуляри із зеленими скельцями.

— Між мною і Шефом було чимало спільного. Чимало такого, що виходило за межі розуму, логіки або моралі.

— Було?

— Тиждень тому Шеф помер. Похорон був надзвичайно пишний. А зараз Токіо буквально стоїть догори ногами: вибирають спадкоємця… Посередності забігали, як навіжені. Стараються, як ніколи…

Я зітхнув. Чоловік добув з нагрудної кишені срібний портсигар, витягнув сигарету без фільтра і закурив.

— Куриш?

— Ні, — відповів я.

— Треба визнати, що своє завдання ти виконав блискуче. Навіть краще, ніж я сподівався. Чесно кажучи, ти мене просто вразив. Спочатку я думав, що доведеться допомагати тобі підказками, якщо опинишся у глухому куті… А твоя зустріч з Професором Вівцею мене зачарувала! Настільки, що я готовий взяти тебе у свою команду, якщо побажаєш…

— То ви від самого початку знали про це місце?

— Звичайно! Власне, за кого ти мене вважаєш?

— Спитати можна?

— Аякже, — охоче відповів чоловік. — Тільки коротко.

— Чому ж відразу мені про нього не сказали?

— Бо хотіли, щоб ти сам з власної волі сюди прибув. Хотіли, щоб виманив його з лігвища.

— Якого лігвища?

— Психічного. Бо коли вівця опановує людиною, то остання впадає у стан тимчасового забуття. Як після контузії на фронті. Вивести її з такого стану й було твоїм завданням. Але щоб здобути в неї довіру, ти мав бути чистим, як листок білого паперу. Ну, то що? Просто, чи не так?

— Зовсім.

— Якщо таємницю справи збагнути, то все інше здається простісіньким. Найважче скласти програму. Бо комп'ютер не може врахувати всіх нюансів людських почуттів. І тоді доводиться працювати вручну. Та немає на світі більшої радості, ніж бачити, як твоя програма, складена з такими труднощами, працює згідно з задумом.

Я здвигнув плечима.

— Отже, — вів далі чоловік, — погоня за вівцею наближається до кінця. Завдяки моїм розрахункам і твоїй наївності. Уважай, він уже в моїх руках. Правда?

— Начебто, — відповів я. — Він вас чекає. Сказав, що рівно о дванадцятій зустрінеться з вами за чашкою чаю.

Ми обидва одночасно подивилися на годинники. Була десята сорок.

— Мені треба йти, — сказав чоловік. — Бо запізнюватись — не гаразд. Поїхати до міста можеш на джипі, якщо захочеш. А за роботу — ось тобі…

Чоловік вийняв, з нагрудної кишені чек і передав його мені. Навіть не поцікавившись сумою винагороди, я запхав папірець у кишеню.

— А що, можна й не перевіряти?

— Гадаю, нема такої потреби.

Чоловік радісно засміявся.

— З тобою, бачу, приємно мати справу. До речі, вашу фірму твій компаньйон розпустив. І дарма! Бо відкривалися такі прекрасні перспективи. Відтепер рекламний бізнес набере ще ширшого розвитку. Раджу тобі братися до нього без компаньйонів.

— Ви збожеволіли, — сказав я.

— Думаю, ми ще колись зустрінемося, — відповів чоловік і рушив у бік плоскогір'я.

— Оселедець живий-здоровий! — повідомив водій, сидячи за кермом джипа. — Розповнів, як м'ячик.

Я сидів поряд з ним. Водій здавався зовсім іншою людиною — не такою, як тоді, коли приїжджав по мене лімузином, схожим на чудовисько. Усю дорогу розповідав про похорон Шефа і про догляд за котом, але я майже не слухав його.

О половині дванадцятої джип прибув на залізничну станцію. У місті панувала мертва тиша. Самотній дідок згрібав лопатою сніг на роз'їзді. Біля нього вертів хвостом худющий пес.

— Дякую! — сказав я водієві.

— Нема за що! — відповів той. — До речі, пробували скористатися телефонним номером Бога?

— Ні, часу не було.

— Після смерті Шефа по ньому не можна додзвонитися. Як ви думаєте, щось сталося?

— Напевно, Бог зайнятий, — відповів я.

— Можливо, — погодився водій. — Ну, бувайте здорові!

— До побачення! — сказав я.

Поїзд відправлявся рівно о дванадцятій. На пероні не було ні душі, в поїзді, разом зі мною, сиділо четверо пасажирів. Однак відчуття того, що я знову бачу живих людей, приносило невимовне полегшення. Хай там що, а я повернувся у живий світ. Хоч нудний і повний посередностей, але все-таки мій світ.

Я жував шоколад, коли пролунав гудок про відправлення. Гудок затих, поїзд з брязкотом рушив — і я почув гуркіт далекого вибуху. Я квапливо опустив віконну раму і висунув голову назовні. Через секунд десять пролунав другий вибух. Поїзд набирав швидкість. Минуло ще хвилини три — і над конусоподібною горою піднявся в небо стовп диму.

Упродовж усієї півгодини, поки поїзд не звернув праворуч, я не міг відірвати очей від цього диму.

ЕПІЛОГ

— Ну от, усе скінчилося, — сказав Професор Вівця. — Скінчилося.

— Скінчилося, — підтвердив я.

— Я мав би тобі подякувати, чи не так?

— І я багато чого втратив.

— Ні, — і Професор Вівця заперечливо захитав головою. — Ти тільки почав жити, хіба ні?

— Можливо… — відповів я.

Коли я виходив з кімнати, Професор Вівця припав головою до стола і тихо схлипував. Я забрав у нього останню надію на повернення втраченого часу. Правильно я зробив чи ні — цього я так до кінця і не зрозумів.

— Вона кудись поїхала, — сумовито мовив власник готелю "Дельфін". — А куди — не сказала. Ви що, нездужаєте?

— Та ні, зі мною все гаразд, — відповів я.

Я взяв свої речі й поселився в тому ж номері, що й минулого разу. З вікна кімнати навпроти видніла та сама загадкова фірма. Грудастої жінки в офісі я не помітив. Два молоді співробітники, посмоктуючи сигарети, працювали за столами. Один звіряв рахунки, інший, використовуючи лінійку, креслив на великому ватмані графік у вигляді ламаної лінії. Мабуть, через те, що не було видно грудастої жінки, фірма здавалася тепер зовсім відмінною від колишньої. Незмінною вона залишилася тільки в одному — як і раніше, було незрозуміло, чим там займаються. Рівно о шостій геть-усі її працівники покинули свої робочі місця — і будинок поринув у сутінки.

Я ввімкнув телевізор і подивився останні новини. Про вибух у горах не повідомлялося нічогісінько. Та постривай, це ж, здається, сталося

вчора. Власне, де я вештався цілий день? І що робив? Я намагався згадати, але від цих спроб лише голова заболіла.

Хоч би там що, а один день уже минув.

Ось так день за днем я віддалятимусь від своїх спогадів. Аж поки одного разу далекий голос знову не покличе мене до себе з непроглядної темряви.

Я вимкнув телевізор і, не роззуваючи черевиків, повалився на ліжко. Залишившись наодинці, втупився у стелю — всю у плямах. Плями на стелі нагадали мені про людей, які давно колись жили і вмерли, не залишивши жодного сліду в людській пам'яті.

Відблиски неонової реклами танцювали на стінах кімнати різноманітними кольорами. Біля вуха цокав наручний годинник. Я розстебнув ремінець і кинув годинник на підлогу. Автомобільні сигнали безперестанку накладалися один на одного. Я намагався заснути, але не зміг. Бо хіба може прийти сон, коли душу охоплює якась невимовна тривога?

Я натягнув на себе светр й, опинившись у місті, забрів у першу-ліпшу дискотеку. Випивши три подвійні порції віскі під безперервне завивання блюзу, відчув, що потроху вертаюся в нормальний стан. Обов'язково треба ставати нормальним. Цього всі сподіваються від мене.

Коли я повернувся до готелю, трипалий власник готелю сидів на дивані й дивився по телевізору програму нічних новин.

— Завтра о дев'ятій ранку я виїжджаю, — сказав я йому.

— До Токіо?

— Ні, — відповів я. — Перед тим заїду ще в одне місце. Будь ласка, розбудіть мене о восьмій.

— Гаразд, — сказав власник готелю.

— Спасибі за все.

— Нема за що, — сказав власник готелю і зітхнув. — Батько відмовляється їсти. Якщо так буде і далі, то може померти…

— Біда звалилася на нього!

— Знаю, — сумовито відповів власник готелю. — Та він мені нічого про це не розповідає!

— Ну, тепер у вас все піде добре, — сказав я. — Доведеться тільки почекати…

Обідав я наступного дня вже в небі. Літак спочатку приземлився в Ханеда[30], а потім знову піднявся в повітря. Ліворуч до самого небокраю виблискувало море.

Як завжди, Джей чистив картоплю. Дівчина, що підробляла в барі, міняла воду у вазах для квітів і витирала столи. Повернувшись з холодного Хоккайдо, я застав тут осінь. Гори, що видніли з вікон, переливалися багрянцем. Я сидів перед прилавком ще перед відкриттям бару і потягував пиво. Шкаралупа арахісу приємно потріскувала між пальцями моєї руки.

— Між іншим, нелегко придбати арахіс, що так приємно лущиться, — сказав Джей.

— Ого! — здивувався я, гризучи зерня арахісу.

— А ти що, все ще у відпустці?

— Я звільнився.

— Звільнився?!

— Довга історія…

Джей дочистив картоплю, промив її в бамбуковій корзинці і закрутив кран.

— І що ж ти збираєшся тепер робити?

— Ще не знаю. Отримаю вихідну допомогу і продам право на управління фірмою… Великих грошей, звісно, це мені не принесе, але все-таки… А крім цього, ще оце…

Я добув з кишені банківський чек і, не дивлячись на суму, передав його Джею. Той подивився на чек і похитав головою.

— Великі гроші, але, мабуть, добуті нечистим способом, чи не так?

— Саме так.

— І знову довга історія, правда?

Я засміявся.

— Передаю тобі на зберігання. Поклади де-небудь у сейф.

— А де ти тут бачиш сейф?

— Ну, а каса для цього не годиться?

— Я покладу цей чек в абонементний сейф якого-небудь банку, — стурбовано мовив Джей. — Але що ти з ним робитимеш?

— Послухай, Джею, тобі дорого обійшовся переїзд у це приміщення, чи не так?

— Дорого.

— У борги заліз?

— І немалі.

— Цього чека вистачить, щоб їх повернути?

— Ще й решта залишиться, але…

— А що, якби за це ти взяв мене і Пацюка у співвласники твого бару? Ніяких дивідендів і відсотків нам не треба. Нас задовольнить, якщо ти лише запишеш нас у свої компаньйони.

— Я так не можу.

— А натомість ти даси нам притулок, якщо я або Пацюк потрапимо в якусь скруту.

— А хіба досі я не давав?

Тримаючи склянку з пивом у руці, я глянув Джеєві в очі.

— Знаю — давав! І все-таки я наполягаю на своєму.

Джей засміявся і запхав чек у кишеню фартуха.

— Я ще пам'ятаю, як ти вперше нализався до чортиків. Скільки років тому це було?

— Тринадцять, — відповів я.

— Так давно?

Цілої півгодини Джей, завжди такий неговіркий, пробалакав зі мною про старі добрі часи. Почали надходити окремі відвідувачі, і я підвівся зі стільця.

— Куди ти поспішаєш? Ти ж щойно прийшов.

— Вихованій дівиці довго сидіти не годиться, — сказав я.

— З Пацюком зустрічався?

Поклавши обидві руки на прилавок, я глибоко зітхнув.

— Зустрічався.

— Це також довга історія?

— Такої довгої ти ще ніколи в житті не чув!

— А якщо коротко?

— Якщо коротко, то нічого не зрозумієш.

— З ним усе гаразд?

— Гаразд. Хотів тебе побачити.

— А я зможу коли-небудь з ним зустрітися?

— Аякже, зможеш! Ми ж тепер компаньйони. І ці гроші ми вдвох з Пацюком заробили.

— Я такий радий!

Я зліз зі стільця і вдихнув на повні груди повітря рідного бару.

— До речі, як співвласник я вимагаю, щоб ти придбав більярд і музичний автомат.

— Гаразд, придбаю до твого наступного приїзду, — пообіцяв Джей.

Уздовж річки я дійшов до її гирла, добрався до залишків морського берега завдовжки метрів п'ятдесят, сів на піску — і дві години поспіль проплакав. Ще ніколи в житті я так не ридав. Лише через дві години я зміг підвестися. Куди йти — я не знав, але все одно встав і обтрусив штани від налиплого піску.

Коли сонце зайшло за обрій, я рушив — і почув за плечима легкий шум хвиль.

notes

Примітки

1

Хібаті — традиційний японський засіб обігрівання житла, жаровня. (Тут і далі — прим. перекладача)

2

Еф-І-Ен (FEN = Far East Network) — радіостанція американської армії.

3

Юкіо Місіма (1925–1970) — талановитий японський письменник, автор багатьох романів і драматичних творів, відомий своїм демонстративним самогубством після невдалої спроби військового бунту.

4

Снупі — цуцик, персонаж американських мультфільмів і коміксів.

5

Епоха Мейдзі (1867–1912) — період бурхливої перебудови Японії за західним зразком.

6

Цубо — міра площі, яка дорівнює 3,3 кв. м.

7

Дзьо — міра житлової площі, яка дорівнює приблизно 1,5 кв. м.

8

Славетний англійський актор, відомий виконанням ролі Отелло.

9

"Економічна газета".

10

Епоха Ансей — 1854–1860 рр.

11

Період Хейан — 794–1192 рр.

12

Баку — за китайською міфологією, фантастична тварина з тілом ведмедя, хоботом слона, очима носорога, хвостом бика й лапами тигра.

13

Ідеться про дві ворогуючі фракції японської армії 30-х років минулого століття. Перемогла друга фракція, яка виступала за керівну роль армії в державі, що значною мірою вплинуло на поведінку Японії перед Другою світовою війною і підчас неї.

14

Валгала — у скандинавській міфології палац у царстві бога Одіна, куди відправлялися душі загиблих воїнів.

15

Сіндзюку — один з районів Токіо, а також станція метро.

16

Сібуя — як Сіндзюку та Уено — назви районів Токіо і водночас станцій метро. Екода — станція в приміській зоні Токіо. Одакю —

залізнична лінія, яка доставляє на станцію Сіндзюку найбільше пасажирів.

17

Бенто — сніданок або обід у коробці, який можна взяти з собою або купити в дорозі.

18

Рьокан — готель з японським національним інтер'єром, їжею та обслуговуванням.

19

Місо — густа маса з перекислих соєвих бобів.

20

Епоха Юань у Китаї період правління імператорської династії Юань, 1271–1368 рр.

21

Айни — корінне населення Хоккайдо.

22

Футон — товстий матрац з теплим укривалом.

23

Епоха Тайсьо — 1912–26 рр.

24

Епоха Сьова — 1926–89 рр.

25

Сіінокі — літокарпус (вічнозелене дерево з родини буків).

26

Татамі — мат з рисової соломи.

27

"Сутінки богів" — остання частина опери Р. Вагнера "Кільце Нібелунгів".

28

Йдеться про спробу заколоту військових, що призвів до вбивства кількох міністрів тогочасного японського уряду, але був через три дні придушений.

29

"Качиний суп" — американська комедія 40-х років минулого століття.

30

Ханеда — аеропорт поблизу Токіо.